

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Игор М. Пејић

**СТРАТЕГИЈА УНУТРАШЊЕГ
УРАВНОТЕЖАВАЊА:
РАЗВОЈ КИНЕСКИХ ОРУЖАНИХ СНАГА И
ПРОМЕНЕ У ОПАЖАЊУ КИНЕСКЕ
ПРЕТЊЕ ОД СТРАНЕ СЈЕДИЊЕНИХ
АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА ПОСЛЕ 2011.
ГОДИНЕ**

Докторска дисертација

Београд, 2024.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Igor M. Pejic

**STRATEGY OF INTERNAL BALANCING:
THE DEVELOPMENT OF CHINESE ARMED
FORCES AND CHANGES IN AMERICAN
PERCEPTION OF THE CHINESE THREAT
AFTER 2011**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2024.

Ментор:

др Стеван Недељковић, доцент, Факултет политичких наука Универзитет у Београду

Чланови комисије:

др Драган Р. Симић, редовни професор, Факултет политичких наука Универзитет у Београду

др Драган Ђукавновић, редовни професор, Факултет политичких наука Универзитет у Београду

др Вељко Благојевић, виши научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, Београд

Датум одбране:

Изјава захвалности

Посебну захвалност у изради докторске дисертације дугујем свом ментору, доц. др Стевану Недељковићу, који је својим критичким ставовима допринео да дисертација буде научно комплетна и на професионалан начин подстицао моју истраживачку знатижељу.

За подстицајну атмосферу приликом рада на докторској дисертацији захвалан сам пуковнику др Вељку Благојевићу, вишем научном сараднику Института за међународну политику и привреду у Београду, који ме је подржао да упишем докторске студије и утицао на моја усмерења и научна интересовања.

За развој мојих потенцијала као истраживача и током стварања дисертације посебну захвалност дугујем руководиоцу пројекта „Пројекција трендова од значаја за безбедност Републике Србије до 2030. године“, пуковнику др Миловану Суботићу, вишем научном сараднику – уједно ментору испред Института за стратегијска истраживања у Београду, где сам запослен од 2020. године.

**СТРАТЕГИЈА УНУТРАШЊЕГ УРАВНОТЕЖАВАЊА:
Развој кинеских оружаних снага и промене у опажању
кинеске претње од стране Сједињених Америчких Држава после 2011. године**

Резиме

С обзиром на преовладавајуће мишљење да идеје које су управљале међународним односима немају више значај у пост-хладноратовском свету, реализам и теорија равнотеже снага изгубили су у одређеној мери на значају у годинама након Хладног рата. Ривластво великих сила више није било у центру интересовања, док се школа реализма нашла у незгодном положају суочена са новим односима у оквиру униполарног међународног поретка. Дебате које су се водиле на ову тему обухватиле су многобројне ауторе из различитих школа теорије о међународним односима и у одређеној мери указивале су да за концепт равнотеже снага нема више места у новом глобализованом свету. Међутим, идеје утемељене у школи реализма нису изгубиле на значају, док актуелни односи у међународној политици указују да ће теоријска матрица реализма бити важна и у будућности.

Предмет анализе у докторској дисертацији је период након Хладног рата и развој односа Сједињених Држава и Кине. Служећи се Волтовим концептом равнотеже претње покушали смо да објаснимо због чега су се односи Вашингтона и Пекинга последњих десетак година погоршали у односу на период непосредно након Хладног рата. Стратегија унутрашњег уравнотежавања представља централни предмет истраживања који треба да објасни када и под којим условима се перцепција претње од стране униполарне поморске силе мења у односу на изазивача. У оквиру ове стратегије биће анализиран развој кинеских оружаних снага у последње три деценије и промене у опажању кинеске претње од стране Сједињених Држава.

Теорија униполарног система коју је формулисао Монтеиро на неореалистичким основама, такође представља важан аспект истраживања. Наиме, развојем војних капацитета за пројекцију моћи Кина недвосмислено покушава да осигура шири простор западног Пацифика у циљу стварања регионалне хегемоније. Оваква политика, са друге стране, види се као претња не само од стране Сједињених Држава већ и од стране регионалних актера који не подржавају промену треунутног *status-quo* система. Штавише, кинеска политика утиче да поједине регионалне државе преиспитују своју војну стратегију и покушавају да се организују на регионалном и међународном нивоу у циљу јачања војне сарадње.

У дисертацији ће бити показано да униполарна сила није склона агресивном понашању, како неки реалисти представљају, већ реагује онда када уочи претњу по њене виталне интересе. Тако су Сједињене Државе биле спремне на сарадњу са Кином и допринеле развоју Кине у економску силу каква она данас јесте. Са друге стране, у оним моментима када Кина покреће развој капацитета за пројекцију моћи, односно развој ратног ваздухопловства и морнарице, Сједињене Државе као поморска сила мењају политику и усклађују војну стратегију у односу на ривала кога виде као озбиљну претњу. На крају, један од циљева је да се у дисертацији докаже да теорија реализма још увек представља валидан инструмент анализе међународних односа, поготово онда када ривалство великих сила постаје једно од главних питања међународне политике.

Кључне речи: Кина, оружане снаге, стратегија унутрашњег уравнотежавања, равнотежа претње, Сједињене Америчке Државе.

Број уписа: 1262

Научна област: политичке науке

Ужа научна област: међународне студије

УДК: 351.86:327(5/9)(355.02)

**STRATEGY OF INTERNAL BALANCING:
The development of Chinese armed forces and changes in American perceptions
of the Chinese threat after 2011**

Summary

Considering the prevailing opinion that the ideas governing international relations have diminished in significance after the end of the Cold War, realism and the balance of power theory have also waned in importance in the years following the Cold War. The rivalry among great powers is no longer at the forefront of interests, while the realism school finds itself in a precarious position confronted with new dynamics within the framework of a unipolar international order. Debates on this subject have engaged numerous authors from various schools of international relations theory, indicating to a certain extent that the concept of balance of power has no place in the new globalized world. However, ideas grounded in the school of realism are not obsolete, as current developments in international politics suggest the theoretical framework of realism will remain important in the future.

The subject of analysis in this doctoral dissertation is the period following the Cold War and the development of relations between the United States and China. Employing Walt's concept of balance of threat, we have attempted to explain why the relations between Washington and Beijing have deteriorated in the past decade compared to the period immediately after the Cold War. The strategy of internal balancing represents the central research focus aimed at explaining when and under what conditions the perception of threat from a unipolar maritime power changes in relation to the challenger. Within this strategy, the evolution of Chinese armed forces over the last three decades and changes in the perception of the Chinese threat by the United States will be analyzed.

The theory of a unipolar system formulated by Nuno Monteiro on neorealist foundations, also represents an important aspect of the research. Namely, by developing military capabilities for power projection, China unequivocally seeks to secure a broader space in the Western Pacific with the aim of creating regional hegemony. Such a policy, on the other hand, is seen as a threat not only by the United States but also by regional actors who do not support a change in the current status quo system. Moreover, Chinese policy influences certain regional states to reconsider their military strategy and attempt to organize themselves at regional and international levels to strengthen military cooperation.

The dissertation will demonstrate that a unipolar power is not prone to aggressive behavior, as some realists suggest, but rather reacts when it perceives a threat to its vital interests. Thus, the United States has been willing to cooperate with China and has contributed to China's development into the economic power it is today. On the other hand, at times when China initiates the development of power projection capabilities, such as the development of air force and navy, the United States, as a maritime power, adjusts its policy and military strategy in relation to a rival perceived as a serious threat. Ultimately, one of the goals of the dissertation is to prove that the theory of realism still represents a valid tool for analyzing international relations, especially when the rivalry among great powers becomes one of the main questions of international politics.

Key words: Armed forces, balance of threat, China, internal balancing, United States of America.

Scientific field: Political science

Scientific subfield: International studies

UDC number: 351.86:327(5/9)(355.02)

Списак табела и слика

Табела бр. 1 - Војни буџет Кине у милијардама америчких долара 1989-2010.

Табела бр. 2 - Борбени авиони кинеског ратног ваздухопловства 1990-2010.

Табела бр. 3 - Број примарних површинских бродова у кинеској ратној морнарици након Хладног рата.

Табела бр. 4 - Број примарних површинских бродова и подморница у морнарици САД након Хладног рата.

Табела бр. 5 - Распоред америчких трупа у Источној Азији након Хладног рата.

Табела бр. 6 - Приказ броја примарних површинских бродова и подморница у оперативној употреби у кинеској ратној морнарици од 2011. године.

Табела бр. 7 - Приказ борбених авиона кинеског ратног ваздухопловства од 2011. године.

Табела бр. 8 - Упади-прелети кинеског ратног ваздухопловства у јапанску зону ваздушне идентификације.

Табела бр. 9 - Број америчких трупа у региону Источне и Југоисточне Азије од 2011. године.

Табела бр. 10 - Приказ броја примарних површинских бродова и подморница у америчкој ратној морнарици од 2011. године.

Табела бр. 11 - Приказ броја борбених авиона у америчком ратном ваздухопловству од 2011. године.

Табела бр. 12 - Буџет америчких оружаних снага у милијардама долара од 2010. године.

Табела бр. 13 - Програм набавке оружаних система за 2010. годину (тражени буџет 210 милијарди).

Табела бр. 14 - Програм набавке оружаних система за 2022. годину (тражени буџет 276 милијарди).

Слика бр. 1 - Карта Јужног кинеског мора и тзв. простора од „девет тачака“.

Слика бр. 2 - Мапа Појаса и пута.

Садржај

Увод.....	1
I. Теоријски оквир истраживања	
1. Равнотежа снага и уравнотежавање.....	19
1.1. Стратегија уравнотежавања.....	25
2. Унутрашње уравнотежавање.....	30
2.1. Анархија, самопомоћ и структура у међународној политици.....	30
2.2. Концепт унутрашњег уравнотежавања.....	33
2.3. Унутрашње уравнотежавање током мултиполарног и биполарног периода 19. и 20. века.....	37
2.4. Унутрашње уравнотежавање након Хладног рата – изгледи и проблеми концепта.....	40
3. Спољашње уравнотежавање.....	44
3.1. Изазови спољашњег уравнотежавања.....	47
3.2. Карактеристични примери спољашњег уравнотежавања.....	51
4. Равнотежа претње и Волтов концепт уравнотежавања.....	53
II. Равнотежа снага у Источној и Југоисточној Азији од 1993. године до 2010. године	
1. Развој кинеске стратегије и оружаних снага.....	57
1.1. Ратно ваздухопловство Народноослободилачке армије Кине.....	63
1.2. Ратна морнарица Народноослободилачке армије Кине.....	67
1.3. Друга артиљерија – стратешке снаге.....	72
1.4. Политичке намере, стратешка култура и ставови појединих аутора.....	75
2. Америчко-кинески односи од краја Хладног рата до 2010. године.....	82
III. Равнотежа снага у Источној и Југоисточној Азији након 2011. године	
1. Промене у развоју кинеских оружаних снага и стварање нове поморске стратегије.....	96
1.1. Морнарица, ваздухопловство и пројекција моћи.....	101
1.2. Ратно ваздухопловство.....	107
1.3. Острва у Јужном кинеском мору.....	110
1.4. Појас и пут.....	117
2. Стратегија Стожера и промене у америчкој политици према Кини.....	122
2.1. Промене у америчкој војној политици.....	130
2.2. Размештање трупа у Индо-Пацифику.....	137
2.3. Модернизација војне опреме и оружаних система.....	139
2.4. Назнаке спољашњег уравнотежавања.....	145
Закључак.....	155

Скраћенице коришћене у раду:

Народноослободилачка армија Кине – НОАК

Кинеска комунистичка партија – ККП

Централна војна комисија – ЦВК

Противбродске балистичке ракете – ПББР

Светска трговинска организација – СТО

Квадрилатерални дијалог за безбедност - КВАД

Јужно кинеско море – ЈКМ

Противваздухопловна одбрана – ПВО

Аустралија, Уједињено Краљевство, Сједињене Државе – АУКУС

Увод

Формулација проблема

Један од првих писаца у области међународних односа који је упозорио да Кина може да представља извор проблема за друге силе током 21. века био је Пол Кенеди (Paul Kennedy). У закључним разматрањима свог дела *Успон и пад великих сила* (1987) Кенеди је изнео предвиђања у вези неколико држава, међу којима се налази и НР Кина, које могу постати силе са значајним утицајем на светску политику. Иако је ово дело настајало у периоду када се није могло са сигурношћу тврдити када и како ће се Хладни рат окончати, предвиђања које је Кенеди изнео у свом раду, а која се тичу изгледа кинеске политике након 2000. године умногоме су се испоставила као тачна.¹

Током седамдесетих и осамдесетих година 20. века Кина је под вођством Денга Сјаопинга претежно успела да санира последице Маове економске и друштвено-културне политике. Последице политике „Великог скока напред“ и „Културне револуције“, иако су биле присутне и након Маове власти, нису постале стигма комунистичког режима. Како Кенеди истиче, кинески народ је очувао предузетнички дух док је пољопривреда постала један од главних приоритета Кинеске комунистичке партије. Модернизација индустрије, пољопривреде и науке представљали су три стуба кинеске државне стратегије, а њих је пратила и модернизација оружаних снага.²

Модернизација и јачање кинеске војске током седамдесетих и осамдесетих година 20. века вршена је релативно споро. С обзиром да је Денг успоставио јасне смернице развоја унутрашње политике које истичу значај привреде и мирољубивог раста, финансијска средства за војне потребе била су у великој мери ограничена. Иако је због овакве политике, као и због структуре међународног система, тешко говорити о стварном значају унутрашњег уравнотежавања Кине у том периоду,³ модернизација оружаних снага свакако је поставила темељ за будући развој кинеске војске. Смањивање пешадије, реорганизација унутрашње структуре војске, модернизација ракетног и развој нуклеарног наоружања, усавршавање оклопних и артиљеријских система, као и повећано улагање и усавршавање ратне авијације и морнарице представљали су неке од индикатора који су навели Кенедија да проматра Кину као једног од главних актера будуће светске политике.⁴

Јачање кинеских оружаних снага настављено је и током деведесетих година прошлог века. Реорганизација копнених снага, промене у војној стратегији и увећавање ракетних капацитета чинили су окосницу тадашњих кинеских реформи које су се могле уочити и током Тајванске кризе 1995-96. године. Јачање кинеске војске након Хладног рата одразило се и на билатералне односе Кине и Сједињених Држава, при чему је Тајванска криза представљала важан догађај за ове силе, као и за регионалну равнотежу снага.

Када је тајвански председник посетио Сједињене Државе 1995. године додатно су погоршани иначе лоши односи Пекинга и Тајпеја због сумњи да ова посета представља темељ будућег дистанцирања Тајвана од кинеских власти. Криза која је уследила, иако није есклаирала у отворени сукоб, показала је да Кина поседује војни потенцијал којим би могла да управља политичким дешавањима у региону. Поморске војне вежбе које су се одвијале током 1995-96. године у Тајванском мореузу биле су фокусиране на тестирање ракетних система и експедиционих снага, што је требало да представља увод у евентуалну инвазију

¹ Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, Random House, New York 1987, pp. 447-458.

² Isto.

³ Концепт унутрашњег уравнотежавања објашњен је у предмету истраживања.

⁴ Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, op cit., pp. 447-458.

острва.⁵ Наиме, кинеске војне вежбе показале су тадашње најмодерније и најснажније аспекте војске, попут великог броја копнених трупа и балистичких ракета.

Тајванска криза није радикално променила изглед спољнополитичких односа Кине и Сједињених Држава, с обзиром на то да су односи Кине и Америке након распада Совјетског Савеза ослабили.⁶ Наратив кинеске претње постао је видљивији у медијима, док је америчка администрација, руковођена Најевим извештајем, планирала имплементацију стратегије обуздавања.⁷ Ипак, реакције Сједињених Држава на догађаје у Тајванском мореузу биле су релативно уздржане. Став Вашингтона по овом питању указује да Сједињене Државе нису виделе озбиљну претњу која може да дестабилизује постојећу равнотежу снага у том делу Азије, због чега стратегија обуздавања која је била *modus operandi* током Хладног рата није заживела у случају Кине. Штавише, приликом посете Кини тадашњег заменика секретара одбране Џозефа Наја (Joseph S. Nye Jr.), амерички став поводом кинеских војних вежби у Тајванском мореузу није био у потпуности дефинисан. Иако је Америка захтевала смиривање тензија није било назнака како ће Вашингтон реаговати ако дође до ескалације.⁸ Осим размештања две групе носача авиона на неколико стотина миља од Тајвана, Вашингтон није покренуо друге војне операције којима би спречио кинеске оружане снаге и њихове понтенцијалне планове у вези острва. Штавише, и након размештања америчких носача авиона, Кина је наставила са војним вежбама у мореузу.⁹

Један од главних разлога због чега Сједињене Државе нису оштрије реаговале у случају Тајванске кризе, како поједини аутори попут Роберта Роса (Robert Ross) наводе, јесте успешна дипломатија Вашингтона, као и добро формулисана стратегија одвраћања.¹⁰ Са друге стране, не треба изгубити из вида да Кина у том периоду, упркос модернизацији, није поседовала довољне војне капацитете како би испунила своје политичке намере у погледу Тајвана. Како Дејвид Шамбо (David Shambaugh) истиче, упркос великој војној моћи Кина није била сигурна да може брзо и ефикасно извршити инвазију на Тајван. За разлику од Кине, оружане снаге Тајвана имале су развијенију морнарицу чији су бродови, осим што су били боље наоружани, могли да функционишу на већој удаљености од копна и на дуже време. Кинеска ратна морарица функционисала је у релативно ограниченим капацитетима, односно представљала је морнарицу која функционише у националним водама и приобалним подручјима (*green/brown water navy*).¹¹ Дотрајалост кинеских борбених авиона такође је утицала на стратешке планове Пекинга. Према извештају RAND корпорације, кинеске оружане снаге деведесетих година прошлог века имале су само пар десетина борбених авиона са којима су могле да учествују у сукобу на већој удаљености од копна, за разлику од

⁵ Andrew Scobell, "Show of Force: Chinese Soldiers, Statesmen, and the 1995-1996 Taiwan Strait Crisis", *Political Science Quarterly*, Vol. 115, No. 2, 2000 p. 232.

⁶ Након Хладног рата и урушавања Совјетског Савеза, Вашингтон је почео да преиспитује своје партнерство са Кином које је успостављено још током Никсонове администрације. Наиме, нестанком једног центра моћи у светској политици Сједињене Државе су почеле да сумњају у исправност овог партнерства пре свега због политичких намера кинеског режима у погледу уређења унутрашњег и регионалног поретка. Иако Америка није покренула традиционални процес обуздавања Кине, статус ове државе у америчкој спољној политици променио се од стратешког партнера до потенцијалне претње. Видети у Aaron L. Friedberg, *A Contest for Supremacy: China, America and the Struggle for Mastery in Asia*, W.W. Norton & Company, New York 2011, pp. 88-119.

⁷ Taifa Yu, "Taiwanese Democracy Under Threat: Impact and Limit of Chinese Military Coercion", *Pacific Affairs*, Vol. 70, No. 1, 1997, p.14.

⁸ Andrew Scobell, "Show of Force: Chinese Soldiers, Statesmen, and the 1995-1996 Taiwan Strait Crisis", op cit., pp. 237-238.

⁹ Allen S. Whiting, "China's Use of Force, 1950-96, and Taiwan", *International Security*, Vol. 26, No. 2, 2001, p. 122.

¹⁰ Robert S. Ross, "The 1995-96 Taiwan Strait Confrontation: Coercion, Credibility, and the Use of Force", *International Security*, Vol. 25, No. 2, 2000, pp. 89-90.

¹¹ David Shambaugh, "Taiwan's Security: Maintaining Deterrence Amid Political Accountability", *The China Quarterly*, No. 148, 1996, pp. 1305-1315.

Сједињених Држава које су тада располагале са преко 600 борбених авиона у том делу света.¹²

Постоје и други индикатори који упућују да Сједињене Државе, пре промена у кинеској политици по питању регионалних планова и све интензивнијег развоја ратне морнарице, нису хтеле да предузму мере којима би спутавале даљи развој Кине. Уочи Тајванске кризе 1995-96. године Сједињене Државе нису извршиле ревизију својих политичких планова из седамдесетих година прошлог века када су оружане снаге повучене са Тајвана након што су Вашингтон и Пекинг успоставили дипломатске односе. На почетку администрације Џорџа Буша млађег, заменик секретара одбране Пол Волфовиц (Paul Wolfowitz) нагласио је да Америка подржава политику „једне Кине“ и не подржава независност Тајвана, док се противи свакој употреби силе у региону. Амерички извоз наоружања Тајвану такође је контролисан, при чему су званичници из Вашингтона наглашавали да било какво пословање са тајванском војском не подразумева обнову војног савеза. Немачка и Белгија нису дозволиле својим бродоградилштима да сарађују са тајванском морнарицом како би се унапредио постојећи дизајн дизел подморница, не желећи да изазову негативне реакције Кине. Крајњи циљ овакве политике била је боља сарадња са Кином при чему би Тајван постао „обичан“ партнер који не ужива посебне повластице, нити захтева посебне дужности према америчкој политици и њеним савезицима.¹³

Добри односи Сједињених Држава и Кине наставили су се и током прве деценије 21. века. Потписивање споразума о нормализацији трговинских односа двеју земаља, осим што је Кини омогућио приступање Светској трговинској организацији, такође је позиционирало ову државу као главног спољнотрговинског партнера Сједињених Држава. Стратешки документи из тог периода описују Кину као партнера од поверења у међународној политици.¹⁴ Национална стратегија из 2002. године представља Кину као важног актера за стабилност Источне Азије, што је касније потврђено и у стратегији из 2006. године. Током администрације Џорџа Буша млађег било је преговора о успостављању боље војне сарадње и одржавању заједничких војних вежби у циљу побољшања међусобног поверења двеју држава. Вилијам Фалон (William Fallon), тадашњи командат америчких снага на Пацифику, сматрао је да војна сарадња са Кином, што укључује размену знања и официра нижег ранга, значајно доприноси стабилним односима двеју сила.¹⁵

Валидан аргумент који објашњава због чега Сједињене Државе нису приступиле обуздавању Кине током прве деценије 21. века, јесу ратови у Ираку и Авганистану и финансијски терет који су ови ратови представљали за америчку привреду и оружане снаге. Иако је тешко оспорити тежину ових ратова како за америчку војску тако и за америчку привреду, такође је тешко тврдити да ратови против одбеглих режима и терористичко-неконвенционалних актера могу да буду једини разлог због чега Сједињене Државе нису покушале да обуздају јачање Кине. Ратне операције у Ираку и Авганистану биле су релативно кратког века после чега су успостављене мисије за очување безбедности које су чиниле коалиционе снаге. Иако се ова дешавања посматрају као вишегодишњи ратови, суштински представљају против-терористичке операције (Counter Insurgency Operations COIN), као и мисије за очување мира и безбедности. Са друге стране, не треба изгубити из вида да су америчке оружане снаге и даље биле присутне у Авганистану током

¹² Eric Heginbotham, *The US-China Military Scorecard: Forces, Geography and the Evolving Balance of Power 1996-2017*. RAND Corporation 2015, pp. 339-440.

¹³ Michael S. Chase, "U.S Taiwan Security Cooperation: Enhancing an Unofficial Relationship", in: Nancy Bernkopf (ed.), *Dangerous Strait: The U.S – Taiwan – China Crisis*, Columbia University Press, New York, 2005. pp. 168-174.

¹⁴ Током Трампове администрације уговор из 2001. године и пуштање Кине у СТО је означено као стратешка грешка која је скупо коштала америчку привреду и однела велики број послова из Америке у Азију. Bob Davis, "When the World Opened the Gates of China", *The Wallstreet Journal*, July 2018, Available from: <https://www.wsj.com/amp/articles/when-the-world-opened-the-gates-of-china-1532701482> (Accessed 11 September 2021).

¹⁵ Igor Pejić, "Modernizacija oružanih snaga i promene u percepciji kineske pretnje", *Međunarodni problem*, Vol. LXXIII, Br. 2, 2021, str. 322.

администрације председника Барака Обаме и Доналда Трампа (у мањем обиму), у истом периоду када се америчка политика према Кини значајно променила. На крају, ако су Сједињене Државе биле превише заузете на Блиском истоку то не објашњава зашто државе Источне Азије које су иначе блиски партнери Вашингтона, нису покренуле процес уравнотежавања кинеске моћи.¹⁶

Ако би следили класичну мисао реалистичке школе међународних односа, јачање једне државе, а поготово ако таква држава има потенцијала да буде велика сила, треба да изазове формирање регионалних коалиција и савеза (са другим силама) који ће њену моћ уравнотежити. Уравнотежавање или обуздавање силе у успону за реалисте и неореалисте представља неизоставан елемент стратегије великих сила. Ипак, у случају кинеско-америчких односа овај „гвоздени закон међународне политике“ није био тачан, макар не у почетку. Одсуство америчке забринутости, по питању кинеског раста уочили су и поједини аутори међународних односа. Дејвид Канг (David C. Kang) у својој књизи „Успон Кине“ последње поглавље започиње реченицом: „Америка не уравнотежава Кину, стога не треба да нас чуди што остале државе Источне Азије не чине то исто“. Аутор наглашава да главну претњу Сједињеним Државама у овом региону више не представља успон појединих сила већ пролиферација нуклеарног наоружања, као и проблем Северне Кореје.¹⁷

Изостанак стратегије обуздавања Кине други аутори су објаснили, не због одсуства претње већ због тога што Сједињене Државе врше уравнотежавање из далека, користећи партнере и савезнике у региону (off-shore balancing).¹⁸ Томас Кристенсен (Thomas J. Christensen) наводи да се кинеска моћ суштински може контролисати преко Јапана. Снажна економија Јапана може да поднесе већа одвајања за оружане снаге што би, са друге стране, омогућило Сједињеним Државама да одрже равнотежу снага каква је неопходна за остваривање њених интереса.¹⁹ Кристофер Лејн (Christopher Layne) такође истиче значај уравнотежавања из далека за америчку политику у 21. веку. За Лејна Сједињене Државе се након Хладног рата сусрећу са све већим изазовима који њену моћ доводе у питање, док успон других актера у светској политици наговештава да Сједињене Државе улазе у процес опадања моћи.²⁰ У размишљању овог аутора може се уочити проблем пренапрезања и деклинизма Сједињених Држава, због чега Лејн сматра да најбољи начин за очување америчке глобалне позиције јесте стратегија уравнотежавања из далека.²¹

Упркос томе што је Кина наставила са акумулацијом војне и економске моћи током прве деценије 21. века, стратешке концепте које су горе наведени аутори разматрали и предлагали још пре двадесет година, државе Источне Азије нису имплементирале.²² У књизи

¹⁶ Видети више у David C. Kang, *China Rising: Peace, Power and Order in East Asia*, Columbia University Press, New York 2007.

¹⁷ David C. Kang, *China Rising: Peace, Power and Order in East Asia*, op. cit., pp. 185-186.

¹⁸ Стратегија о којој је реч преноси терет уравнотежавања са велике силе на мање регионалне актере који ће уместо ње вршити контролу тј. уравнотежавање будућих изазивача.

¹⁹ Thomas J. Christensen, "China, the US. - Japan Alliance, and the Security Dilemma in East Asia", *International Security*, Vol. 23, No. 4, 1999, pp. 49-80.

²⁰ Процес опадања моћи Америке, односно деклинизам је врло дискутабилна одредница у међународној политици која се појавила у теорији међународних односа још крајем Хладног рата, а постала врло популарна почетком 21. века. Деклинизам иако је присутан, како због стварног опадања моћи Сједињених Држава тако и због уздицања појединих изазивача, није процес са већ унапред одређеним исходом. Наиме, како професор Драган Симић и Драган Живојиновић објашњавају деклинизам може да се прекине, па чак и преокрене. Погледати више у Драган Симић и Драган Живојиновић, "Од Спутњика до Ленова: шест таласа америчког деклинизма после Другог светског рата", *Годишњак 2010*, Факултет политичких наука Универзитет у Београду, стр. 269-294; Драган Р. Симић и Драган Живојиновић, "Да ли је Опадање невиновно? Неколико аргумената против", *Српска политичка мисао*, Vol. 32, Бр. 2/2011, стр. 169-190.

²¹ Christopher Layne, "From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy", *International Security*, Vol. 22, No. 1, 1997, pp. 86-124.

²² Кондолиза Рајс (Condoleezza Rice) у свом раду из 2000. године истакла је да Кина не представља стратешког партнера у Источној Азији. Сила у успону попут Кине којој присуство Сједињених Држава у региону смета, према њеним речима, може бити само потенцијални такмац униполарном хегемону. Иако Пекинг тада није имао неопходне капацитете да се супростави Вашингтону, Рајс је сматрала да ће Пекинг покушати да поврати

„У потрази за равнотежом у Источној Азији“, Стив Чен (Steve Chan) испитује зашто регионалне државе нису уравнотежавале Кину упркос њеној новонасталој моћи крајем 20. и почетком 21. века. Истражујући овај период Чен долази до сазнања да су ове државе релативно умањиле војне буџете, распоред америчких трупа у региону је такође био на нижем нивоу, док су државе Источне Азије избегавале да формирају регионалне коалиције које би евентуално биле усмерене против Кине.²³ Напротив, већина регионалних држава је сматрала да сарадња са Кином доприноси стабилности региона, што је указивало на тренд конвергенције или спајања (convergence). Као поборник теорије о транзицији моћи, Чен објашњава да уравнотежавање није карактеристична стратегија за све облике међународних система и да је концепт равнотеже снага пренаглашен у теорији међународних односа. Стање хијерархије у међународној политици, према овом аутору, увек је било присутно кроз историју људске цивилизације.²⁴

Запажања која је Чен изнео у својој књизи потврђена су и у пракси америчке спољне политике и политике земаља Источне Азије. Квадрилатерални дијалог о безбедности који је замишљен као сигурносни обруч око Кине, а који су државе попут Аустралије, Јапана, Индије и Сједињених Држава покушале да успоставе 2007. године, није имао успеха. Сједињене Државе нису показале интересовање за овакву дипломатску платформу док су остале чланице, пре свега Аустралија, страховале да ораганизација може да изазове нежељене реакције Кине и евентуално покрене безбедносну дилему у Источној Азији.²⁵

Прве озбиљније промене у америчкој политици према Кини одвијају се након усвајања тзв. стратегије „Стожера“ (Pivot to Asia) 2011. године. Ова стратегија која је покренута током Обаине администрације није имала за циљ да обузда или уравнотежи Кину, иако је тако протумачена. Џенин Дејвидсон (Janine Davidson), бивши члан кабинета министра одбране задужен за стратешко планирање, говорила је да је стратегија конципирана како би се Сједињене Државе прилагодиле новом стратешком окружењу Источне Азије. Војни аспект ове стратегије био је фокусиран на регионалне државе и њихове оружане снаге како би им се помогло са проблемима у вези слободне пловидбе, пружи неопходна хуманитарна помоћ у случају природних несрећа, али и да се подигне ниво професионализма у војсци што би допринело стабилности читавог региона. Дејвидсон истиче да је у свим овим активностима Кина била позвана да учествује, што је требало додатно да увери кинеске политичаре да стратегија нема малициозне намере према овој земљи.²⁶ У оквиру стратегије Стожера такође покренут је економски и стратешки дијалог са Кином како би се усагласила регионална безбедносна политика.²⁷ Штавише, један од циљева стратегије био је да се побољша безбедносна сарадња са државама региона које нису амерички савезници ни стратешки партнери, што се пре свега односило на Кину.²⁸

Упркос израженим намерама у овој стратегији, однос Сједињених Држава према Кини након 2011. године се изменио, тачније вратио се у стандардни колосек ривалства великих сила у којима доминатна сила покушава да обузда изазиваче. Индикатори овога се могу видети на више места. Након 2011. године Сједињене Државе су почеле да повећавају

своје интересне сфере у Јужном кинеском мору и на Тајвану када се околности у међународној политици буду промениле. Condoleezza Rice, “Promoting the National Interest”, *Foreign Affairs*. Vol. 79, No. 1. 2000, p. 56.

²³ Промене у броју америчких трупа у Источној Азији погледати у Igor Pejić, “Modernizacija oružanih snaga i promene u percepciji kineske pretnje”, op. cit., str. 324.

²⁴ Steve Chan, *Looking for Balance: China, The United States, and Power Balancing in East Asia*, Stanford University Press, Stanford California 2012, pp. 76-83, 224-227.

²⁵ Lavina Lee, “Abe's Democratic Security Diamond and New Quadrilateral Initiative: An Australian Perspective”, *The Journal of East Asian Affairs*, Vol. 30, No, pp. 6-8.

²⁶ Janine Davidson, “The U.S. “Pivot to Asia””, *American Journal of Chinese Studies*, Vol. 21, SPECIAL ISSUE (JUNE 2014), pp. 81-82.

²⁷ Kurt Campbell and Brian Andrews, “Explaining the US “Pivot” to Asia”. *Chatnam House*. 2013, p.4 Available from: https://kritisches-netzwerk.de/sites/default/files/explaining_the_us_pivot_to_asia_-_kurt_campbell_and_brian_andrews_-_the_asia_group_-_august_2013_-_9_pages_1.pdf (Accessed 08 August 2021).

²⁸ David Shambaugh, “Assessing the US “Pivot” to Asia””. *Strategic Studies Quarterly*, Vol. 7. No. 2, 2013, p. 16.

број трупа у источној Азији, што је било најочљивије у Јапану и на острву Гуам. Вашингтон је повећао активност у регионалним водама што је било уочљиво у броју војних вежби и већем присуству америчке морнарице,²⁹ тренд који је временом добио на интензитету.³⁰ На крају, обнављање безбедносних аранжмана попут АНЗУС и квадрилатералног дијалога 2017. године, као и формирање АУКУС платформе 2021. године показује да Сједињене Државе виде потенцијалну претњу Кине и проблем са кинеским војним активностима у источној и југо-источној Азији.

Због свега наведеног, отвара се следеће питање: шта је утицало на промену у кинеско-америчким односима? Другим речима, због чега је кинеска моћ крајем 20. и почетком 21. века тумачена као бенигни фактор који не захтева контролу осталих актера региона? Процес унутрашњег уравнотежавања (јачање оружаних снага) за кинеску војску током деведесетих година 20. века и прве деценије 21. века, био је усмерен првенствено на развој и модернизацију оружаних снага у циљу одвраћања, без јасних назнака о развоју капацитета пројекције моћи. Овакав вид уравнотежавања одразио се на кинеску борбену готовост, али у односу на Сједињене Државе и регионалне државе источне Азије одсуство снажне кинеске морнарице и модерне авијације није захтевало предузимање посебних мера обуздавања. Иако је и тада представљала изазивача, Кина није имала офанзивна конвенционална средства којима би утицала на равнотежу снага на простору источне Азије. Однос Сједињених Држава према Кини након Тајванске кризе до 2011. године више је упућивао на неки облик стратегије „ангажовања“ (Engagement)³¹, па чак и на елементе стратегије „везивања“ (Binding)³², него на стратегију уравнотежавања/обуздавања која би била карактеристична за униполарну силу која стреми успоравању акумулације моћи код изазивача. Са променама у кинеској политици у вези Јужног и Источног кинеског мора, јачањем ратне морнарице и авијације, као и радикалним променама у војној стратегији 2015. године, механизам кинеског унутрашњег уравнотежавања добија другачији облик, што се одразило и на перцепцију кинеске моћи код осталих актера на простору источне и југо-источне Азије.

Истраживачки проблем можемо резимирати кроз неколико апеката. Прво, ако су традиционални реалисти и неореалисти у праву, Сједињене Државе је требало да отпочну

²⁹ Ankit Panda, “A First: Japanese and US Navies Hold Exercise in South China Sea”, *The Diplomat*, October 2015, Available from: <https://thediplomat.com/2015/10/a-first-japanese-and-us-navies-hold-exercise-in-south-china-sea/> (Accessed 09 August 2021).

³⁰ Liu Zhen, “Increased US activity in South China Sea raises risk of conflict, Chinese researchers warn”, *South China Morning Post*, March 2022, Available from: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3171975/increased-us-activity-south-china-sea-raises-risk-conflict> (Accessed 15 May 2022).

³¹ Стратегија ангажовања, касније формулисана и као стратегија дубоког ангажовања (deep engagement), подразумева ангажман америчке политике у дипломатском, економском и безбедносном погледу свуда у свету где Сједињене Државе имају интерес. Крајњи циљ ове стратегије јесте да свет учини више демократским и налик Сједињеним Државама, као што Бери Позен (Barry R. Posen) примећује. Са друге стране, у односу на НР Кину, Сједињене Државе биле су ангажоване како дипломатски тако и економски како би ову државу увели у међународни поредак онакавак како га је Вашингтон створио након Хладног рата. Barry R. Posen, “A Grand Strategy of Restraint” in Michèle A. Flournoy and Shawn Brimley (eds.), *Finding Our Way: Debating American Grand Strategy*, Washington, D.C.: Center for a New American Security, 2008, pp. 81–102; Stephen G. Brooks and William C. Wohlforth, *America Abroad: The United States’ Global Role in the 21st Century*, Oxford University Press, New York 2016.

³² Везивање у овом смислу значи прихватање одређених постулата, односно институција међународног поретка. Наиме, концепт који предлаже Џон Ајкенбери (G. John Ikenberry) подразумева да државе уговорима и међународним институцијама ограничавају сопствену моћ у међународној политици. На овај начин велике силе које су носиоци светског поретка, а које би овим путем „исконтролисале“ сопствену моћ уједно би и допринеле конституционализацији међународног система. У случају Кине елементи ове стратегије виде се првенствено у томе што су Сједињене Државе покушале да интегришу Кину у међународни систем (прикључивање СТО) и створе поузданог партнера у светској политици, како је Кина иначе представљена у националним стратегијама Сједињених Држава током администрације Џорџа Буше млађег. Видети у G. John Ikenberry, *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*, Princeton University Press, Princeton 2001; Stephen M. Walt, *Taming American Power: The Global Response to US Primacy*, W.W. Norton & Company, New York 2006.

процес уравниотежавања или обуздавања Кине већ након Тајванске кризе, када је постало очигледно да Кина има или ће убрзо имати велике војне капацитете. Друго, регионалне државе Источне Азије нису се определиле да уравниотежавају Кину, чак и онда када су Сједињене Државе биле ангажоване на Блиском истоку. Напротив, како Чен истиче, већина држава је тада Кину посматрала као партнера, а не као претњу. Треће, Швелеров (Randall L. Schweller) став да сваки облик уравниотежавања у униполарном систему представља ревизионизам, није у потпуности тачан. Наиме, да је униполарна структура тако „ригидна“ Вашингтон и остале државе Источне Азије би много пре 2011. године заузеле оштрији став према Кини и њеним регионалним аспирацијама.³³ На крају, ако је исправно Волцово мишљење да државе не могу да мењају свој приступ међународној политици с обзиром на динамику равнотеже снага која руководи процесима у том систему,³⁴ због чега су онда актери Источне Азије, одлучили да уравниотежавају Кину тек након 2011. године када је њена акумулирана моћ постала огромна, па тиме и процес обуздавања много тежи и скупљи.

Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања биће фокусиран на анализу промена у кинеској војној политици након 2011. године, односно након усвајања стратегије Стожера, као и начин на који се опажање кинеске војне моћи у регионалним стратешким оквирима променило. Користећи се концептом равнотеже снага (претње), али пре свега изучавајући процес унутрашњег уравниотежавања настојаћемо да успоставимо узрочно последичну везу између модернизације и јачања кинеских војних капацитета и промена у спољнополитичким односима између Кине и Сједињених Држава. Циљ је показати да унутрашње уравниотежавање сила у успону, односно јачање војних капацитета, не производи претњу, односно не имплицира ревизионизам докле год не ограничава стратешке могућности и виталне интересе водеће силе у међународном систему.³⁵ Иако је тешко говорити о томе да Кина може угрозити опстанак Сједињених Држава, измештање Сједињених Држава из региона Источне и Југоисточне Азије, као и остваривање капацитета за пројекцију моћи свакако угрожава примат ове силе у светској политици.³⁶ Потискивањем Вашингтона из овог региона статус униполарне силе такође би био доведен у питање, с обзиром да би постојала друга сила (Кина) која потенцијално може да успостави регионалну хегемонију која искључује Сједињене Државе. У нашем случају проблем унутрашњег уравниотежавања, који

³³ О Швелеровој перцепцији униполарног систем више у предмету истраживања.

³⁴ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Adison Waily Publishing 1979, p. 107.

³⁵ Геополитички простор Источне Азије иначе представља сферу од виталног (critical) интереса за Сједињене Државе као што је дефинисано стратешким документима још током деведесетих година 20. века. Видети у National Security Council, Defense Planning Guidance, FY 1994-1999, Document 4, "New Policy Directions Noted in Draft Defense Planning Guidance", Available from: <https://www.archives.gov/files/declassification/iscap/pdf/2008-003-docs1-12.pdf> (Accessed 11 August 2021); Значај овог региона уосталом је и потврђен стратегијом „Стожера“ која је формулисана током администрације Барака Обаме. The White House, "Remarks By President Obama to the Australian Parliament", November 2011, Available from: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament> (Accessed 06 July 2021); Hillary Clinton, "America's Pacific Century", *Foreign Policy*, October 2011, Available from: <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> (Accessed 06 July 2021).

³⁶ Статус „Примата“ или „Првенства“ Сједињених Држава у међународним односима појавио се у годинама након Хладног рата и означавао је немогућност уравниотежавања ове државе. Након једанаестог септембра и унилатералних акција Вашингтона овај статус се поистовећивао још и са необузданом моћи Сједињених Држава. У овом истраживању за нас је важно да овај статус означава одсуство структуралних тј. системских ограничења америчке моћи, као што Волфорт напомиње. Успоном Кине и јачањем њене војне силе, а пре свега поморске моћи, Сједињене Државе се по први пут након Хладног рата сусрећу са изазивачем који може да је уравниотежава и озбиљно угрози њену позицију униполарне силе у светској политици. Видети више у Stephen G. Brooks and William C. Wohlforth, *World Out of Balance: International Relations And The Challenge Of American Primacy*, Princeton University Press, Princeton 2008; Stephen G. Brooks and William C. Wohlforth, "American Primacy in Perspective", *Foreign Affairs*, Vol. 81, No. 4, 2002, pp. 20-33; William C. Wohlforth, "Unipolarity, Status Competition, and Great Power War", *World Politics*, Vol. 61, No. 1, 2009, pp. 28-57.

је Кина отпочела још крајем двадесетог века, није представљао претњу све до оног тренутка када није постало очигледно да модернизација кинеских оружаних снага наговештава и могућу трансформацију Кине из копнене у поморску силу.³⁷ Другим речима, Сједињене Државе су одлучиле да промене своју спољну политику према Кини тек онда када је њена моћ постала претња за постојећи регионални поредак.

Главно истраживачко питање гласи: Зашто унутрашње уравнотежавање НР Кине почиње да представља претњу за Сједињене Државе тек од 2011. године?

Поред главног можемо поставити и следећа питања:

1. Због чега су Сједињене Државе избегавале да обуздавају Кину током деведесетих година 20. века и током прве деценије 21. века?
2. Како регионалне силе Источне Азије реагују на успон економске моћи Кине, а како на развој оружаних снага?
3. Зашто јачање капацитета одвраћања Кинеске народне армије није представљао проблем Сједињеним Државама?
4. Због чега је пројекција моћи важна великим силама?
5. Да ли ли Кина и Сједињене Државе могу да избегну судбину Велике Британије и Вилхелмове немачке?

Временско одређење предмета истраживања обухвата период од 2011. године када је дошло до промена у америчкој политици према Азији, па до 2023. године. Иако предмет истраживања није моћ кинеског председника, доласком Си Ђипинга на власт кинеска политика је убрзала одређене процесе који су били активни и претходних година, што је видно утицало на имиџ ове државе као велике силе и озбиљног изазивача Сједињених Држава. Одабир временског периода за истраживање може се правдати и следећим разлозима. Прво, након 2012. године долази до промена у регионалним стратешким концепцијама Кине, што се могло уочити и у бројним документима владе;³⁸ друго, дипломатска и војна активност Кине у региону, а поготово у области Јужног кинеског мора, постаје све „одлучнија“ (assertive) током владавине Си Ђинпинга;³⁹ треће, односи Кине, Сједињених Држава и осталих земаља региона у периоду након 2011. године постају сложенији што представља резултат нове кинеске регионалане политике;⁴⁰ четврто, након 2011. године кинеска политика која је до тада била у оквирима дефанзивног реализма, задобија одлике офанзивног реалисте;⁴¹ пето, након 2011. године Сједињене Државе почињу имплементацију „заокрета“ ка Азији. Иако ово представља централни временски оквир истраживања, треба напоменути да ће у другом поглављу дисертације бити начињен осврт на

³⁷ Како поморске силе реагују на успон других сила и када виде претњу у њима, погледати у Jack S. Levy and William R. Thompson, “Balancing on Land and at Sea: States Ally against the Leading Global Power?”, *International Security*, Vol. 35, No. 1, 2010, pp. 7–43.

³⁸ “The Diversified Employment of China’s Armed Forces”, *Information Office of the State Council the People’s Republic of China*, Beijing 2013, Available from: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474982986506.htm (Accessed 22 June 2021); “China’s Military Strategy”, *China Daily*, May 2015, Available from http://www.chinadaily.com.cn/china/2015-05/26/content_20820628_2.htm (Accessed 22 June 2021); “China’s National Defense in the New Era. 2019”, *The State Council Information Office of the People’s Republic of China*, Available from http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d3941ddc6d08408f502283d.html (Accessed 22 June 2021); Honghua Men, *China’s Grand Strategy: A Framework Analysis*, Springer 2020, pp.175-197.

³⁹ Alastair Iain Johnston, “How New and Assertive Is China’s New Assertiveness?”, *International Security*, Vol. 37, No. 4, 2013, pp. 7–48; Marc Lanteigne, “The South China Sea in China’s Developing Maritime Strategy”, in: Enrico Fels and Truong-Minh Vu (eds.), *Power Politics in Asia’s Contested Waters Territorial Disputes in the South China Sea*, Springer 2016, pp. 97-117; G. John Ikenberry, “From Hegemony to the Balance of Power: The Rise of China and American Grand Strategy in East Asia”, *International Journal of Korean Unification Studies* Vol. 23, No. 2, 2014, pp. 41–63.

⁴⁰ David Shambaugh, “U.S.-China Rivalry in Southeast Asia Power Shift or Competitive Coexistence?”, *International Security*, Vol. 42, No. 4, 2018, pp. 85–127; Minghao Zhao, “Is a New Cold War Inevitable? Chinese Perspectives on US–China Strategic Competition”, *The Chinese Journal of International Politics*, Vol. 12, No. 3, 2019, pp. 371–394.

⁴¹ Klaus Heinrich Radtito, *Understanding China’s Behaviour in the South China Sea: A Defensive Realist Perspective*, Palgrave Macmillan 2019.

развој кинеских оружаних снага од 1993. године, када је усвојена нова војна стратегија, до 2010. године. Ово је неопходно како би се успоставио темељ, односно полазна тачка упоређивања унутрашњег уравнотежавања и развоја кинеске војске која је у том периоду није виђена као очигледна претња од стране других актера.

Просторно одређење предмета истраживања обухватиће област Источне Азије, пре свега регионе Јужног и Источног кинеског мора. Простор Источне Азије у геополитичким и геостратешким концепцијама великих сила заузимао је важно место током 19. и 20. века. Са почетком 21. века географски простор Источне Азије и Југоисточна Азија, као његов „наставак“, постали су економска чворишта савременог друштва. Значај ових региона у савременој светској политици је огроман, како у економском тако и у политичком погледу. Иако је истраживање географски смештено у Источној Азији, фокус ће првенствено бити на односима Кине и Сједињених Држава у овом региону.

Научну област овог рада можемо сврстати у поље међународних односа, с обзиром да је централно питање истраживања везано за концепт равнотеже снага и процес унутрашњег уравнотежавања. Упркос критици коју је концепт равнотеже снага доживео након Хладног рата, која је делимично оправдана, аутор сматра да овај теоријски концепт и стратегија уравнотежавања и даље представљају важне аспекте светске политике и односа између великих сила.⁴² Као што Драган Симић истиче, равнотежа снага представља централни појам када говоримо о међународном или светском систему држава.⁴³ Поред наведеног, с обзиром да је реч о унутрашњем уравнотежавању, у раду ће бити коришћени извори и сазнања из војних наука, геополитике и науке о безбедности.

Истраживање у **теоријском погледу** биће утемељено на општим претпоставкама неореалистичке школе међународних односа. Под овим подразумевамо да су државе главни актери међународне политике; неизвесност међународне политике која произилази из анархичног окружења нагони актере да акумулирају моћ у циљу увећања сопствене сигурности;⁴⁴ државе су склоне самопомоћи као средству које им пружа опстанак у систему; како би опстале државе усвајају различите стратегије опстанка; уравнотежавање представља једну од најчесталијих стратегија великих сила. Ипак пошто се у раду бавимо и перцепцијом претње, што је делимично одступање од крутог позитивистичког приступа карактеристичног за школу реализма, уже теоријско одређење било би у оквиру Волтове (Stephen M. Walt) теорије равнотеже претње. У том смислу важна теоријска претпоставка нашег истраживања би, такође, била да државе показују тенденцију да уравнотежавају претњу пре него моћ. Поједини аутори оспоравали су Волтову теорију и користили то као подлогу за критику неореализма уопште.⁴⁵ Интеграција нових елемената, односно варијабли за теорију реализма испоставила се као исправна одлука, не само у случају Волтове теорије

⁴² О критици реалистичке школе и концепта равнотеже снага погледати више у: Jeffrey W. Legro, and Andrew Moravcsik, "Is Anybody Still a Realist?", *International Security*, Vol. 24, No. 2, 1999, pp. 5-55; Michael N. Barnett, "Identity and alliances in the Middle East", in: Peter J. Katzenstein (ed.), *The culture of national security: Norms and identity in world politics*, Columbia University Press, New York, 1996, pp. 400-447; Colin Elman, "Horses for Courses: Why Not Neorealist Theories of Foreign Policy?", *Security Studies*, Vol. 6, No. 1, 1996, pp.7-53; Robert O. Keohane, *Power and Governance in a Partially Globalized World*, Routledge, New York, 2002; Robert Axelrod and Robert O. Keohane, "Achieving Cooperation Under Anarchy: Strategies and Institutions", *World Politics*, Vol. 38, No. 1, 1985, pp. 226-254. Одговор на ове критике понудили су поједини аутори реалистичке школе попут Волца, Лејна и Миршајмера. Погледати више у Christopher Layne, "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise", *International Security*, Vol. 17, No. 4, 1993, pp. 5-51; Kenneth N. Waltz, "The Emerging Structure of International Politics", *International Security*, Vol. 18, No. 2, 1993, pp. 44-79; John J. Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War", *International Security*, Vol. 15, No. 1, 1990, pp. 5-56.

⁴³ Драган Р. Симић, *Светска политика*, ФПН и Чигоја штампа, Београд, 2009, стр. 126.

⁴⁴ Анархија се овде употребљава у смислу одсуства централне власти која би могла да регулише деловање осталих актера међународног поретка. Helen Milner, "The assumption of anarchy in international relations theory: a critique", *Review of International Studies*, Vol. 17, No. 1, 1991, pp. 67 – 85.

⁴⁵ Видети у Robert O. Keohane, "Alliances, Threats and the Uses of Neorealism", *international Security*, Vol.13, No.1, 1988, pp. 169-176; Robert G. Kaufman, "To Balance or To Bandwagon?" Alignment Decisions in 1930s Europe", *Security Studies*, Vol. 1, No. 3, 1992, pp. 417-447.

већ и шире, као што је на пример школа неокласичног реализма. Еволуција теоријских концепата је нужан предуслов како би се боље разумело друштвено и политичко окружење, што на крају и сам Кенет Волц потврђује. Иако не представља потпуно нови концепт равнотеже снага, Волтов теоријски приступ прецизније објашњава одлуке држава и начин на који оне формулишу спољнополитичке стратегије у односу на друге актере.⁴⁶

Уравнотежавање ће представљати једну од основних полазних тачака у теоријском конципирању докторске дисертације. Под уравнотежавањем подразумевамо једну од стратегија опстанка коју државе имплементирају како би сачувале своју позицију у међународном систему. Циљ ове стратегије усмерен је на спутавање других сила и њихових тежњи да остваре доминанту позицију у међународној политици. Уравнотежавање као стратегија опстанка у мултиполарном систему била је својствена више статус кво силама у циљу очувања поретка од потенцијалних ревизиониста. У униполарном систему, који је још увек присутан у савременом међународном поретку, стратегија уравнотежавања код сила у успону може да се тумачи и као ревизионизам. Наиме, уравнотежаваће водеће силе од стране изазивача, зарад боље позиције ових држава у међународној политици, не доприноси очувању статус кво система већ, напротив, доприноси његовој промени.

Унутрашње уравнотежавање можемо одредити као наглашено увећање државне моћи путем унапређивања војних капацитета, које се врши са намером да се предузму акције против одређеног актера када се за то стекну неопходни материјални и политички услови. Унутрашње уравнотежавање се одвија онда када државе увећавају војне буџете, производњу наоружања, количину трупа или када имитирају (копирају) успешну војну праксу других актера попут технолошких и доктринарних решења. За разлику од других облика уравнотежавања, као што је спољно уравнотежавање, унутрашње уравнотежавање подразумева самостално деловање државе независно од подршке савезника. Џозеф Парент и Себастијан Розато (Joseph Parent and Sebastian Rosato) указују да унутрашње уравнотежавање представља учесталији облик уравнотежавања него спољно уравнотежавање на нивоу великих сила.⁴⁷ Посматрајући период 19. и 20. века аутори закључују да велике силе имају више поверења у сопствене способности које могу да унапреде, него да се ослањају на помоћ других актера. Унутрашње уравнотежавање ови аутори дефинишу као јачање војних капацитета, које се може вршити увећањем војног буџета, укупног наоружања и људства или имитацијом успешних војних пракси (попут савремених војних доктрина и технолошких иновација) других држава у систему.⁴⁸ Концепт унутрашњег уравнотежавања, дефинисали су бројни аутори у сфери међународних односа. Ханс Моргентау (Hans J. Morgenthau) види унутрашње уравнотежавање као увећање војних капацитета државе што утиче на моћ других актера у систему и на равнотежу снага.⁴⁹ Џејмс Мороу (James D. Morrow) додаје да овакав начин уравнотежавања пружа већу извесност државама, јер не морају да се ослањају на друге актере у међународној политици.⁵⁰ Други аутори реалистичке школе пружају слична

⁴⁶ Kenneth N. Waltz, "Evaluating Theories", *The American Political Science Review*, Vol. 91, No. 4, 1997, pp. 913-917.

⁴⁷ Спољно уравнотежавање ови аутори виде само као савезе између великих сила против других ривала. У свом истраживању аутори наводе да иако је постојао велики број савеза између великих сила и осталих држава током 19. века (било их је преко 300), само њих 73 су били савези између великих сила, од чега су 43 савеза била усмерена против других великих сила. Број ефективних савеза се додатно смањује ако се узму други индикатори који прецизније одређују процес спољног уравнотежавања. Видети Joseph Parent and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", *International Security*, Vol. 40, No. 2, 2015, p. 80.

⁴⁸ Joseph Parent and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", op. cit., pp. 54-57.

⁴⁹ Hans J. Morgenthau, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York: Alfred and Knopf 1948, pp 136-137.

⁵⁰ James D. Morrow, "Arms Versus Allies: Trade-Offs in the Search for Security". *International Organization*, Vol. 47, No. 2, 1993, p. 208.

објашњења унутрашњег уравнотежавања, при чему главни принцип и даље представља увећавање капацитета оружаних снага сопственим ресурсима.⁵¹

Процес уравнотежавања не треба погрешно тумачити као систем **равнотеже снага**. Ова проблематика произилази из преопширности појма равнотеже снага што може да доведе до забуне. Од Хјума (David Hume) па све до Клода (Inis Claude), Моргентауа и Волца равнотежа снага представљала је корелацију моћи једне државе и могућности утицаја на друге актере међународне политике како би се очувало или изменило стање међународног поретка.⁵² С обзиром да рад почива на реалистичким темељима, појмови попут равнотеже снага и уравнотежавања често ће бити коришћени како би се описали процеси и стање међународне и регионалне политике. Из овог разлога неопходно је направити разлику између *уравнотежавања* као стратегије и процеса које се води у политици држава и *равнотеже снага* као одређеног стања међународног или регионалног односа моћи између кључних актера. Равнотежу снага можемо прецизније одредити у два аспекта, прво као *стање* и друго као *систем*. Стање равнотеже не мора да подразумева и постојање система међународне политике, као што Стеван Недељковић примећује.⁵³ У овом смислу *стање равнотеже* представља односе моћи појединих актера на неком географском простору где нико не поседује премоћ у односу на другог. Стање равнотеже је због тога ближе „физичком“ одређењу овог појма него ономе што се тумачи у међународним односима. Херберт Бутерфилд (Herbert Butterfield) ово стање међународне политике сликовито описује упорђујући европски систем великих сила са Њутновим системом астрономије „...Велике и мале силе, постављене једна наспрам друге, стварају гравитационо поље сразмерно сопственој маси... када једно од тих тела добије на маси остала тела у систему, како би повратила равнотежу, почињу да се групишу стварајући нове комбинације... у супротном велике силе прогутале би мале као што би се Месец обрушио на Земљу да не постоје друге силе у космосу које одржавају систем у равнотежи“.⁵⁴

Са друге стране, *систем равнотеже* снага подразумева одређени облик међународног система у коме распоред моћи између главних актера *треба* да буде релативно равномеран. Као што Мартин Вајт (Martin Wight) примећује иако нас појам равнотеже наводи на помисао једнакости, када су у питању друштвени односи одређење равнотеже може да означи разлику између оних који се „мере“.⁵⁵ У нашем случају распоред моћи у тренутном међународном систему је још увек ван равнотеже, при чему је велика количина моћи концентрисана код једне државе и њених савезника због чега се постојећи систем означава и као униполаран.

Униполарални систем међународне политике, који је уследио након Хладног рата, често је био приказиван као аномалија у теорији међународних односа, поготову са аспекта реалистичке школе. Одсуство тврдог уравнотежавања америчке моћи додатно је правило проблем реалистима да објасне постхладноратовску структуру међународне политике. За Миршајмера (John J. Mearsheimer) униполарност је неодржива, јер остале државе неће

⁵¹Randall L. Schweller, *Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power*, Princeton University Press, Princeton. 2006, p. 9; David C. Kang, *China Rising: Peace, Power and Order in East Asia*, op cit., p. 51; Steve Chan, *Looking for Balance: China, The United States, and Power Balancing in East Asia*, op cit., p.59; Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, op cit., p. 168; Jack S. Levy, “What Do Great Powers Balance Against and When?”, in: T. V. Paul, James J. Wirtz, and Michel Fortmann (eds.), *Balance of Power: Theory and Practice in 21st Century*, Stanford University Press. 2004, p. 35.

⁵² David Hume, *Political Essays*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994, pp. 154-165; Vesna Danilovic, *When Stakes are High: Deterrence and Conflict among Major Powers*, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 2002, p. 72-73; Hans J. Morgenthau, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, op cit., pp. 125-149; Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, op cit., pp. 120-128.

⁵³ Стеван Недељковић, *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, докторска дисертација, Универзитет У Београду, Факултет политичких наука, Београд 2020, стр. 22.

⁵⁴ Herbert Butterfield, “The Balance of Power”, in: Herbert Butterfield and Martin Wight (eds.), *Diplomatic Investigations Essays in the Theory of International Politics*, Oxford University Press 2019, p.154.

⁵⁵ Martin Wight, “The Balance of Power”, in: Herbert Butterfield and Martin Wight (eds.), *Diplomatic Investigations Essays in the Theory of International Politics*, Oxford University Press 2019, p. 172.

прихватити вођство Вашингтона.⁵⁶ Волц, иако је једном приликом изјаво да би вероватно у новом издању његовог дела „*Теорија међународне политике*“ требало додати поглавље о униполарности, у радовима који су уследили након Хладног рата и престанка биполарне равнотеже снага Волц није посветио више пажње новом систему међународне политике. Наиме, за овог аутора униполарност представља аномалију и систем који суштински не може дуго да се одржи у међународним односима.⁵⁷ Швелер такође сматра да је униполарност неодржива, с обзиром на нелогичности које се појављују при конципирању овог система у складу са темељним претпоставкама међународне политике као што је равнотежа снага. За овог аутора униполарни систем представља релативно ригидну структуру међународне политике. Како Швелер истиче, сваки облик уравнотежавања представља ревизионизам у униполарном систему.⁵⁸ Каузалитет уравнотежавања и ревизионизма у униполарном систему произилази из структуре система, с обзиром да ако би се успоставила равнотежа у оваквом стању међународне политике то нужно значи и измештање хегемона као носица система и промену постојећег поретка.⁵⁹

Пратећи мисао наведених реалиста могло би се рећи да униполарни систем представља круту структуру међународне политике, с обзиром да сила на врху таквог система мора да брине о свим потенцијалним изазивачима као сигурним претњама. Униполарна сила, односно хегемон ако жели да опстане као доминантна сила у међународном поретку, суочава се са великим трошковима одржавања таквог система међународне политике, поготову ако ова сила не реагује на време.⁶⁰ Другим речима, Сједињене Државе, као и њени партнери, требало би да реагују и обуздају потенцијалне изазиваче пре него што акумулација моћи изазивача почне да уравнотежава водећу силу у систему. Оваква реакција би иначе била у складу са традиционалном теоријом реализма у којој државе пре свега уравнотежавају моћ. Међутим, код Сједињених Држава и Кине, као и других актера Источне Азије, то није био случај. Наиме, иако је Кина почела да јача у економском и војном погледу још током деведесетих година 20. века остале државе региона нису реаговале. Циљ је објаснити да се то десило првенствено због одсуства перцепције претње кинеске политике од стране осталих држава, која се манифестује кроз офанзивне капацитете и политичке намере.

Концепт равнотеже снага и уравнотежавање као процес који је део овог система одређује се првенствено у односу на моћ, као кључну варијаблу која дефинише односе држава у међународној политици. Традиционална школа реализма моћ посматра не само као кључну, већ и као једину варијаблу међународне политике која одређује стратегије држава. Уравнотежавање се због тога одвија у складу са акумулацијом и количином моћи коју једна држава може да има. Суштински овај концепт добро објашњава стање међународне политике, поготову периоде мултиполарности у европској политици великих сила, али такође поседује одређене недостатке. Како би објаснили проблем кинеског унутрашњег

⁵⁶ John J. Mearsheimer, “Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War”, op cit., pp. 5-56; Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, Čigoja štampa, Beograd 2009, str. 21.

⁵⁷ У оба рада Волц заобилази концепт униполарности и користи термине попут “измењене биполарности”, а касније и термин “настајућа мултиполарност”. Kenneth Waltz, “The Emerging Structure of International Politics”, *International Security*, Vol. 18, No. 2, 1993, pp. 44–79; Kenneth Waltz, “Structural Realism after the Cold War”, *International Security*, Vol. 25, No. 1, 1999, pp. 5–41.

⁵⁸ Randall L. Schweller and Xiaoyu Pu, “After Unipolarity China’s Visions of International Order in an Era of U.S. Decline”, *International Security*, Vol. 36, No. 1, 2011, pp. 41–72.

⁵⁹ Igor Pejić, “Modernizacija oružanih snaga i promene u percepciji kineske pretnje”, op cit., str. 314; Igor Pejić, “Measured Revisionism: Altering Power Relations Between the Status Quo States and Rising Challengers in the Contemporary International Order”, *Review of International Affairs*, Vol. LXXI, No. 1180, 2020, pp. 92–117.

⁶⁰ Слична размишљања се могу наћи и код поборника теорије о транзицији моћи. Роберт Гилпин, један од познатијих научника међународних односа који се бавио овом теоријом, више пута је дискутовао о проблему промене међународног поретка и трошкова очувања статус кво система од стране доминанте силе. Видети више у Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1981; Robert Gilpin, “The Theory of Hegemonic War”, *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 18, No. 4, 1988, pp. 591-613.

уравнотежавања и зашто државе на почетку нису реаговале, користићемо Волтову теорију равнотеже претње која се може сматрати надоградњом концепта равнотеже снага.⁶¹

Дефиниција Волтовог концепта суштински почива на темељима традиционалне идеје уравнотежавања, односно државе уравнотежавају актера код кога акумулација моћи може да постане опасна. У традиционалном концепту могуће је уочити одређене недостатке, првенствено због разматрања укупне моћи (aggregate power) као главног индикатора. Концепт равнотеже претње унапређује традиционалну теорију равнотеже снага додајући варијабле, попут географске удаљености, офанзивних способности и агресивних намера као фактора који утичу на ниво претње. С обзиром да је у питању теорија која проматра настајак савеза, Волт је такође испитавао утицај идеолошке оријентисаности држава. Иако идеологија утиче на актере, Волт закључује да она није пресудан фактор за формирање савезништва. Штавише, уравнотежавање и страх од непосредне претње може да наведе актере на савезништво упркос идеолошким препрекама.⁶²

Значај овог концепта јесте у томе да државе, упркос томе што страхују за свој опстанак, неће покренути механизме уравнотежавања против оних актера који не желе (због политичких намера) или не могу (због географских карактеристика и офанзивних капацитета) да их угрозе. Иако је Волт своју теорију базирао на мањим државама, исправност овог концепта се може видети и у случају великих сила. Тако на пример, Велику Британију која је била неприкосновена поморска сила током 19. века остали актери нису покушавали да уравнотеже нити да је обуздавају. Слично је било и са Сједињеним Државама током прве половине 20. века. Штавише, након Хладног рата Сједињене Државе које су остале једина супер сила на свету са незапамћеним капацитетима војне и економске моћи, нису изазвале ту количину страха код осталих актера међународне политике који би навео државе да је уравнотежавају. Упркос својој моћи Сједињене Америчке Државе и Велика Британија због својих географских позиција и беневољентне (benevolent) политике нису виђене као претња виталним интересима осталих држава.

Волтов концепт равнотеже претње у контексту заостравања односа између Сједињених Држава и Кине може се посматрати на више нивоа:

1. Убрзани приведни раст омогућио је Кини већа улагања у војску што се одразило на њене укупне капацитете велике силе, као и перцепцију њене моћи.

2. Модернизација кинеске армије утиче на повећање њених офанзивних способности што се може видети у количини и врсти наоружања, као и у променама које су извршене у организационом и доктринарном погледу.

3. Побољшање односа између Вијетнама и Сједињених Држава указује да идеолошке препреке представљају секундарну ставку спољне политике у случају када се држава суочава са потенцијалном претњом у непосредном окружењу.

4. Стационарање војних јединица и борбених система на острвима у Јужном кинеском мору, као и све одлучнији став да се овај простор одреди као кинеска зона указује на промене у политичким намерама Пекинга које се перципирају као претња од стране кључних актера у Источној Азији.

Анализирајући процес кинеског унутрашњег уравнотежавања и промена у односима између Кине и Сједињених Држава (и њених регионалних партнера) показаћемо да процес унутрашњег уравнотежавања у униполарном систему међународне политике не представља претњу по аутоматизму, тј. ревизионизам који наводи друге државе на обуздавање. У оном периоду када је Кина развијала своје војне капацитете у оквирима копнене силе Сједињене Државе, као и већина регионалних актера, нису виделе претњу. Спољнополитички односи Сједињених Држава и Кине тада су могли да се окарактеришу у домену стратегије

⁶¹ Стеван Недељковић, *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, op. cit., стр. 23.

⁶² Stephen M. Walt, *The Origins of Allince*. Cornell University Press, 1990; Stephen M. Walt, "Alliance Formation and the Balance of World Power". *International Security* 1985, Vol. 9, No. 4. 1985, pp. 3-43.

ангажовања (engagement) које води ка неком виду ближе сарадње, док је понашање појединих регионалних држава према Кини било у оквирима стратегије прихватања (accomodation). Са друге стране, када је Кина почела да показује агресивне намере и жељу за стварањем регионалне хегемоније Сједињене Државе, као и остале државе Источне Азије, недвосмислено су одредиле правце своје политике у оквирима стратегије уравнотежавања, односно обуздавања кинеске моћи.

Примарни научни циљеви докторске дисертације биће научна дескрипција (опис) и научно објашњење (експликација). У предстојећем раду настојаћемо да опишемо различите стратегије уравнотежавања, попут унутрашњег и екстерног, и представимо друге стратегије великих сила које су биле алтернатива уравнотежавању, попут стратегије умирења, сврставања уз јачег (bandwagon) пребацивање одговорности (buck passing) и слично. С обзиром да се бавимо проблемом уравнотежавања, у дисертацији ће бити објашњен концепт равнотеже снага у униполарном систему, како се унутрашње уравнотежавање остварује у различитим системима међународне политике и шта представља главне индикаторе који упућују да државе покрећу механизам унутрашњег уравнотежавања. Иако се дескрипција означава као мање значајан циљ у научном раду, описивање догађаја у међународним односима може бити од велике користи при разумевању целокупне ситуације у међународној политици. Наиме, дескрипција као сврха истраживања у појединим случајевима може да представља подједнако важан циљ попут експликације, с обзиром да омогућава систематизацију знања у односу на велику количину информација које се константно појављују у међународним односима.⁶³

Други научни циљ истраживања биће научно објашњење. Покушаћемо да објаснимо када и због чега унутрашње уравнотежавање код неких изазивача постаје претња по доминанту силу у униполарном систему. Показаћемо да кинеско унутрашње уравнотежавање, односно јачање војних капацитета, у почетку није представљало препреку за сарадњу и јачање добрих односа између Пекинга и осталих регионалних актера Источне Азије. Потрудићемо се да покажемо корелацију између промена у кинеском унутрашњем уравнотежавању, односно покушај трансформације копнене у поморску силу и промене у спољнополитичкој перцепцији Сједињених Држава које од тада Кину виде као претњу по равнотежу снага Источне Азије. На крају, показаћемо да одређене тврдње из класичне школе реализма, а поготову став офанзивних реалиста да је јачање војних капацитета примарни интерес држава који доприноси сигурности друштва нетачан концепт који заправо утиче на перцепцију претње.

Трећи циљ истраживања била би научна прогноза и то на темељу анализе научних хипотеза. Наиме, предвиђање у сфери међународних односа може бити врло незахвалан подухват с обзиром на брзину промена у савременом глобализованом свету. Ипак, ако верификација хипотеза то дозволи, аутор ће представити научну прогнозу у оквиру закључног поглавља дисертације.

Друштвени циљеви истраживања се могу представити кроз неколико аспеката. Први аспект представља разумевање савременог светског поретка и промена у равнотежи снага између *status-quo* сила и сила у успону, а које постају све учесталије претходних година. За Србију као државу ограничених капацитета чија спољна политика након Хладног рата није увек водила до најбољих исхода важно је разумети како велике силе, нарочито хегемон, посматрају глобално окружење и покушавају да одрже своје сфере интереса. У раду ће, поред осталог, бити анализирани различите стратегије великих сила и деловање кључних актера међународних односа. За доносиоце политичких одлука у Србији ово представља незаобилазан аспект разумевања савремене међународне политике, што помаже и у формулацији адекватне државне спољне политике. За државу која је у претходних тридесетак година начинила евидентне грешке у домену спољне политике и у погледу

⁶³ О значају дескрипције погледати више у Gary King, Rober O. Keohane and Sidney Verba, *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Social Qualitative Research*, Princeton University Press, Princeton, 1994. pp. 34-66.

формирања квалитетне спољнополитичке стратегије, сматрамо да разумевање савремених глобалних трендова који укључују промене у односима Кине и Сједињених Држава може да буде од великог значаја. На крају, имајућу у виду сложен однос Србије са великим силама, пре свега са Сједињеним Државама, а у последње време и са Кином, верујемо да је веома важно разумевање стратегије и намере глобалних актера који су уједно и носиоци међународног поретка.

Основне хипотезе

Генерална хипотеза гласи:

Механизам унутрашњег уравнотежавања који је Кина отпочела још крајем двадесетог века, није представљао претњу све док су Сједињене Државе могле ефикасно да примењују стратегије које јој омогућавају контролу потенцијалних изазивача и заштиту виталних интереса. Чињеница да Сједињене Државе и њени партнери у региону Источне Азије нису покренули процес обуздавања Кине током деведесетих година 20. века и прве деценије 21. века потврђује да акумулација кинеске моћи у том периоду није виђена као претња за регионалну равнотежу снага. Ипак, након промена у кинеској војној и регионалној политици током друге деценије 21. века страх да Кина покушава да успостави регионалну хегемонију, пре свега јачањем ратне морнарице и заузимањем стратешких позиција у Јужном кинеском мору, довели су до покретања механизма екстерног уравнотежавања и обуздавања код осталих актера Источне Азије.

Прва посебна хипотеза:

Јачање капацитета одвраћања код потенцијалних изазивача не представља претњу по униполарну силу док се не појаве елементи стратегије пројекције моћи. Овом хипотезом би објаснили да структура униполарног система није тако крута као што је неки аутори представљају. Штавише, униполарна сила толерише, па чак и поспешује развој потенцијалних ривала у оној мери у којој то доприноси њеним интересима и потенцијално интересима шире глобалне заједнице.

Друга посебна хипотеза

Након Хладног рата Сједињене Државе и државе Источне Азије нису уравнотежавале Кину услед њене политике „мирног раста“, као и ограниченог обима развоја војних капацитета, због чега кинеска акумулација моћи није виђена као фактор који може да утиче на регионалну равнотежу снага. Овом хипотезом објаснили би због чега Сједињене Државе нису радикално мењале свој став према Кини упркос њеном успону на лествици моћи међународне политике. Штавише, Тајванска криза која је могла да доведе до веће ескалације такође није утицала на промене у перцепцији кинеске моћи. Сматрамо да је главни разлог овога у тадашњим ограниченим капацитетима кинеске авијације и морнарице, као и модернизација кинеске војске која је тада била првенствено усмерена на развој копнених снага.

Трећа посебна хипотеза:

Развој кинеских ваздушних и поморских оружаних капацитета поспешује промене у регионалној равнотежи снага које су супротне интересима *status quo* сила због чега кинеско унутрашње уравнотежавање, у оваквом облику, се перципира као претња осталим државама у региону. Помоћу ове хипотезе објаснили би због чега је дошло до промена у политици Сједињених Држава према Кини. Убрзани развој и модернизација ратне морнарице утиче на офанзивне капацитете кинеске војске да врши већи утицај на остале регионалне државе, што са друге стране наводи остале актере да се групишу и предузму мере како би заштитили сопствене интересе на простору Источне Азије.

Опис садржаја:

Докторска дисертација „*Стратегија унутрашњег уравнотежавања: Развој кинеских оружаних снага и промене у опажању кинеске претње од стране Сједињених Америчких Држава после 2011. године*“ састојаће се од увода, три поглавља и закључка.

Први део дисертације има за циљ да представи теоријски оквир истраживања са посебним освртом на различите стратегије уравнотежавања. У овом делу дисертације фокус ће бити на унутрашњем уравнотежавању, како је могуће мерити ову појаву и због чега се ова стратегија често појављује у конципирању политике великих сила. Адам Лиф (Adam P. Liff) је у свом раду изнео смернице како је могуће пратити и мерити различите облике уравнотежавања у међународној политици.⁶⁴ У овој целини покушаћемо, на темељу Лифовог рада, да понудимо методолошки оквир и неопходне индикаторе који би олакшали и омогућили да прецизније измеримо унутрашње уравнотежавање. Насупрот унутрашњем, представимо и спољашње (екстерно) уравнотежавање које представља најчешћу стратешку алтернативу државама која би требала да буде и „јефтинија опција“ уравнотежавања, али са друге стране и мање поуздана. У овом поглављу приказаћемо и Волтову идеју равнотеже претње која нам помаже да разумемо због чега државе не уравнотежавају само акумулацију моћи, већ актера који показује претњу.

Други део дисертације обухватиће период деведесетих година 20. века и прву деценију 21. века. Функција овог поглавља јесте да постави темељ односно полазну тачку на основу које можемо измерити разлике у унутрашњем уравнотежавању Кине. Раст привредне моћи ове државе прелио се и на бржу и квалитетнију модернизацију оружаних снага. Усвајањем нове стратегије 1993. године Кина је показала нови правац развоја оружаних снага и у доброј мери указала на актера против кога се „наоружава“. Развој Кинеске народне армије у овом периоду био је уочљив у свим видовима војске, док је генерална смерница модернизације указивала на јачање капацитета одвраћања. Потврда овога може се видети у кинеским концептима одбране на мору (offshore defense) која је у западним круговима представљена као концепт контроле простора (anti-access/area denial A2/AD). Упркос овим дешавањима Сједињене Државе нису предузимале политичке нити војне мере које би ишле на штету кинеских интереса и евентуално успориле даљи развој кинеских оружаних снага. Настојаћемо да у овом поглављу покажемо да унутрашње уравнотежавање Кине није изазивало претњу код осталих актера на простору Источне и Југоисточне Азије.

У трећем делу дисертације анализираћемо суштински проблем истраживања, односно када и због чега је кинеско унутрашње уравнотежавање постало претња по регионалну равнотежу снага Источне и Југоисточне Азије. Анализа у овом поглављу започиње са прегледом промена у модернизацији кинеских оружаних снага, а пре свега у развоју кинеске ратне морнарице и авијације. Важан аспект овог дела поглавља јесте анализа доктринарних, организационих и технолошких промена које упућују да Кина покушава да изгради морнарицу океанских капацитета (blue-water navy). У наредном делу овог поглавља анализираћемо кинеску регионалну политику, стратешке концепције кинеских власти, као и њен поглед на будући изглед регионалног поретка. У овом делу показујемо да се кинеска политика током протеклих десетак година удаљила од дефанзивног и прихватила постулате офанзивног реализма у погледу формулисања регионалне политике. Кинеска бела књига из 2015. године у којој се помиње да Кина треба да се окрене према мору, у доброј мери потврђује сумње о кинеским амбицијама „таласократије“. У другом делу овог поглавља анализираћемо промене у спољној политици Сједињених Држава и других важних актера у региону, које су настале као непосредна последица нове кинеске политике. Промене о којима је реч укључују нове дипломатске приступе, нова регионална партнерства, али и све већа улагања у оружане снаге што се може видети не само у већем присуству америчке војске у Источној Азији, већ и у све већим улагањима регионалних држава у наоружање.

⁶⁴ Adam P. Liff, “Whither the Balancers? The Case for a Methodological Reset”, *Security Studies*, Vol. 25, No. 3, 2016, pp. 420-459.

На крају, у закључним разматрањима изнећемо кључне налазе истраживања и показати до које мере су зацртане хипотезе потврђене.

Методе истраживања

Имајући у виду да је у раду централни предмет истраживања унутрашње уравнотежавање и однос великих сила, истраживање ће бити постављено као квалитативно. Приликом израде рада користићемо основне методе истраживања за студије из политиколошких и наука о међународним односима, што обухвата аналитичке, опште научне методе, као и методе прикупљања података.⁶⁵

Од основних аналитичких метода највише ће бити коришћени методи анализе, класификације и дедукције, док ће од основних синтетичких метода бити примењен метод синтезе, индукције и генерализације. Од наведених метода, метод анализе ће се највише користити приликом разматрања бројних питања у истраживању која се тичу промена у спољној политици држава. У оквиру анализе користићемо и анализу садржаја, као и структурално-функционалну анализу. Метод класификације и специјализације биће примењен у првом делу рада који се тиче рашчлањивања различитих облика стратегије уравнотежавања и других стратегија опстанка у међународној политици. Метод синтезе је значајан приликом стапања постојећег научног знања о равнотежи снага и о процесу уравнотежавања. Метод апстракције биће примењен на крају рада приликом извођења закључака који се тичу спољне и безбедносне политике Кине и Сједињених Држава.

Од општенаучних метода користићемо хипотетичко-дедуктивну методу, с обзиром на њену општост и применљивост у свим квалитативним истраживањима, као и њен однос са осталим општенаучним методама. Користићемо, такође, метод компарације и моделовања. Метод компарације служиће за упоређење различитих облика унутрашњег уравнотежавања који су видљиви у кинеској политици, као и за упоређење промена у спољној политици Сједињених Држава које су настале након 2011. године. Метод моделовања служиће да се представе различити облици уравнотежавања, као и да се прецизније одреди модел унутрашњег уравнотежавања као специфичног облика ове стратегије.

Методе прикупљања података у овом истраживању подразумевају квалитативну анализу садржаја стратешких докумената држава и студију случаја. Анализа садржаја користиће се ради истраживања досадашње научне и стручне литературе које се тичу ове проблематике, као и ради проучавања релевантних докумената који ће нам омогућити да прецизније одредимо процес унутрашњег уравнотежавања. С обзиром да је истраживање квалитативног типа које суштински прати промене у спољној политици и војној стратегији великих сила, биће коришћен и метод студије случаја. Иако је метод студије случаја у политичким наукама критикован због „квалитативног карактера“, сматрамо да целине и промене које ћемо изучавати овом методом не могу бити ваљано представљене искључиво применом квантитативних метода. Овај метод обухватиће проучавање промена у политици Кине и Сједињених Држава, као и на који начин се стратегија уравнотежавања мењала у складу са тим. Прецизније говорећи, метод студије случаја би се бавио праћењем промена у организацији кинеских оружаних снага, нарочито након 2011. године када долази до интензивнијег развоја ратне морнарице. Овом методом обухватили би такође и промене у кинеској регионалној политици по питањима Источног и Јужног кинеског мора. На крају, метод студије случаја омогућио би детаљно сагледавање промена у спољној политици других регионалних земаља које су настале као последица кинеског деловања на простору Источне и Југоисточне Азије.

У истраживању које тежи продубљивању теоријског сазнања на основу емпиријских примера, осим научне литературе биће коришћени примарни извори попут владиних

⁶⁵ Славомир Милосављевић и Иван Радосављевић, *Основи методологије политичких наука*, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 200-226; Martin Hollis and Steve Smith, *Explaining and Understanding International Relations*, Clarendon Press, Oxford, 1990.

докумената, доктринарних и стратешких докумената, као и новински извори релевантних новинских агенција. Захваљујући интернету приступ секундарној литератури је знатно олакшан, као и појединим базама података попут *Military Balance*. Помоћу ових база података могуће је прецизније изучавати квантитативне одлике уравнотежавања што свакако доприноси стварању квалитетнијег рада.

Оправданост истраживања и очекивани резултати

Равнотежа снага и процес уравнотежавања били су често теме бројних истраживања, које су поставиле темељ школи реализма у међународним односима. Након Хладног рата ови концепти су доведени у питање, док су следбеници других школа међународних односа критиковали традиционалне идеје реализма и њихово место у новом систему међународних односа.

Аутор је мишљења да реализам, а пре свега остали правци у оквиру ове теорије и даље могу да пруже најваљидније објашњење међународне политике, нарочито када је реч о великим силама. Оправданост истраживања налазимо управо у својеврсној критици традиционалног приступа реализма и концепта уравнотежавања моћи. Потрудићемо се да у раду покажемо да велике силе и у униполарном систему уравнотежавају друге силе тек онда када се појави претња. Трудићемо се да објаснимо да уравнотежавање у униполарном систему није по аутоматизму стратегија ревизионизма. Аутор заступа тезу да доминанта сила не тежи обуздавању других актера докле год су њихове стратегије у оквирима који не утичу радикално на равнотежу снага.

У оквиру истраживања покушаћемо да понудимо другачији приступ изучавању стратегије унутрашњег уравнотежавања. Стратегија која је најприсутнија у политици великих сила неправедно је запостављена од стране истраживача. Једним делом ово је последица одсуства ратова великих сила, док са друге стране велики број аутора покушава да процес уравнотежавања објасни на нове начине како би се разумело понашање држава у савременом глобализованом свету. Упркос свакодневним променама у светској политици унутрашње уравнотежавање представља језгро политике великих сила, док интензитет и начин унутрашњег уравнотежавања одређује односе између ових цинова светске политике. Покушаћемо да у раду пружимо целовиту слику ове стратегије и пондуймо боља решења како је могуће пратити овај процес и који индикатори су важни да би се овај процес измерио.

У српској научној литератури концепт равнотеже снага и уравнотежавања су недовољно проучаване теме, а сматрамо да су неопходне како би се суштински разумела политика великих сила. Имајући у виду ове недостатке наше истраживање треба да допринесе бољем разумевању различитих стратегија уравнотежавања, да понуди дубинско објашњење како унутрашње уравнотежавање функционише, какав је однос унутрашњег уравнотежавања са осталим типовима ових стратегија, како Кина и Сједињене Државе виде равнотежу снага, као и због чега је унутрашње уравнотежавање Кине постало важна претња за државе Источне Азије. Истраживање би требало да допринесе попуњености српског научног фонда у области политичких наука и међународних односа.

И део ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

1. Равнотежа снага и уравнотежавање

Осим што представља један од најпознатијих појмова у теорији међународних односа, концепт равнотеже снага представља и појам са великим бројем дефиниција и значења. Тако на пример, Мартин Вајт (Martin Wight) истиче да појам равнотеже снага може да има чак девет различитих значења.⁶⁶ Иако сматра да је концепт кључан за разумевање међународне политике, Ернст Хас (Ernst Haas) указује на проблем да равнотежа снага суштински нема коначну дефиницију. Анализирајући овај појам Хас је установио да се користи најмање осам различитих значења, као и да концепт може да служи како за разумевање тренутне расподеле моћи, тако и за пропагирање одређених идеолошких ставова.⁶⁷ Инис Клод (Inis Claude) уочава појмовну некохерентност концепта равнотеже снага, али и сам одређује овај појам кроз више значења. Наиме, Инис Клод равнотежу снага одређује: 1) као стање у коме расподела моћи може бити једнака, приближно једнака или у неравнотежи; 2) као политику која се често поистовећује са стратегијом изградње еквилибријума; 3) као систем који представља одређени вид споразума о вођењу међународних односа у свету са мноштвом држава.⁶⁸

Упркос многобројним критикама, равнотежа снага представља једну од основних идеја на којој је изграђена теорија међународних односа. Иако се концепт често везује за ауторе који су стварали током 20. века, равнотежа снага била је присутна и у претходним периодима људске историје. Како Дејвид Хјум (David Hume) примећује, идеја равнотеже снага се појавила у античкој Грчкој где су филозофи учили корелацију моћи једне државе и њеног утицаја на понашање других актера.⁶⁹ Хјумове тврдње да су стари Грци разумели равнотежу снага потврђује Тукидид, који говори да „прави разлог због чега је дошло до рата била је растућа моћ Атине и страх који је изазвала у Спарти“.⁷⁰ Концепт равнотеже снага био је присутан и у размишљањима индијских филозофа. Како Драган Симић истиче, Каутиља је у својим теоријским размишљањима о држави и њеном положају наспрам других, који је представљен у идеји „кругова држава“, уочио значај равнотеже снага и његов утицај на спољну политику.⁷¹

Равнотежа снага била је присутна код мислилаца и државника касног средњег века. Иако се идеја нигде експлицитно не помиње, начин вођења политике потврђује да су ови аутори размишљали у правцу који диктира принцип равнотеже снага. Допринос кардинала Ришељеа развоју француске државе као европске силе био је немерљив. Осим што је био изузетан дипломата, кардинал је сврставањем Француске на страну протестантских принчева у Тридесетогодишњем рату и онемогућавањем Хазбуршке монархије да успостави хегемонију у Европи, потврдио да је био заступник равнотеже снага.⁷² Уосталом, када Ришеље упозорава свог владара да будно мотри на политику суседа, с обзиром да њихова близина може да буде узнемирујућа, види се да кардинал своју политичку мисао коригује

⁶⁶ Martin Wight, “The Balance of power”, in: Martin Wight and Herbert Butterfield (eds.), *Diplomatic Investigations: Essays on the Theory of International Politics*, Oxford University Press, Oxford, 2019. p. 173.

⁶⁷ Стеван Недељковић, *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, op. cit., стр. 49.

⁶⁸ Исто, стр. 128.

⁶⁹ David Hume, *Political Essays*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994, pp. 154-165.

⁷⁰ Martin Hammond, P.J. Rhodes, *Thucydides - The Peloponnesian War*, Oxford University Press, Oxford, 2009, p. 13.

⁷¹ Dragan R. Simić, *Rasprava o poretku*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, str. 49-51; Важност равнотеже снага за мир и спољну политику државе, Каутиља показује и када саветује будућег владара да склапање мира треба извршити само онда када се сусреће са подједнако јаким или јачим противником од себе. L.N. Langarajan, *Kautilya - The Arthashastra*, Penguin Books 1987, p. 566.

⁷² Стеван Недељковић, *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, op. cit., стр. 36-37.

принципом равнотеже снага.⁷³ Кисинџер сматра да је Ришеље несумњиво разумео равнотежу снага јер у супротном успех његове политике, која је почивала на *raison d'etat*, једноставно не би био могућ спрам политичких околности тадашње Европе.⁷⁴

Развоју идеје о равнотежи снага допринео је и енглески филозоф и државник Френсис Бејкон. Слично као и код Ришељеа, Бејкон није експлицитно наводио концепт равнотеже у облику који је данас познат. Са друге стране, изучавањем аутора попут Тукидида, Макијавелија, Гвичардинија и Ђентилија, Бејкон је установио основе политике равнотеже снага који су касније били уочљиви и у његовој филозофији. Присутност идеје о равнотежи снага можемо најбоље видети када Бејкон говори о расподели моћи у Европи. Наиме, како Бејкон истиче за време тријумвирата краљева у Европи током 16. века ниједан од главних актера није могао да освоји ни „шаку земље“, а да га друга двојица не уравнотеже путем савеза или путем рата.⁷⁵ Након Бејкона, током 18. века у Европи, филозофи права су такође приметили овај „закон“ политике који је управљао односима између држава. Осим Хјума који је приметио концепт равнотеже још у античком периоду, швајцарски правник Емерих Вател (Emmer De Vattel) је указао на постојање овог феномена у политици европских држава. За Ватела равнотежа снага је стање европске политике у којој ниједна држава не може самостално да наметне вољу другима, нити да намеће законе против њихове воље.⁷⁶

Укореењеност идеје о равнотежи снага у политици европских сила Еван Луард (Evan Luard) је уочио током пост-вестфалског периода све до окончања Бечког конгреса. Континуитет овог концепта аутор је изложио у својој књизи анализирајући период од 1648. године до 1815. године, описујући различите аспекте државне политике који су се руководили равнотежом снага чак и када нису били у директној вези. Фактори попут државне територије, савезништва и односа са колонијалним поседима за овог аутора нису представљали једине елементе који су били важни за тадашње државнике и њихове калкулације о равнотежи снага. Наиме, утицај равнотеже снага био је уочљив у неким аспектима политике попут трговине, наслеђивања престола, па чак и у ондашњим међународним институцијама.⁷⁷

Развијена трговина је виђена као кључни инструмент који држави може да обезбеди не само новац и просперитет нације, већ и неопходне сировине за развој оружаних снага. За поједине силе, попут Велике Британије, успешна трговина и економија директно се одражавала на државну моћ и њене могућности да „управља“ равнотежом у међународној политици.⁷⁸ Меркантилистички поглед на привреду додатно је јачао уверења тадашњих државника да је економија у суштини игра нултог збира, због чега је било важно не дозволити осталима једнако учешће у међународној трговини.

Наслеђивање престола током 17. и 18. века није представљало искључиво унутрашње политичко питање држава, већ је било под утицајем екстерних актера. Тако на пример, Велики северни рат 1700-1721. године или Рат за шпанско наслеђе 1701-1714. године представљају сукобе који су, између осталог, били везани за проблем наслеђивања круне. Иако се наслеђивање престола сматрало унутрашњим питањем, државе су виделе могућност да остваре неке користи путем утицаја на постављење владара. Луард сматра да је главни разлог мешања екстерних актера у ове државне послове била велика моћ тадашњих владара и њихов утицај на равнотежу снага у читавој Европи. Поред тога, испреплетеност европског племства широм континента, стварано годинама уназад, омогућавало би да у случају доласка одређеног владара држава може да се удаљи или приближи другим силама у зависности од

⁷³ Henry Bertram Hill, *The Political Testament of Cardinal Richeleu*, The University of Wisconsin Press 1961, p. 96.

⁷⁴ Henry Kissinger, *Diplomacy*, Simon & Schuster 1994, p. 61.

⁷⁵ Видети више у Стеван Недељковић, *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, op cit., стр. 37.

⁷⁶ Emmer De Vattel, *The Law of Nations*, Liberty Fund, 2008, p. 496.

⁷⁷ Evan Luard, *The Balance of Power the System of International Relations, 1648-1815*, Palgrave Macmillan 1992.

⁷⁸ Isto, pp. 204-223.

фамилијарних веза. Луард идентификује девет случајева интервенције екстерних актера због неизвесности наследника, истичући да су се проблеми појављивали онда када наслеђивање није ишло директно, са оца на сина, и онда када би нека од европских сила била несигурна у новог владара да ће радити против њених интереса. Аутор закључује да мешање екстерних сила у процес наслеђивања настаје тек онда када би се појавио ризик од померања равнотеже снага са доласком новог владара.⁷⁹

Назнаке институционализације међународне политике у периоду о ком Луард говори виделе су се у начину преговарања између држава, као и стварању мировних уговора који су подсећали на један облик колективне безбедности. Циљ овакве дипломатије био је да се сачува европски поредак од нових ратова, али и да се осигура позиција победника у новонасталом политичком окружењу. Иако су уговори представљали обавезе држава потписница, како Луард примећује, суштински поштовање преузетих обавеза зависило је много више од равнотеже снага и могућности осталих да се супротставе оном актеру који је то стање желео да наруши. Штавише, мировни споразуми настали након неког рата често су представљали инструмент победника да преуреди равнотежу по свом нахођењу. Бечки конгрес је тако послужио да се Венеција прикључи Аустрији, Померанија и друге мање немачке државе прикључе Прусској, док је Пољска била под патронатом Русије. Иако је тешко говорити о међународним институцијама у том периоду, рудиментарни облици били су присутни у међународној политици. Ипак, институције су углавном настајале као последица промена равнотеже снага, а не као израз воље и неопходности за темељним уређењем међународног поретка.⁸⁰

За развој идеје о равнотежи снага ваља напоменути још неколико државника који су је уобличили током 19. века. Принц Метерних, аустријски државник и дипломата, који је често описиван као човек мирне природе и прецизно прорачунатих потеза, слаб стратег али одличан у тактици када се успоставе границе „бојног поља“, потрудио се да поврати морални и физички баланс у Европи почетком 19. века.⁸¹ Идеју о равнотежи снага Метерних је формулисао као политику којом треба ограничити моћ Француске мирешем Аустрије и Пруске (централне Европе), коју би подржавала Велика Британија чији су интереси првенствено комерцијалне природе и која не би улазила олако у сукоб са копненим силама на континенту.⁸² Лорд Каслреј који је руководио спољном политиком Велике Британије током Наполеонових ратова, слично свом савременику из Аустрије, разумео је да једино успостављањем равнотеже на континенту Лондон може бити сигуран. Другим речима, потенцијално уједињење Европе под једним владаром представљало је сигурну пропаст за Велику Британију.⁸³ Осим што је схватао значај равнотеже снага, Каслреј је такође разумео положај Енглеске као поморске силе наспрам европских континенталних сила. Страх од Наполеонових освајања, која су могла да резултирају француском доминацијом на континенту, тада је представљао главни покретач британске политике уравнотежавања. Овај принцип постао је водиља британске политике као поморске силе, а касније и политике Сједињених Држава, који подразумева равнотежу снага на копну, са једне стране и хегемонију на мору, са друге стране.⁸⁴

Након Бечког конгреса и све учесталијих превирања у политици великих сила средином 19. века, систем равнотеже у Европи „захтевао“ је нове људе који би руководили политиком великих сила. Ото фон Бизмарк представља једног од највећих практичара реал-политике и равнотеже снага у систему модерних држава. Мултиполарни систем Европе

⁷⁹ Isto, pp. 149-173

⁸⁰ Isto, pp. 281-303

⁸¹ Henry Kissinger, *A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace 1812-1822*, Houghton Mifflin Company, Cambridge, 1957, p. 12.

⁸² Isto, p. 13.

⁸³ Isto, p. 31.

⁸⁴ Овај дуалитет одржавања истовремено равнотеже и неравнотеже је добар пример због чега појам равнотеже снага често трпи критике у погледу лоше дефинисаности и непрецизног значења.

током 19. века у коме је распоред великих сила био такав да чак и мала померања у моћи код једног актера, по аутоматизму изазивају реакције осталих сила захтевао је мудру и опрезну политику. Иако Бизмаркова слава почива на уједињењу Немачке и стварању велике силе, овај немачки канцелар је заслужан и за дужи период мира у Европи након Берлинског конгреса, који је суштински био утемељен на равнотежи снага. Колико је овај политичар био успешан у балансирању интересима великих сила говори Кисинџер, који сматра да је цео систем пропао уочи Првог светског рата не толико због структуралних мањкавости колико због незнања тадашњих владара да системом руководе онако као што је то чинио Бизмарк.⁸⁵ Суштински циљ Бизмаркове политике, који је индиректно довео до вишедеценијског мира у Европи, био је онемогућавање Француске да пронађе савезнике који би јој осигурали успешан рат против Немачке.⁸⁶ Бизмарково практиковање равнотеже снага огледало се у вештој дипломатији и компликованим савезима европских сила, при чему је циљ био да се ниједна од њих не осети толико угрожено нити толико снажно што би је навело на рат против Немачке или прекомпоновање савеза са другим актерима који би били на штету Немачке. Другим речима, Бизмарк је успешно излазио на крај са оним што је звао „савезничка ноћна мора“ (*nightmare of coalitions - le cauchemar des coalitions*).

Током 20. века концепт равнотеже снага је и научно уобличен. Писци из области међународних односа који су се служили овом теоријом најчешће су припадали реалистичкој школи размишљања. Тако је за реалисте равнотежа снага постала темељ како за анализу политичких дешавања у свету, тако и за развој читавих теорија међународног система. Почетак реалистичког промишљања можемо видети у раду Едварда Кара (Edward H. Carr) „*Двадесетогодишња криза 1919-1939*“ који је настао као критика идеалистичких погледа на међународну политику.⁸⁷ Иако концепт равнотеже снага није био централна тема његовог рада, аутор је равнотежу снага видео као мултилатерални феномен, какав је био у ренесансној Италији, али и као феномен који се појављује између парова држава, што је био случај са Француском и Немачком. Равнотежу снага Кар је разумео као расподелу моћи у којој ниједна сила не односи превагу.⁸⁸

Ханс Моргентхау (Hans Morgenthau), отац реализма, равнотежу снага је посматрао као природни-механички феномен који није својствен само природним наукама већ га је могуће наћи и у друштвеним-политичким дешавањима. Иако се овај појам најчешће доводи у везу са политиком великих сила, Моргентхау подсећа да је равнотежа снага својствена и унутрашњем политичком уређењу држава, при чему идеја кочнице и равнотеже (*checks and balances*) то најбоље доказује. Равнотежу снага Моргентхау види истовремено као систем и као процес између држава. Наиме, систем равнотеже представља међународно окружење у коме учествују све државе чији је циљ да заштите свој положај у односу на друге и обезбеде слободу деловања. Са друге стране, равнотежа снага није статичан већ динамичан појам, који захтева константно деловање држава да би се заштитиле од оних који покушавају да га промене. За овог аутора концепт равнотеже снага је незаобилазан елемент за све државе у међународној политици које теже да очувају своју самосталност и суверенитет.⁸⁹

На развој концепта равнотеже снага нису утицали само реалисти већ и теоретичари који су се бавили питањем поретка, попут Хедлија Була (Hedley Bull). Бул, један од познатијих писаца из енглеске школе међународних односа, равнотежу снага посматра слично као и Вател, односно као систем у коме ниједна сила није у позицији да другима

⁸⁵ Henry Kissinger, *Diplomacy*, op cit., pp. 181-182; Henry Kissinger, “The White Revolutionary: Reflections on Bismarck”, *Daedalus*, Vol. 97, No. 3, 1968, p. 890.

⁸⁶ Richard Rosecrance, “Kissinger, Bismarck and the Balance of Power”, *Millennium: Journal of International Studies*, Vol. 30, No. 1, 1974, pp. 46-48.

⁸⁷ Edward H. Carr, *The Twenty Years' Crisis 1919-1939 An Introduction to The Study of International Relations*, Macmillan & Co. Ltd, London, 1946.

⁸⁸ Стеван Недељковић, *Стратегија уравниотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравниотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, op. cit., стр. 46.

⁸⁹ Hans J. Morgenthau, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, op cit., pp. 125-133.

намеће законе против њихове воље.⁹⁰ Ипак, овакав опис равнотеже снага за Була представља само почетну премису од које полази у анализи. Наиме, равнотежа снага може бити проста или сложена, у зависности да ли је чине два велика играча или више мањих. Ова подела по актерима је присутна и код других аутора, али оно што Бул напомиње јесте да број актера утиче и на могућности дипломатије и политичког маневрисања између играча. Према Булу, ако у систему има више актера стабилност је већа.⁹¹ Аутор такође напомиње да равнотежу снага можемо посматрати објективно и субјективно. У случају да државе поседују реалне војне могућности можемо рећи да постоји груба равнотежа снага између актера. Овај објективни аспект равнотеже је важан, јер омогућава државама да спрече нежељено понашање других актера, на пример спречавање рата. Са друге стране, субјективна димензија се огледа у постојању уверења да равнотежа заиста постоји. Бул овде пружа пример нацистичке Немачке која, за разлику од савезника, није веровала да постоји реална равнотежа снага што ју је навело на рат са погрешном проценом исхода у овом походу.⁹²

Настанак и одржавање равнотеже снага може настати случајно или са намером, како Бул истиче. За разлику од других писаца који сматрају да случајна равнотежа настаје чим државе осете да неки од актера постају исувише моћни, Бул посматра случајно настајање равнотеже снага у сировом, такорећи исконском облику који подразумева неки вид ратног стања. Наиме, случајна равнотежа се појављује онда када су две стране заробљене у борби за опстанак, при чему свака тежи да увећа моћ на рачун друге. Бул сматра да ће се чак и у таквом сукобу једна од страна понашати рационално и покушати да ограничи трошкове тиме што ће ограничити крајњи циљ, а то је непрестана експанзија. Како би ово спровела у дело, држава ће извршити процену војних способности противника и на тај начин кориговати војне капацитете како би их довела у равнотежу (повећањем или смањењем капацитета који би били у рангу са противничким).⁹³ Са једне стране, овај концепт има доста логике и добро описује велике силе, које могу да се понашају у складу са дефанзивним или офанзивним принципима реалистичке школе. Штавише, овде можемо видети аналогију која нас упућује на Хладни рат и начин на који су два блока била „заробљена“ у борби за опстанак. Са друге стране, рационалност актера о којој Бул прича је доста непоуздан концепт, па тиме и претпоставка да ће војне капацитете усклађивати са противником како би их довели у равнотежу. Проблем безбедносне дилеме је овде лако уочљив. Државе, колико год да су рационалне, никад не могу бити у потпуности сигурне у намере других, а још мање онда ако други актери имају експанзионистичке намере. Проблем непотпуних информација је такође важан аспект у политичким и војним калкулацијама. Другим речима, никад не можемо бити сигурни да је оружје које противник показује заправо и његов максимум, као и то да имамо све неопходне и исправне информације у вези противникових намера. Ово је такође било видљиво на крају Хладног рата. Иако је Совјетски Савез током осамдесетих година био у великој кризи која се одражавала и на његове војне способности, Сједињене Државе нису престајале да развијају наоружање мислећи да Совјети чине исто.

Стварање и одржавање равнотеже снага са намером је јаснији концепт. У овом случају актери су свесни политичког окружења у коме се налазе и шта је потребно да би се такво стање сачувало. Када су актери свесни својих политичких циљева, Бул каже да онда државе покушавају да успоставе равнотежу или, у још бољем случају, постојаће свест да такво стање ствари треба да буде циљ свих актера у систему. Остваривање овакве равнотеже није лак задатак, с обзиром на то да се од држава очекује не само да спречавају друге који би нарушили равнотежу већ и да себи постављају ограничења како не би дошле у исту

⁹⁰ Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, Fourth Edition, Palgrave Macmillan, London 2012, p. 97.

⁹¹ Isto, p. 98.

⁹² Isto, pp. 99-100.

⁹³ Isto, p. 101.

позицију. Идеја да систем треба да буде у равнотежи постојала је током 17. и 18. века у Европи када су се државе супроставиле самовољи Луја XIV.⁹⁴

Бул се у свом раду осврнуо и на мањкавости равнотеже снага и критике које овај концепт трпи, пре свега од идеалиста. Проблем овог концепта је виђен након Првог светског рата, али не у научном-теоријском погледу као што је то рађено након Хладног рата, већ због његовог функционисања у пракси. Наиме, ефекти стварања и одржавања равнотеже снага су били исувише погубни за међународну заједницу, с обзиром да су такви подухвати углавном подразумевали рат. Бул, са друге стране, говори о парадоксу овог концепта јер међународно право тешко да може функционисати без њега, али да би се равнотежа одржала најчешће то значи кршење постулата међународног права.⁹⁵ За Була, као теоретичара који се бави међународним поретком, институције и равнотежа снага нису међусобно искључиви појмови. Напротив, међународно право, дипломатска пракса, па чак и појава рата у систему у великој мери зависе од постојања равнотеже снага. Како Бул закључује, сви ови аспекти који омогућавају да међународни поредак функционише, зависе од тога да ли је моћ у равнотежи или је један актер на позицији која му омогућава да институције подређује својој вољи.⁹⁶

Један од пионира системског начина проматрања међународних односа је Мортон Каплан (Morton Kaplan), амерички теоретичар и политиколог, који је својим радом значајно допринео развоју ове науке. Каплан равнотежу снага представља као једну од шест варијанти међународних система. За Каплана систем равнотеже снага био је присутан у европској политици 18. и 19. века, као и почетком 20. века. Карактеристике равнотеже снага као система које га чине другачијим од осталих, подразумевају да овај систем не поседује подсистеме, начињен је од националних актера и састоји се од најмање пет централних актера. Равнотежа коју Каплан описује иначе је својствена европском мултиполарном систему када су силе попут Аустроугарске, Француске, Немачке, Русије и Велике Британије доминирале међународном политиком. Каплан је такође представио шест правила која уоквирују овај систем и омогућавају му да правилно функционише.⁹⁷ Интересантан аспект Каплановог размишљања о систему равнотеже снага јесте да је његово постојање чврсто везано за одрживост правила која га дефинишу. За разлику од других аутора који равнотежу снага гледају као флуидан концепт који постоји независно од броја актера или њиховог понашања, Каплан има ригиднији став и сматра да такав систем може да постоји само до оног тренутка док главни актери воде политику која је у складу са правилима система. Наиме, ако правила не функционишу равнотежа престаје да постоји, а систем постаје хаотичан и дисфункционалан. Тако на пример, ако државе не воде рачуна и дозволе да поједине силе елиминишу друге централне актере у систему, равнотежа снага ће се трансформисати у други облик односно систем. Како Каплан истиче, трансформација система равнотеже снага најверовантније иде у правцу биполарног система у коме доминирају два блока, који може да подсећа и на систем равнотеже снага.⁹⁸

Кенет Волц, са друге стране, сматра да је управо биполарни систем најбољи пример добро уравнотеженог система. Ако је Каплан зачетник системског проучавања међународних односа, онда је Волц аутор који је вероватно најдаље отишао покушавајући да представи теорију међународног система. Теорија равнотеже снага за Волца, упркос конфузији и противречности коју овај појам са собом носи, представља најпрепознатљивију теорију међународне политике.⁹⁹ За разлику од других аутора који су систем равнотеже снага

⁹⁴ Isto, pp. 101-102.

⁹⁵ Isto, p. 104-105.

⁹⁶ Isto, p. 112.

⁹⁷ Видети више у Morton Kaplan, *System and Process in International Politics*, John Wiley & Sons, New York, 1957, pp. 23.

⁹⁸ Morton Kaplan, *System and Process in International Politics*, op cit., pp. 21-37; Видети још у Стеван Недељковић, *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, op cit., стр. 49-50; Драган. Р. Симић, *Расправа о поретку*, op cit., стр. 210-215.

⁹⁹ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, op cit., p. 117.

покушавали да „вежу“ разним условима који су неопходни да би уопште говорили о таквом систему, Волц сматра да равнотежа снага постоји онда када је међународни систем у стању анархије (одсуство централне власти) и када актери (државе) у таквом систему теже опстанку.¹⁰⁰ Концепт равнотеже снага представља исходе неконтролисаног деловања држава које се налазе у међународним условима о којима Волц говори.¹⁰¹ Другим речима, када се државе нађу у анархичном окружењу суочене са другим актерима за које претпостављају да имају исте или сличне интересе, трудиће се да успоставе равнотежу како би се осећале безбедније. Треба скренути пажњу да Волцова идеја равнотеже у којој државе акумулирају моћ ради веће безбедности представља дефанзивни облик неореализма.¹⁰²

Универзалну логику равнотеже снага Волц види и у начину на који се државе групишу. Наиме, Волц сматра да, с обзиром да је безбедност врховни циљ сваке државе у анархичном окружењу, државе ће се трудити да уравни тежину пре него да се сврстају на јачу страну (bandwagon). Иако сврставање уз јачег може да буде примамљива стратегија за многе државе због изгледа већег профита, примену ове стратегије је могуће очекивати једино онда када је сигурност држава загарантована, што је у анархичном окружењу скоро немогуће. Велике силе не желе да се сврставају уз јачег због страха да ће прерасподела моћи у таквим околностима увек ићи у корист најјачег и на рачун свих осталих. Са друге стране, мање државе скоро по аутоматизму се групишу са слабијом страном, јер она снажнија изазива већу претњу. Како Волц наводи, међународна политика је исувише озбиљна ствар да би државе водиле такву политику која тежи увећавању моћи пре него њеном уравнивању.¹⁰³

1.1. Стратегија уравнивања

Уравнивање представља једну од основних стратегија међународне политике и главну одлику концепта равнотеже снага. Уравнивање, генерално, можемо описати као деловање државе у циљу супростављања (нај)јачој сили у систему. Посматрајући историју људске цивилизације, од настанка првих држава до данас, уочићемо да је небројено пута уравнивање било присутно у политици држава како би оне осигурале свој опстанак од потенцијалних освајача.¹⁰⁴ Уравнивање као процес дуго времена био је сагледаван у контексту моћи. Наиме, гомилање моћи од стране једне државе или групе држава изазиваће политику уравнивања код друге државе или групе. За Волца, уравнивање моћи је кључан аспект стратегије. Дуго времена ово је био и примарни дискурс реалистичке школе, који се иначе добро показивао на примерима великих сила у европској политици 18., 19. и 20. века. Уравнивање моћи била је доминантна парадигма у реализму све до појаве концепта уравнивања претње. Наиме, Стивен Волт (Stephen Walt) је показао да осим тога што државе уравнивају моћ, примарно ће се одлучивати за уравнивање онда

¹⁰⁰ Isto, p.121.

¹⁰¹ Isto, p.122.

¹⁰² Поред дефанзивног постоји и офанзивни неореализам који је теоријски уоквиро Џон Миршајмер. Главна разлика између ових концепата јесте у поимању моћи, односно због чега се моћ акумулира. Док дефанзивни неореалисти сматрају да акумулација моћи треба да буде реалативно ограничена и рађена у циљу увећања безбедности државе, офанзивни неореалисти сматрају да државе генерално теже неограниченој акумулацији моћи. За Миршајмера државе ће увек гледати да увећавају своју моћ докле год је то могуће и докле год не наилазе на отпор, с обзиром да државе не теже само безбедности већ и успостављању доминације у систему. Империјалистички циљеви држава произилазе из жеље да свака од њих тежи максимизацији моћи у светској политици. За велике силе, како Миршајмер истиче, једино остваривање хегемоније гарантује и опстанак. Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, Udruženje za studije SAD u Srbiji 2009, pp. 27-35.

¹⁰³ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, op cit., pp. 125-127.

¹⁰⁴ Када говоримо о опстанку не мислимо искључиво на физички опстанак државе, што је у претходним вековима било изузетно важно, већ подразумевамо и очување независности и суверености као и способност слободног политичког деловања са којим држава самостално одређује будуће правце развоја. Ово је важно напоменути с обзиром да је у 21.веку тешко замислити физичко уништење неке државе. Стеван Недељковић, *Стратегија уравнивања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнивање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, op cit., стр. 153.

када постоји и претња. Иако ће о Волтовој теорији детаљније бити речи у последњем делу овог поглавља, неопходно је напоменути да се Волтово виђење уравниотежавања не разликује битно од Волцовог, осим у неколико аспеката који прецизније одређују почетак и разлоге покретања овог процеса. Уосталом, равнотежу претње Волц види као добру надоградњу равнотеже снага која повећава експланаторну моћ традиционалног концепта.¹⁰⁵

Уравниотежавање као процес и стратегију учили су многобројни аутори и државници и пре него што је дефинисан у оквиру теорије међународних односа. Може се рећи да је процес уравниотежавања настао аутоматски са идејом о равнотежи снага. Назнаке стратегије уравниотежавања можемо уочити код Каутиље. Када овај индијски филозоф дискутује о категорији краљева и њиховој улози у спољној политици истиче тзв. средње и неутралне краљеве. Оба типа могу да представљају потенцијалне савезнике у предстојећој борби да би помогли једној од страна у сукобу. Поузданост оваквих савезника ипак није загарантована, јер су мотиви променљиви и краљеви могу да се одлуче на уравниотежавање или сврставање уз јачег, у зависности од перцепције противника и његових намера.¹⁰⁶ Арнолд Тојнби (Arnold J. Toynbee) уравниотежавање види као притисак осталих држава који се намеће централном актеру онда када је успео да скупи више политичке моћи (територија, популација, количина богатства) у односу на „просек“ који је прихватљив од стране осталих актера у систему.¹⁰⁷ За овог енглеског историчара уравниотежавање је било део државне политике још од њиховог настанка.

Концепти равнотеже снага и уравниотежавања углавном се приписују реалистичкој школи и идеји да моћ, а не међународно право, управља односима између држава. Иако се наведено не може оспорити, неопходно је напоменути да поједини филозофи права нису избегавали да укажу на неизбежност ове појаве у међународној политици, као и на њен утицај на државну (спољну) политику. Тако на пример, Вател уравниотежавање види као политику која је неопходна да би се систем одржао у равнотежи и која је већим делом усмерена на стварање савеза и конфедерација како би се заштитили слабији актери у систему. Иако Вател експлицитно не помиње уравниотежавање, када говори о томе да државе не смеју да допусте агресију појединих актера против слабијих, као и да су државе у обавези да сачувају мир и поредак од оних који би водили ратове, може се уочити његова мисао која упућује на концепт уравниотежавања. На крају, треба напоменути да Вател види Велиику Британију и њен приступ међународној политици као чувара политичке равнотеже у Европи.¹⁰⁸

Савремену идеју уравниотежавања понудио је Рандал Швелер (Randall L. Schweller) који говори да уравниотежавање постоји онда када је опстанак државе доведен у питање, као што може да буде заузимање територије, или када постоје изгледи да ће се нарушити витални спољнополитички интереси држава попут заузимања важних трговинско-поморских рута, колонија, урушавање безбедности савезника и слично од стране других земаља. Када државе уравниотежавају своја војна средства припремају и распоређују на онај начин који сигнализира на могући сукоб са евентуалним противницима. Штавише, Швелер напомиње да државе нужно не морају да буду директно угрожене од стране друге силе да би уравниотевале, већ ће то радити и онда ако сматрају да тиме могу да обезбеде своје дугорочне стратешке интересе.¹⁰⁹

Изузев нормалног уравниотежавања Швелер истиче још три врсте понашања које државе показују када се суочавају са потенцијалним агресором. Тако на пример, државе могу превише да уравниотежавају (overbalancing) актера чија се акумулација моћи погрешно тумачи као агресивна, а суштински је дефанзивна. У оваквом случају државе отпочињу

¹⁰⁵ Kenneth N. Waltz, "Evaluating Theories", op cit., p. 916.

¹⁰⁶ L.N. Langarajan, *Kautilya - The Arthashastra*, op. cit., pp. 556-560.

¹⁰⁷ Arnold J. Toynbee, *A Study of History*, Volume 1, Oxford University Press, 1948, p. 274.

¹⁰⁸ Emmer De Vattel, *The Law of Nations*, Liberty Fund 2008, pp. 497-498.

¹⁰⁹ Randall L. Schweller, *Unanswered Threats: Political Constraints on The Balance of Power*, Princeton University Press, Princeton 2006, p. 9.

процес уравотежавања који највероватније води актере у врло скупу безбедносну дилему која временом изискује све веће трошкове наоружавања. Са друге стране, државе могу да примене политику без уравнотежавања (nonbalancing) у ком случају ће водити пасивну политику и дипломатију или ће се одлучити за стратегије попут сврставања уз јачег, пребацивања одговорности, умирења, ангажовања (engagement), удаљавања или скривања. На крају, државе неће уравнотежавати (underbalancing) актера чија је акумулација моћи опасна и чије су намере агресивне. Разлог за последњи вид понашања Швелер види у унутрашњој политици држава, начин на који елите функционишу и како политичари калкулишу са екстерним претњама, као и колико уравнотежавање може да кошта државу и режим који је на власти. За Швелера ово је најопаснија опција с обзиром да највероватније води у рат који је могао да се спречи да су државе одлучиле на време да уравнотежавају.¹¹⁰

Стратегија уравнотежавања може се поделити у односу на инструменте који се користе, као и против којих актера се покреће. На основу наведеног критеријума може се извршити подела на тврдо, меко и асиметрично уравнотежавње. Тврдо или традиционално уравнотежавње представља типичан облик ове стратегије при чему се подразумева коришћење војних средстава како би се заузео агресор. Даље поделе ове врсте уравнотежавња укључују тзв. унутрашње, ако је у питању јачање сопствених војних капацитета, или спољашње, ако се државе одлуче на стварање војних савеза. Меко уравнотежавње, које је постало видљиво након Хладног рата, можемо одредити као коришћење невојних средстава у циљу супростављања самовољи најмоћније државе у систему.¹¹¹ На крају треба споменути и асиметрично уравнотежавање. Овај облик уравнотежавња је слабо изучаван и штуро представљен као напор државних власти да сузбију деловање не-државних актера попут теорористичких група, које немају капацитете да се конвенционалним средствима супроставе државама.¹¹² Идеја о оваквој врсти уравнотежавања постала је популарна почетком 21. века, у јеку борбе против тероризма. Чак је и Стивен Волт у својој књизи „Кроћење америчке моћи“ представио сличну стратегију борбе при чему је коришћење асиметричних мера рата, попут оружја за масовно уништење или тероризма, уврстио као део стратегије унутрашњег уравнотежавања слабијих држава и не-државних актера које користе против Сједињених Држава као светског хегемона.¹¹³

Равнотежа снага у предстојећем раду биће посматрана као систем држава у коме постоји одсуство централне власти, при чему је главни циљ ових актера опстанак и заштита виталних интереса. Два услова о којима Волц говори (одсуство централне власти у међународној политици и тежња држава за опстанком) добро описују стање међународне политике од првих цивилизација и вероватно ће бити присутни у будућности људске цивилизације, макар до оног тренутка док се не успостави некакав вид светске супер-државе. Иако овакав начин сагледавања међународног система и равнотеже снага опет води у расправе око исправности појма, најважнији аспект овакве дефиниције јесте у бројности централних актера. Наиме, полови у систему су важни ако меримо стабилност система или ако желимо да установимо одређене појаве и како на њих утиче поларност система.¹¹⁴ Тако

¹¹⁰ Детаљније о овим приступима погледати у Randall L. Schweller, *Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power*, op cit., p. 10.

¹¹¹ О меком уравнотежавању погледати више у Стеван Недељковић, *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, op cit. str. 185-295.

¹¹² T.V. Paul, “The Enduring Axioms of Balance of Power Theory and their Contemporary Relevance, in: T.V. Paul, James J. Wirtz and Michel Fortmann (eds.), *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century*, Sandford University Press, Sandford California, 2004, p. 3.

¹¹³ Видети више у Stephen M. Walt, *Taming American Power: Global Response to American Primacy*, W.W. Norton & Company 2006.

¹¹⁴ Поларност система може да буде важна ако се посматра који и какви системи су склони рату. Погледати Jack S. Levy, *War in the Modern Great Power System, 1495-1975*, The University Press of Kentucky 1983; Jack S. Levy and William R. Thompson, *Causes of War*, Wailey-Blackwell, 2010; John A. Vasquez, *The War Puzzle Revisited*, Oxford University Press, Oxford, 2009. Поларност система може да буде важна и за проучавање других појава

на пример, Волц истиче да је систем стабилнији што је мањи број полова, при чему би биполарни систем био најстабилнији. Због овога може да се стекне утисак да је униполарни систем изузетно нестабилан или да се можда више не ради о теорији равнотеже снага. Чак и када је било очигледно да Совјети више не могу да воде борбу против Запада, Волц је нови систем поларности назвао систем „измењене биполарности“.¹¹⁵ Волц је генерално избегавао да коментарише униполарни систем, чак и у радовима који су настали након Хладног рата, сматрајући да униполарност у светлу структуралистичке теорије представља аномалију која ће брзо нестати. Са друге стране, у овом периоду концепт неореализма је такође трпео снажне критике од стране других аутора у области међународних односа. Иако је реализам доведен у питање са окончањем Хладног рата, концепт равнотеже снага сасвим добро функционише и у систему у коме наизглед доминира само једна сила.

Разлог доброг функционисања концепта равнотеже снага видимо првенствено у процесу уравнотежавања који опстаје упркос одсуству других полова у међународној политици. Другим речима, систем не мора да буде сачињен од великих сила сличних способности да би говорили о равнотежи снага; ако тренутни актери примењују основне принципе равнотеже снага како би успоставили жељено стање то значи да систем већ функционише у оквиру овог концепта. Наиме, ако посматрамо систем равнотеже снага искључиво као међународно окружење у коме доминирају велике силе приближних капацитета, онда више говоримо о исходу борбе за моћ која је наметнула такав систем, а занемарујемо стање у коме је систем настајао.¹¹⁶ Кад систем равнотеже снага посматрамо као свеобухватну појаву међународне политике која подразумева процесе и исходе, паритет снага великих сила представља један од исхода који може да настане на принципима овог система. Процес уравнотежавања који се одвија у оквирима равнотеже снага може и не мора да води до оваквог исхода, али се државе одлучују за њега јер повећава шансе за опстанак државе.¹¹⁷

Уравнотежавање је својствено свим државама у међународној политици при чему облик и интезитет овог процеса или стратегије може да варира. Иако се овај процес најчешће повезује са јачањем оружаних снага и/или савеза између држава (унутрашње или спољашње уравнотежавање), уравнотежавање може да се одвија и дипломатским не-оружаним средствима између савезника, односно унутар полова међународне политике. Како је Роберт Пејп показао у свом раду, након Хладног рата западне силе су често користиле стратегију меког уравнотежавања против Сједињених Држава као униполарне силе.¹¹⁸ Иако можемо дискутовати о успеху ове стратегије у погледу ограничавања „самовоље“ хегемона, њено присуство у међународној политици је видљиво. Штавише, одсуство других облика уравнотежавања, па чак и онда када је униполарни моменат био на врхунцу, вероватно представља недовољно добар методолошки приступ у сагледавању ове појаве. Наиме, током Хладног рата када је постојала јасна блоковска подела оружаних снага чија је моћ била у равнотежи, свака промена колико год била минорна била је лако уочљива. Са друге стране, велика асиметрија моћи између униполарне силе и потенцијалних изазивача утицала је на мишљење да су напори осталих држава исувише мали и врше занемарљив утицај на моћ хегемона, па их због тога не треба узимати за озбиљно.¹¹⁹

Важно је напоменути и да уравнотежавање не посматрамо искључиво као *status quo* стратегију. Наиме, уравнотежавање је својствено свим државама у систему и појављује се онда када државе осете претњу по националне интересе и онда када имају неопходне

попут војног интервенционизма. Погледати Ђорђе М. Павловић, *Утицај структуре међународног система на облике војног интервенционизма, докторска дисертација*, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука 2020.

¹¹⁵ Nuno Moneti, *Theory of Unipolar Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014, pp 29-30.

¹¹⁶ Сличан став је могуће уочити и код Нуна Монтеира (Nuno Moneti). Isto, pp. 95-96.

¹¹⁷ Isto, pp. 111.

¹¹⁸ Robert A. Pape, “Soft Balancing Against the United States”, *International Security*, Vol. 30, No. 1, 2005, pp. 7-45.

¹¹⁹ Robert J. Art, “Correspondance: Striking the Balance”, *International Security*, Vol. 30, No. 3, 2006, pp. 179–180.

капацитете да га покрену. Не можемо се сложити са Швелеровим ставом да је концепт равнотеже снага пристрасан према *status quo* државама, као и да уравниотежавање по аутоматизму представља ревизионизам у униполарном систему.¹²⁰ Швелеров концепт уравниотежавања и ревизионизма у униполарном систему представљају униполарни систем изузетно ригидним, са хегемоном који има тенденцију да реагује превентивно чак и на нивоу великих сила. Нуно Монтеиро (Nuno Monteiro) пружа другачију слику униполарног система, разрађујући теорију униполарности на Волцовим темељима неореализма. Ниједна велика сила, као што Волц говори, у условима анархије нема способност да управља дешавањима свуда у свету. Монтеиро, полазећи од истих претпоставки, истиче да ни униполарна сила није свемоћна, нити да има моћ контроле над свим деловима међународне политике. Штавише, чак и у униполарном систему државе имају велику слободу деловања што им омогућава да воде политику која може бити супротна њеним интересима.¹²¹ Главни разлог због чега овај аутор третира униполарну силу као изузетно јаку, али не и свемоћну државу је управо у постојању анархије која је још увек присутна у међународној политици, а посебно је уочљива у односима великих сила. На крају, Монтеиро напомиње да државе могу да уравниотежавају у униполарном систему, као и да мењају своју позицију у рангу држава, а да при том „не засметају“ доминантој сили.¹²²

Проблем Швелеровог концепта може се анализирати и са других аспеката. Прво, концепт занемарује перцепцију претње између *status quo* држава и ревизиониста, односно до које мере уравниотежавања може да буде прихватљиво пре него што постане претња и ревизионизам. Ово може да наведе на помисао да државе прате искључиво односе моћи што, као што ћемо касније показати у раду, није тачно. Друго, Швелер не прави разлику између копнених и поморских сила, као и на који начин оне развијају оружане снаге и како намеравају да их употребе. Различити аутори, такође неореалисти, указали су да све државе нису исте, као и да је важно да ли припадају поморским или копненим силама с обзиром да се акумулација моћи и развој оружаних капацитета другачије види код осталих држава у систему (другачији је ниво претње).¹²³ На крају, овакав став се лоше одражава и на могуће стратегије које произилазе из уравниотежавања, попут стратегије одвраћања (*deterrence*)¹²⁴ и стратегије пројекције моћи (*power projection*). Наиме, правац уравниотежавања хегемона може бити дефанзиван, у смислу спречавања његовог даљег ширења у областима које му не припадају, или офанзиван ако се ради о сузбијању његовог утицаја у сферама од виталног интереса. Одлука сила у успону да примене неку од ових опција такође се одражава на то да ли ће постати ревизионисти у очима хегемона или не.¹²⁵

У другом делу дисертације биће учињен покушај да се докаже да је уравниотежавања америчке моћи од стране Кине крајем деведестих година 20. века и првих година 21. века било у оквирима стратегије одвраћања. Роберт Арт (Robert Art) је ово у извесној мери потврдио када је критиковао поједине америчке ауторе који су наоружавање и модернизацију кинеских оружаних снага објашњавали на различите начине, избегавајући да

¹²⁰ Randall L. Schweller and Xiaoyu Pu, "After Unipolarity China's Visions of International Order in an Era of U.S. Decline", *op cit.*, pp. 41–47.

¹²¹ Nuno Monteiro, *Theory of Unipolar Politics*, *op. cit.*, pp. 40.

¹²² Isto, p. 54.

¹²³ Joseph Parent and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", *op cit.*, pp. 51-86.

¹²⁴ Монтеиро сматра да силе у успону које изграде довољне капацитете одвраћања могу да постану задовољне *status quo* силе које не теже ревизионизму међународног поретка. Инструмент ефикасног одвраћања аутор види у јачању нуклеарног а не конвенционалног арсенала. Nuno Monteiro, *Theory of Unipolar Politics*, *op cit.*, p. 80-81.

¹²⁵ Проблем ревизионизма и ко чини ове државе у савременом међународном систему је доста комплексан. Штавише, Швелер је иначе познат аутор који се бави овом темом при чему је у више радова, са мање или више успеха, покушавао да категорише све врсте ревизиониста и *status quo* сила. Randall L. Schweller, "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In", *International Security*, Vol. 19, No. 1, 1994, pp. 72-107; Randall L. Schweller, *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*, Columbia University Press, 1998; Randall L. Schweller, *Maxwell's Demon and the Golden Apple: Global Discord in the New Millennium*, Johns Hopkins University Press 2014.

овај процес означе као уравнотежавање. За овог америчког стратега јачање кинеских оружаних снага, које је почело још током Денгове власти, било је делимично уперено против Сједињених Држава из простог разлога што једино Вашингтон може да представља реалну претњу кинеским интересима у региону.¹²⁶

2. Унутрашње уравнотежавање

Како би разумели концепте уравнотежавања, попут спољашњег и унутрашњег, неопходно је да објаснимо појмове попут анархије и самопомоћи који чине градивне елементе структуре међународне политике. Ствари о којима је реч у суштини стварају окружење у којем процес уравнотежавања представља важну стратегију великих сила у циљу остварења њихових геополитичким аспирација. Штавише, исти појмови представљају и основне претпоставке на којима се темељи реалистичко размишљање у међународним односима.

2.1. Анархија, самопомоћ и структура у међународној политици

У теорији међународних односа присутан је појам анархије који се представља као важна одлика структуре међународног система. Анархична структура међународне политике, у смислу одсуства централизоване власти, утиче на понашање свих актера и усмерава њихово деловање на одређени начин. Све школе међународних односа прихватају постојање анархије у међународној политици. Ипак, у литератури се налази на различита тумачења овог појма, као и значаја анархичне структуре наспрам актера и њиховог деловања у међународној политици. Тако на пример, конструктивисти одбацују тврдо структуралистичко гледиште међународне политике истичући да је анархија оно што државе учине од ње. Другим речима, анархија не мора да буде услов који нужно води ка „унифицираном“ понашању свих држава, већ да постоје најмање три различите „културе анархије“.¹²⁷ Са друге стране, идеалисти прихватају стање анархије у међународној политици али не виде сметњу да, упркос овом стању, државе могу да сарађују и формирају институције које доприносе таквој сарадњи и ублажавају стање анархије.¹²⁸ На крају, реалисти посматрају анархију као једно од централних питања међународне политике која фундаментално одређује правце кретања државне политике.

Анархија је за реалисте уско повезана са структуром међународног система, проблемом неизвесности и концептом самопомоћи који произилази из овакве структуре. Класични реалисти своја размишљања највећим делом су базирали на последицама Другог светског рата и проблемима међународне политике у којој има превише играча са константном тежњом да постану моћнији. Иако критикује утопистичко гледиште међународне политике, Едвард Кар (Edward H. Carr) сматра да реализам не може да пружи адекватно објашњење како међународни систем функционише.¹²⁹ Критику реалистичког

¹²⁶ Robert J. Art, “Correspondance: Striking the Balance”, *op cit*, pp. 177-196. Раш Доши (Rush Doshi) у првом поглављу своје књиге, потврђује исте сумње као и Арт. Анализирајући велики број примарних извора, Доши објашњава да је кинески приступ политици од 1989. године до 2008. године био у складу са идејама уравнотежавања америчке моћи. Rush Doshi, *The Long Game: China’s Grand Strateg y to Displace American Order*, Oxford University Press, 2021.

¹²⁷ Alexander Wendt, “Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization*, Vol. 46, No. 2, 1992, pp. 391-425.

¹²⁸ Joseph M. Grieco, “Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism”, *International Organization*, Vol. 42, No. 3, 1988, pp. 485-507; Friedrich Kratochwil and John Gerard Ruggie, “International organization: a state of the art on an art of the state”, *International Organization*, Vol. 40, No. 4, 1986, pp. 753-775; Stephen D. Krasner, “Regimes and the limits of realism: regimes as autonomous variables”, *International Organization*, Vol. 36, No. 2, 1982, pp. 497-510.

¹²⁹ Edward H. Carr, *The Twenty Years’ Crisis 1919-1939 An Introduction to The Study of International Relations*, *op cit.*, p. 93.

погледа на свет коју Кар представља утолико је значајнија с обзиром да је начињена пре појаве „правих“ реалиста као што су Ханс Моргентау и Реинхолд Нибур. Један од проблема међународног система, како овај аутор види, јесте немогућност успостављања међународне владе с обзиром да је моћ (војна, економска и пропагандна) сконцентрисана у оквирима државе.¹³⁰ Иако се Кар не позива изричито на принцип анархије, који је обликован тек у Волцовой теорији, њега је могуће уочити као део структуре међународног система који је касније постао темељ неореализма. Неуспех међународног права да обезбеди извршење правних норми не произилази из лошег правног механизма, већ је последица непостојања међународног поретка који почива на сагласности и поседује неопходне мере присиле које ће обезбедити примену закона.¹³¹ За енглеског аутора ово представља главну одлику и проблем међународне политике и због тога уређење или промену међународног поретка врше они актери који поседују највећу моћ.¹³²

Ханс Моргентау (Hans J. Morgenthau), један од зачетника школе реализма, структуру међународног система посматра као систем равнотеже снага. Овај систем није јединствен и како аутор показује може се развијати у различитим мањим подсистемима који су део ширег система равнотеже снага. Ипак, ови подсистеми су временом губили на значају како су велике силе Европе јачале и инкорпорирале их путем савеза у доминантан систем равнотеже који је био карактеристичан за читав континент. Са премештањем центра моћи из Европе након Првог и Другог светског рата, систем равнотеже снага задобио је глобални карактер формирањем Совјетског Савеза и земаља окупљених око Сједињених Држава.¹³³ Иако Моргентау експлицитно не спомиње појам анархије, могуће је уочити присуство овог елемента слично као и код Кара. Наиме, у другом поглављу књиге „*Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*“, када аутор дискутује о *status quo* силама које покушавају да сачувају поредак и империјалним силама које покушавају да га промене, борба за премоћ између блокова суштински се одиграва у стању анархије, односно у одсуству средишње власти на међународном нивоу.¹³⁴ Штавише, можемо рећи да тренутак када се стари поредак урушава и ствара нови представља стање анархије у коме норме претходног поретка не функционишу док норме новог још увек не постоје.¹³⁵

Пре разматрања ставова представника неореалистичке школе међународних односа који су појам анархије и структуре чврсто узидали у теорију међународних односа, неопходно је споменути још неколико теоретичара који су се бавили овим питањем. Полазећи од Хобсовог погледа на свет, Мартин Вајт истиче да се међународна политичка сцена може описати као анархична јер постоји велик број сила без јединствене власти.¹³⁶ Роберт Џервис (Robert Jarvis) и Роберт Арт (Robert J. Art) ублажавају Хобсово гледиште и описују анархију као стање увећане несигурности и неизвесности, док принцип самопомоћи представља важно средство државне политике које омогућава коегзистенцију различитих актера у међународном систему.¹³⁷ За Роберта Гилпина (Robert Gilpin) превирања у међународној политици и константна борба за моћ између независних актера, која траје још из античког периода, суштински се одиграва у стању анархије. Тукидидова историја *Пелопонеског рата* која је написана у петом веку пре нове ере још увек може да послужи као водич за сагледавање држава у савременој међународној политици, сматра Гилпин.¹³⁸ Роберт

¹³⁰ Isto, p. 108.

¹³¹ Isto, p. 211.

¹³² Isto, p. 218.

¹³³ Hans J. Morgenthau, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, op cit., pp. 146-150.

¹³⁴ Isto, pp. 13-68.

¹³⁵ Hans J. Morgenthau (Eds. Hartmut Behr, Felix Rösch), *The Concept of the Political*, Palgrave Macmillan 2012, p.123.

¹³⁶ Martin Wight (Eds. Hadley Bull and Carsten Holbraad), *Power Politics*, Holmes and Meier Publishers Inc. New York, 1978, p. 101.

¹³⁷ Robert J. Art and Robert Jervis, *International Politics Enduring Concepts and Contemporary Issues*, Thirteenth Edition, Pearson 2017, pp. 3-4.

¹³⁸ Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1981, p. 7.

Акселрод (Robert Axelrod), аутор који је посветио значајан део истраживачке каријере теорији игара, истиче да државе у светској политици данас функционишу без јединствене власти у стању које је врло блиско анархији.¹³⁹

Иако су се бројни аутори из различитих области политичких наука дотакли ове теме представници неореализма су отишли најдаље покушавајући да открију улогу анархије у структури међународног система и последице које такво стање производи по актере. Школа неореализма утемељена је на концептима Кенета Волца који су представљени у књизи „*Теорија међународне политике*“ 1979. године. Размишљања која су водила ка овој теорији могла су да се уоче и у његовом претходном делу из 1959. године „*Човек, држава и рат: теоријска анализа*“, где је Волц увидео да људска природа која је одвела свет у рат 1914. године је такође била узрок мира 1910. године. На основу тога Волц је тврдио да структура, а не људска природа, одређује кључне исходе у систему међународне политике.¹⁴⁰ Расправом о узроцима рата који произилазе из тзв. треће слике (third image), односно структуралних одлика система Волц је већ тада успео да укаже на значај овог проблема у међународној политици.¹⁴¹

За Кенета Волца анархија представља основни елемент структуре међународних односа.¹⁴² Стање анархије које управља односима у међународној политици, према Волцу, утиче и на понашање главних актера таквог система. За неореалисте државе представљају централне актере међународне политике који се, због стања система у коме функционишу, руководе сличним принципима.¹⁴³ Колико год се разликовале на унутрашњем плану, државе делују слично у међународној политици, због чега се на њих може гледати као на својеврсне јединице мере (like units). Структура међународног система, као што Волц истиче, ограничава и обликује понашање држава на начин који их усмерава ка сличним исходима, иако циљеви и могућности држава могу да варирају.¹⁴⁴

Структура међународног система која је анархична утиче и на увећање осећаја несигурности и неизвесности у систему. Неизвесност у међународним односима не дозвољава државама да са сигурношћу одреде своју позицију моћи у односу на друге, односно не дозвољава државама да претпоставе каква ће њихова позиција бити спрема осталих у будућности. Због непознате будућности која не дозвољава спознају туђих намера и способности, државе ће настојати да увећају сопствену сигурност.¹⁴⁵ Принцип самопомоћи који помаже државама да опстану у оваквом систему наводи их да троше ресурсе на начин који увећава безбедност у односу на друге, а не на начин који би водио ка увећавању моћи.¹⁴⁶ Осећај несигурности, али пре свега неизвесност актера да предвиде будуће деловање других у систему, утиче да државе више теже самопомоћи него сарадњи.¹⁴⁷ Количина неизвесности, како Волц објашњава, пропорционална је броју актера у систему. Неизвесност у погледу претње, потенцијалних противника и позиције држава спрема осталих расте ако се број актера у систему повећава.¹⁴⁸ Идеја појединих теоретичара да системи са већим бројем актера могу бити стабилнији, јер ће државе увек имати на кога да се ослоне, није у потпуности тачна. Иако државе имају више места за геополитичке маневре и кооперацију, већи број актера

¹³⁹ Robert Axelrod, *The Evolution of Cooperation*, Basic Books Inc., 1985, p. 190.

¹⁴⁰ Стеван Г. Недељковић, *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, op cit., стр. 103.

¹⁴¹ Kenneth Waltz, *Man, The State and War: A Theoretical Analysis*, Columbia University Press, 1954, pp. 159-186.

¹⁴² Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, op cit., p. 88.

¹⁴³ Isto, p. 93.

¹⁴⁴ У анархичним системима међународне политике актери, у функционалном погледу, су слични и теже да остану такви. Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, op cit., pp. 74,104.

¹⁴⁵ João Resende-Santos, “Anarchy and the emulation of military systems: Military organization and technology in South America, 1870–1930”, *Security Studies*, Vol. 5, No. 3, 1996, p. 204.

¹⁴⁶ Ово је важна разлика између дефанзивног реализма, какав представља Волц, и офанзивног, како га представља Миршајмер.

¹⁴⁷ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, op cit., p 105.

¹⁴⁸ Isto, p.165.

отвара више непознаница. У биполарним системима, Волц тврди, силе не могу адекватно да се ослоне на друге у нади да ће их заштити, због чега се ослањају на сопствене капацитете. Отуда унутрашње уравнотежавање представља повољнију стратегију у односу на спољашње уравнотежавање. Државе, али пре свега велике силе увек ће имати више поверења у сопствене војне капацитете него у способности и преданост својих савезника и партнера.¹⁴⁹

Ослањајући се на Волцов концепт, Џон Миршајмер (John J. Mearsheimer) је пружио алтернативни-офанзивни поглед на структуру међународних односа и питање анархије. Размишљања овог писца о постхладноратовској међународној политици, која су прихваћена међу официрима бројних оружаних снага, пружају мрачнију визију будућих односа великих сила.¹⁵⁰ За Миршајмера „крај историје“ о коме се дискутовало након Хладног рата није валидна тврдња, с обзиром на то да велике силе суштински не могу да се ослободе своје природе која тежи за даљом акумулацијом моћи. За овог аутора не постоје *status quo* силе, осим у случају хегемона који покушава да одржи своју позицију наспрам осталих ривала.¹⁵¹ Агресивност држава Миршајмер објашњава структуром међународних односа која се одликује: 1) одсуством средишње власти која би их могла заштити једне од других; 2) чињенице да државе увек поседују одређене офанзивне капацитете; 3) чињенице да државе никада не могу бити сигурне у намере других.¹⁵² Иако могућа, сарадња између држава не може да поништи доминанту логику система која почива на безбедносном надметању. Истински мир или свет у коме се државе не надмећу за моћ, како Миршајмер закључује, неће бити могућ све док међународни систем буде анархичан.¹⁵³

Иако Миршајмер не сматра да ове одлике наводе велике силе да се понашају агресивно једна према другој, ипак када се силе нађу у директном сусрету са свим овим чињеницама оне имају подстицај да делују агресивно једна према другој. Када се нађу у оваквој ситуацији силе следе три обрасца понашања попут страха, самопомоћи и максимизације моћи.¹⁵⁴ За све реалисте опстанак је кључна ствар, тако и Миршајмер говори да ће државе самостално или у савезу са другима покушати да обезбеде своје место „под сунцем“. Ипак, како аутор истиче, савези су привремени бракови из рачуна и могу се променити у зависности од времена и околности у којима се државе налазе. Државе поступају увек у складу са својим интересима и не потчињавају сопствене интересе интересима других актера.¹⁵⁵ Теза о самопомоћи и максимизацији моћи како би се спречила потенцијална агресија других, при чему се државе у овим подухватима морају ослањати на развој сопствених капацитета, упућује на значај унутрашњег уравнотежавања као стратегије опстанка која представља сигурнију опцију државама. Како Миршајмер истиче "унутрашње уравнотежавање је самопомоћ у најбуквалнијем смислу те речи".¹⁵⁶

2.2. Концепт унутрашњег уравнотежавања

Процес уравнотежавања представља једну од учесталијих појава у теорији међународних односа и уједно најчешћи предмет расправе у реалистичкој школи. За разлику од спољашњег уравнотежавања као појма који је доминантан,¹⁵⁷ унутрашње уравнотежавање

¹⁴⁹ Исто, p. 168.

¹⁵⁰ Како Миршајмер види Европу након Хладног рата видети у John J. Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War", op cit., pp. 5-56.

¹⁵¹ Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, op cit., str. 23-24.

¹⁵² Исто, str. 25.

¹⁵³ Исто, str. 85.

¹⁵⁴ Исто, str. 60-61.

¹⁵⁵ Исто, str. 62.

¹⁵⁶ Исто, str. 212.

¹⁵⁷ Mark B. Brawley, "The Political Economy of Balance of Power Theory", in: T.V. Paul, James J. Writz and Michel Fortmann (eds.), *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century*, Stanford University Press 2004, p.81.

није стекло овај ниво „популарности”.¹⁵⁸ Унутрашње уравнотежавање се углавном изучавало у склопу ширег процеса уравнотежавања, при чему су савезништва и односи између држава наспрам трећих актера представљали главни предмет истраживања.

Разлози за овакав истраживачки приступ нису изненађујући с обзиром на природу унутрашњег уравнотежавања. Прво, с обзиром на то да механизам о коме је реч представља наоружавање државе, најпростије речено, ова појава се види као природно понашање држава у међународној политици које покушавају да умање претњу или уравнотеже моћ других актера. У истраживањима овакво понашање се обично узима као почетна претпоставка, у смислу како рационални актери функционишу у анархичном окружењу. Штавише, није увек лако одредити када држава врши унутрашње уравнотежавање против одређеног актера, а када је у питању модернизација или увећавање оружаних снага. Друго, мерење овог процеса може да буде мукотрпан квантитативни подухват са неизвесним исходом. Осим што је тешко „пребројати” сво наоружање неке државе, чак и када постоји приступ базама података, никада не можемо бити сигурни да је то веродостојна информација коју оружане снаге дају на увид јавности. На крају, квантификација наоружања не пружа праву слику интезитета унутрашњег уравнотежавања с обзиром на то да други аспекти које је тешко квантификовати, попут обучености војске, мирнодопских локација базирања и рејона могуће употребе - распоред оружаних снага, доктринарних и стратешких решења, борбеног искуства итд., такође утичу на способности оружаних снага па тиме и на сам процес.¹⁵⁹ Упркос методолошким проблемима унутрашње уравнотежавање је важан аспект теорије међународних односа који може да покаже зашто и када одређене државе виде друге актере као претњу.

Проблем уравнотежавања као теоријске одреднице није јединствен само за одређени тип понашања, као што је унутрашње, већ је цео концепт био доведен у питање након Хладног рата. Адам Лиф напомиње да се традиционални концепти уравнотежавања о којима реалисти говоре нису најбоље показали након престанка биполарног система. Против Сједињених Држава остали актери нису применили класично уравнотежавање, као и да ситуација у Источној Азији наспрам кинеске моћи није била много другачија.¹⁶⁰ Лиф се у свом раду осврће на различите типове уравнотежавања тражећи начин да овај теоријски концепт боље операционализује и тиме повећа његову прецизност и побољша начин употребе у истраживањима.

Најочигледијнији фактор унутрашњег уравнотежавања, како Лиф наводи, је увећање војног буџета. Иако аутор критикује што се овај фактор неправилно користи у истраживањима, јер се третира као једноставан инпут информација а не као аспект који захтева дубљу анализу, он такође истиче да сагледавањем стратешког контекста и правца развоја оружаних снага можемо да видимо против које претње или зарад којих политичких циљева држава увећава војни буџет. Осим овог аспекта Лиф наводи и остале факторе, који такође помажу да се утврди присуство и процес унутрашњег уравнотежавања: 1) јачање борбене готовости; 2) реформа сектора безбедности и пратећих институција; 3) модернизација постојећег и набавка новог наоружања; 4) развој способности у новим доменима рата (нпр. сајбер простор); 5) набавка иностраних оружаних система; 6)

¹⁵⁸ Џек Леви (Jack S. Levy) и Вилиам Томпсон (William R. Thompson) сматрају да већи део литературе који се бави питањем уравнотежавања фокусиран је на проблем спољашњег уравнотежавања односно формирања различитих савеза и коалиција. Jack S. Levy and William R. Thompson, “Balancing on Land and at Sea: Do States Ally against the Leading Global Power?”, *International Security*, Vol. 35, No. 1, 2010, p. 23.

¹⁵⁹ Видети више у Stephen Biddle, *Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, Princeton University Press, 2006; Keir A. Lieber, “Mission Impossible: Measuring the Offense-Defense Balance with Military Net Assessment”, *Security Studies*, Vol. 20, No. 3, 2011, pp. 451–459; Stephen Peter Rosen, “Military Effectiveness: Why Society Matters”, *International Security*, Vol. 19, No. 4, 1995, pp. 5-31; Како је могуће сагледавати ефективност оружаних снага погледати у Risa A. Brooks and Elizabeth A. Stanley, *Creating Military Power: The Sources of Military Effectiveness*, Stanford University Press, Stanford California 2007; Allan R. Millett and Williamson Murray, *Military Effectiveness: Volume 2, The Interwar Period*, Cambridge University Press, 2010.

¹⁶⁰ Adam P. Liff, “Whither the Balancers? The Case for a Methodological Reset”, op cit., pp. 424-425.

доктринарне промене; 7) јачање интероперативних способности (joint operational capabilities); 8) свођење оружаних снага на оптималну меру; 9) распоред-концентрација борбених јединица у зависности од потенцијалне претње.¹⁶¹

Иако је ова листа фактора обимна, она није комплетна. Парент и Розато (Joseph Parent and Sebastian Rosato) напомињу да важан аспект унутрашњег уравнотежавања, поред наведених, представља и опонашање успешних војних пракси других земаља.¹⁶² Идеја имитације позајмљена је од латиноамеричког аутора Жоао Росанде Сантоса (Joao Rosande Santos) који сматра, слично као и претходни аутори, да унутрашње уравнотежавање представља најсигурнију опцију и најчешћи облик уравнотежавања за све државе. Овај аутор критикује Волца који је у својим радовима наводио читаоце да унутрашње уравнотежавање најефикасније функционише у биполарним системима.¹⁶³ Напротив, како Сантос наводи, а како су Парент и Розато потврдили, логика овог процеса је таква да се може претпоставити да је овај облик уравнотежавања присутан у различитим системима поларности и код различитих актера. Структура међународног система која производи несигурност наводи остале актере да се ослањају пре свега на сопствене капацитете како би се осигурали. Спољашње уравнотежавање, које ће представљати валидну опцију за неке државе, не значи одрицање од унутрашњег уравнотежавања, јер ће оно свакако постојати у неком облику чак и на минималном нивоу. Другим речима, државе ће се увек ослањати на сопствене ресурсе и способности ако се суочавају са непосредном претњом. Резерва коју Сантос оставља у вези унутрашњег уравнотежавања јесте расположивост савезника. Интензитет и опсег унутрашњег уравнотежавања може бити условљен могућностима које држава има практикујући спољашње уравнотежавање.¹⁶⁴

Руководећи се принципима имитације успешних пракси на тржишту, о чему је Волц дискутовао када је формулисао теорију неореализма, Сантос се фокусирао на испитивање "копирања" успешних војних пракси код различитих држава. Иако је аутор своју теорију тестирао на примерима латиноамеричких држава током 19. века које су покушавале да имплементирају војне системе европских сила, различити елементи његове теорије могу се искористити и за државе у савременом систему међународне политике. Аутор истиче да имитација представља једну врсту унутрашњег уравнотежавања која омогућава државама да остану компетитивне на војном плану у односу на потенцијалне противнике. Све државе имају тенденцију да опонашају успешне праксе, чак и оне које имају неопходне капацитете и ресурсе за оригиналне иновације.¹⁶⁵

Као што Сантос наводи имитација представља специфично понашање државе која са конкретном намером имплементира технику и војну праксу друге државе. Циљ имитације је да у што већој мери "ископира" праксу друге државе у складу са сопственим могућностима и потребама система, али се не може очекивати идентичан резултат у односу на "оригинал". Сантос такође истиче да праћење овог процеса не мора да захтева и рачуницу његовог коначног резултата. Да ли је држава успешно успела да имитира праксу и употреби је како би остварила циљеве не утиче на мерење самог процеса, с обзиром да на испуњење циљева и успех имитације у таквим случајевима могу да утичу и друге околности. Имитирање успешних војних решења може да се односи на појединачне случајеве у виду наоружања и униформи или да обухвата шири опсег попут прихватања читавих стратешких и организационих решења. Аутор сматра да модел који предлаже пружа добре резултате у сваком случају. Имитација се врши само код оних решења која су се показала као успешна, поготову ако су била успешна у рату. Интензитет и брзина имитације највише зависе од

¹⁶¹ Isto, pp. 431-436.

¹⁶² Joseph M. Parent and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", op cit., p. 53.

¹⁶³ Позен сматра да је и у мутлиполарним системима унутрашње уравнотежавање најбоља стратегија за државе које желе да повећају безбедност. Barry R. Posen, *The Sources of Military Doctrine France, Britain, And Germany Between the World Wars*, Cornell University Press, Ithaca and London 1984, p. 233.

¹⁶⁴ Joao Rosande Santos, *Neorealism, States, and the Modern Mass Army*, Cambridge University Press 2007, pp. 67-68.

¹⁶⁵ Isto, p. 8.

извесности претње са којом се држава суочава.¹⁶⁶ На крају, аутор наводи да до имитације долази онда када се државе нађу на тзв. стратешком раскршћу (*strategic juncture*), односно када се суочавају са претњом или се налазе у неизвесним међународним околностима.¹⁶⁷

Иако је Сантос много детаљније изложио концепт имитације свакако би требало да се осврнемо и на првобитног творца ове идеје, као и на друге ауторе који су искористили овај модел у својим радовима. Волц објашњава да због извесности оружаног конфликта државе ће желети да овладају инструментима силе који су најефикаснији за овакве ситуације. Такође, он истиче да се имитација често одвија између противника, као и да слабији актери углавном покушавају да имитирају успешне војне праксе снажнијих играча како би их сустигли. За Волца имитација се одвија на свим нивоима оружаних снага што укључује оружје, технолошке системе, стратегију и доктрине због чега оружане снаге различитих држава често подсећају једна на другу.¹⁶⁸ Бери Позен (*Barry R. Posen*) у свом раду потвђује Волцово гледиште, говорећи да играчи који у компетитивном систему не примењују успешна решења противника највероватније не могу да опстану.¹⁶⁹ Слично Позеновом размишљању, Емили Голдмен (*Emily O. Goldman*) и Ричард Андрес (*Richard B. Andres*) говоре да ширење и прихватање нове војне технологије и праксе, иако може да варира од државе и њених могућности, свакако се одражава на њено место у ситему међународне политике.¹⁷⁰ У последњих хиљаду година, како Џон Лин (*John A. Lynn*) уочава, дисперзија знања је значајно утицала на формирање и стварање “униформисаних” западних армија које нису биле сличне само по технологији, коју су користиле већ и по начину развоја војних институција, које су одређивале правце управљања оружаним снагама.¹⁷¹

Лифова категоризација фактора који утичу на препознавање унутрашњег уравниотежавања, као и метод имитације помажу да се уочи на који начин оружане снаге у 21. веку функционишу и на којим принципима увећавају своје борбене способности. Упркос овако детаљној листи индикатора један од главних проблема унутрашњег уравниотежавања, као што и Лиф примећује, јесте недовољно прецизна дефиниција овог појма. Другим речима, како се може поуздано утврдити да ови индикатори представљају унутрашње уравниотежавање, а када они представљају модернизацију оружаних снага. Метод имитације олакшава решавање овог проблема у одређеној мери, с обзиром да Сантос напомиње концепт претње, али то се не преноси истоветно на остале факторе. У уводном делу дисертације истакли смо различите ауторе који су описивали процес унутрашњег уравниотежавања. Део наведених концепата суштински не дефинише унутрашње уравниотежавање, већ се односи на процес наоружавања и увећања тврде моћи код држава уопште. Тако у овим дефиницијама не могу се видети који фактори (процеси јачања оружаних снага) указују на унутрашње уравниотежавање, када оно почиње и када се завршава, због чега и против кога се овај процес покреће.

Комплетнију дефиницију унутрашњег уравниотежавања пружили су Парент и Розато. Ови аутори наводе да унутрашње уравниотежавање силе отпочињу реципрочно, у зависности од моћи и потенцијалне претње других актера.¹⁷² Елементи који утичу на интензитет овог уравниотежавања представљају намере других актера, карактер држава (да ли су поморске или копнене силе), укупни ресурси, као и географска дистанца. Аутори су проширили дефиницију унутрашњег уравниотежавања појединим елементима који су делимично били приказани и у Сантосовом раду о имитацији. Истраживачки модел Парент и Розато

¹⁶⁶ Isto, pp.5-9.

¹⁶⁷ Isto, pp. 9-13.

¹⁶⁸ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, op cit., pp. 77, 127.

¹⁶⁹ Barry R. Posen, Nationalism, the Mass Army and Military Power, *International Security*, Vol. 18, No. 2, 1993, p. 82.

¹⁷⁰ Emily O. Goldman and Richard B. Andres, “Systemic effects of military innovation and diffusion”, *Security Studies*, Vol. 8, No. 4, 1999, pp. 79-82.

¹⁷¹ John A. Lynn, “The Evolution of Army Style in the Modern West, 800–2000”, *The International History Review*, Vol. 18, No. 3, 1996, pp. 505-545.

¹⁷² Joseph M. Parent and Sebastian Rosato, “Balancing in Neorealism”, op cit., p. 57.

искористили су на примерима великих сила у мултиполарном и биполарном периоду од 1816. до 1990. године и успешно показали учесталост унутрашњег уравнотежавања у међународној политици.

2.3. Унутрашње уравнотежавање током мултиполарног и биполарног периода 19. и 20. века.

Парент и Розато су концепт унутрашњег уравнотежавања тестирали на великом броју примера, испитивањем односа војне моћи између парова великих сила у мултиполарном периоду од почетка 19. века па до краја биполарног периода 1990. године. Један део истраживања био је фокусиран на међусобно упоређивање квантитативних података, попут војних трошкова и броја војника за сваку копнену и поморску силу током сваке године у овом периоду, при чему су дошли до 1651 случаја-резултата. Како би одредили шта чини ефикасно унутрашње уравнотежавање аутори су одредили да докле год нападачи-претње не могу да пребаце меру од 2:1 у војним способностима (буџет и број војника) у односу на противнике, уравнотежавање се може сматрати успешним.¹⁷³ На основу овога Парент и Розато су дошли до резултата да је у 84% случајева унутрашње уравнотежавање било успешно.¹⁷⁴

Испитивањем ових индикатора аутори су такође дошли до интересантних резултата који се тичу интензитета унутрашњег уравнотежавања у односу на карактер великих сила. Другим речима, количина напора и издвојеног труда за унутрашње уравнотежавање се разликовало код копнених и поморских сила. Сједињене Државе у периоду од 19. века па све до Другог светског рата најмање су учествовале у овој "трци", што не изненађује с обзиром на географски положај ове државе. Иако су друге поморске силе улагале мање у оружане снаге у односу на копнене силе, мања географска дистанца је утицала да имају већа улагања у односу на Сједињене Државе све до 1945. године. Тако на пример, Велика Британија није имала исти ниво улагања у оружане снаге као друге европске силе на континенту, а слично је било и са Јапаном у односу на Совјетски Савез. У случају копнених сила већи напор за јачање оружаних снага показивале су државе које су имале мање ресурса. Аутори наводе да су Русија и Француска током 25 година пре Првог светског рата показивале више напора за јачање оружаних способности него Немачка. Крајем тридесетих година 20. века Француска и Немачка су имале већа улагања него Совјетски Савез, док је Совјетски Савез имао већа улагања у оружане снаге током Хладног рата него Сједињене Државе.¹⁷⁵

Иако неки од наведених примера делују невероватно треба имати у виду почетну претпоставку, а то је да државе теже да успоставе равнотежу. Већа улагања Француске и Русије у односу на Немачку, на пример, треба видети као напор две силе да сустигну немачке оружане снаге које су већ тада биле испред осталих у погледу способности и борбене готовости.¹⁷⁶ Аутори, уосталом, закључују да иако унутрашње уравнотежавање води до

¹⁷³ Ова мера поризилази из војне стратегије која сматра да однос 3:1 у корист нападача углавном означава успех офанзиве. Stephen Biddle, *Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, op cit, p. 15.

¹⁷⁴ Прецизнији резултати су говорили да у 861 случају (52%) равнотежа снага је била 1:1, у 533 (32%) случајева равнотежа је била 2:1, док је у 3:1 или већој разлици у равнотежи између парова држава било у 257 (16%) случајева. Сличне резултате аутори су остварили и када су исте случајеве испитивали на периоду од по три године. Joseph M. Parent and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", op cit., pp. 62-63.

¹⁷⁵ Isto, pp. 63-64.

¹⁷⁶ Снага Немачке армије утицала је на Русију и Француску да увећају оружане снаге. Француска је тако увећала регрутацију војноспособног становништва на 82%, док је у Немачкој тај број био на 52%. (David G. Herrmann, *The Arming of Europe and the Making of the First World War*, Princeton University Press, Princeton 1996, p. 185). Осим увећавања броја људи у војсци Француска је издала велики кредит за набавку нове војне опреме и наоружања (David Stevenson, *Armaments and The Coming of War: Europe 1904-1914*, Oxford University Press 1996, p. 279). Слична ситуација је била у Русији као и Француској. Увећан је степен регрутације војноспособног становништва док су власти иначе издвајале финансијска средства за обнову постојеће и набавку нове опреме и наоружања. Очигледан напор Русије да сустигне Немачку потврђен је и када је Цар одобрио „велики војни програм“ и програм за изградњу железнице на западном фронту (William C. Fuller, Jr., *Civil-Military Conflict in*

стварање ефикасне равнотеже у великом броју случајева постоје варијације у погледу количине напора (effort) које државе чине да би оствариле овај резултат. Три закључка који аутори наводе јесте да се слабије силе више труде да сустигну своје снажније суседе, копнене силе улажу више напора на јачање оружаних снага него поморске силе и поморске силе ће увећати одвајања за војску ако су ближе копненим силама.¹⁷⁷

Као што је наведено у претходном делу, Парент и Розато су да би тестирали успех унутрашњег уравнивања користили и метод имитације. Основа на којој је могуће мерити успех унутрашњег уравнивања аутори су сматрали период од пет година када оружане снаге прихвате решења која су присутна и у оружаним снагама других држава. Војне иновације које су биле најзначајније у периоду у коме је вршено истраживање укључују Пруску војну систем (Prussian system), употребу тешких борбених бродова (battlefleet warfare), Блицкриг, употребу носача авиона (carrier warfare), стратешко бомбардовање у авијацији и нуклеарно наоружање. Сви наведени случајеви иновације брзо су прихваћени од стране других актера у систему и то за мање од пет година, а у складу са потребама како копнених тако и поморских сила.¹⁷⁸

Значајне иновације пруског војног система укључивале су организацију генералштаба, коришћење телеграфа и железнице у војне сврхе, као и коришћење нових пушака (breechloading rifle) које су утицале на брзину паљбе. Стварањем овакве инфраструктуре Пруска је успела да надјача остале актере у погледу брзине размештања оружаних снага и количине ватрене моћи коју је могла да оствари на бојном пољу.¹⁷⁹ Француска је најбрже прихватила иновације пруског система и за готово две године успела је да реформише генералштаб да би касније модернизовала железницу која је коришћена за брзу мобилизацију и транспорт. Русија и Италија су делимично прихватиле неке од иновација. Аустроугарска није успела да у предвиђеном року прихвати неке од иновација, док је Велика Британија најспорије имплементирала нови систем, што је иначе својствено поморским силама.¹⁸⁰

Употреба тешких борбених бродова (battlefleet warfare), која се развила о оквиру британске војне стратегије, револуционарно је утицала на изградњу борбене флоте. Овај концепт је подразумевао изградњу нових брзих, добро-оклопљених ратних бродова (Dreadnought) који, осим што су могли да претрпе јаче ударе, такође су били опремљени и топовима већег калибра.¹⁸¹ Велика Британија је нове бродове уврстила у оружане снаге почетком 1906. године, док су остале поморске силе попут Сједињених Држава и Јапана за мање од годину дана започеле сопствене програме изградње ових бродова. Друге копнене силе су до краја 1910. године започеле сличне програме.¹⁸²

Елементи блицкрига, како Елиот Коен (Eliot A. Cohen) напомиње, били су присутни и пре Другог светског рата са појавом првих тенкова. Ипак, стратешки концепт настао је тек са немачком идејом комбиновања тенковских дивизија са инжењерским и пешадијским јединицама, као и коришћењем авијације која је пружала неопходну подршку.¹⁸³ Суштински идеја блицкрига трансформисала је тенк од опсадног оружја, како је првобитно замишљен, у

Imperial Russia 1881-1914, Princeton University Press 1985, p. 227; Peter Gatrell, *Government, industry and rearmament in Russia, 1900-1914: The last argument of tsarism*, Cambridge University Press 1994, pp. 132-140).

¹⁷⁷ Joseph M. Parent and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", op cit., p. 64.

¹⁷⁸ Isto, p. 65.

¹⁷⁹ Robert L. O. Connell, *Of Arms and Men: A History of War, Weapons and Aggression*, Oxford University Press, Oxford. 1989 p. 203.

¹⁸⁰ Joseph M. Parent and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", op cit., p. 66.

¹⁸¹ David C. Evans and Mark R. Peat, *Kaigun: Strategy, Tactics, and Technology in the Imperial Japanese Navy, 1887-1941*, Naval Institute Press, 1997, p. 152; О величини британске флоте погледати у George Modelski and William R. Thompson, *Seapower in Global Politics, 1494-1993*, Macmillan Press 1988, pp. 75-76.

¹⁸² Joseph M. Parent and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", op cit., p. 67.

¹⁸³ Eliot A. Cohen, "A Revolution in Warfare", *Foreign Affairs*, Vol. 75, No. 2, 1996, pp. 45-46.

јуришно оружје и намену коју је наикада имала коњица.¹⁸⁴ Совјетски Савез је већ током 1942. године успео да имплементира концепт блицкрига, док су други савезници, попут Сједињених Држава и Велике Британије, успели слично да ураде до краја рата.¹⁸⁵

Употреба носача авиона и пратећих бродова (*carrier warfare*) отпочела је на Пацифику током Другог светског рата. Употреба ових бродова омогућила је да ратна морнарица дејствује са веће удаљености и изводи офанзивне операције већег интензитета. Битка у Коралном мору, а затим код острва Мидвеј 1942. године као и напад на Перл Харбур који је претходило овоме, сматрају се првом инстанцом употребе оваквог начина рата. Након ових догађаја овакав начин ратовања имплементиран је и од стране Велике Британије.¹⁸⁶

Коцепт стратешког бомбардовања, који је такође настао током Другог светског рата, употребљаван је како би се авијацијом уклониле важне стратешке мете противника. Ово је најчешће подразумевало употребу бомбардера који дејствују на већој удаљености, са пратећом подршком, чији је циљ био уништавање индустријских постројења и других стратешких циљева да би се противнику онемогућило да ефикасно настави борбу.¹⁸⁷ Сједињене Државе и Велика Британија су ово средство интензивно користиле током војне кампање против Трећег рајха. Совјети су већ 1948. године организовали сличне формације у оквиру копнених и поморских снага.¹⁸⁸

Нуклеарно оружје које је искоришћено на крају рата врло брзо је постало незамењива полуга моћи током биполарног периода међународне политике. Након Сједињених Држава које су успеле да направе прво нуклеарно оружје, Совјетски Савез је у непуних пет година извршио успешну детонацију сопственог нуклеарног оружја. Током биполарног периода обе силе су настојале да одрже „нуклеарну“ равнотежу тако што су увећавале број нуклеарних глава, усавршавале деструктивну моћ овог оружја или тестирале различите ракетне системе који могу да носе ово наоружање.¹⁸⁹ Метод имитације који су Парент и Розато користили показао се врло успешним. У већини случајева велике силе су имплементирале иновације у релативно кратким временским периодима. Велике силе, како копнене тако и поморске, брже су имплементирале оне војне праксе и системе који су одговарали предиспозицијама њихових оружаних снага.

У другом делу рада аутори су такође пружили убедљиве аргументе и чињенице које подржавају њихову теорију и начин на који државе врше унутрашње уравнотежавање. Након Француско-пруског рата 1870. године велике силе попут Русије и Француске, схватајући опасност немачких оружаних снага, интензивно су радиле на јачању сопствене војске. Обе силе су увећале војне буџете и покушавале да увећају број регрута, као и да повећају број људи у резерви. Немачка је такође пратила ове промене јачајући сопствене оружане снаге, што је постало очигледно 1892. године када је усвојен закон о војсци којим се модернизација успоставља као одговор на велике оружане капацитете Француске и Русије. Изјаве тадашњих државника такође су указивале на тренд даљег наоружавања. Тако је крајем 19. века француски министар одбране истакао да држава не може мирно да седи по страни док се противници наоружавају, као и да је државни интерес јачати оружане снаге на начин на који је то чинила Немачка. Лео фон Каприви, након Бизмаркове смрти, изјавио је да дипломатија не може да буде од превелике помоћи с обзиром на тренутну трку у наоружању у којој ниједна сила не може да допусти да стоји по страни.¹⁹⁰ Понашање великих сила одражавало

¹⁸⁴ Martin van Creveld, *Technology and War: From 2000 B.C. to the Present*, A Revised and Expanded Edition, The Free Press 1991, p. 175.

¹⁸⁵ Joseph M. Parent and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", op cit., pp. 67-68.

¹⁸⁶ Isto, p. 68.

¹⁸⁷ Robert A. Pape, *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*, Cornell University Press 1996, pp. 276-279.

¹⁸⁸ Joseph M. Parent and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", op cit., p. 69.

¹⁸⁹ Isto, p. 69.

¹⁹⁰ За детаљније објашњење видети у Joseph M. Parent and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", op cit., pp. 70-79.

је ставове тадашњих политичара, државника и војног руководства које је сматрало да опстанак државе у рангу европских цинова мора бити осигуран снажном војском.¹⁹¹

2.4. Унутрашње уравнотежавање након Хладног рата – изгледи и проблеми концепта

Концепт равнотеже снага и стратегија уравнотежавања након Хладног рата постале су предмет критике. Ново стање међународног система у коме је моћ била сконцентрисана у једном центру, који дуго времена није имао адекватног такмаца, академска заједница је искористила као валидну основу да доведе у питање тезе које су поставили реалисти, пре свега неореалисти. Униполарни систем није представљао проблем само због критике реалистичких постулата која је долазила из других школа, већ је био “фрустрирајућа” појава за многобројне теоретичаре који су сматрали да такво стање међународне политике није одрживо.

Џон Миршајмер је међу првима указао на нелогичности новог система у свом раду „Повратак у будућност“, истичући да ће друге државе засигурно покушати да уравнотеже моћ униполарне силе.¹⁹² Чарлс Краутхаммер (Charles Krauthammer) сматра да се Сједињене Државе у новом постхладноратовском свету неће суочавати са конвенционалним претњама, какав је био Совјетски Савез, већ са „одбеглим“ државама које ће покушати да развију оружје за масовно уништење. Иако ово нису традиционалне претње, Сједињене Државе ће морати, ако желе да очувају стабилност система и своју безбедност, да се носе са овим изазовима као и са онима из прошлости.¹⁹³ Кристофер Лејн (Christopher Layne), такође, упозорава да униполарни моменат не представља стабилно стање система. Превласт Сједињених Држава, како овај аутор наводи, видеће се као потенцијална претња мањим играчима у систему. Лејн истиче да ће и претходни савезници из биполарног периода, попут Немачке и Јапана, временом захтевати више аутономије зато што спољашња претња више не постоји.¹⁹⁴ За Волца је униполарни систем неодржив не само због неизбежног уравнотежавања осталих играча, већ и због позиције онога који поседује униполарну моћ. Како аутор истиче, сила моћнија од свих осталих може да одлучи да се повинује структуралним притисцима ограничавајући своју моћ, одричући се бенефита који структуралне промене могу да пруже. Овакав потез „доброћудног“ хегемона ипак није уобичајна појава. Управо недостатак претње у пост-биполарном периоду изазвао је недоследност у вођењу америчке спољне политике, која се одразила и на перцепцију њене улоге од стране осталих актера у систему. Наиме, у недостатку озбиљних претњи америчка спољна политика је постала „разуздана“ и неусмерена. што утиче на повећање неизвесности у међународним односима.¹⁹⁵ За Волца овакво стање ствари чини униполарну структуру нестабилном, а америчку спољну политику „каприциозном“.

Други аутори који се могу „уврстити“ у реалисте имали су другачији поглед на стање униполарности. Проучавајући системе међународне политике, Мајкл Хас (Michael Haas) униполарни систем сврстава у подсистем, дефинишући га као стабилну и релативно „досадну“ арену у којој силе теже склапању савеза пре него међусобном конфликту. За Хаса

¹⁹¹ На размишљања државника почетком 20. века велики утицај је вршио и војни кор, односно генералштаб, због чега је тзв. култ офанзиве постао врло популаран, иако су технологија и начин рата у том периоду фаворизовали одбрану а не напад. Jack Snyder, *Better Now Than Later: “The Paradox of 1914 as Everyone’s Favored Year for War”*, in: Richard N. Rosecrance and Steven E. Miller (eds.), *The Next Great War? The Roots of World War I and the Risk of U.S.-China Conflict*, The MIT Press, 2014, p. 29; О проблему култа офанзиве погледати више у Jack Snyder, *The Ideology of the Offensive: Military Decision Making and the Disasters of 1914*, Cornell University Press 1984.

¹⁹² John J. Mearsheimer, “Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War”, op cit., p. 53.

¹⁹³ Charles Krauthammer, “The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, Vol. 70, No. 1, 1990, pp. 23-33.

¹⁹⁴ Christopher Layne, “The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise”, *International Security*, Vol. 17, No. 4, 1993, pp. 37-41.

¹⁹⁵ Kenneth N. Waltz, “Structural Realism after the Cold War”, op cit., pp. 24-30.

униполарни систем је највише склон миру због хијерархијске устројености, при чему једна држава доминира над свим осталим актерима у систему.¹⁹⁶ Џервис униполарност дефинише кроз два аспекта. Први аспект јесте да униполарност значајно смањује осећај анархије који је присутан у међународној политици. Наиме, безбедносни ризици за униполарну силу, као и за све њене савезнике у таквом систему се значајно умањују. Из овога произилази други аспект униполарности, односно релативна хијерархија у систему. Хијерархија о којој је реч није апсолутног типа као што би постојала у империјалном систему, али свакако допушта водећој сили да наметне одређени број правила осталим играчима система.¹⁹⁷ Џон Ајкенбери (John G. Ikenberry), Мајкл Мастандуно (Michael Mastanduno) и Вилијам Волфорт (William C. Wohlforth) униполарност дефинишу као систем у коме једна држава има много више могућности него било која друга. Одређивање униполарности на овакав начин уклопљено је у традиционалне Кенедијеве оквире, при чему су аутори своје ставове темељили на економским и војним способностима Сједињених Држава које су до сада незабележене у историји међународне политике.¹⁹⁸

Са војно-стратешког аспекта Позен дефинише униполарни систем у коме једна сила, у овом случају САД, поседује „*command of the commons*“. Другим речима, униполарна сила поседује контролу мора, ваздуха и космоса при чему на сва три нивоа може да пројектује сопствену моћ. Осим што овај концепт дефинише униполарни систем, Позен такође наводи да „*command of the commons*“ допушта униполарној сили да хегемонски приступа спољној политици, с обзиром на то да нема реалног такмаца који би је у томе спречио.¹⁹⁹ Једна од краћих дефиниција униполарности, која се донекле надовезује на Позенов став, јесте да униполарна сила представља државу која самостално може да организује велика војно-политичка дешавања било где у свету.²⁰⁰

Упркос ставовима који указују на нелогичност униполарне структуре, уравнотежавање као стратегија опстанка је још увек значајан аспект државне политике. Лејн говори да је уравнотежавање америчке моћи неминовно, као и да покушај Сједињених Држава да се прикажу у бољем светлу мултилатерализма суштински неће утицати на стратегије других сила. Главну препреку Лејн види у америчкој превеликој моћи која омогућава да када Вашингтон не жели да се повинује правилима и институцијама то може да чини без страха од репрекусија, као што је то био случај у Ираку. Другим речима, док је америчко самопрокламовано добротворство неопипљиво (ephemeral), чврста песница америчке моћи може да се осети свуда у свету. Из овог разлога државе ће стално страховати од промена у америчкој спољној политици које могу прећи из мултилатералног у унилатерално деловање. У униполарном систему актери ће покушавати да уравнотеже хегемона не толико због његових намера колико због количине његове моћи.²⁰¹ Лејн је, између осталог, понудио нове стратегије уравнотежавња путем којих би савезници и

¹⁹⁶ Michael Haas, "International Subsystems: Stability and Polarity", *The American Political Science Review*, Vol. 64, No. 1, 1970, pp. 118-121.

¹⁹⁷ Robert Jervis, "Unipolarity: A structural perspective", *World Politics*, Vol. 61, No. 01, 2009, pp. 193-194.

¹⁹⁸ John G. Ikenberry, Michael Mastanduno and William C. Wohlforth, "Introduction: Unipolarity, State Behavior and Systemic Consequences", *World Politics*, Vol. 61, No. 01, 2009, pp. 1-10; John G. Ikenberry, *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis and Transformation of the American World Order*, op cit., pp. 39-40; Stephen G. Brooks and William C. Wohlforth, *World out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy*, Princeton University Press 2008, pp. 11-13; William C. Wohlforth, "The Stability of a Unipolar World", *International Security*, Vol. 24, No. 1, 1999, p. 9.

¹⁹⁹ Berry R. Posen, "Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony", *International Security*, Vol. 28, No. 1, 2003, pp. 8-10.

²⁰⁰ David Wilkinson, "Unipolarity without Hegemony", *International Studies Review*, Vol. 1, No. 2, 1999, pp. 142-143; Stuart J. Kaufman, Richard Little and William C. Wohlforth, *The Balance of Power in World History*, Palgrave Macmillan 2007. p. 20.

²⁰¹ Christopher Layne, *The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present*, Cornell University Press 2006, pp. 140-142.

потенцијални изазивачи могли да зауздају униполарну силу.²⁰² Лејново гледиште потврђује и Џек Леви (Jack S. Levy) који говори да када једна држава стекне статус хегемона у систему она ће увек представљати потенцијалну претњу другим силама и њиховим интересима да остваре статус велике силе.²⁰³

Објашњавајући униполарни систем који је настао након Хладног рата, Нуно Монтеиро (Nuno P. Monteiro) не одбацује идеју да ће друге силе покушати да уравнотеже доминанту државу. Аутор сматра да силе у успону које су оствариле економску моћ могу постати задовољне државе тек онда када остваре неопходне капацитете одвраћања доминанте силе.²⁰⁴ Иако аутор сматра да униполарни систем може да буде издржљив и дуготрајан, он такође не одбацује идеју да ће неке државе хтети да уравнотежавају.²⁰⁵ Монтеиро истиче да је уравнотежавање прихватљиво понашање до оне мере када пружа већу сигурност држави, али не постаје инструмент пројекције моћи који би парирао најснажнијој држави у систему.²⁰⁶

Многобројне критике на рачун реализма, као и супростављени ставови унутар реалистичке школе у вези униполарног система свакако доводе у питање валидност концепта равнотеже снага, као и изгледе да је могуће установити унутрашње уравнотежавање. С обзиром на структуру униполарног система и одсуства једног или више изазивача, свесни смо да дистинкција између наоружавања и унутрашњег уравнотежавања може да представља проблем, као што Џек Леви и Вилијам Томпсон (William R. Thompson) напомињу. Упозорење ова два аутора је сасвим оправдано. Наиме, установити разлику између увећања оружаних снага зарад стратегије унутрашњег уравнотежавања или увећања оружаних снага због унутрашње политике државе на коју могу да утичу приватни интереси или интереси одређених елита у држави, није једноставно. Отежавајућу околност, како ови аутори наводе, може представљати и модернизација оружаних снага која се јавља у виду политичког тренда који остале државе могу да “покупе”, што је поново тешко разликовати од унутрашњег уравнотежавања.²⁰⁷ Са друге стране, измењено међународно окружење у коме није постојало класично ривалство великих сила донекле је успорило иновације у војном сектору, што нас опет враћа на дилему да ли увећање оружаних снага представља унутрашње уравнотежавање или не. Како Томас Ласман (Thomas C. Lassman) истиче, ограничен развој нових оружаних система током последње деценије 20. века, а који је пре свега могао да се уочи у оквиру ратне морнарице, представљао је последицу умањеног буџета и недостатка конкретних циљева против којих је нова војна технологија била потребна.²⁰⁸

Упркос овим проблемима сматрамо да је унутрашње уравнотежавање било присутно у кинеској политици, не само у периоду друге деценије 21. века, већ је могло да се уочи и током прве деценије 21. века, али у мањем интензитету. Постоји неколико разлога због чега је било тешко уочити ову појаву. Прво, велика неједнакост у војним капацитетима Сједињених Држава и Кине од 1990-2010. године утиче на то да се помаци и промене у кинеским оружаним снагама не виде као значајни аспекти политике који могу да утичу на равнотежу.²⁰⁹ Друго, географска дистанца између ових сила дозвољава Кини да са релативном

²⁰² Видети више у Christopher Layne, *The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present*, op cit.; Christopher Layne, “The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise”, op cit.

²⁰³ Jack S. Levy, “What do Great Powers Balance Against and When?”, in: T. V. Paul, James J. Wirtz, and Michel Fortmann (eds.), *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st century*, Stanford University Press 2004 p. 35 .

²⁰⁴ Nuno P. Monteiro, *Theory of Unipolar Politics*, op cit., p. 80.

²⁰⁵ Isto, pp. 95-96.

²⁰⁶ Isto, p. 97.

²⁰⁷ Jack S. Levy and William R. Thompson, “Hegemonic Threats and Great Power Balancing in Europe, 1495-1999”, *Security Studies*, Vol. 14, No.1, 2005, p. 14.

²⁰⁸ Thomas C. Lassman, *Sources of Weapon Systems Innovation in the Department of Defense: The Role of In-house Research and development, 1945-2000*, Center of Military History United States Army, Washington D.C., 2008, p. 66.

²⁰⁹ William C. Wohlforth, “The Stability of a Unipolar World”, *International Security*, Vol. 24, No. 1, 1999, pp. 5–41; William C. Wohlforth, “U.S. Strategy in a Unipolar World”, in: John G. Ikenberry (ed.), *America Unrivaled: The Future of the Balance of Power*, Cornell University Press, Ithaca New York 2002. pp. 98–120.

“удобношћу” развија војне капацитете, а да при том не изазове нежељене реакције.²¹⁰ Треће, поморски карактер Сједињених Држава, као што Парент и Розато говоре, утиче на то да спорије реагују на промене у кинеским оружаним снагама, које су раније биле копненог карактера. Четврто, одсуство уравнотежавања-реаговања код Сједињених Држава одразило се и на остале регионалне актере и њихову политику према Кини, као што Канг истиче.²¹¹ Кумулативно ови фактори су утицали на то да се наоружавање Кине посматра као бенигна политика која нема изгледа да утиче на регионални распоред снага.

Ако посматрамо унутрашње уравнотежавање онаквим како се појављивало у мултиполаном и биполарном систему, када су актери били релативно једнаки у погледу војне моћи, видећемо да и мале промене у интензитету уравнотежавања могу да произведу промене у равнотежи снага. У униполарном систему ситуација је другачија, што не значи да друге државе не желе да уравнотежавају. Како Лејн истиче стратегија уравнотежавања суштински представља понашање актера у систему, због чега га не треба поистовећивати са остваривањем равнотеже у систему, што представља исход на вишем нивоу. Другим речима, уравнотежавање може да постоји у оквиру државних стратегија без обзира какви су коначни исходи такве стратегије.²¹² Наиме, ако посматрамо успех унутрашњег уравнотежавања на исти начин када је постојала релативна равнотежа у систему и онда када не постоји, наравно да нећемо моћи да уочимо појаву с обзиром да се системи у коме се ова стратегија одвија драстично разликују. Ипак, применом прецизнијих индикатора, пре свега начина на који се проматра војни буџет, и анализом међународних околности односно стратешког контекста видећемо да је унутрашње уравнотежавање још увек присутно у политици великих сила али са промљенивим интензитетом.

Највеће одступање које треба начинити у односу на проматрање унутрашњег уравнотежавања из мултиполарног и биполарног периода јесте принцип 1:2 који су Парент и Розато користили у мерењу војне моћи, као један од индикатора успеха ове стратегије. У униполарном систему је немогуће искористити овако нешто, с обзиром на то да ако би распоред снага био и приближан овој пропорцији, у том случају не би било говора о униполарном систему. Штавише, сагледавање војних способности искључиво кроз буџет и број војника у савременој политици није релевантан индикатор. Као што Лиф напомиње, веродостојан индикатор унутрашњег уравнотежавања у савременој међународној политици вероватно би било смањивање броја војника у оружаним снагама, а не увећање. Због овога, треба имати у виду да у раду није циљ показати успех унутрашњег уравнотежавања, већ његову појаву и реакције осталих држава на ову појаву код изазивача. Сматрамо да се то може утврдити анализом стратешких докумената Сједињених Држава и Кине, чиме би се пратиле промене у начину међусобног сагледавања ривала и њихове реакције на промене у војним плановима и наоружавању. Остале индикаторе унутрашњег уравнотежавања о којима смо дискутовали можемо такође користити. Лифови индикатори, које је аутор израдио у складу са карактеристикама униполарног система, биће од велике помоћи при сагледавању промена у политици оружаних снага источно-азијских држава. Метод имитације такође ће представљати важан индикатор. Преузимање појединих стратешких и доктринарних решења код кинеских оружаних снага могуће је уочити још крајем 20. века. Коначно, мерење војних буџета и промене у начину финансирања различитих аспеката војске помоћи ће да утврдимо присуство унутрашњег уравнотежавања.²¹³

²¹⁰James R. Holmes and Toshi Yoshihara, “History Rhymes: The German Precedent for Chinese Seapower”, *Orbis*, Vol. 54, No. 1, 2010, pp. 17-32.

²¹¹David C. Kang, *China Rising: Peace, Power and Order in East Asia*, op cit., p. 189.

²¹²Christopher Layne, “The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States’ Unipolar Moment”, op cit., p. 29.

²¹³Војни буџет се углавном дели у три веће категорије попут финансија за потребе људства (personnel), финансирање активних мисија и одржавање (operations and maintenance), као и финансије за набавку нове опреме и финансирање истраживања (equipment and RnD). Марк Броли (Mark B. Brawley) истиче да у савременим међународним односима привреда државе и њен положај у међународној економији може да буде кључни аспект развоја унутрашњег уравнотежавања. Наиме, успех државне економије који се испољава у виду

У циљу прецизнијег одређења теоријског концепта уравнотежавања, како унутрашњег тако и спољашњег, неопходно је напоменути и одређења ограничења. Прво, у нашем раду уравнотежавање посматрамо првенствено кроз призму војне политике. Друго, уравнотежавање се одвија онда када државе осете директну или индиректну претњу по своје националне интересе од стране других актера. Треће, уравнотежавање представља напор државе да ојача оружане капацитете како би одвратила противнике, у случају неуспешног одвраћања јачање оружаних капацитета би било у циљу остваривања победе над противником.²¹⁴

3. Спољашње уравнотежавање

Поред унутрашњег уравнотежавања, које је представљено у претходном делу овог поглавља, државе могу да врше и спољашње уравнотежавање (*external balancing*) са циљем да обезбеде опстанак и заштите виталне интересе. Спољашње уравнотежавање је честа стратегија којој државе прибегавају, јер актери међународне политике константно преговарају и покушавају да успоставе што бољу позицију према другима. Стално присуство дипломатије и преговарања у међународној политици могу да наведу на закључак да је спољашње уравнотежавање учестала појава, другим речима да је оно основна карактеристика спољне политике. Међутим, упркос томе што добра дипломатија чини језгро ове стратегије, она није једини показатељ спољашњег уравнотежавања. Као и други облици уравнотежавања, тако и спољашње мора да покаже намеру против кога и када се покреће. Ова два аспекта помажу да се начини разлика између процеса спољашњег уравнотежавања и обичних преговора или комуникације која се одвија између држава. Овај аспект, као што ћемо видети, иако не утиче директно на примену ове стратегије, свакако утиче на државе и њихове ставове по питању ослањања на сопствене капацитете. Као што је истакнуто у претходном делу, циљ није указати на успех већ на учесталост стратегије и разлоге због којих државе прибегавају унутрашњем или спољашњем уравнотежавању.

За почетак треба скренути пажњу да спољашње уравнотежавање за разлику од унутрашњег подразумева учешће других држава, односно савезника. Стварање савеза, како Џорџ Лиска (*George Lisca*) истиче, претпоставља постојање претње. Корелација претње и савеза указује на примарну намеру држава да се групишу. Како Лиска даље објашњава, осећај заједништва и припадности који може да се развије између чланица представља карактеристике држава које су се игром случаја нашле у савезу, али суштински не утиче на стварање савеза.²¹⁵ Овакав приступ сагледавања савеза врло је сличан Волтовом мишљењу. Наиме, стварање савеза представља најчешћи одговор државе на постојање претње, при чему савезништво не мора да буде обавезно са идеолошки компатибилним државама.²¹⁶

Када је реч о спољашњем уравнотежавању појам најчешће дефинишемо као формирање савеза или ширих коалиција против потенцијалних агресора.²¹⁷ Моргентау сматра да читав систем равнотеже снага треба сагледавати кроз настанак и промене у

добити коју држава остварује на међународном тржишту преноси се и на могућности унутрашњег уравнотежавања. Државе које теже оваквом виду уравнотежавања и имају неопходни економски потенцијал трудиће се да остварена добит од трговине и инвестиција у међународној економији буде већа од оне коју остварују потенцијални противници. Због овога Броли упозорава да државе морају да воде рачуна код кога се акумулира богатство и какве су намере тих држава. Mark B. Brawley, "The Political Economy of Balance of Power Theory", *op cit.*, p. 82.

²¹⁴ Adam Liff, "Whither the Balancers? The Case for a Methodological Reset", *op cit.*, p. 435.

²¹⁵ Цитирано према Edwin H. Fedder, "The Concept of Alliance", *International Studies Quarterly*, Vol. 12, No. 1, 1968, p. 78-79.

²¹⁶ Stephen M. Walt, "Why alliances endure or collapse", *Survival*, Vol. 39. No. 1, 1997, p. 158.

²¹⁷ Jack S. Levy, "What do Great Powers Balance Against and When?", *op cit.*, p. 35; David C. Kang, *China Rising: Peace, Power and Order in East Asia*, *op cit.*, p. 51; Steve Chan, "An Odd Thing Happened on the Way to Balancing: East Asian States' Reactions to China's Rise", *International Studies Review*, Vol. 12, No. 3, 2010, p. 399.

савезима.²¹⁸ За Томпсона и Левија када се дискутује о процесу уравниотежавања то је онда најчешће у питању спољашње уравниотежавање, односно формирање савеза и против-савеза између држава.²¹⁹ Волц истиче да када се државе сусретну са неуравниотеженом силом, тј. превише моћном државом, гледаће да повећају своје оружане капацитете (унутрашње уравниотежавање) или да склопе савезе са другим државама (спољашње уравниотежавање) како би вратиле систем у равнотежу.²²⁰ За Брукса и Волфорта спољашње уравниотежавање се одвија онда када државе удружују своје снаге са осталим државама у савезу како би заузеле потенцијално опасну акумулацију моћи код другог актера.²²¹

Спољашње уравниотежавање Миршајмер види слично као и остали аутори. Наиме, угрожене државе могу да раде на стварању одбрамбеног савеза који би им помогао да обуздају опасног противника. Овај тип стратегије уравниотежавања, како Миршајмер истиче, има своје предности и мане.²²² Предност овог типа уравниотежавања свакако представљају умањени трошкови одбране. Државе у савезу генерално деле трошкове одбране, односно трошкове који могу да настану у случају рата. Штавише, увећавање коалиције увећава и количину ватрене моћи што се одражава и на боље изгледе за успех политике одвраћања. Са друге стране, спољашње уравниотежавање поседује одређени број проблема који утичу на ефикасност ове стратегије. Окупити коалицију држава углавном представља спор процес на који утичу неусаглашени интереси држава чије “усаглашавање” захтева време. Пример оваквог проблема биле би коалиције против Наполеона, које нису успеле довољно ефикасно да створе савез како би успориле или зауставиле освајања. У савезу може да дође до проблема у погледу вођства или главних циљева, поготову онда када треба да се формулише стратегија савеза. Државе које су угрожене углавном се тешко слажу око тога како треба расподелити трошкове савеза међу чланицама, с обзиром да државе често покушавају да умање трошкове које плаћају за заустављање агресора. На крају, сви ови проблеми се усложњавају онда када државе покушавају да пребаце одговорност на друге актере (pass the buck).²²³

Миршајмер сматра да је сарадњу између држава, а пре свега између великих сила, тешко остварити због тога што ови актери увек воде рачуна о релативним добицима. Када велике силе сарађују оне нису заинтересоване само за корист коју могу да остваре таквом политиком, већ колико користи остварују њихови партнери и да ли је корист коју остваре други од таквих договора већа од користи коју оне остварују. Упркос овоме, државе сарађују и склапају савезе чак и онда када се чини да имају супростављене ставове. Ипак, како Миршајмер закључује, иако државе сарађују то их не спречава да се окрену једна против друге када то захтевају безбедносни интереси.²²⁴ Усклађеност политике савезника и кохезија читавог савеза зависе не толико од чланица колико од непријатеља против кога је савез покренут. Концепт и перцепција претње и како се она одражава на одлуку о уравниотежавању биће детаљније објашњена у наредном делу првог поглавља, али свакако је неопходно напоменути да истрајност и ефикасност савеза зависи од тога са каквом претњом се државе суочавају.²²⁵

²¹⁸ Hans J. Morgenthau, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, op. cit., pp. 137-142.

²¹⁹ Ови аутори сматрају да процес уравниотежавања, односно стварања савеза највероватније отпочиње онда када једна држава сакупи 33% војне моћи у систему. Jack S. Levy and William R. Thompson, “Balancing on Land and at Sea: Do States Ally against the Leading Global Power?”, *International Security*, Vol. 35, No. 1, 2010.

²²⁰ Kenneth N. Waltz, “The Origins of War in Neorealist Theory,” *Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 18, No. 4, 1988, p. 625; Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, op. cit., p. 118.

²²¹ Stephen G. Brooks and William C. Wohlforth, “Hard Time for Soft Balancing”, *International Security*, Vol. 30, No. 1, 2005, pp. 76-77.

²²² Džon Miršajmer, *Tragetija politike Velikih sila*, op. cit., str. 210

²²³ Isto, str. 211.

²²⁴ Isto, str. 84-85.

²²⁵ Patricia A. Weitsman, “Alliance Cohesion and Coalition Warfare: The Central Powers and Triple Entente”, *Security Studies*, Vol. 12, No. 3, 2003, pp. 79-113.

Кисинџерово проматрање спољашњег уравнотежавања пружа двоструку слику ове стратегије, са којом се неки аутору не слажу. Када дискутује о успешности система равнотеже снага, Кисинџер истиче да важан елемент представља флексибилност и могућност промене савезништва у оквиру система. Наиме, Кисинџер сматра да је успех европске равнотеже снага током 18. и 19. века управо почивао на могућности да државе мењају савезе онда када би околности то захтевале како би се равнотежа очувала. Слична је ситуација и када постоје већ успостављена савезништва. Тада би било пожељно, како аутор наводи, да држава која одржава равнотежу у систему пређе на ону страну која почиње да слаби.²²⁶ На крају, равнотежа може да се успостави и онда када постоје чврста савезништва без овакве државе у систему, али кохезија савезника је на релативно ниском нивоу због чега државе могу, ако околности то захтевају, да измене савезништва или направе неопходан компромис како би се избегао сукоб.²²⁷ Иако Кисинџер на овај начин показује успех равнотеже снага у погледу остваривања стабилности у систему, он такође показује због чега државе немају висок ниво поверења у стратегију спољашњег уравнотежавања. Кисинџеров став оспоравају, у одређеној мери, Дејвид Сингер, Стјуарт Бремер и Џон Стуки (David Singer, Stuart Bremer and John Stuckey), који у свом моделу мерења односа распореда моћи међу државама (distribution of capabilities) и рата указују да увећана неизвесност међу силама настаје онда када је расподела моћи флуидна.²²⁸

Џејмс Мороу (James Morrow) говори да стварање савеза релативно брзо доприноси расту безбедности код актера, али са друге стране намеће потенцијалне проблеме усаглашавања савезничких интереса, што такође може да доведе у питање поузданост и преданост тих актера заједничким циљевима.²²⁹ Мороу истиче да државе своју безбедност не темеље искључиво на савезу са другим државама нити на сопственим капацитетима, већ најчешће комбинују ова два метода.²³⁰

На основу ових ставова можемо рећи да су савези „нужно зло“ међународне политике у које државе немају толико поверења, али се ипак одлучују за то јер је боље ратовати са неким против некога него ратовати потпуно сам. Као што Роберт Озгуд (Robert Osgood) истиче: “Све државе морају да имају у виду како водити политику према савезима, чак и оне које не желе да буду део савеза”.²³¹ Брус Буено де Мескита (Bruce Bueno de Mesquita) ово и потврђује у својој књизи „Замка рата“ (The War Trap), где објашњава, између осталог, да савези не морају нужно да увећавају осећај сигурности код држава, као ни да га умањују.²³² Проблеми савезништва попут уплитања (entanglement), напуштања (abandonment), упадања у замку (entrapment), пребацивања одговорности (buck passing) и ланчане реакције (chain ganging) изазивају забринутост код свих држава, а поготову код великих сила, због чега се и стиче утисак да је спољашње уравнотежавање мање поуздано.

3.1. Изазови спољашњег уравнотежавања

²²⁶ Најкарактеристичнији пример уравнотежавача била је Велика Британија у политици европских сила током 19. века.

²²⁷ Henry Kissinger, *Diplomacy*, op cit., pp. 181-182.

²²⁸ David Singer, Stuart Bremer and John Stuckey, “Capability Distribution, Uncertainty and Major Power War 1820-1965”, *Peace, war, and numbers*, Vol. 19, No. 48, p. 24; Слично је уочио и Волг. У мултиполарном систему савези имају тенденцију да буду "лабавије" структуре с обзиром на постојање већег броја великих сила и уједно већег броја опција за потенцијалне савезнике. Овакве околности у систему утичу и на бржу промену дистрибуције моћи између великих играча, што на крају утиче на отежану перцепцију праве претње. Stephen M. Walt, “Why alliances endure or collapse”, op cit., p. 163.

²²⁹ James D. Morrow, “Arms Versus Allies: Trade-Offs in the Search for Security”, *International Organization*, Vol. 47, No. 2, 1993, pp. 208, 231.

²³⁰ Исто, p. 214.

²³¹ Цитирано према Dan Reiter, “Learning, Realism, and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past”, *World Politics*, Vol. 46, No. 4, 1994, p. 501.

²³² Bruce Bueno de Mesquita, *The War Trap*, Yale University Press 1981, p.150.

Савез држава може да представља проблем за државе које оне перципирају као уплитање (entanglement). Савези могу на различите начине да утичу на политику држава што укључује увлачење државе у нежељене сукобе тестирањем њене оданости чланицама савеза, прихватањем непожељних интереса и норми својих савезника. Такође, приступање савезима може да провоцира ривале или да непотребно охрабрује чланице савеза.²³³ Тонгфи Ким (Tongfi Kim) уплитање дефинише као процес у коме је држава принуђена да помаже савезнику у неизвесном и скупом подухвату због припадања истом савезу.²³⁴ Другим речима, уплитање представља ризик за државу, пре свега за велику силу, да се меша у политику других држава што може да води у оружани сукоб са трећим актером. Уплитање је слично појму упадања у замку (entrapment), који сугерише да велике силе могу због својих савезника да уђу у нежељени рат са другом државом или савезом.²³⁵ Принцип који покреће ову појаву јесте да државе када се једном обавезу на савез и партнерство не могу лако да одустану од својих обавеза, јер одустајање носи високу цену у погледу угледа те државе у међународној политици. Логика на први поглед изгледа чудно, јер имплицира да је државама више стало до уговора и интереса других актера, а мање до сопствене сигурности и добробити. Ово је супротно реалистичком концепту државе као рационалном актеру који се руководи принципом самопомоћи чији је главни циљ опстанак и увећање сигурности. Са друге стране, неучествовањем или запостављањем савезника државе се такође излажу ризику да остану изван савеза што се одражава и на њихову безбедност. Проблем уплитања и сличне појаве биле су тема расправе различитих аутора.

Мајкл Бекли (Michael Beckley) процес уплитања дели у четири аспекта. Први аспект представља политику непосредне одбране једне државе у оквиру коалиције што је иначе одређено начелима савеза. У овом случају, како Бекли напомиње, може доћи до тзв. упадања у замку иако држава која се брани није имала офанзивне намере нити је покушала да провоцира друге државе. Други аспект уплитања може се уочити када држава, најчешће велика сила, води борбу како би сачувала кредибилитет одговорног актера међу својим савезницима иако они нису укључени у исти сукоб.²³⁶ Трећи аспект представља проширивање зоне интереса на удаљене регионе који нису од примарног значаја, али држава то чини због интереса појединих савезника. На крају, државе могу да постану мете другим актерима у међународној политици због савеза са одређеним државама.²³⁷ Сви наведени аспекти суштински могу да одведу државу у нежељени рат, односно у замку. Како Бекли наводи, ови аспекти воде државе у рат не због њених себичних интереса већ због притиска који структура савеза намеће у виду репутације, прихватања туђих интереса и политика, охрабривања савезника или провоцирање противника, као и осећаја обавезе према другим савезницима.²³⁸

Виктор Ча (Victor Cha) уочава да један од начина да се превазиђу ови проблеми савеза огледа се у томе да се државе одреде за билатералне уместо мултилатералних уговора са савезницима. Стварање савеза у Источној Азији током Хладног рата између Сједињених

²³³ Michael Beckley, "The Myth of Entangling Alliances: Reassessing the Security Risks of U.S. Defense Pacts", *International Security*, Vol. 39, No. 4, 2015, p. 9.

²³⁴ Tongfi Kim, "Why Alliances Entangle but Seldom Entrap States", *Security Studies*, Vol. 20, No.3, 2011, p. 355.

²³⁵ Тонгфи Ким (Tongfi Kim) прави разлику између ова два појма, при чему упадање у замку је ризичнији облик упетљавања када држава води офанзивну или агресивну политику која није дефинисана савезничким концептом. Tongfi Kim, "Why Alliances Entangle but Seldom Entrap States", *op cit.*, p. 355.

²³⁶ Неки аутори, попут Кристофер Лејна, сматрају да су Сједињене Државе управо ово чиниле када су интервенисале у Босни 1995. године. Christopher Layne, "From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy", *International Security*, Vol. 22, No. 1, 1997, pp. 100-101.

²³⁷ Michael Beckley, "The Myth of Entangling Alliances: Reassessing the Security Risks of U.S. Defense Pacts", *op. cit.*, p.13.

²³⁸ Исто, pp. 14-17; Стварање савеза или прикључење савезу зарад одвраћања још увек "ненасилне" претње може да испровоцира ескалацију конфликта, нарочито ако је у такав подухват укључена нека велика сила. Brett V. Benson, "Unpacking Alliances: Deterrent and Compellent Alliances and Their Relationship with Conflict, 1816-2000", *The Journal of Politics*, Vol. 73, No. 4, 2011, p. 1126.

Држава и Јужне Кореје, Јапана и Тајвана рађени су по овом принципу. Да би се обезбедиле од непотребног сукоба са Совјетским Савезом, у који би их потенцијално увукле мање државе, Сједињене Државе су одлучиле да створе асиметрична партнерства. На овај начин, савези могу да контролишу претњу комунизма и истовремено да не дозволе мањим државама да воде политику супротну оној коју води Вашингтон.²³⁹

Глен Снајдер (Glenn Snyder), са друге стране, говори да у асиметричним савезима позиција велике силе не значи контролу над мањим играчима. Снајдер ово види у стратешком интересу држава савеза, који подразумева да чланице савеза имају интерес да бране једна другу. Како би реализовале одбрану, државе савеза ће спречавати да моћ појединих чланица пређе у руке противника. Иако су слабије државе зависне од већих чланица савеза које гарантују безбедност и одбрану, велике силе су такође индиректно зависне од мањих држава с обзиром да оне могу да одлуче и да напусте савез (fear of defection). Када мање државе знају стратешке интересе, па чак и страхове великих сила у оквиру савеза, могућност контроле слабијих држава су прилично смањене. Очигледан пример био је положај Немачке и Аустроугарске почетком 20. века. Иако је Монархија као слабија држава морала да обезбеди подршку Немачке против Русије, Немачка је индиректно била зависна од Аустроугарске због страха да ће је Русија „апсорбовати“ ако јој не помогне.²⁴⁰

Један од проблема спољашњег уравнотежавања може да представља и тзв. стратегија удовољавања (accommodation), која се за неке државе чини кориснијом. Посматрајући успон Кине, Роберт Рос (Robert Ross) истиче да регионалне државе Источне Азије, које су виђене као партнери Сједињених Држава, нису уравнотежавале политику Пекинга у свакој инстанци. Тако су Тајван и Јужна Кореја, државе које су географски изузетно близу Кине, одлучиле да прихвате успон Кине и наставе сарадњу са овом силом, а при томе нису настојале да јачају сарадњу са Вашингтоном и тиме испровоцирају Кину.²⁴¹ Сличан проблем уочавају аутори Ричард Роузкренс и Чи-Ченг Ло (Richard Rosecrance and Chih-Cheng Lo). Наиме, противници могу да понуде државама одређене погодности ако остану „изван“ коалиције, чиме би се смањили евентуални трошкови рата. Како ови аутори уочавају, Наполеон, Бизмарк и Хитлер били су врло успешни у навођењу својих противника да се претерана преданост угроженим државама-савезницима не исплати.²⁴²

Ризик спољашњег уравнотежавања увидели су Томас Кристенстен и Џек Снајдер (Thomas J. Christensen and Jack Snyder) у феномену ланчане реакције и пребацивања одговорности (chain ganging and buck passing). Обе појаве могу да се виде код различитих држава, поготову у мултиполарним системима када постоји већи број играча. Ланчана реакција настаје онда када силе због великог броја савезника са којима имају договоре уђу у сукоб због интереса неког од савезника, а који није у складу са циљевима и интересима велике силе. Државе су онда у „обавези“ да следе савезнике, јер у супротном пропаст њиховог савезника у сукобу са другом силом урушава њихове капацитете да се касније супроставе том актеру. Са друге стране, пребацивање одговорности настаје онда када државе напусте своје савезнике због непосредне претње или не успеју да оформе савез из страха да

²³⁹ Victor D. Cha, “Powerplay: Origins of the U.S. Alliance System in Asia”, *International Security*, Vol. 34, No. 3, 2009, pp. 158-196.

²⁴⁰ Аутор не наводи шта тачно подразумева под "апсорбовањем" Аустроугарске од стране Русије, али можемо претпоставити да ако би Берлин одлучио да напусти Беч, Монархија би се највероватније сврстала на страну Русије или би била окупирана након краћег рата. У сваком случају, Русија би проширила своју моћ на рачун лоше немачке политике која је омогућила "одлазак" Аустроугарске из савеза. Glenn H. Snyder, “The Security Dilemma in Alliance Politics”, *World Politics*, Vol. 36, No. 4, 1984, pp. 472-473.

²⁴¹ Robert S. Ross, “Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia”, *Security Studies*, Vol 15, No.3, 2006, p. 364.

²⁴² Richard Rosecrance and Chih-Cheng Lo, “Balancing, Stability, and War: The Mysterious Case of the Napoleonic International System”, *International Studies Quarterly*, Vol. 40, No. 4, 1996, p. 498; Marc Trachtenberg, “The Question of Realism”, *Security Studies*, Vol.13, No. 1, 2003, pp. 156-194.

ће их то одвести у замку нежељеног рата.²⁴³ Оба феномена о којима аутори расправљају била су карактеристична за Први и Други светски рат и уско су везана са тада доминантним доктринарним приступима организацији оружаних снага.

Током Првог светског рата када је војна стратегија била руковођена идејом офанзиве, страх од ланчане реакције је био оправдан. Наиме, ако је офанзива најбољи приступ борби, мање државе које немају велике капацитете су подложније освајању од стране великих, због чега велике силе имају притисак да реагују како би спасиле своје слабије савезнике. У случају Другог светског рата, ситуација је била другачија с обзиром да је доминирала дефанзивна мисао у војној стратегији. Важан разлог због чега су државе попут Велике Британије и Француске уочи Другог светског рата, како примећује Позен, пребацивале одговорност другим играчима у систему био је доминантна дефанзивна доктрина у европским оружаним снагама. Наиме, током Првог светског рата показало се да „култ офанзиве“ не функционише онако како су то очекивале европске војсковође. Развој војне технологије и рововског начина рата онемогућио је брзе офанзивне маневре, због чега се испоставило да су дефанзивне доктрине много успешније. Због предности дефанзивних стратегија европске силе су сматрале да чак и ако у одређеној мери оставе своје партнере на „цедилу“ то неће изазвати далекосежне последице, јер је дефанзивна доктрина осигуравала њихов опстанак. Другим речима, ризик од пребацивања одговорности се није чинио тако великим.²⁴⁴ Наравно, ове претпоставке се нису испоставиле као тачне с обзиром да се војна доктрина током Другог светског рата поново променила у корист офанзиве што је било уочљиво у случају Вермахта.

Решење проблема неки писци виде у начину наоружавања савезника и партнера који нису у оквиру савеза. Трансфером наоружања државе сигнализирају своје намере да су посвећене одбрани савезника, првенствено савезнику коме је оружје упућено, али и осталим државама и потенцијалним непријатељима. Тако на пример, ако је у питању велики трансфер наоружања, државе се могу осећати сигурније не само због количине наоружања које су добиле, већ и због намере савезника да изнесе такав трошак што указује на његову преданост заједничким интересима. Државе, такође, могу да бирају какво наоружање шаљу својим савезницима. Ако је у питању офанзивно, а не дефанзивно наоружање то може да сигнализира да чланица подржава и агресивну политику савезника и да не брине о проблему упадања у замку. На крају, државе могу да институционализују трансфер наоружања чиме би се најбоље показале намере како према савезницима, тако и према противницима. Другим речима, државе би знале намере и посвећеност истом циљу својих савезника што би умањило ризик од напуштања савеза, а то би се истовремено одразило и на перцепцију савеза код противника.²⁴⁵

Парент и Розато су недостатке спољашњег уравнотежавања детаљано представили у квалитативном и квантитативном погледу. Они сматрају на темељу свог истраживања да велике силе немају много поверења у спољашње уравнотежавање, односно у помоћ савезника. У периоду који су ови аутори посматрали, од почетка 19. до краја 20. века., установили су само пет случајева јасно показаног спољашњег уравнотежавања у рату и један случај у миру.²⁴⁶ Спољашње уравнотежавање није „пожељан“ тип ове стратегије, како ови аутори наводе, зато што државе не могу бити сигурне да ће остали хтети да испоштују своја обећања у вези савеза и заједничке политике. На крају, Парент и Розато закључују да велике силе склапају озбиљне савезе само онда када је рат неизбежан, па чак и тада постоје

²⁴³ Thomas J. Christensen and Jack Snyder, “Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity”, *International Organization*, Vol. 44, No. 2, 1990, pp. 137-168.

²⁴⁴ Barry R. Posen, *The Sources of Military Doctrine France, Britain, And Germany Between the World Wars*, Cornell University Press Ithaca and London 1984, pp. 232-233.

²⁴⁵ Keren Yarhi-Milo, Alexander Lanoszka and Zack Cooper, “To Arm or to Ally? The Patron’s Dilemma and the Strategic Logic of Arms Transfers and Alliances”, *International Security*, Vol. 41, No. 2, 2016, pp. 93-98.

²⁴⁶ Joseph M. Parent and Sebastian Rosato, “Balancing in Neorealism”, *op. cit.*, p. 54.

изузеци.²⁴⁷ Како би указали на „неуспех“ спољашњег уравнотежавања, аутори су користили базу података АТОР (Alliance Treaty Obligations and Provisions) која пружа квантитативан приказ савеза од 1816. године. На основу података у периоду од 1816. године до 2003. године постојало је 309 савеза који укључују велике силе. Ипак, само у 73 случаја савези су били искључиво између великих сила, док је само у 43 случаја овакав савез био уперен против потенцијалних ривала, од чега у 29 случајева чланице се нису обавезале у погледу заједничке одбране. Аутори због тога закључују да је од 73 савеза великих сила само у неких 14 случајева постојала намера спољашњег уравнотежавања.²⁴⁸

Иако је приступ који су наведени аутори употребили легитиман и научно потврђен, неопходно је напоменути и одређене недостатке који могу да изазову сумњу у валидност истраживачких резултата. Наиме, Парент и Розато наводе да државе врше спољашње уравнотежавање онда када склопе формалан савез који се тиче одбране од других држава или савеза.²⁴⁹ Штавише, користећи АТОР базу, аутори спољашње уравнотежавање посматрају кроз призму институционализма,²⁵⁰ што може да представља проблем с обзиром да се ради о потврђивању неореалистичких ставова у њиховом раду.

Група аутора која је формирала ову базу истиче да савези представљају писане договоре најмање две државе, као и да усмени договори, говори, обећања или назнаке сличних интереса између држава не представљају довољно добар аргумент да би се тумачили као савези. Оваква дефиниција је у јасној супротности са Волтовом идејом савеза која подразумева формалну и неформалну сарадњу држава у области безбедности. Како аутори Брет Лидс (Brett Leeds), Џефри Ритер (Jeffrey Ritter), Сара Мичел (Sara Mitchell) и Ендрју Лонг (Andrew Long) истичу, на овај начин могуће је направити разлику између држава које сарађују јер имају сличне или усаглашене интересе (aligned)²⁵¹ и држава које сарађују јер су формализовале своје обавезе (allied) у облику савеза.²⁵²

Руководећи се овим начином сагледавања спољашњег уравнотежавања занемарује се широк спектар индикатора који такође могу да указују на појаву ове стратегије, а који не подразумевају постојање формалног савеза између држава. Штавише, ако би државе вршиле спољашње уравнотежавање само онда када постоје формални савези, поједини актери би били знатно агресивнији у својим политичким намерама. На крају, није нужно да се свако спољашње уравнотежавање оконча ратом. Напротив, успешно одвраћање је најпожељнији исход спољашњег уравнотежавања.

Адам Лиф пружа шири спектар индикатора спољашњег уравнотежавања који може боље да представи ову појаву у савременом глобалном систему. За Лифа спољашње уравнотежавање може се видети када државе: 1) увећавају сарадњу у области наоружања и развоја технике која је компатибилна, 2) теже да успоставе нове савезе или ојачају већ постојећа партнерства усаглашавањем одбрамбене политике и стратешких циљева, 3)

²⁴⁷ Isto, p.59.

²⁴⁸ Isto, p. 80; Базу података АТОР видети на <http://www.atopdata.org/>; Податке до којих су дошли Парент и Розато потврдили су у одређеној мери Леви и Томпсон. У периоду који су ова два аутора испитивали, од 1495. године до 1999. године, промене у концентрацији моћи, иако су водиле ка уравнотежавању доминанте силе (потенцијалног хегемона), понашање није било исто за све велике силе Европе. Другим речима, неке силе су стварале савезе како би уравнотежавале, неке нису, а један број се одлучио на "свртавање са јачим" (bandwagon). На крају, аутори закључују да су велике силе само у 43% случајева стварале савезе како би уравнотежиле могућег хегемона. Детаљније погледати у Jack S. Levy and William R. Thompson, "Balancing on Land and at Sea: Do States Ally against the Leading Global Power?", op cit., pp. 23-36.

²⁴⁹ Joseph M. Parent and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", op. cit., p. 80.

²⁵⁰ Brett Leeds, Jeffrey Ritter, Sara Mitchell and Andrew Long, "Alliance Treaty Obligations and Provisions, 1815-1944", *International Interactions*, Vol. 28, No. 3, 2002, p. 238.

²⁵¹ Морроу сматра да када државе имају довољно уједначене интересе, формални савез није потребан. Штавише, савези као формалне обавезе су неопходне онда када државе немају у потпуности усаглашене интересе. James D. Morrow, "Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances", *American Journal of Political Science*, Vol. 35, No. 4, 1991, pp. 906-907.

²⁵² Brett Leeds, Jeffrey Ritter, Sara Mitchell and Andrew Long, "Alliance Treaty Obligations and Provisions, 1815-1944", op cit, pp.238-239.

постављају нове базе и заједничке командне центре, 4) распоређују војску у складу са потребама и захтевима својих партнера, 5) изводе заједничке вежбе, усаглашавају доктринарна и тактичка решења као и када теже већој размени обавештајних података.²⁵³

Коришћење овако детаљних индикатора у периоду који Розато и Парент обухватају указују на тешкоће у истраживању, што може да се одрази на правилност мерења спољашњег уравнотежавања. Ипак, није у потпуности тачно да се одређивање присуства ове стратегије врши искључиво сагледавањем формалних савеза као искључивог индикатора. Савези свакако представљају најпоузданији индикатор спољашњег уравнотежавања, али сматрамо и да коришћењем Лифових индикатора, упркос њиховој квалитативној природи, можемо да добијемо бољу и целовитију слику спољашњег уравнотежавања. Ако би у периоду који је предмет истраживања у докторској дисертацији посматрали искључиво склапање формалних савеза, без сагледавања интеракције између савезника, врло лако би закључили да на простору Источне и Југоисточне Азије спољашње уравнотежавање готово да не постоји.

3.2. Карактеристични примери спољашњег уравнотежавања

Проблем спољашњег уравнотежавања уско је повезан са несигурношћу, односно са неповерењем држава у савезнике и њихове искрене намере да помогну. У наредном делу биће приказани неки од најважнијих примера неуспешног или мање успешног спољашњег уравнотежавања, који истовремено показују и разлоге због којих се државе увек ослањају и на унутрашње уравнотежавање. Треба напоменути такође да овде није циљ да прикажемо све примере спољашњег уравнотежавања с обзиром да их има веома много. Циљ је заправо да илустративним примерима укажемо на проблеме ове стратегије и како су се поједини актери понашали.

Проблеми спољашњег уравнотежавања могу се уочити у Аустро-пруском рату 1866. године и касније у Франко-пруском рату 1870. године. У првом случају Аустроугарска није успела да обезбеди савез са Француском иако су постојали интереси са обе стране да се Берлин стави под контролу. Ипак, сукобљени интереси у вези Италије и њене независности били су тако велики, пре свега за унутрашњу политику Монархије и Француске, да су на крају силе одустале од таквог аранжмана.²⁵⁴ Касније током Франко-пруског рата Париз је у великој мери очекивао подршку Беча, ако ни због чега другог онда због освете и претрпљеног пораза у Седмонедељном рату. Убеђење да ће Монархија ући у рат је било толико снажно да су француски војни планови рачунали да пруска армија мора да одвоји један део војске за одбрану Шлезије. Након неколико брзих победа пруске војске, Аустроугарска је одустала од интервенције и евентуалне помоћи француској војсци.²⁵⁵

Двојно савезништво између Аустроугарске и Прусије може да се доведе у питање као облик спољашњег уравнотежавања. Наиме, Бизмаркови планови у вези стварања овог савеза имали су више за циљ обуздавање и пружања одређених гаранција Аустроугарској као још увек „леgitимној“ великој сили Европе, а не уравнотежавање Русије. Ово је и потвђено стварањем савеза између Немачке, Аустроугарске и Русије 1881. године. Новим савезом Немачка је успела да умири страхове Беча од руске политике на Балкану, док је Русија успела да обезбеди бољи положај у Црном мору и сагласност Монархије да се неће противити уједињењу Бугарске. Иако је савез по карактеру био дефанзиван и склопљен између три силе против потенцијалног четвртог противника, изгледи за рат између Немачке

²⁵³ Adam Liff, “Whither the Balancers? The Case for a Methodological Reset”, *op. cit.*, pp. 434-436.

²⁵⁴ James D. Morrow, “Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances”, *op. cit.*, pp. 217-223.

²⁵⁵ Geoffrey Wawro, *The Franco-Prussian War: The German Conquest of France in 1870–1871*, Cambridge University Press 2003, pp. 66, 138; Michael Howard, *The Franco-Prussian War: The German Invasion of France, 1870–1871*, Routledge 1961, pp. 36, 50.

и Француске нису постојали.²⁵⁶ Ово потврђује да је Бизмарк највероватније покушао савезом да умањи утицај Аустроугарске и њен положај у Европи, што доводи у питање немачке намере спољашњег уравнотежавања у почетним годинама Двојног савеза.

Проблеми у односима између Велике Британије, са једне, и Француске и Русије са друге стране, уочи Првог светског рата, представља један од познатијих примера мање успешног спољашњег уравнотежавања. Континенталне силе Европе крајем 19. и почетком 20. века увиђале су све очигледнију претњу Немачке, док је Велика Британија током ових година водила релативно амбивалентну политику. Приближавање Француске и Русије почело је током задње деценије 19. века када су ове силе склопиле антанту 1891. године, а затим 1894. године потврдиле савез, да би 1901. године ратификовале војне обавезе у циљу очувања равнотеже снага у Европи.²⁵⁷ Са друге стране, Велика Британија није показивала јасне назнаке да ће отворено бити против Немачке. Спољна политика Лондона иако је била против јачања Немачке, а поготово њених поморских капацитета, такође је била забринута за колонијалне интересе које би угрозиле друге европске силе. Англо-јапански савез из 1902. године који је био усмерен против руских и француских интереса на истоку Азије, потврдио је овакав политички став.²⁵⁸ Штавише, све до 1912. године дипломатски односи Велике Британије и Немачке су наговештавали да две силе могу да дођу до компромиса у погледу даљег наоружавања и јачања немачке морнарице.²⁵⁹ На могуће последице овакве британске политике упозоравали су и дипломате попут Ајра Кроуа (Eyre Crowe) и Сергеја Сазонова (Sergey Sazonov), који су говорили да без формалног дефанзивног савеза између Велике Британије, Русије и Француске, Европа не може да избегне рат.²⁶⁰ Овакве ставове су касније потврдили и поједини теоретичари међународних односа који сматрају да је британска политика слала погрешне сигнале осталим силама, при чему је Немачка сматрала да ће Лондон највероватније остати по страни у случају рата на копну.²⁶¹ Неки аутори чак сматрају да би у случају отвореног сврставања Британије уз савезнике, Немачка преиспитала своје одлуке о покретању рата.²⁶²

Проблем спољашњег уравнотежавања не представља само жељу појединих сила да се придруже другим држава против потенцијалног непријатеља, већ може да буде видљив и у сличају када поједине силе изазивају сумњу код својих савезника у погледу истрајности заједничким циљевима. Италија је, на пример, у оба светска рата представљала најслабију карику. Тројни савез који је настао 1882. године на крају није представљао довољно добар инструмент који би одржао Италију на страни Немачке и Аустроугарске. Штавише, у годинама непосредно пре Првог светског рата Аустроугарска је имала оправдане сумње да ће Италија у случају рата прећи на противничку страну.²⁶³ У Другом светском рату ситуација је била нешто другачија. Иако је Италија ушла у рат на страни сила осовине, постојале су индиције да Мусолини није у потпуности посвећен заједничким циљевима. У британским политичким круговима постојало је мишљење да Италија може да се одвоји од Немачке, у

²⁵⁶ Alan J. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe 1848-1918*, Oxford University Press 1954, pp. 270-271.

²⁵⁷ Henry Kissinger, *Diplomacy*, op cit., p. 181; Alan J. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe 1848-1918*, op cit., pp. 335-339.

²⁵⁸ Henry Kissinger, *Diplomacy*, op. cit., p. 188.

²⁵⁹ Zara S. Steiner and Keith Neilson, *Britain and the Origins of the First World War (Second Edition)*, Palgrave Macmillan, 2003, pp. 100-111.

²⁶⁰ James Joll and Gordon Martel, *The Origins of the First World War*, Routledge 2013, p. 73; Bobroff Ronald P., "War accepted but unsought Russia's growing militancy and the July Crisis, 1914", in: Jack S. Levy and John A. Vasquez (eds.), *The Outbreak of the First World War: Structure, Politics, and Decision-Making*, Cambridge University Press, 2014, pp. 227-251.

²⁶¹ Stephen Van Evera, "The Cult of the Offensive and the Origins of the First World War", *International Security* Vol. 9, No. 1, 1984, pp. 100-101; Scott D. Sagan, "1914 Revisited: Allies, Offense and Instability", in: Steven E. Miller, Sean M. Lynn-Jones and Stephen Van Evera (eds.), *Military Strategy and the Origins of the First World War: Revised and Expanded Edition*, Princeton University Press, New Jersey 1991, pp. 109-133.

²⁶² Emerson M. S. Niou, Peter C. Ordeshook and Gregory F. Rose, *The Balance of Power Stability in International Systems*, Cambridge University Press 1989, p. 266.

²⁶³ Gunther E. Rothenberg, *The Army of Francis Joseph*, Purdue University Press 1998, pp. 124-125.

шта је Чемберлен веровао и након потписивања савеза између Хитлера и Мусолинија маја месеца 1939. године.²⁶⁴ Током августа исте године британски и француски официри, који су израђивали ратне планове, оставили су могућност да Италија остане неутрална.²⁶⁵ Неповељење у италијанску ратну политику било је уочљиво и код Хитлера који је Мусолинија окарактерисао као “нелојалног савезника”.²⁶⁶

Склапање билатералних савеза (безбедносних аранжмана) између Сједињених Држава и Кореје, Јапана и Тајвана током Хладног рата показује са каквим дилемама се велике силе суочавају када покушавају да сачувају виталне интересе. Обуздавање Совјетског Савеза у Источној Азији представљао је кључни интерес за Вашингтон, при чему су регионалне „анти-комунистичке“ државе биле важан партнер за реализацију оваквих подухвата. Са друге стране, стварањем савеза са овим државама представљао је потенцијални проблем у погледу упадања у замку, ако би неки од ових режима одлучили да воде агресивну политику против комунистичких земаља у региону. Виктор Ча (Victor D. Cha), сматра да је ово представљао главни разлог због чега су Сједињене Државе одлучиле да склапају билатералне аранжмане са својим партнерима, а не мултилатералне као што су то радиле у другим регионима света, јер су на тај начин успевале да сачувају позицију моћи и могућност утицаја на политику мањих савезника.²⁶⁷ Иако ова аргументација суштински доприноси концепту спољашњег уравнотежавања, односно да су савези ефикасне творевине само је ствар у облику аранжмана, истовремено указује на ризике са којима се велика сила суочава, попут одбеглих савезника (rogue allies). Чангкај Шејк је свакако имао политичке аспирације да протера комунисте из Пекинга, као што је и Сигман Ри имао жељу да уједини корејско полуострво, због чега је Вашингтон био врло обазрив по питању пружања подршке (какве и колико) овим режимима.²⁶⁸

4. Волтов концепт равнотеже претње

Стивен Волт је пред крај Хладног рата понудио нови поглед на концепт уравнотежавања, односно, понудио одговор на питање због чега и када државе уравнотежавају. Устаљено мишљење да државе уравнотежавају акумулацију моћи, које је било присутно код Моргентауа а затим “систематизовано” код Волца, није представљало довољно добро објашњење за одређене појаве у међународним односима како је сматрао Волт. Нелогичност уравнотежавања моћи Волт је приметио у начину на који државе бирају савезнике, односно да ли бирају да буду са слабијим или са јачим државама. Волцова идеја да је исувише опасно сврставати се са јачим од себе јесте валидна тврдња, али суштински заобилази разлог због чега државе то не чине. Волт, са друге стране, сматра да је главни разлог у перцепцији претње, поред осталих фактора попут укупне моћи, офанзивних способности, геграфске удаљености и агресивних намера. Наиме, да ли ће се државе сврстати уз јачег или уравнотежавати зависи од претње друге државе или групе држава, као и од снаге саме државе. Штавише, Волт истиче да државе могу да уравнотежавају и релативно слабије актере ако се испостави да су њихове намере агресивне. Тако на пример, савезничке коалиције у оба светска рата имале су веће капацитете од противника, али су такође биле уједињене због претње и страха од немачког експанзионизма.²⁶⁹

²⁶⁴ Zara Steiner, *The Triumph of The Dark: European International History 1933–1939*, Oxford University Press 2011, p. 794.

²⁶⁵ Robert J. Young, *In Command of France: French Foreign Policy and Military Planning, 1933–1940*, Harvard University Press 1978, p. 243.

²⁶⁶ Zara Steiner, *The Triumph of the Dark: European International History 1933–1939*, op cit., p. 999.

²⁶⁷ Victor D. Cha, “Powerplay: Origins of the U.S. Alliance System in Asia”, op cit., pp. 158–159.

²⁶⁸ Isto, pp. 187–188.

²⁶⁹ Stephen M. Walt, “Alliance Formation and the Balance of World Power”, *International Security*, Vol. 9, No. 4, 1985, pp. 8–9.

Одсуство уравниотежавања моћи могло се видети и у другим случајевима. Након Хладног рата, упркос упозорењима појединих стратега, Сједињене Државе се нису суочиле са класичним облицима уравниотежавања од тада најмоћнијих држава. Пол Кенеди (Paul Kennedy) је у свом делу „Успон и пад великих сила“ из 1987. године истакао да ће у будућности државе попут Јапана, Кине и земаља окупљених у европској заједници, због економског раста и већих могућности вероватно ући у некакав облик сукоба са Сједињеним Државама, које представљају централну силу међународне политике.²⁷⁰ Циклуси о којима Кенеди говори, а који су били присутни у политици великих сила вековима уназад, подразумевају и међусобно уравниотежавање које се одвија у складу са капацитетима моћи великих играча. Међутим, упркос променама у међународној политици након Хладног рата, добар део земаља није покренуо традиционалне механизме уравниотежавања Сједињених Држава. Слична ситуација је и са Великом Британијом, која током 19. и почетком 20. века није наилазила на уравниотежавање осталих сила упркос њеној великој моћи.²⁷¹ Идеја да државе уравниотежавају претњу пре него моћ такође може да објасни због чега су Француска и Велика Британија, као и остатак западне Европе, одлучили да уђу у савез са Сједињеним Државама, а не са Совјетским Савезом.²⁷²

Опажање претње, односно малициозних намера других актера не представља једини фактор који наводи државе да уравниотежавају, али свакако представља један од важнијих аспеката Волтове теорије који га одваја од класичног неореалистичког тумачења. Наиме, опажање претње не представља материјалне чиниоце који се генерално везују за концепт равнотеже снага. Користећи овај фактор како би се установило уравниотежавање Волт се удаљавао од волцијанског и моргентауовског поимања уравниотежавања, с обзиром да опажање намера припада идеационим чиниоцима-факторима.²⁷³ Са једне стране Волтов став је критикован као проширивање и „крпљење“ теорије реализма,²⁷⁴ док је са друге био прихваћен од различитих аутора који сматрају да Волтов концепт унапређује досадашњи опус остварен у неорализму. Кенет Волц сматра да Волтова идеја о равнотежи претње доприноси теорији равнотеже снага тиме што увећава експланаторну моћ овог концепта.²⁷⁵ Проширивање равнотеже снага „неконвенционалним“ факторима могло се уочити и код Швелера који предлаже теорију равнотеже интереса. Штавише, када Швелер говори о проблемима у одсуству уравниотежавања, овај аутор се користи факторима попут унутрашње политике, опажања претње и како се то одражава на политичку елиту у држави.²⁷⁶

Опажање претње наводи државе да покрену процес уравниотежавања против оног актера за којег се верује да поседује агресивне намере.²⁷⁷ Волт није дефинисао шта тачно представља намеру, због чега можемо позајмити дефиницију од Розата који каже да је намера став у вези неког деловања (they [intentions] are attitudes about actions). Намере указују на начин на који државе желе да испуне своје циљеве.²⁷⁸ Потенцијално агресивне намере, иако утичу на опажање претње, нису довољан предуслов да претња заиста постоји. Као што Швелер истиче, у анархичном окружењу међународне политике државе се стално суочавају

²⁷⁰ Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, op cit., pp. 438-535.

²⁷¹ Стеван Недељковић, *Стратегија уравниотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравниотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, op cit., стр. 185.

²⁷² Stephen M. Walt, “Alliance Formation and the Balance of World Power”, op cit., pp. 35-36.

²⁷³ Стеван Недељковић, *Стратегија уравниотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравниотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, op cit., стр. 186.

²⁷⁴ John A. Vasquez, “The Realist Paradigm and Degenerative versus Progressive Research Programs: An Appraisal of Neotraditional Research on Waltz's Balancing Proposition”, *The American Political Science Review*, Vol. 91, No. 4, 1997, pp. 904-906.

²⁷⁵ Kenneth N. Waltz, “Evaluating Theories”, op cit., p. 916.

²⁷⁶ Randall L. Schweller, *Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power*, op cit. pp. 37.

²⁷⁷ Stephen Walt, *The Origins of Alliance*, op cit., p. 26.

²⁷⁸ Sebastian Rosato, “The Inscrutable Intentions of Great Powers”, *International Security*, Vol. 39, No. 3, 2014, p. 52.

са неизвесношћу и потенцијално непријатељским намерама других актера.²⁷⁹ Због овога сматрамо, као и Стеван Недељковић, да је осим намера за опажање претње неопходно и деловање држава.²⁸⁰ Деловање држава сматрамо да је значајан додатак у овом случају јер на тај начин умањујемо сметње које могу да произилазе из пристрасности држава према другим актерима било да их виде као претње, било да су те пристрасности резултат некомпатабилних политичких режима или историјског наслеђа.²⁸¹ Другим речима, претња је најреалнија онда када видимо да су други актери спремни да преузму ризик и изврше подухвате који ће се видети као агресивни од стране осталих актера у систему.

Остале традиционалне елементе равнотеже снага Волт такође користи како би објаснио због чега државе уравнотежавају. Па тако, укупна количина моћи државе и даље представља важан индикатор за покретање уравнотежавања. Када држава поседује велике ресурсне капацитете попут популације, територије, привреде, војске и технологије већа је и потенцијална претња такве државе.²⁸² Корелацију ресурса и државне моћи учили су разни геополитичари, државници и теоретичари међународних односа. Аутори класичне школе геополитике попут Халфорда Мекиндера (Halford Mackinder), Алфреда Махана (Alfred Thayer Mahan) и Николаса Спајкмана (Nicholas Spykman) указују на значај природних ресурса на простору Евроазије и колико је опасно ако једна империја успостави власт над таквом територијом.²⁸³ Џорџ Кенан (George Kennan) је увидео сличан проблем, истичући да циљ америчке стратегије мора да буде усмерен на онемогућавање других држава да успоставе већу контролу над индустријским ресурсима у односу на Вашингтон.²⁸⁴ Миршајмер сматра да су латентни облици моћи попут становништва и богатства државе неодвојиви елементи војне моћи. Латентна моћ о којој Миршајмер говори представља економске капацитете које државе могу да искористе за развој оружаних снага што се на крају одражава и на свеукупну моћ земље.²⁸⁵ Иако Волт говори о различитим аспектима моћи и ресурсима који су неопходни, не треба изгубити из вида да мотив за уравнотежавањем неке државе потиче најчешће од оружаних могућности и нивоа способности оружаних снага. Другим речима, тешко је очекивати да ће државе уравнотежавати актере који не показују жељу за трансформацијом тзв. латентне моћи у војну моћ.

Ово нас наводи на следећи Волтов индикатор, а то су офанзивне способности. Офанзивна моћ или способност, представља могућност државе да агресивно делује на суверенитет и интегритет друге државе. Увећавање офанзивних способности, како Волт закључује, увећава изгледе да ће друге државе уравнотежавати.²⁸⁶ Офанзивне способности о којима се говори представљају део оружаних снага, али их не треба поистовећивати са целокупном војском државе. Иако се аутори не слажу да је могуће, пре свега у данашње време, направити јасну разлику између офанзивног и дефанзивног развоја војне технологије, постоје одређени доктринарни и стратешки правци развоја оружаних снага који могу да помогну у одређивању да ли се држава наоружава офанзивно или дефанзивно.²⁸⁷ Тако на

²⁷⁹ Randall L. Schweller, *Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power*, op cit., p. 38

²⁸⁰ Стеван Недељковић, *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, op cit., стр. 187.

²⁸¹ Randall L. Schweller, *Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power*, op cit., pp. 39-40.

²⁸² Stephen Walt, *The Origins of Alliance*, op cit., p. 22.

²⁸³ Halford Mackinder, "The Geographical Pivot of History", *The Geographical Journal*, Vol. 23, No. 4, 1904; Alfred Thayer Mahan, *The Influence of Sea power upon History 1660-1783*, Dover Publications 1987; Nicholas Spykman (Ed. Helen R. Nicholl), *The Geography of the Peace*, Archon Books 1944.

²⁸⁴ Stephen Walt, *The Origins of Alliance*, op cit., p. 22.

²⁸⁵ Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, op cit., str.87-111.

²⁸⁶ Stephen Walt, *The Origins of Alliance*, op cit., p 24.

²⁸⁷ Дискусија која се развила крајем 20. века у вези офанзивно-дефанзивног баланса није дошла до конкретних закључака. Стивен Ван Евера (Stephen Van Evera) је покушао да дефинише ову теорију истичући да иако се све државе примарно опредељују за јачање дефанзивних капацитета, перцепција да офанзивним средствима може да се дође до одређених циљева ствара страх код других држава и тежњу да и саме ојачају офанзивне капацитете. Евера наводи различите факторе који воде у овакво понашање истичући да је перцепција противника, његових намера, као и сагледавање шире структуре међународне политике такође важан аспект

пример, ако држава развија нуклеарне капацитете углавном се сматра(ло) да се то ради у циљу стратегије одвраћања, с обзиром да се на нуклеарно наоружање не гледа као на офанзивно средство. Развој конвенционалног наоружања је компликованији аспект с обзиром да га је могуће користити у офанзивне и у дефанзивне сврхе, при чему је онда важније да држава јасно дефинише војну стратегију одвраћања.

Физичка, односно географска дистанца је последњи фактор који утиче на опажање претње. Раздаљина која дели потенцијалног агресора од своје мете умањује или увећава осећај угрожености код државе, што се такође одражава и на њену политику. Као што Волт наводи, када је противник близу државе ће имати више разлога да потраже помоћ од других у региону, и на тај начин уравнотеже претњу.²⁸⁸ Леви и Томпсон, иако се слажу са Волтовом идејом такође критикују његов став због тога што он занемарује разлику у опажању претње код копнених и поморских сила. Наиме, количина претње коју копнене силе производе је неупоредиво већа него код поморских.²⁸⁹ Корелација раздаљине и количине претње коју једна сила може да „емитује“ била је изразита у Европи. Акумулација моћи код копнених сила је брже наводила остале државе да им се супростављају, док је код поморских сила то ишло много спорије. Штавише, поморске силе су углавном много спорије реаговале на акумулацију моћи код копнених сила. Страх да једна сила може да премости и умањи дистанцу у односу на другу је такође представљао важан аспект опажања претње, што се могло видети уочи Првог светског рата између Лондона и Берлина када је Немачка настојала да развије ратну морнарицу.²⁹⁰

Сви наведени фактори из Волтове теорије утичу на опажање претње и у већој или мањој мери се могу уочити у развоју кинеских оружаних снага у задњих тридесетак година. Ипак, најважнији фактори који ће нам помоћи да укажемо због чега је Кина виђена као претња у последњих десетак година односе се на промене у развоју војно-офанзивних способности и промене у политичким намерама кинеских власти које су се испољиле у деловању у приморској области Источне и Југоисточне Азије.

који утиче да ли ће државе тежити офанзивном или дефанзивном развоју оружаних снага (Stephen Van Evera, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*, Cornell University Press 1999). Миршајмер, фокусирајући се на развој наоружања и његову примену на бојном пољу, истиче да је малтене немогуће одредити шта је прављено за дефанзивна дејства, а шта за офанзивна. Тако на пример, тенкови за које се сматрало да су офанзивно средство, с обзиром на мобилност и оклопљеност, могу да се користе и у дефанзивним плановима. Мобилност снага која се често поистовећивала са офанзивним дејствима није сигуран индикатор. Наиме, тенкови су се у Другом светском рату показали као офанзивна и дефанзивна средстава, док је успех у борби зависио више од тактичког умећа команданата који су их користили (John J. Mearsheimer, *Conventional Deterrence*, Cornell University Press 1984, pp. 25-28).

²⁸⁸ Stephen Walt, *The Origins of Alliance*, op cit., p 23

²⁸⁹ Jack S. Levy and William R. Thompson, “Balancing on Land and at Sea: Do States Ally against the Leading Global Power?”, op cit., pp. 38-39.

²⁹⁰ На сличним основама Грахам Алисон је изложио концепт могућег сукоба између Кине и САД. Видети више у Graham Allison, *Destined for War: Can America and China Escape the Thucydides’s Trap?*, Houghton Mifflin Harcourt 2017.

II ДЕО
Равнотежа снага у Источној и Југоисточној Азији
од 1993. године до 2010.

1. Развој кинеске стратегије и оружаних снага

Настанак Народноослободилачке армије Кине - НОАК или НОА (People's Liberation Army - PLA) почиње 1946. године. У јеку грађанског рата Кинеска комунистичка партија - ККП (Chinese Communist Party - ССР) искористила је капацитете, који су почивали на герилским методама рата, да би се обрачунала са следбеницима Чанг-кај Шејка и формирала НР Кину 1949. године. Први покушај модернизације НОАК покренут је непосредно након Корејског рата када је Совјетски Савез извезао веће количине наоружања у Кину. Процес модернизације ишао је упоредо са Маовом политиком великог скока напред и културне револуције, мада у коначном исходу то није довело до жељених резултата.

Следећи покушај модернизације и процес који је у одређеној мери још увек активан у Кини, представљала је Денгова идеја о четири модернизације. Концепт обухвата модернизацију четири државна сектора који укључују пољопривреду, индустрију, науку и технологију, као и капацитете националне одбране.²⁹¹ Иако се под модернизацијом најчешће подразумева осавремењивање технике и наоружања, за кинеске оружане снаге модернизација је поред тога значила и промену начина на који се воде модерни ратови и улоге будућих оружаних снага према регионалним силама.

Промене у НОАК које су важне за разумевање савремених кинеско-америчких односа започеле су неколико година пре краја Хладног рата, тачније 1985. године када је Денг Сјаопинг саопштио да више не постоји непосредна претња копнене инвазије и нуклеарног рата са Совјетским Савезом. Као последица ове политике већ 1986. године дошло је до промене у стратешком промишљању кинеских оружаних снага које су свој фокус почеле да премештају са копнених на поморске снаге, док је у морнарици концепт одбране обале (coastal defense) почео да се мења у одбрану на мору (offshore defense).²⁹² Неколико година након овога Лу Хуачин (Liu Huaqing), тадашњи потпредседник Централне војне комисије и један од људи који је формулисао нове стратешке смернице 1993. године, указао је да распад Совјетског Савеза и Заливски рат захтевају и промене у НОАК. За овог кинеског официра крај биполарног света није представљао и завршетак реалполитике и хегемонистичких тежњи других актера.²⁹³

Организациона структура НОАК релативно се разликује од начина на који су организоване оружане снаге других држава, пре свега оружане снаге Западних земаља. Наиме, иако постоји министарство одбране, главну улогу у организацији НОАК има Централна војна комисија – ЦВК (Central Military Commission - СМС). Комисија представља истовремено владину и партијску организацију, при чему је председник државе истовремено председник комисије. Комисија је сачињена од највиших цивилних представника власти и официра, који су исто тако високо ранжирани чланови партије. Централна војна комисија представља сложен орган власти чија структура вероватно заслужује посебан научни рад, што се може рећи и за остале делове кинеске власти,²⁹⁴ али оно што је најбитније јесте да ЦВК представља “продужену руку“ партије задужену за контролу оружане силе.²⁹⁵

На лествици организације кинеских оружаних снага испод ЦВК налазе се четири својеврсна „генералштаба“, попут департмана генералштаба (General Staff Department), департмана за логистику (General Logistics Department), департмана за политику (General

²⁹¹ Denis Blasko, *The Chinese Army Today: Tradition and transformation for the 21st Century*, Routledge 2006, p. 4.

²⁹² Rush Doshi, *The Long Game China's Grand Strategy to Displace American Order*, op cit., p 72.

²⁹³ Isto, p 72.

²⁹⁴ Детаљнији опис организације кинеске војске погледати у David Shambaugh, *Modernizing China's Military: Progress, Problems, and Prospects*, University of California Press 2002, p. 108-183.

²⁹⁵ Denis Blasko, *The Chinese Army Today: Tradition and transformation for the 21st Century*, op cit., 2006, p. 26-27.

Political Department) и департмана за наоружање (General Armaments Department). Највеће организационе промене на овом нивоу десиле су се 2015. године, мада су се и пре тога могле уочити промене које су допринеле развоју НОАК. Тако на пример, 2004. године на место заменика начелника департмана генералштаба по први пут су постављени генерал из ратне авијације и адмирал из морнарице. На овим позицијама су, до тада, увек били официри из копнених снага. Иако на први поглед изгледа неважна, ова промена је водила ка јачању концепта здруженог командовања и указала на све већи значај ратног ваздухопловства и морнарице.²⁹⁶ Долазак ових генерала био је на неки начин „најављен“ кинеским стратешким документима донетим претходних година. Тако се у белој књизи из 2000. године, по први пут говори о модернизацији ратне морнарице и ваздухопловства као важним видовима оружаних снага.²⁹⁷ На лествици организације испод генералштаба налази се седам војних области, образовне и начуне установе попут војне академије и универзитета одбране и технологије, као и видови војске попут ратне морнарице, ваздухопловства и Друге артиљерије (стратешке-нуклеарне снаге).²⁹⁸

Крајем 20. века промене у НОАК могле су се првенствено видети на нивоу стратешког промишљања и начина на који оружане снаге приступају борби. Наиме, 1993. године усвојене су нове стратешке смернице под називом „Вођење локалних ратова у условима високо-технолошке борбе“ (Winning Local Wars under High-Technology Conditions). Значајна разлика између ове и осталих војних стратегија, попут оних из 1956. и 1980. године, јесте премештање фокуса са одбране од копнене инвазије на борбу мањих-ограничених ратова у региону. Нова стратегија се добрим делом фокусира на употребу савременог наоружања, јер је Кина уочила трендове убрзане имплементације високотехнолошког наоружања код других држава, пре свега Сједињених Држава. Иако у овој стратегији није директно наведена претња, односно против кога се Кина бори, Ђанг Цемин је истакао да припреме за „војну борбу“ (military struggle) морају да имају у виду одвраћање Тајвана од покушаја осамостаљења острва.²⁹⁹ Лу Хуачин (Liu Huaqing), тадашњи потпредседник ЦВК, детаљније је објаснио циљ нове стратегије истичући да фокус савремене НОАК мора бити премештен са одбране од инвазије на брзе и кратке ратове у региону, што укључује конфликте у блиским пограничним морима. Штавише, Хуачин је нагласио да у савременом рату НОАК мора да користи све видове војске у здруженим операцијама, посебно истичући значај ратног ваздухопловства и морнарице у савременим борбеним дејствима.³⁰⁰

Устаљени примат који су уживале копнене снаге претходних деценија, ублажен је пребацивањем фокуса на остале видове војске усвајањем смерница 1993. године. Овај аспект реформи НОАК постао је видљив са променмама у броју трупа. Тако је 1997. године ЦВК донела одлуку о смањивању оружаних снага за 500,000 трупа, копнене снаге су смањене за преко 18 процената док је морнарица и авијација смањена за око 12 процената.³⁰¹ Смањивање људства поновљено је и у периоду између 2003-2005. године када је око 200,000 трупа отпуштено из НОАК, готово сви из копнене војске. Као резултат копнена војска је смањена за још један до два процента, док су морнарица и авијација увећане за око 4 процента.³⁰² Промене у броју трупа наглашене су и у белој књизи из 2004. године где се истиче да смањивању трупа у НОАК не подлежу видови војске попут ратне морнарице, ваздухопловства и стратешких снага, који ће бити додатно ојачани. Ова три сектора су

²⁹⁶ Isto, p. 28.

²⁹⁷ “China's National Defense in 2000”, *The Information Office of the State Council*, Beijing 2000. Available from <https://www.mfa.gov.cn/ce/cegv//eng/bjzl/t176952.htm> (Accessed 13 May 2022).

²⁹⁸ Denis Blasko, *The Chinese Army Today: Tradition and transformation for the 21st Century*, op cit, p. 31.

²⁹⁹ Taylor M. Fravel, *Active Defense: China's Military Strategy since 1949*, Princeton University Press 2019, p. 184.

³⁰⁰ Isto, p. 185.

³⁰¹ Isto, p. 186.

³⁰² Isto, p. 215.

представљени као примарни циљ даљег развоја оружаних снага, како би се осигурала контрола поморског и ваздушног простора.³⁰³

Горе поменуте промене не треба сагледавати као веће одступање од „стандарда“ копнене силе у кинеским оружаним снагама. Упркос смањивању копнене војске и наглашавању развоја ваздухопловства и морнарице, копнене снаге још увек чине око 70 процената целокупне НОАК.³⁰⁴ За разлику од ратног ваздухопловства и морнарице чије је опремање било јасно видљиво јер је набављено инострано наоружање и уведени су нови системи, копнене снаге су највећим делом биле опремљене домаћим средствима. Тако је кинеска копнена војска, након Хладног рата, почела да уводи у оперативну употребу новије тенкове Тип-98/99, поред устаљеног модела Тип-96. Копнене снаге су, такође, наоружане и новим вишеракетним системима који су додељени артиљериским бригаама. Специјалне и експедиционе снаге добиле су нова борбена возила која се могу транспортовати хеликоптерима. Коначно, постали су видљиви и против-ваздухопловни системи краћег домета, попут PGZ 95 и HQ-7 у различитим бригаама кинеске копнене војске.³⁰⁵

Кинеска војна стратегија крајем 20. века највећим делом била је „инспирирана“ америчким ратом у Заливу 1991. године. Кинеско војно и политичко руководство имало је другачију визију тога како ће се „Пустињка олуја“ одвијати. Сматрали су да ће се коалиционе снаге заглавити у Ираку, при чему би ратна авијација одиграла само маргиналну улогу у читавом сукобу. Након успешног окончања америчке операције, кинеско руководство увидело је проблем са којим се суочава држава која не поседује одговарајуће технолошке капацитете у сукобу са надмоћнијим непријатељем. Заливски рат оставио је далекосежне последице по размишљања кинеских стратега, због чега је овај рат и представљао тежиште њиховог интересовања наредних десетак година. За кинеске официре рат у Заливу представљао је трансформацију са тзв. механизованог рата на рат информационим средствима.³⁰⁶ Поуке из овог рата биле су у домену значаја информационих система, капацитета за електронско ратовање, као и у погледу контроле и набавке информација у реалном времену (C4ISR)³⁰⁷. Ово је касније потврдио и Цемин, као председавајући ЦВК, речима да „онај који доминира у високој технологији очито има предност и на бојном пољу“.³⁰⁸

Стратешке смернице из 1993. године претрпеле су одређене корекције након доношења које су имале за циљ прецизирање начина развоја НОА. Једна од таквих корекција десила се 2004. године када је представљен стратешки оквир „Вођење рата под условима информационе технологије“ (Winning Local Wars under Informatized Conditions). Идеја овог концепта била је да се истакне значај убрзане модернизације и фокус пребаци на развој прецизног и брзог наоружања на које непријатељ не може да пружи адекватан одговор.³⁰⁹ Потребне за модернизацијом и имплементацијом информационих система препознате су и пре објављивања овог стратешког оквира. Тако на пример, кинески генерал Ми Женју (Mi Zhenyu) у свом чланку крајем 20. века, истиче да Кина није довољно развијена држава која

³⁰³ “China's National Defense in 2004”, *The State Council Information Office*, Beijing 2004, Available from <https://nuke.fas.org/guide/china/doctrine/natdef2004.html#:~:text=Its%20defense%20budget%20for%202004.allowanc,es%20of%20the%20military%20personnel>. (Accessed 16 May 2022).

³⁰⁴ Cortez A Cooper, ““Preserving the State”: Modernizing and Task-Organizing a “Hybrid” PLA Ground Force” in: Roy Kamphausen and Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People's Liberation Army: Exploring the Contours of China's Military*, Strategic Studies Institute, 2007, p. 270.

³⁰⁵ Dennis J Blasko, “PLA Ground Force Modernization and Mission Diversification: Underway in All Military Regions”, in: Roy Kamphausen and Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing The People's Liberation Army: Exploring The Contours Of China's Military*, Strategic studies institute, 2007, pp. 310-312.

³⁰⁶ Taylor M. Fravel, *Active Defense: China's Military Strategy since 1949*, op cit., p. 190.

³⁰⁷ C4ISR - Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance представља модерни систем командовања на терену у реалном времену. Овај систем је вероватно најзначајнији допринос револуције у војним пословима након Хладног рата. Taylor M. Fravel, *Active Defense: China's Military Strategy since 1949*, op cit., p. 191.

³⁰⁸ Цитирано према Taylor M. Fravel, *Active Defense: China's Military Strategy since 1949*, op cit., p. 202.

³⁰⁹ Isto, p. 218-219.

има капацитете неопходне за модерно ратовање. Генерал, такође, говори о томе да НОАК своје напоре мора да фокусира на увођење савремених информатичких система и савременог наоружања, у коме електроника диктира ефикасност и примену ових средстава у сукобима.³¹⁰

Бела књига из 2004. године пружа бољи увид у правац развоја НОАК, можда и више него претходно наведена стратегија. Наиме, у документу се истиче да оружане снаге морају бити способне да остваре доминацију (победу) како на мору тако и у ваздуху. У документу се даље наводи да Кина мора да изгради ратну морнарицу са довољним бројем ратних бродова, летелица, прецизног наоружања и информационе технологије што ће јој омогућити контролу над морима.³¹¹ Две ствари се могу уочити у оваквом развоју кинеске стратегије. Прво, у стратешком промишљању све више се појављују „махановски“ концепти оружаних снага у којима морнарица представља примаран вид војске. Друго, идеје о доминацији (победи) на мору, у ваздуху и у информационом домену су врло блиске Позеновом концепту „*command of the commons*“ који, како овај аутор сматра, омогућава Сједињеним Држава да буду сила каква јесу.

Када се говори о развоју НОАК често се истиче да је то модернизација оружаних снага са кинеским карактеристикама. Суштински, ови стратешки концепти у доброј мери представљају имитацију америчке доктрине која се развијала током деведесетих година. То се може видети на неколико примера. Прво, рат у Заливу 1991. године, представљао је централну тему проучавања у кинеским војним круговима. Кинески официри увидели су промене у модерном ратовању и начин на који једна велика сила приступа конфликту у савременим условима борбе, због чега се и сматрало да Кина мора адекватно да се прилагоди. Друго, фразе попут „високо-технолошки рат“ или „рат у информационом условима“ које се појављују у стратешким документима, указују на употребу информатичке технологије у оружаним операцијама са циљем што боље комуникације и побољшане прецизности дејствовања. Ове идеје су, се такође могле уочити и у америчким оружаним снагама. Тако на пример, чланак америчког адмирала Вилијама Овенса (William A. Owens) из 1996. године указује на све ове аспекте и због чега је важно уврстити их у војни арсенал. Висока технологија, како адмирал истиче, представља окосницу модерних оружаних снага која пружа прецизност, брзину, снагу као и могућност извршавања наредби у реалном времену што се на крају одражава и на умањење тзв. фрикције (*fog of war*) која постоји у борбеним дејствима због непотупних информација.³¹² Кинески председник Ху Ђинтао потврдио је да у савременим ратовима концепт тзв. систем система (*system of systems*) омогућава дубљу интеграцију различитих видова оружаних снага што побољшава здружени систем командовања.³¹³ Назнаке да НОАК жели да имитира оружане снаге Сједињених Држава виделе су се код појединих кинеских официра крајем 20. века. Они су сматрали да организациона и командна структура комунистичке војске не одговара савременом начину рата, због чега би било добро преузети америчка решења која су се показала као ефикаснија.³¹⁴

Важан концепт који је обележио развој кинеске стратешке мисли након Хладног рата јесте тзв. концепт топуза убице (*assains mace* - *Shāshōujiàn* - Шошуђан) који се развијао упоредо са стратешким смерницама крајем 20. века. Иако се овај концепт не може назвати стратегијом у пуном смислу речи, „топуз убице“ суштински представља оно што се зове

³¹⁰ Mi Zhenyu, “China’s National Defense Development Concept”, in: Michael Pillsbury (ed.), *Chinese Views of Future Warfare*, National Defense University 1997, p. 378-380.

³¹¹ “China’s National Defense in 2004”, *The State Council Information Office*, Beijing 2004, Available from <https://nuke.fas.org/guide/china/doctrine/natdef2004.html#:~:text=Its%20defense%20budget%20for%202004,allowances%20of%20the%20military%20personnel> (Accessed 16 May 2022).

³¹² William A. Owens, “The Emerging U.S. System-of-Systems”, *Strategic Forum 63 - Institute for National Strategic Studies*, February 1996.

³¹³ Taylor M. Fravel, *Active Defense: China’s Military Strategy since 1949*, op cit., p. 220.

³¹⁴ David Shambaugh, *Modernizing China’s Military: Progress, Problems, and Prospects*, University of California Press 2002, p. 109.

„револуција у војним пословима са кинеским карактеристикама“.³¹⁵ Историјски посматрано у кинеском фолклору Шошуђан представља мало скривено оружје које човек може лако да употреби против јачег (опремљеног) непријатеља.³¹⁶ Термин који се користи и често представља као стратегија не поседује тачну дефиницију. Командант вазухопловних снага Јенг Ђибо (Yang Zhibo) објашњава да „топуз убице“ може да представља било шта што је потребно НОАК да победи у будућем сукобу. Па тако Шошуђан може да представља технику и оружане системе или специфичне методе борбе.³¹⁷ Иако се о овоме може дискутовати, Ђанг Цемин је једноставно објаснио циљ Шошуђан-а речима да „стратегија мора бити фокусирана на слабости и кључне тачке противничког система“.³¹⁸

Недоумице у вези наведеног израза у смислу да ли је у питању читава стратегија или само оквир или смерница, донекле су постале јасније када су кинески аутори исти назив користили за поједине америчке оружане системе. Наиме, за кинеске ауторе авиони попут F-117А или В-2А, који током заливског рата нису имали препреке у операцијама, представљали су топуз убице.³¹⁹ Други аспект овог концепта јесте у задавању тзв. одлучујућих удараца. У складу са новом стратегијом рата, кинески стратежи сматрају да су војне кампање у високо технолошким условима временски кратке са брзим операцијама. Отуда један број кинеских аналитичара сматра да је успех у савременом рату подређен једној одлучујућој борби, што није увек био случај у прошлости. Логика оваквих кампања јесте да изгубљена битка у савременим условима значајно умањује иницијативу оружаных снага на терену која се касније не може надокнадити.³²⁰

У једну руку Шошуђан представља „реалнију“ верзију немачке идеје о *Wunderwaffe*, у смислу да асиметрично наоружање кинеске војске заправо постоји и може се видети у оперативној употреби. Наоружање које се подводи под овај концепт треба да буде економично и убојито, способно да надмоћнијем противнику зада одлучијући ударац. Концепт се развијао у складу са кинеском стратегијом рата у високо технолошко-информационим условима, при чему је фокус био на оружаным системима које је Кина у то време могла да развије или набави. Као што ћемо разматрати у наредним редовима, Пекинг је уложио доста напора у развој ракетних система, поморских мина и подморница. Циљ је био остваривање боље контроле у регионалним водама и успостављање некаквог вида равнотеже са америчком ратном морнарицом. Намену Шошуђан оружја против америчке морнарице потврдили су и поједини високи официр НОАК, који су дискутовали о томе какво наоружање је потребно да би се елиминисали носачи авиона.³²¹ Овај концепт је привукао пажњу и Пентагона, што се могло видети у извештају из 2003. године где се говори о Шошуђан као стратегији која је усмерена против америчких интереса у региону.³²²

³¹⁵ Револуција у војним пословима (Revolution in military affairs – RMA) представља теоријски концепт који говори о појединим историјским периодима који су представљали прекретницу у развоју оружаных снага како у технолошком погледу, тако и у погледу развоја доктрине, стратегије и организације. Најпознатији пример овакве револуције вероватно представља период са краја Хладног рата када су америчке оружане снаге имплементирале различита технолошка решења која су омогућила тзв. рат у реалном времену.

³¹⁶ Jason E. Bruzdinski, “Demystifying Shashoujian: China’s “Assassin’s Mace” Concept”, in: Andrew Scobell Larry Wortzel (eds.), *Civil-Military Change In China: Elites, Institutes, And Ideas After The 16th Party Congress*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2004, p. 314.

³¹⁷ Исто, p. 315.

³¹⁸ Rush Doshi, *The Long Game China’s Grand Strategy to Displace American Order*, op cit., pp. 77.

³¹⁹ Jason E. Bruzdinski, “Demystifying Shashoujian: China’s “Assassin’s Mace” Concept”, op cit., p. 317.

³²⁰ Roger Cliff, Mark Burles, Michael S. Chase, Derek Eaton and Kevin L. Pollpeter, *Entering the Dragon’s Lair: Chinese Antiaccess Strategies and Their Implications for the United States*, RAND Corporation, 2007, p. 23.

³²¹ Jason E. Bruzdinski, “Demystifying Shashoujian: China’s “Assassin’s Mace” Concept”, op cit., p. 323.

³²² Office of the Secretary of Defense Washington DC, *Annual Report on The Military Power Of The People’s Republic Of China 2003*, pp. 21.

Промене у НОАК које су до сада разматране, као и оне о којима ће бити речи у наредном делу, Дејвид Финкелштајн (David M Finkelstein) је уоквирио у три тзв. стуба модернизације.³²³

Први стуб представља развој и набавку новог наоружања и војне технике. Оружане снаге у оквиру овог стуба завршиле би набавке руског наоружања и отпочеле нове које су неопходне. У оквиру овог стуба подразумева се и развој домаћег наоружања и технике за копнене, ваздушне, поморске и стратешке снаге. Посебна пажња посвећена је развоју истраживачких капацитета који би требало да доведу до побољшања израде домаће информационе технике, пре свега бољих радарских система.

Други стуб представља модернизацију институционалне и организационе структуре НОАК. У том смислу очекује се даља професионализација војске, нарочито у погледу јачања подофицирског кадра. Планирано је боље образовање официра, стварање професионалних подофицира, стандардизација образовања и начина на који официри напредују у војсци, као и реорганизација оружаних снага у оквиру дивизија и бригада. Посебан фокус организационих промена усмерен је на поморске и ваздушне снаге НОАК.

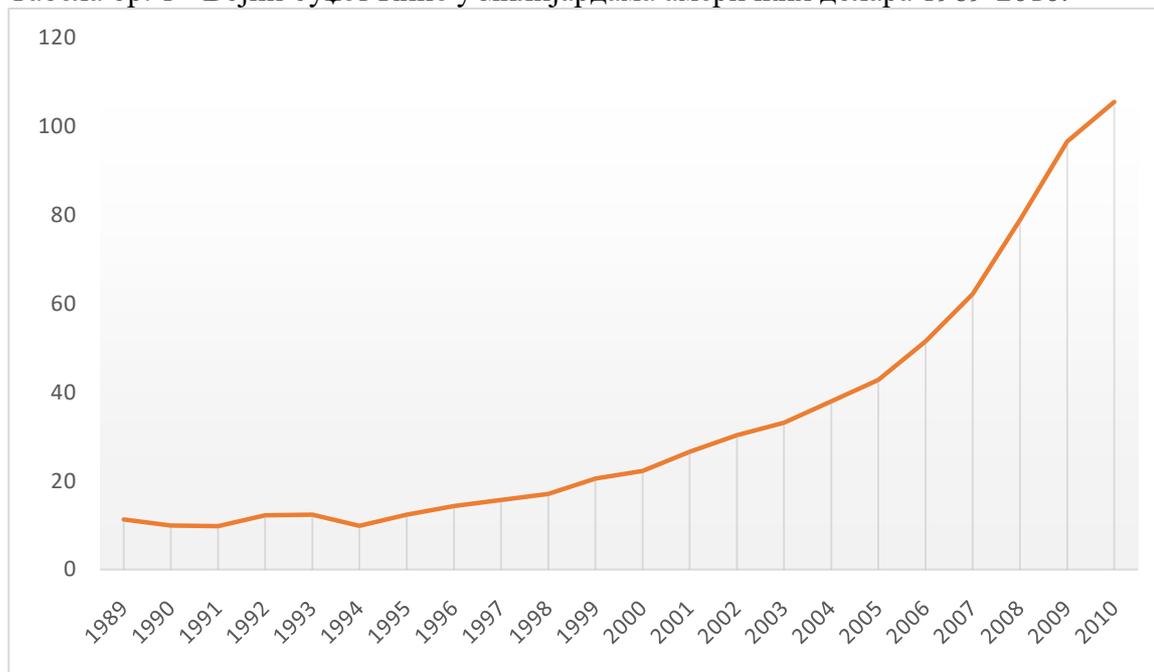
Трећи стуб представља модернизација војних доктрина, при чему се посебан фокус ставља на тзв. здружене операције и здружени систем команде. Идеја нових доктрина усмерена је на јачање снага за брзо дејство које треба да задају ударце виталним циљевима противника. Све више пажње у новим доктринама посвећено је операцијама на мору и значају офанзивних дејства.

Коначно, пре анализе других видова војске важно је поменути и буџет кинеских оружаних снага. Иако се овај индикатор често узима као важан аспект наоружавања државе, он у суштини не мора најпрецизније да покаже степен унутрашњег уравнотежавања. У периоду од 1989. године па све до 2010. године кинески војни буџет се увећао око десет пута, иако издвајања за војску нису прелазила два процента БДП-а. Већ из овог податка можемо да видимо проблем војног буџета као релевантног индикатора унутрашњег уравнотежавања. Наиме, ако посматрамо војни буџет као део БДП-а онда не можемо говорити о томе да Кина врши развој оружаних снага у циљу офанзивних или потенцијално ревизионистичких намера. Са друге стране, држава која удесетостручи свој војни буџет за 20 година вероватно има шире геополитичке аспирације. На крају, треба напоменути и да је транспарентност кинеског војног буџета врло дискутабилна тема, што додатно умањује значај овог индикатора као релевантног показатеља унутрашњег уравнотежавања.³²⁴ Раст кинеске привреде свакако је омогућио већа улагања у оружане снаге што се најбоље види у видовима војске попут ратне морнарице, ваздухопловства и стратешких снага.

³²³ Видети више у David M Finkelstein, "China's National Military Strategy: An Overview Of The "Military Strategic Guidelines"", in: Roy Kamphausen Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People's Liberation Army: Exploring the Contours of China's Military*, Strategic Studies institute 2007, pp. 70-72.

³²⁴ Frederico Bartels, "Persistent Knowledge Gaps in the Chinese Defense Budget", *Joint Force Quarterly* 105, April 2022, Available from <https://ndupress.ndu.edu/Media/News/News-Article-View/Article/2999183/persistent-knowledge-gaps-in-the-chinese-defense-budget/>, (Accessed 23 July 2022); Dennis J. Blasko, Chas W. Freeman, Jr., Stanley A. Horowitz, Evan S. Medeiros and James C. Mulvenon, *Defense-Related Spending in China: A Preliminary Analysis and Comparison with American Equivalents*, China Policy Foundation 2006; Richard D. Fisher, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*, Praeger Security International 2008, p. 17.

Табела бр. 1 - Војни буџет Кине у милијардама америчких долара 1989-2010.³²⁵

1.1. Ратно ваздухопловство Народноослободилачке армије Кине

Као и у осталим видовима војске, ваздухопловство НОАК је своју модернизацију отпочело током Денгове власти и његовог амбициозног подухвата о четири модернизације. Тадашњи кинески председник разумео је значај савремене авијације у ратним операцијама истичући да „без савременог ваздухопловства победа у неком будућем рату не долази у обзир. Војсци је неопходна подршка из ваздуха. Без овакве подршке, победе у поморским биткама такође не долазе у обзир... Морамо ставити приоритет на развој авијације у будућности... Нагласити значај инвестиција за развој ратног ваздухопловства како би осигурали премоћ у ваздуху“.³²⁶ Упркос жељама Кинеске комунистичке партије, развој ваздушних снага током осамдесетих година 20. века ишао је по принципу „два корака напред, један уназад“. Са једне стране, авијација је направила програм развоја, али није имала довољно материјалних и интелектуалних капацитета да то реализује. Са друге стране, постојале су несугласице међу политичким и војним руководством. Прво, у почетку није постојала јасна визија чему ратно ваздухопловство треба да тежи, што је правило проблеме о томе какве авионе треба пројектовати. Друго, постојале су оштре поделе између оних који су заговарали набавку страних компоненти или целих авиона и оних који су захтевали развој домаће производње. Најзначајнији аспект развоја кинеске ратне авијације у овом периоду представљао је увећање броја авиона, иако су добар део чинили старији модели.³²⁷

Америчка интервенција на Блиском истоку 1991. године уследила је као „хладан туш“ кинеском ратном ваздухопловству.³²⁸ Интензивна употреба борбених авиона како би се противник савладао утицала је на кинеске стратеге да ревидирају своје концепте, при чему је идеја активне употребе авијације у офанзивним дејствима све више добијала на значају. Током овог периода почеле су да се појављују и промене у структури ваздушних снага. Тако је, на пример, стављен фокус на набавку и увођење у оперативну употребу вишенаменских

³²⁵ Подаци преузети са Macro Trends, China Military Spending/Defense Budget 1989-2024, Available from <https://www.macrotrends.net/countries/CHN/china/military-spending-defense-budget> (Accessed 04 February 2024).

³²⁶ Цитирано према John Wilson Lewis and Xue Litai, “China’s Search for a Modern Air Force”, *International Security*, Vol. 24, No. 1, p. 80.

³²⁷ Isto, pp.81-85.

³²⁸ Richard Hallion, *Storm over Iraq: Airpower and the Gulf War*, Smithsonian Institution Press, Washington D.C., 1992, p. 1.

борбених авиона и авиона за блиску подршку копненим снагама, транспортних авиона, авиона за допуну горива у лету и авиона за извиђање, што је чинило разлику у односу на дотадашању структуру авијације у којој су највише доминирали ловци-пресретачи. Тежња ка модернизацији авијације утицала је и на јачање билатералних односа са Русијом, што је реализовано у пракси 1992. године када је потписан меморандум о разумевању, набавци војне опреме и технолошкој сарадњи. Захваљујући овим уговорима авијација НОАК је током деведесетих година успела да набави од Русије ПВО системе, попут S-300 и TOR-M1, као и борбене авионе Su-27S. Важан аспект ове сарадње био је и договор израде кинеских Su-27SK.³²⁹ Кинеско ратно ваздухопловство захваљујући сарадњи са Русијом успело је да набави и 15 транспортних авиона Puushin-72, 60 вишенаменских борбених авиона Su-30, 100 млазних мотора RD-33 за кинески J-10 вишенаменски борбени авион, као и 24 Mi-17 транспортних хеликоптера.³³⁰

Набавка наведених оружаних система, као и развој домаће индустрије током деведесетих година било је условљено ограниченим материјалним средствима. Првобитне идеје о модернизацији целокупног ваздухопловства које може да врши мисије у свим временским условима, током ноћи као и ван матичне територије Кине, кориговане су у складу са овим ограничењима. Штавише, велики број борбених авиона из Хладног рата, који су били совјетске производње, Кина није могла да одбаци, а потпуна замена ових летелица била је изузетно скупа.³³¹ Тако је војно руководство предложило нову листу приоритета развоја и набавке која је обухватила авионе који омогућавају доминацију у ваздуху, пружају подршку копненим снагама, транспортне авионе и вишенаменске борбене авионе, као и средства попут информационих и радарских система, система за заштититу од електронских напада, као и модерне системе за одржавање и логистику.³³²

Интересантан аспект модернизације током деведесетих година била је набавка авиона за допуну горива у ваздуху. Ејври Голдштајн (Avery Goldstein) истиче да је ово био један од првих знакова да Кина тежи некаквој пројекцији моћи у Источној Азији, мада тренирање и овладавање овом техником није био лак задатак.³³³ Голдштајнове сумње у комплексност оваквих мисија за кинеске оружане снаге, ипак се нису показале најтачнијим. Наиме, у извештају Пентагона о развоју кинеске моћи (Annual Report On The Military Power Of The People's Republic Of China) из 2002. године наводи се да је Кина успешно извршила мисије допуне горива током дугих летова, као и да такав развој догађаја може да допринесе капацитетима пројекције моћи.³³⁴ Иако ово може да се чини као маргинални успех, десетак година пре тога постојала је велика сумња да Кина тако нешто уопште може да приушти. Наиме, поједини аналитичари доводили су у питање не само способност кинеских пилота, већ су указивали и на проблеме који се тичу набавке неопходне опреме и модификације на постојећим авионима који нису подржавали овакав начин допуне горива.³³⁵

У контексту пројекције моћи и кинеских тежњи да реализује ову стратегију треба напоменути и програме развоја кинеских транспортних авиона који су отпочели прве деценије 21. века и програм борбеног авиона J-11. Транспортни авион Y-8, базиран на

³²⁹ John Wilson Lewis and Xue Litai, "China's Search for a Modern Air Force", op cit., pp 92-96.

³³⁰ David Shambaugh, "China's Military Views the World: Ambivalent Security", *International Security*, Vol. 24, No. 3, 1999, p 125.

³³¹ Kenneth W. Allen, Glenn Krume, Johnathan D. Pollac, *China's Air Force Enters 21st Century*, RAND Corporation, 1995, pp. 135-136.

³³² Kevin M Lanzit and Kenneth Allen, "Right-Sizing the PLA Air Force: New Operational Concepts Define a Smaller, More Capable Force", in: Roy Kamphausen and Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People's Liberation Army: Exploring the Contours of China's Military*, Strategic studies institute 2007. p 444-445.

³³³ Avery Goldstein, "Great Expectations: Interpreting China's Arrival", *International Security*, Vol. 22, No. 3, 1997, p. 14.

³³⁴ "Annual Report on the Military Power of the People's Republic of China, 2002", *e-Asia Digital Library, University of Oregon, Oregon Digital*, p. 3, Available from <https://oregondigital.org/concern/documents/df72cx47p> (Accessed 10 February 2024).

³³⁵ Kenneth W. Allen, Glenn Krume, Johnathan D. Pollac, *China's Air Force Enters 21st Century*, op cit, pp 170-171.

совјетском дизајну, модернизован је током овог периода док је програм Y-9 постао све популарнији. Нова варијанта транспортног авиона показала је све карактеристике доброг војног транспорта са великим капацитетом. Штавише, у петогодишњем плану 2006-2010. године наводи се да НОАК треба да развије програм новог транспортног авиона, који би био у нивоу америчког авиона C-17.³³⁶ Програм борбеног авиона J-11, који је почео још деведесетих година 20. века, показало се да поседује одређене „подваријанте“ летелице које би требало да функционишу на носачу авиона. Фишер сматра да је ово представљао један од важанијих индикатора да су кинеске аспирације ка носачима авиона биле озбиљне већ након Хладног рата.³³⁷

На почетку 21. века Кина је наставила са модернизацијом ваздушних снага, што се видело у количини савремене технике. Тако на пример, у домену електронског ратовања и радарске контроле простора Кина је успела да уведе у оперативну употребу нове радарске системе већег домета. Наиме, радарски системи који функционишу иза хоризонта (over the horizon) значајно доприносе како кинеској авијацији, тако и кинеској морнарици која може да надгледа простор и до 4.000 километара. На отвореном мору ово се сматра једним од кључних елемената борбе, поготову онда ако оружане снаге немају довољно развијене сателтиске могућности. Са оваквим радарским системима НОАК је у позицији да детектује „невидљиве“ авионе, крстареће ракете и бродове различитих димензија чиме би уједно и осигурала прецизне ударе на мете. Како поједини војни аналитичари истичу, побољшање радарских система може да буде од стратешког значаја за кинеску војску и њен ангажман у регионалним водама.³³⁸

У периоду од 2000. године до 2010. године број летелица у кинеској ратној авијацији се преполовио, док су истовремено формиране нове дивизије специјализоване за транспорт и извиђање тј. рано упозорење. Кина је наставила са увођењем нових авиона, попут J-10 и J-11, као и набавком руских борбених авиона. Структура кинеских ваздушних снага, иако је била дефанзивно оријентисана, такође је све више попримала офанзивне елементе.³³⁹ Измене које је модернизација наметнула могле су се уочити и у доктринарном погледу. Наиме, у књизи „Наука о кампањи“ из 2006. године, коју издаје национални универзитет одбране, истиче се да је прва намена ратног ваздухопловства предвиђена за одвраћање, другу намену представљају офанзивне операције, док је трећа намена одређена као одбрана ваздушног простора. Циљеви у борбеним дејствима су такође прецизирани. Од ратног ваздухопловства се очекује превласт у ваздуху и елиминација противничких офанзивних или дефанзивних ваздушних снага; стварање повољних услова за операције копнених снага, при чему би се елиминисале противничке копнене снаге; удари на противничке политичке, војне и економске мете како би се испунили стратешки циљеви.³⁴⁰ Проширивање циљева кинеских ваздушних снага потврђено је у Белој књизи из 2004. године где се ратно ваздухопловство помиње као кључан елемент оружаных снага, чије мисије нису искључиво територијална

³³⁶ Richard D. Fisher, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*, Praeger Security International 2008, p. 183.

³³⁷ Isto, p. 190.

³³⁸ Mark A. Stokes, "China's Quest for Joint Aerospace Power: Concepts and Future Aspirations", in: Richard P. Hallion, Roger Cliff, And Phillip C. Saunders (eds.), *The Chinese Air Force Evolving Concepts, Roles, and Capabilities*, National Defense University Press 2012, p. 57.

³³⁹ Xiaoming Zhang, "The PLAAF's Evolving Influence within the PLA and upon National Policy", in: Richard P. Hallion, Roger Cliff, And Phillip C. Saunders (eds.), *The Chinese Air Force Evolving Concepts, Roles, and Capabilities*, National Defense University Press 2012, p. 81.

³⁴⁰ Цитирано према Xiaoming Zhang, "The PLAAF's Evolving Influence within the PLA and upon National Policy", op cit., p. 85.

одбрана, већ и извршавање офанзивних задатака.³⁴¹ У Белој књизи из 2008. године ратно ваздухопловство се дефинише као „стратешки елемент“ (strategic service) оружаних снага.³⁴²

Промене у начину сагледавања улоге ваздушних снага пратиле су техничке способности нових авиона који су ушли у употребу почетком 21. века. Тако је J-10 вишенаменски борбени авион четврте генерације постао главна летелица кинеског ратног ваздухопловства. Поред бољих борбених преформанси, J-10 такође може да врши допуне горива у лету, што доприноси извођењу дејстава на већој удаљености од копна.³⁴³ Набавка Su-30МКК борбеног авиона такође је допринела даљој модернизацији. Способности овог авиона, попут операција на већој удаљености, допуне горива у лету, као и способност ношења нових против-бродских ракета доприноси кинеској стратегији А2/АД у регионалним водама.³⁴⁴ Поред борбених авиона, Кина је почетком 21. века опсежно радила на проширивању капацитета купујући руске или развијајући домаће програме авиона бомбардера, ловаца-пресретача, авиона за копнену подршку, транспортних авиона и авиона за гориво, АВАКСА, као и крстарећих ракета.³⁴⁵ Набавка нове технологије наведена је као један од главних приоритета НОАК у Белој књизи из 2010. године.³⁴⁶

Утицај модернизације кинеских ваздушних снага на промене у односима моћи са другим актерима објаснио је Дејвид Шалпак (David Shlapak). Анализирајући стање кинеске авијација из 1990. године и 2010. године Шалпак истиче да то нису исте оружане снаге. Шалпак представља детаљну техничку анализу способности кинеског ратног ваздухопловства и како се оно мењало са набавком модерних авиона, при чему суштину анализе представља радикално умањење броја застарелих авиона друге и треће генерације и видно повећање броја авиона четврте генерације. На крају анализе Шалпак истиче да Кина, упркос високој модернизацији, још увек нема неопходне способности које би јој омогућиле операције на већој удаљеност од копна, на пример до групе острва Спартли или до Малајског мореуза.³⁴⁷ Другим речима, кинеска авијација током овог периода није успела да створи капацитете за пројекцију моћи на већим раздаљинама, иако је савладала одређене препреке у модернизацији ратног ваздухопловства.

³⁴¹ “China's National Defense in 2004”, *The State Council Information Office*, Beijing 2004, Available from <https://nuke.fas.org/guide/china/doctrine/natdef2004.html#:~:text=Its%20defense%20budget%20for%202004,allowances%20of%20the%20military%20personnel> (Accessed 16 May 2022).

³⁴² “China's National Defense in 2008”, *Information Office of the State Council of the People's Republic of China*, Beijing 2009, Available from http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7060059.htm, (приступљено 17 May 2022).

³⁴³ Phillip C Saunders and Erik Quam, “Future Force Structure of The Chinese Air Force”, in: Roy Kamphausen Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People's Liberation Army: Exploring The Contours Of China's Military*, Strategic studies institute, 2007, p. 394-395.

³⁴⁴ Richard D. Fisher, Jr., *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*, op cit, p. 145.

³⁴⁵ Видети у Richard D. Fisher, Jr, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*, op cit., pp. 139-163.

³⁴⁶ “China's National Defense in 2010”, *Information Office of the State Council of the People's Republic of China*, Beijing March 2011, Available from http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7114675.htm, (Accessed 18 May 2022).

³⁴⁷ David Shlapak, “Equipping the PLAAF: The Long March to Modernity”, in: Richard P. Hallion, Roger Cliff, and Phillip C. Saunders (eds.), *The Chinese Air Force Evolving Concepts, Roles, and Capabilities*, National Defense University Press 2012, pp. 202-207.

Табела бр. 2 - Борбени авиони кинеског ратног ваздухопловства 1990-2010.³⁴⁸

1.2. Ратна морнарица Народноослободилачке армије Кине

Модернизација кинеске ратне морнарице може се пратити од настанка НОАК 1949. године. Ипак, процес модернизације који је радикално утицао на изглед морнарице отпочео је у време генерала Ли Хуачин (Liu Huaqing), крајем Хладног рата. Генерал Ли био је један од водећих људи у ЦВК, који се иначе залагао да основне мисије морнарице треба проширити са одбране обале (coastal defense) на активну одбрану на мору (offshore defense), чиме би се уједно проширио и опсег деловања морнарице.³⁴⁹ Ли је такође предложио три степена развоја морнарице, од чега два чине регије од виталног значаја за националне интересе. Прво, Ли предлаже развој морнарице која може да контролише област тзв. првог ланца острва. У овој области налазе се кинески комерцијални и индустријски интереси, проблем Тајвана, непосредна обала државне територије, као и различити природни ресурси. Осим наведеног, генерал сматра да би морнарица морала да контролише простор тзв. другог ланца острва чиме би се покрила територија Источног кинеског мора и важне линије поморског сабораћаја. На крају, Ли сматра да би до половине 21. века Кина требало да има морнарицу преко-океанских капацитета. Ова идеја подразумева морнарицу опремљену носачима авиона, морнарчком авијацијом, као и савременим балистичким наоружањем и одговарајућим подморницама.³⁵⁰

Током последње деценије 20. века изглед кинеске морнарице још увек је био далеко од онога што је Ли изложио у својим плановима. Морнарица је била фокусирана на обнављање и модернизацију капацитета, али суштински није имала могућности које би јој дозволиле операције на већој удаљености од обале. Ракете кинеске морнарице у то време

³⁴⁸ Подаци преузети из David Shlapak, "Equipping the PLAAF: The Long March to Modernity", op cit., p. 192.

³⁴⁹ Bernard D Cole, "The PLA Navy and "Active Defense"", in: Stephen J. Flanagan and Michael E. Marti (eds.), *The People's Liberation Army and China in Transition*, National Defense University Press Washington, D.C. 2003, p. 129.

³⁵⁰ Isto, p. 130.

имале су релативно кратак домет од пар десетина наутичких миља и већина система је била стационарирана на обали. Морнаричка авијација, као и авијација НОАК, имале су релативно застареле авионе, при чему набавка руских летелица још увек није била у целости реализована.³⁵¹ Против-бродске балистичке ракете (ПББР), о којима ће бити више речи у делу о Другој артиљерији, тада су представљале само идејене скице у склопу Шошуђан концепта.

Процес модернизације током година добијао је на значају. Деведесетих година 20. века набављени су руски разарачи који су, упркос својој старости, имали значајне против-бродске капацитете. Током овог периода кинеска ратна морнарица увела је у оперативну употребу и разараче домаће прозиводње, као и фрегате класе *Jiangwei* које су тада представљале најмодерније бродове у арсеналу. Авијација у оквиру морнарице располагала је са око 500 летелица, које су већим делом биле из периода прве половине Хладног рата. За разлику од површинске флоте, Кина је успела да створи озбиљне подморничке капацитете. Набавком руских дизел-електричних подморница класе *Kilo*, као и развојем домаћих по узору на совјетске, подморнице су постале најмодернији аспект ратне морнарице.³⁵²

Упркос помацама ипак су постојале сумње у погледу реалних могућности морнарице. Тако Бернард Кол истиче да бродови попут фрегата и разарача које је Кина имала, иако су могли да „изађу на крај“ са бродовима исте класе других држава, „оскудевали“ су у различитим аспектима наоружања и електронике, што их је чинило рањивим у односу на остале оружане системе који се користе у поморској бици.³⁵³ Ове сумње навеле су Кола да Кину посматра као државу која не тежи развоју прекоморских капацитета, као и да су политички циљеви развоја морнарице првенствено усмерени на заштиту интереса у регионалним водама. Штавише, Кол је сматрао да не би било у кинеском интересу проширивање опсега поморских операција.³⁵⁴

Почетком 21. века Кина је отпочела нови програм изградње домаћих ратних бродова. У овој категорији највећи помак направљен је у изградњи разарача који су били опремљени савременим радарским системима, слично америчком систему *Aegis*, што је побољшало против-ваздухопловне способности ових пловила. Осим разарача и фрегата, кинеска морнарица увела је у оперативну употребу и већи број амфибијских и транспортних бродова.³⁵⁵ Поједини бродови из ове категорије могу да транспортују велики број трупа и технике која је неопходна за извођење амфибијских операција.³⁵⁶ Проблем морнаричке авијације још увек је био присутан и на почетку 21. века. Наиме, осим релативно застарелих летелица, морнарица није имала адекватне капацитете носача авиона. Морнаричка авијација је своје борбене авионе, укључујући тада најсавременије Su-30, размештала искључиво на обали. Штавише, једине летелице које су могле да функционишу са бродова у том периоду били су хеликоптери.³⁵⁷

Изградња конвенционалних и нуклеарних подморица такође је представљала важан аспект модернизације кинеске ратне морнарице. Почетком деведесетих година 20. века Кина је уз помоћ Русије отпочела рад на новој нуклеарној подморици *Type-093*, која је пуштена у оперативну употребу 2006. године. Током истог периода Кина је отпочела рад и на нуклеарној подморници са балистичким наоружањем *Type-094*, са циљем даљег јачања

³⁵¹ Isto, p. 132.

³⁵² Isto, p. 134-135.

³⁵³ Bernard D. Cole, "Right-Sizing the Navy: How Much Naval Force Will Beijing Deploy?", in: Roy Kamphausen Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People's Liberation Army: Exploring the Contours of China's Military*, Strategic studies institute 2007, pp. 528-529.

³⁵⁴ Bernard D Cole, The PLA Navy and "Active Defense", op cit, p. 137.

³⁵⁵ Bernard D Cole, "Right-Sizing the Navy: How Much Naval Force Will Beijing Deploy?", op cit., p. 530-531.

³⁵⁶ У овој класи најзапаженији амфибијски бродови су *Yuting I* и *Yuting II* који могу да транспортују око 250 трупа, десетак тенкова и неколик мањих чамаца за искрцавање. "Yuting I - Type 072 II/Type 072-III, Yuting II - Type 072A", Global Security, Available from <https://www.globalsecurity.org/military/world/china/yuting.htm> (Accessed 07 June 2022).

³⁵⁷ Bernard D Cole, "Right-Sizing the Navy: How Much Naval Force Will Beijing Deploy?", op cit., p. 536.

капацитета нуклеарног одвраћања.³⁵⁸ Развој нових подморница поједини аналитичари оцењују недовољним, с обзиром на то да кинеска морнарица не показује веће интересовање за интензивне вежбе, што може да има лош утицај на оперативне способности у реалним ситуацијама.³⁵⁹ Други аутори истичу да су нове кинеске подморнице знатно „тише“ са ширим спектром борбених способности што представља видан напредак у односу на претходне моделе. Штавише, током периода када су кинеске нове подморнице ушле у оперативну употребу амерички против-подморнички капацитети били су у релативно лошем стању. Како Самјуел Бел (Samuel Bell) истиче, ово је за Кину представљало повољне околности с обзиром да мали број оружаних платформи може ефикасно да се супростави подморницама на нуклеарни погон.³⁶⁰

Почетком 21. века значајан напредак могао се уочити у погледу ширења индустрије бродоградње. До краја 2005. године у Кини је функционисало преко 1,200 бродоградилишта, која су већином била фокусирана на цивилну бродоградњу. До краја 2007. године Кина је постала друга водећа држава у свету посматрајући годишњу производњу бродова, да би 2010. године заузела прво место у свету. Самоодрживост индустрије постала је важан циљ кинеске поморске стратегије, што се могло уочити у количини набавке иностраних компоненти која је до 2008. године опала за 40 процената.³⁶¹ Изградња ратних бродова ипак није била на истом нивоу. Комплексност ових система није дозвољавало Кини да ратну морнарицу гради искључиво у „домаћој радиности“, због чега се ослањала на компоненте из иностранства пре свега из Француске, Русије и Украјине.³⁶² Проблеми брзог развоја ратне морнарице утолико су били сложенији јер нису могли да се надоместе искључиво новцем и куповином страних компоненти с обзиром да су државе опрезне када је у питању продаја војне технологије.

Бернард Кол, у књизи „*Велики зид на мору*“ (The Great Wall at Sea), констатује да је кинеска морнарица у периоду након Хладног рата па до 2010. године ојачала арсенал са преко 40 подморница од којих су пет на нуклеарни погон (две или три вероватно поседују балистичко наоружање); 15 разарача; 16 фрегата; преко 50 патролних чамаца који могу да испуштају крстареће ракете; као и већим бројем амфибијских бродова-возила. Кол истиче да је већина технике постала оперативна након 2000. године када се уочава убрзање у модернизацији ратне морнарице. Наиме, током прве деценије 21. века Кина је постала водећи произвођач подморница, док је у просеку градила три брода годишње.³⁶³ Посматрајући ове трендове Кол истиче да ће Кина почетком друге деценије 21. века вероватно имати довољно оспособљену морнарицу која може да испуњава све мисије и пројектује моћ на отвореним морима.³⁶⁴

Амфибијске способности морнарице НОАК почетком 21. века такође су привукле пажњу западних аналитичара. Током 2006. године западни извори су констатовали да Кина у регионима близу Тајвана држи распоређено око 400,000 трупа које су опремљене за амфибијске операције. Овде се не говори искључиво о поморској пешадији тј. маринцима већ и о другим видовима војске, као и о близу 2,700 тенкова и преко 3,000 комада различите артиљерије. Аналитичари у Пентагону истакли су да се средином друге деценије 21. века

³⁵⁸ Sarah Kirchberger, *Assessing China's Naval Power Technological Innovation, Economic Constraints, and Strategic Implications*, Springer 2015, p. 219-221.

³⁵⁹ Hans Kristensen, "China's Submarine Fleet Continues Low Patrol Rate", *Federation of American Scientists*, February 2007, Available from https://fas.org/blogs/security/2007/02/post_2/ (Accessed 11 August 2022).

³⁶⁰ Samuel Bell, *The Impact of The Type 094 Ballistic Missile Submarine on China's Nuclear Policy*, Master Thesis, Naval Post Graduate School, 2009, pp. 35-37

³⁶¹ Sarah Kirchberger, *Assessing China's Naval Power Technological Innovation, Economic Constraints, and Strategic Implications*, op cit, p. 142.

³⁶² Isto, pp. 150-155.

³⁶³ Bernard D. Cole, *The Great Wall at Sea: China's Navy in the Twenty-First Century*, Second Edition, Naval Institute Press 2010, p. 87.

³⁶⁴ Isto, p. 88.

може очекивати да Кина оствари капацитете за амфибијски транспорт до 1,000 тенкова, не рачунајући цивилне бродове који се такође могу користити у ову сврху.³⁶⁵

Значај амфибијских способности у нашем случају је утолико већи јер указује не само на модернизацију и борбену спремност НОАК, већ и на будући правац дејства. Крајем деведестих година 20. века амфибијске вежбе постале су један од главних приоритета оружаних снага у циљу спречавања било каквог покушаја осамостаљења Тајвана, како су кинески политичари истицали. Војне области Нанђин (Nanjing) и Гуанжо (Guangzhou) на југу и истоку Кине представљале су центар ових дешавања, при чему су поједине дивизије копнене војске добиле већу количину модерне технике и наоружања потребних за амфибијске операције. Редовне амфибијске вежбе опочеле су 1996. године, при чему је вежба „Ослобађање 1“ (Liberation 1) 2001. године била највећа са преко 100,000 трупа и са видним учешћем морнарице и авијације. Сличне вежбе поновљене су и 2002., 2003. и 2004. године, при чему је циљ последњих био, како се у кинеским медијима истицало, успотстављање ваздушне доминације у случају тајванског сценарија. Денис Бласко, аутор који је доста пажње посветио развоју НОАК, сумња да је у том периоду око четвртина трупа копнене војске прошла некакав вид амфибијске обуке или мисија које подразумевају искрцавање. Бласко закључује да су се у периоду од 1996. године па до половине прве деценије 21. века амфибијске способности НОАК значајно побољшале.³⁶⁶

Табела бр. 3 - Број примарних површинских бродова у кинеској ратној морнарици након Хладног рата.³⁶⁷

Тип пловила/година	1990.	2000.	2010.
Разарачи	14	21	26
Фрегате	24-37	41	51
Ракетни чамци	~160	~98	~79
Подморнице	~51-94	~64	~62-70
Амфибијска возила	44	49-56	63
Носачи авиона	-	-	-

Промене у погледу начина рада ратне морнарице у 21. веку огледају се у увођењу нових доктринарних решења попут „Комбинованих регулација кампање“ (Combined Campaigns Regulations). Суштина нове доктрине је удаљавање од некадашњег маоистичког приступа поморским биткама, који се добрим делом сводио на герилско ратовање на мору и усвајање нових принципа поморске битке који се већим делом темеље на употреби модерне технологије. Стратешке смернице о којима је раније било речи утицале су и на промене у морнарици, при чему је тзв. борба у високотехнолошким условима представљала основу на којој је и морнарица ревидирала своју доктрину. У новим оквирима рада од морнарице се очекује да развије нова тактичка решења која су адекватна за борбу против високо-технолошког непријатеља; да умањи утицај иностраних технологија на развој домаће наменске индустрије; да развије нове здружене оперативне способности и повећа интензитет вежби и маневара; да се фокусира на информационо ратовање и развој високо-прецизног наоружања; као и да реорганизује начин команде, контроле и комуникације у складу са савременим војним стандардима.³⁶⁸

Коначно, развој кинеске морнарице није се одвијао изоловано већ у складу са искуствима других држава, као што је то био случај Велике Британије у рату на Фокландским острвима. Кинески официри учили су пропусте у операцијама аргентинске војске у покушају да зауставе логистичку подршку британске морнарице, што је омогућило

³⁶⁵ Richard D. Fisher, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*, op cit., p. 154.

³⁶⁶ Denis Blasko, *The Chinese Army Today: Tradition and transformation for the 21st Century*, op cit, pp. 151-156.

³⁶⁷ Подаци преузети из Bernard D. Cole, *The Great Wall at Sea: China's Navy in the Twenty-First Century*, op cit., p 91-93.

³⁶⁸ Bernard D. Cole, *The Great Wall at Sea: China's Navy in the Twenty-First Century*, op cit., p. 146.

Британцима да несметано дејствују. Значај логистике је потврђен касније и у Белој књизи из 2008. године у којој логистичка подршка представља темељ поморских операција. У складу са тим НОАК је убрзала изградњу поморских база, складишта, пристаништа и аеродрома.³⁶⁹ Рат на Фокландским острвима пружио је увид морнарици НОАК шта може очекивати у будућим поморским биткама. Успостављање контроле простора представљао је за кинеске стратеге централни аспект борбе, при чему је потапање британског ратног брода *Sheffield* потврдило значај модерног против-бродског наоружања.³⁷⁰

Значај морнарице за будућу политику Кине може се видети у Белим књигама из 2004, 2006. и 2008. године.³⁷¹ У Белој књизи из 2004. године наводи се да треба успоставити „команду над морем“, док је председник Ху Ђинтао у том периоду заговарао развој снажне морнарице која може да очува поморске интересе Кине.³⁷² У документу из 2006. године наводи се да су циљеви морнарице проширивање стратешке дубине према мору и развој оперативних способности на отвореном мору.³⁷³ Овде се имплицитно наводи да ће будући планови морнарице подразумевати некакав облик пројекције моћи, иако се то тачно не дефинише. Бела књига из 2008. године отпочиње са констатацијом да мултиполаризација света добија на брзини, због чега је неопходно начинити измене у међународном систему како би се очувала његова стабилност. У документу се наводи да морнарица тежи стварању озбиљних капацитета површинске флоте, при чему се истиче изградња нових фрегата и разарача, као и опремање поморске пешадије новим амфибијским возилима.³⁷⁴ Током прославе дана кинеске морнарице 2009. године председник Ху Ђинтао још једном је потврдио циљеве наведене у Белим књигама, истичући да морнарица треба да „настави са свеобухватном модернизацијом како би што ефикасније испуњавала задатке у предстојећем столећу“.³⁷⁵

Модернизација кинеске ратне морнарице није прошла неопажено. Током 2005. и 2006. године Пентагон је констатовао да Кина тежи развоју морнаричких капацитета који дозвољавају војне операције и до 1,000 миља од кинеске обале, што је изазвало сумње да се оружане снаге не припремају само за евентуалне сукобе са Тајваном. У извештају се наводи да ако се настави овакав развој оружаних снага, Кина ће у будућности моћи да пројектује моћ даље од Тајвана.³⁷⁶ Ово је касније потврђено у извештају из 2008. године. Цитирајући кинеске изворе, америчко министарство одбране сматра да трансформација кинеских снага има за циљ ширење њеног присуства у Источном и Јужном кинеском мору.³⁷⁷ У Четворогодишњем извештају одбране из 2006. године истиче се да Кина има потенцијал да се такмичи са Сједињеним Државама.³⁷⁸ Потенцијал кинеских оружаних снага о коме се рапсрављало у овим извештајима постао је јасан 2010. године када је кинеска морнарица

³⁶⁹ Christopher D. Yung, “Sinica Rules the Waves? The People’s Liberation Army Navy’s Power Projection and Anti-Access/Area Denial Lessons from The Falklands/Malvinas Conflict”, in: Andrew Scobell David Lai Roy Kamphausen (eds.), *Chinese Lessons from Other Peoples’ Wars*, Strategic Studies Institute, 2011 p. 91-92.

³⁷⁰ Исто, p. 95.

³⁷¹ Bernard D. Cole, *The Great Wall at Sea: China’s Navy in the Twenty-First Century*, op cit., p. ix.

³⁷² Jason J. Blazevic, “The Taiwan Dilemma: China, Japan, and the Strait Dynamic”, *Journal of Current Chinese Affairs*, Vol. 4, No. 4, 2010, p. 152.

³⁷³ “China’s National Defense in 2006”, *Information Office of the State Council of the People’s Republic of China*, Beijing, December 2006, Available from <http://www.china.org.cn/english/features/book/194482.htm> (Accessed 15 May 2022).

³⁷⁴ “China’s National Defense in 2008”, *Information Office of the State Council of the People’s Republic of China*, Beijing 2009, Available from http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7060059.htm, (Accessed 17 May 2022).

³⁷⁵ Цитирано према Bernard D. Cole, *The Great Wall at Sea: China’s Navy in the Twenty-First Century*, op cit., p. xiii.

³⁷⁶ Office of the Secretary of Defense, *The Military Power of the People’s Republic of China 2005*, Annual Report to Congress, pp. 12-13; Office of the Secretary of Defense, *The Military Power of the People’s Republic of China 2006*, Annual Report to Congress, pp. 11-12.

³⁷⁷ Office of the Secretary of Defense, *The Military Power of the People’s Republic of China 2008*, Annual Report to Congress, pp. 29-30.

³⁷⁸ Richard D. Fisher, *China’s Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*, op cit., p. 170.

отпочела са размештањем савремених ратних бродова и поморским вежбама на већој удаљености од обале, пре свега у Индијском океану и западном Пацифику.³⁷⁹

Иако се у овим извештајима напомиње проблем евенуталне пројекције моћи, неки аутори сматрали су да је током овог периода Кина била усмерена првенствено на развој стратегије контроле простора тзв. A2/AD.³⁸⁰ Способности које је Кина успела да развије у оквиру овог концепта „отупили“ су оштрицу америчких поморских снага, што доводи у питање колико ефикасно Сједињене Државе могу да интервенишу у близини кинеске обале. Највећи проблем који се појављује овим поводом јесте питање Тајвана и америчких могућности да брани острво ако се Кина одлучи на војну интервенцију.³⁸¹ Контролу простора кинеска морнарица развила је претежно под утицајем Совјетског Савеза. Овакав концепт одбране копненог дела државе је иначе карактеристичан за копнене силе које покушавају да створе већу морнарицу.³⁸²

Тоши Јошихара (Tohsi Yoshihara) и Џејмс Хоумс (James Holmes) посвећују скоро читаво поглавље у својој књизи објашњавајући да контрола простора представља дефанзивну стратегију инфериорних поморских сила. Уосталом, током овог периода могућности кинеске морнарице биле су ограничене на поморску област унутар првог ланца острва, ако не и мање.³⁸³ Томас Ерхард и Роберт Ворк (Thomas P. Ehrhard, Robert O. Work) у извештају из 2008. године истичу да је кинески концепт контроле простора замишљен тако да отежа или спречи приступ америчким снагама Тајвану и регионалним водама, онолико дуго колико је потребно Кини да испуни своје политичке циљеве.³⁸⁴ Аутори на крају извештаја остављају суморну поруку да „по први пут након осамдесетих година, и други пут након Другог светског рата, америчке групе носача авиона ускоро ће се сусрести са претњом великог домета“.³⁸⁵

На озбиљност изазова модернизоване кинеске ратне морнарице за америчке интересе у региону указао је и Ендру Крепиневич (Andrew F. Krepinevich). У чланку објављеном у часопису *Foreign Affairs* из 2009. године аутор напомиње да је кинеска стратегија контроле простора уперена против поморских снага Сједињених Држава у намери да им ограничи приступ и контролише простор од кинеске обале све до другог ланца острва. Наоружање које Кина развија чини америчке системе превазиђеним и неадекватним да се супротставе таквој претњи.³⁸⁶ У раду овог аутора може се осетити забринутост и сумња да Сједињене Државе не разумеју изазов који Кина представља у регионалним водама, што се добрим делом потврдило и у политици какву је Вашингтон водио према Кини у годинама након Хладног рата.

1.3. Друга артиљерија - стратешке снаге

Развој кинеских стратешких снага, односно Друге артиљерије почиње током осамдесетих година када је Комунистичка партија Кине променила став по питању

³⁷⁹ Sumathy Permal, “China’s Military Capability and Anti-access Area-denial Operations”, *Maritime Affairs*, Vol. 10 No. 2, 2014, p. 24.

³⁸⁰ Контролу простора можемо дефинисати као онемогућавање и успоравање туђих пловила на одређеном простору што утиче на приступ и могућности маневрисања на том простору.

³⁸¹ David W. Kearn, Jr, “Air-Sea Battle and China’s Anti-Access and Area Denial Challenge”, *Orbis*, Vol. 58, No. 1, 2014, pp. 134-135.

³⁸² Michael McDevitt, “The Strategic and Operational Context Driving PLA Navy Building”, in: Roy Kamphausen and Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People’s Liberation Army: Exploring the Contours Of China’s Military*, Strategic studies institute 2007, pp. 490-491.

³⁸³ Tohsi Yoshihara and James Holmes, *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to US Maritime Strategy*, Naval Institute Press 2010, pp. 112-141.

³⁸⁴ Thomas P. Ehrhard, Robert O. Work, *Range, Persistence, Stealth, and Networking: The Case for a Carrier-Based Unmanned Combat Air System*, Center for Strategic and Budgetary Assessments 2008, pp. 137-138.

³⁸⁵ Isto, pp. 195.

³⁸⁶ Andrew F. Krepinevich, Jr, “The Pentagon’s Wasting Assets: The Eroding Foundations of American Power”, *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 4, 2009, p. 22-23.

нуклеарног одвраћања. Наиме, од настанка ракетних снага 1966. године питања нуклеарног оружја била су резервисана за политички врх партије, док су идеје о одвраћању остављене по страни због свог „не-марксистичког“ карактера. Крајем двадесетог века кинеске ракетне снаге усвојиле су низ докумената са доктринама које прецизно одређују начин рада Друге артиљерије, а што укључује: одржавање нуклеарног и конвенционалног наоружања и проширивање арсенала конвенциоалних ракета, већи фокус на квалитет развоја наоружања, као и даљи развој и иновације како би се арсенал побољшао.³⁸⁷

Добар део развоја кинеских стратешких снага био је усмерен на одвраћање регионалних актера, пре свега Сједињених Држава и Јапана, да интервенишу у случају ескалације сукоба са Тајваном. У појединим документима Друге артиљерије истиче се да припрема и распоред ових снага мора да буде учињен тако да у случају конвенционалног сукоба капацитети могу брзо да се употребе против непријатеља.³⁸⁸ Ово се видело током Тајванске кризе 1995-1996. године када је велики број ракетних система био размештен на југоисточној обали Кине у близини Тајвана, као и када су вршене ракетне пробе. Као и у другим видовима војске, тако и у Другој артиљерији коришћење наоружања које може брзо да онеспособи противничке снаге било је у складу са идејом тзв. топуза убице.³⁸⁹

Нуклеарна доктрина кинеских стратешких снага начињена је у стандардним оквирима одвраћања, што подразумева принцип одмазде, при чему се истиче некоришћење нуклеарног оружја за извођење првог удара. Све ово указује на дефанзивну оријентисаност употребе нуклеарног оружја, што је иначе карактеристично и код других сила. Са друге стране, употреба конвенционалног балистичког наоружања другачије је дефинисана. Наиме, употреба конвенционалних пројектила дефинисана је у оквирима тзв. здружених ракетних напада (joint firepower attacks). У оквиру ових напада балистичко наоружање би се користило у случају ракетног напада на непријатеља, пружања подршке при искрцавању војске на острвима или зарад уклањања блокада на мору. У овом случају офанзивна намена конвенционалних пројектила може се лако уочити, као и то да њихова употреба није конципирана искључиво за одвраћање. Као што Еван Медеирос (Evan S Medeiros) указује, НОАК је видела конвенционалне капацитете Друге артиљерије као офанзивно средство које треба да пружи иницијативу током борбе и предухитри противничке снаге.³⁹⁰ Још једном овде можемо видети апсекте тзв. топуза убице, при чему би балистичке ракете требало да онеспособе противника пре него што дође до контакта на фронту.

Модернизација ракетних снага обухватила је два значајна аспекта технологије. Прво, крајем 20. века Кина је отпочела развој друге генерације интерконтиненталних ракета DF-31 и DF-41, као и ракета које се могу лансирати са подморница JL-2. Током овог периода Кина је ставила у оперативну употребу већи број ракета средњег и кратког домета попут DF-11, DF-15, DF-21. Велики напредак у Другој артиљерији може се видети и у коришћењу нових сателитских могућности при навођењу пројектила, чиме се прецизност ракета значајно повећава.³⁹¹ Ово нас води и до другог технолошког аспекта, односно до модернизације сателитско-информационог система. Након 1997. године војска је одлучила да дигитализује комуникације Друге артиљерије како би се осигурао и убрзао проток података. Пар година касније, јануара 2000. године, Кина је послала свој први војни сателит у орбиту *Feng-Huo-1*.

³⁸⁷ Evan S Medeiros, ““Minding the Gap”: Assessing the Trajectory of The PLA’s Second Artillery”, in: Roy Kamphausen and Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People’s Liberation Army: Exploring the Contours of China’s Military*, Strategic Studies Institute 2007, pp. 143-149.

³⁸⁸ Brad Roberts, “Strategic Deterrence Beyond Taiwan”, in Roy Kamphausen, David Lai and Andrew Scobell (eds.), *Beyond the Strait: PLA Missions Other Than Taiwan*, Strategic Studies Institute 2009, pp. 187-188.

³⁸⁹ M. Taylor Fravel and Evan S. Medeiros, “China’s Search for Assured Retaliation: The Evolution of Chinese Nuclear Strategy and Force Structure”, *International Security*, Vol. 35, No. 2, 2010, p. 65.

³⁹⁰ Evan S Medeiros, ““Minding the Gap”: Assessing the Trajectory of The PLA’s Second Artillery”, op cit., pp. 166-167.

³⁹¹ Avery Goldstein, “Great Expectations: Interpreting China’s Arrival”, op cit., pp. 16-17.

Сателит је био наставак С4ISR модернизације што је требало да побољша комуникацију и навигацију у оквиру стратешких снага.³⁹²

Важан аспект кинеске Друге артиљерије у контексту уравнотежавања Сједињених Држава, као и јачање капацитета контроле простора јесте развој против бродских балистичких ракета - ПББР (Anti-ship ballistic missile). Идеје о развоју оваквих ракета појавиле су се током деведесетих година и требало је да представљају асиметрично наоружање за које америчке снаге немају адекватно решење. Раш Доши сматра да су ПББР замишљене као оружје које може да елиминише носаче авиона, при чему се верује да ракете могу да одврате и читаве групе носача ако буду у стању да прецизно погоде мете у покрету.³⁹³ Фокус на развоју ПББР указује и на то да је Кина у овом периоду била првенствено заинтересована за одвраћање. Наиме, ракете могу да уништавају различите циљеве на мору, али не могу да замене носаче авиона, подморнице и сличне поморске системе, а још мање да могу да пројектују моћ на мору.³⁹⁴

Развој овог наоружања олакшао је Кини реализацију стратегије контроле поморског простора уз релативно мале материјалне трошкове. Наиме, ПББР у значајној мери могу да отежају функционисање и размештање противничких поморских снага, при чему Кина не мора да поседује капацитете велике површинске флоте. Озбиљна претња овог наоружања потврђена је у извештајима Пентагона 2004. и 2005. године, у којима се говори да Кина користи балистичке ракете како би реализовала стратегију А2/АД у регионалним морима.³⁹⁵ Ендру Рос (Andrew Ross) овај тип наоружања назива „револуционарно откриће у ремећењу“ (disruptive revolutionary innovation), с обзиром на то да утиче на америчку концепцију пројекције моћи и евентуалних трошкова са којима америчке снаге морају да калкулишу у случају сукоба.³⁹⁶

Развој ПББР изазвао је страх међу појединим америчким аналитичарима, јер оружје омогућава Кини да делује превентивно према противничкој морнарици у случају да дође до ескалације. Како Томас Манкен (Thomas G. Mahnken) уочава, ако се испостави да Сједињене Државе и савезници не могу да пронађу довољно добра решења за овај тип пројектила, Кина ће их користити као додатно средство одвраћања против америчких носача авиона. На крају, ако се испостави да Кина заиста може успешно да рукује овим наоружањем, што захтева модерне системе информисања и навигације, она ће остварити значајан утицај на регионалну равнотежу снага.³⁹⁷ Намену овог наоружања као „убицу носача“ (carrier killer) потврдили су и поједини официри НОАК, истичући да у комбинацији са осталим оружјем из арсенала, балистичке ракете могу да елиминишу носаче авиона као најважније циљеве у регионалним водама.³⁹⁸ Током 2010. године, Кина је по први пут ставила у оперативну употребу ПББР тип DF-21D која има домет близу 1.500 километара.³⁹⁹

Ендру Ериксон (Andrew S. Erickson) наглашава да политичке околности које могу да доведу до коришћења оваквог наоружања, осим офанзивне употребе, у највећој мери прате корак кинеског концепта одвраћања.⁴⁰⁰ Са друге стране, кинески концепт одвраћања не

³⁹² Stephen Polk, "China's Nuclear Command and Control", in: Lyle J. Goldstein and Andrew S. Erickson (eds.), *China's Nuclear Force Modernization*, Naval War College 2005, pp. 16-18

³⁹³ Rush Doshi, *The Long Game China's Grand Strategy to Displace American Order*, op cit, pp. 92-93.

³⁹⁴ Andrew S. Erickson, *Chinese Anti-Ship Ballistic Missile (ASBM) Development: Drivers, Trajectories and Strategic Implications*, The Jamestown Foundation 2013, p. 71.

³⁹⁵ Isto, p. 17.

³⁹⁶ Цитирано према Thomas G. Mahnken, "China's Anti-Access Strategy in Historical and Theoretical Perspective", *Journal of Strategic Studies*, Vol. 34, No. 3, 2011, p. 301.

³⁹⁷ Isto, p. 315.

³⁹⁸ Andrew S. Erickson, *Chinese Anti-Ship Ballistic Missile (ASBM) Development: Drivers, Trajectories and Strategic Implications*, op cit., p. 34.

³⁹⁹ Anthony H. Cordesman and Joseph Kendall, *Chinese Strategy and Military Modernization in 2016: A Comparative Analysis*, Center for Strategic and International Studies, 2016, p. 386.

⁴⁰⁰ Andrew S. Erickson, *Chinese Anti-Ship Ballistic Missile (ASBM) Development: Drivers, Trajectories and Strategic Implications*, op cit., p. 121.

улива превише поверења у погледу дефанзивне природе ове стратегије. Наиме, за разлику од западних аутора који одвраћање виде као поступак обесхрабривања противника да учини оно што је наумио, *weishe* на кинеском укључује и поступак принуде. Кинески стратеги одвраћање разумеју као идеју принудне дипломатије (*coercive diplomacy*), коју је представио Томас Шелинг (Thomas Schelling) још током Хладног рата. Другим речима, одвраћање не служи само како би се противник обесхрабрио већ и како би се остварили зацртани циљеви на рачун непријатеља.⁴⁰¹ Ствари постају утолико компликованије ако се узме у обзир мишљење кинеских стратега који сматрају да конвенционалне и нуклеарне способности Друге артиљерије треба спојити.⁴⁰² Посматрано из овог угла, балистичке ракете би могле хипотетички да се искористе и онда када је неопходно остварити циљеве који нису везани искључиво за одбрану државе, али се тичу националних интереса. Губитак носача авиона за Сједињене Државе највероватније представља незамислив сценарио и вероватно цену коју Вашингтон не би био спреман да плати. Због овога само постојање балистичких ракета које могу да униште велике ратне бродове може да представља довољан „аргумент” да Кина своје политичке намере реализује без обзира да ли оружје заиста функционише или не.

1.4. Политичке намере, стратешка култура и ставови појединих аутора

Како би били сигурни да је модернизација НОАК представљала унутрашње уравнотежавање, а не само развој војске у циљу обнове застарелих капацитета, неопходно је да укажемо на намере кинеског руководства, као и да објаснимо поједине недоумице у вези кинеске стратешке културе. Раш Доши у својој књизи „Дуга игра“ (*The Long Game*) представио је развој кинеске велике стратегије и дугорочно планирање Кине да уклони Сједињене Државе са позиције униполарне силе.⁴⁰³ Дошијева књига осим што представља важно штиво за свакога ко жели да упозна Кину као велику силу са глобалним политичким амбицијама, такође пружа добар увид у то како су кинески политичари након Хладног рата гледали на Сједињене Државе и конципирали политику на међународној сцени.

Једна од основних смерница кинеске стратегије након Хладног рата гласила је „скривање сопствених потенцијала како би се добило на времену“ (*Tao Guang Yang Hui*). Идеја ове политичке стратегије поклапала се са Денговим размишљањем да Кина своју моћ на глобалној сцени мора правовремено да открије, у супротном изазваће оштре реакције које ће државу довести у неповољан положај. Кинески страхови били су оправдани у одређеној мери, поготово ако узмемо у обзир положај Сједињених Држава у међународној политици током овог периода. Дезинтеграцијом Совјетског Савеза, Сједињене Државе су остале без примарног ривала док су још увек биле у поседу неприкосновене војне моћи. Штавише, интервенцијом на Блиском истоку Вашингтон је показао да су домет и могућности америчких оружаних снага глобалног опсега.

Проблем америчке моћи био је уочљив у ставовима различитих кинеских званичника. Ђанг Цемин говорио је да Сједињене Државе настоје да међународни поредак претворе у униполарни систем у коме доминира само једна сила. Страхови кинеског председника били су јасни и када је говорио о Сједињеним Државама као сили „која ће дуже време успети да одржи значајну предност у политици, економији, науци, технологији и војним пословима“.⁴⁰⁴ Ове страхове делили су и остали политичари у Комунистичкој партији. Ху Ђинтао, Цеминов наследник, окарактерисао је Сједињене Државе као “централну осу кинеске спољне политике”.⁴⁰⁵ Кинески премијер Вен Ђабао (Wen Jiabao), отишао је корак даље, описујући

⁴⁰¹ О кинеском моделу одвраћања видети више у Игор Пејић, “Развој савременог кинеског концепта конвенционалног одвраћања”, *Војно дело*, Бр. 4/2022. стр 15-27.

⁴⁰² Anthony H. Cordesman and Joseph Kendall, *Chinese Strategy and Military Modernization in 2016: A Comparative Analysis*, op cit., p. 380

⁴⁰³ Rush Doshi, *The Long Game China's Grand Strategy to Displace American Order*, op cit.

⁴⁰⁴ Isto, p. 55

⁴⁰⁵ Isto, p. 56

Сједињене Државе као силу која ће настојати да свим средствима очува своју позицију у међународној политици што укључује и обуздавање Кине. Други истакнути чланови Кинеске комунистичке партије, попут Занг Ђинхонг (Zeng Qinghong), сматрали су да Кина представља потенцијалну претњу Сједињеним Државама и њеним интересима у међународној политици.⁴⁰⁶ Овакви ставови указују да су Сједињене Државе представљале језгро око којег се кинеска стратегија формирала након Хладног рата. Изјава председника Ђинтао да „Америка представља главног ривала са којим морамо да изађемо на крај на међународној сцени“,⁴⁰⁷ указује да су планови развоја кинеских оружаних снага конципирани у складу са политичким интересима који су посматрали поједине актере као препреке за будуће кинеске аспирације у међународној политици.

Крајем 20. и почетком 21. века Кина је разумела своју позицију слабијег играча због чега су тадашњи председници заговарали „смирен и ненаметљив“ приступ у међународној политици који је био у складу са Денговим принципима. Са друге стране, ово ни на који начин није значило да Кина нема амбиције да се избори за своје место у глобалној политици наспрам америчке моћи. У говору 1998. године Џемин је истакао да „због тренутне ситуације у међународној политици Кина мора да следи Денгове стратешке постулате: „Морамо да сакријемо наш потенцијал и добијемо на времену, увучемо канце, очувамо себе и планирамо наш даљи развој“.⁴⁰⁸ Ху Ђинтао делио је слична размишљања. Кинеска уздржаност на међународној сцени и у односима са Сједињеним Државама, условљена је једино њеном тренутном слабашћу. Како је Ђинтао закључио током 16. заседања Кинеске комунистичке партије: “Са развојем кинеске економије и националне моћи, имаћемо више флексибилности и самопоуздања у билатералном односима са Сједињеним Државама”.⁴⁰⁹

Намере о уравнотежавању америчке моћи биле су присутне и у војном руководству. Ли Хуачин (Li Huaqing), кинески адмирал и командант кинеске ратне морнарице, често је инсистирао да приоритет у модернизацији оружаних снага мора да буде на ратној морнарици и ваздухопловству, као главним видовима војске који могу ефикасно да дејствују у регионалном окружењу. Значај модернизације ових видова војске као и финансирање пројеката асиметричног наоружања потврдили су и други генерали НОАК. Жанг Ванјан (Zhang Wangnian) је често истицао да модернизација ових видова војске представља стратешке циљеве за шта се морају одвојити неопходна средства. Да је модернизација НОАК ствар уравнотежавања Сједињених Држава указује и то да се Кина одлучила за развој морнарице и ваздухопловства, стављајући копнене снаге у други план упркос ризику сукоба са Индијом или Вијетнамом почетком деведесетих година.⁴¹⁰

Намере кинеских политичара очигледно су биле усмерене на неки вид уравнотежавања моћи Сједињених Држава, чак и онда када је Кина поседовала релативно ограничене капацитете. Ипак, ставови политичара не морају увек да се поклапају са државном стратегијом, па тако и њихове жеље за стварањем паритета моћи са Вашингтоном не морају да представљају уравнотежавање. Један од контра-аргумента који би овде могао прво да се наведе јесте да кинеска стратешка култура не заступа конфликтне ставове, као и да није утемељена на употреби силе, односно на принципима реалполитике, као што је то случај са западним силама. Неко други би истакао да намере једне стране не морају да представљају и стварну политику, ако их нико други тако не види. Коначно, трећи контра-аргумент би захтевао да је поред намера неопходно и деловање кинеске политике, како би били сигурни да се ради о уравнотежавању. С обзиром на то да смо аспект који се тиче деловања већ објаснили у претходном делу, пажња ће бити посвећена стратешкој култури и томе како је модернизација кинеске војске виђена почетком 21. века у америчким безбедносним круговима

⁴⁰⁶ Isto, p. 57.

⁴⁰⁷ Isto, p. 58.

⁴⁰⁸ Isto, p. 61.

⁴⁰⁹ Isto, p. 62

⁴¹⁰ Isto, p. 78-82.

Закључак да кинеска стратешка култура нема карактеристике стратешке културе западних земаља није у потпуности тачан из следећих разлога. Наиме, такав концепт последица је сплета лоших геополитичких околности које су задесиле Кину током 19. века, а касније је то постала мантра комунистичког режима. Удаљавање од западних вредности реалполитике које су поистовећиване са колонијализмом, комунисти су, не само у Кини, користили као практичан инструмент да своју политику представе као „праведнију“ у односу на ону коју заступају западне силе. Иако Кина, као и већина не-европских земаља, нема историју колонијалног експанзионизма нити је активно учествовала у ривалству великих сила које је обележило стварање међународног поретка, не значи да није практиковала принципе реалполитике, а још мање значи да је избегавала рат. Као цивилизација која сеже у историју хиљадама година, Кина је у великом броју случајева била је учесник крвавих унутрашњих и спољашњих сукоба. Тако на пример, у периоду од 1100. године пре нове ере па све до краја Ђинг династије 1911. године, Кина је водила 3,790 забележених ратова, како против унутрашњег тако и против спољашњег непријатеља. Историјски подаци такође указују да је за време Минг династије Кина у просеку водила 1.12 ратова годишње против спољашњих непријатеља.⁴¹¹

Иако није вршила шире експанзије, Кина је током историје релативно често ратовала са суседима како би осигурала свој утицај у региону. Ови ратни походи углавном су се одвијали у циклусима. Када би династија заузела престо ратни походи су трајали све док не почну да се погоршавају услови у унутрашњој политици и запрети опасност смене владара. Током империјалног периода, Кина је показивала слично понашање као и западне државе. Наиме, заузимање територије пратило је изградњу војних утврђења која су требала да обезбеде контролу над тим простором. Штавише, у случају побуне или напада Кина би водила нове ратове како би сузбила противничка дејства и казнила непријатеље.⁴¹² У новијој историји Кина је имала сличне подухвате. Први Кинеско-јапански рат 1894-1895. године вођен је ради позиционирања једне силе која ће контролисати корејско полуострво. Учешће НР Кине у Корејском рату почетком педесетих година 20. века је такође представљало тежњу кинеских власти да одрже своје присуство на полуострву и осигурају своју позицију у регионалној политици. У случају Тајванске кризе током педесетих година Кина је користила оружане снаге са циљем да одврати приближавање Тајвана и Сједињених Држава, а у крајњем исходу да острво врати под потпуну контролу Кине. Кинеско-вијетнамски рат 1979. године потврђује да Кина води рачуна о својим интересима у региону, као и да не допушта мањим државама да воде политику која би ишла на штету политичке равнотеже какву Пекинг очекује.

Алистер Ијан Џонстон (Alistair Ian Johnston), један од познатијих синолога, сматра да је кинеска стратешка култура, нарочито за време велике династије Минг, била у доброј мери у складу са принципима реалполитике. Начин на који су доношене политичке одлуке, као и начин на који су кинески владари приступали безбедносним изазовима темељени су на оружаним способностима државе. Кина која гаји “не-конфликтну” стратешку културу утемељену на конфучијанским учењима представља само једну страну целокупне парадигме. Друга страна представљена је у тзв. *parabellum* култури која заговара употребу оружаних снага и насилних метода како би се изашло на крај са непријатељима. Ова друга страна кинеске стратешке културе блиска је западним концептима реалполитике, при чему је уништење противника важан аспект националне безбедности и опстанка државе.⁴¹³

У књизи „*Културолошки реализам*“ (*Cultural Realism*) Џонстон је показао да иако конфучијански аспекти утичу на кинеску стратешку културу, *parabellum* парадигма је та која доминира, поготову онда када се Кина сусреће са спољашњим непријатељима. За Мао

⁴¹¹ Micael D. Swaine and Ashley J. Tellis, *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present and Future*, RAND Corporation 2000, p. 46.

⁴¹² Isto, p 50-53.

⁴¹³ Alistair Ian Johnston, *Cultural Realism Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*, Princeton University Press, 1995.

Цедунга рат је политика проливања људске крви чији је циљ сопствени опстанак и уништење непријатеља. „Ко жели да заузме и очува власт мора имати јаке оружане снаге... Ми смо против рата и не желимо рат. Али једино ратујући можемо спречити рат...“⁴¹⁴ Закључак Џонстоновог истраживања јесте да су кинески владари употребу оружаних снага у офанзивним или дефанзивним дејствима одређивали у складу са материјалним капацитетима. Са доласком комуниста ситуација се није значајније променила. Маов приступ кризним ситуацијама варирао је од тренутне позиције Кине и њених капацитета. Џонстон указује да у кризама са Сједињеним Државама и Совјетским Савезом, Кина је била спремна на употребу оружаних средстава онда када је то било неопходно. На крају, рат у Вијетнаму, као и заузимање ланца острва Спартли у Јужном кинеском мору 1988. године указују на офанзивну примену силе.⁴¹⁵ Као што Џонстон истиче на крају свог истраживања, кинеска стратешка култура суштински се не разликује од западне која добрим делом следи принципе реалполитике.⁴¹⁶

Ричард Фишер (Richard D. Fisher) иде корак даље објашњавајући да кинески комунисти нису избегавали офанзивне ратове који са собом носе велики ризик и људске губитке. Штавише, Пекинг је дефиницију „победе“ јасно уоквирио геостратешким и оперативним резултатима. Након Другог светског рата и грађанског рата, који су исцрпили Кину, Мао је видео интерес да кинеску армију ангажује у Корејском рату. Наметање кинеског утицаја на Корејском полуострву и задавање потенцијално великих губитака америчким снагама виђено је као оправдан циљ за који је погинуло макар 250,000 кинеских војника. Денг, који је са правом представљан као реформатор кинеске државе, такође се служио ратом како би испунио спољашње и неке унутрашње политичке циљеве. Како Фишер наводи, неуспела кампања у Вијетнаму је консолидовала партнерство Вијетнама и Совјетског Савеза, а са друге стране охрабрила Западне силе да подрже Кину и њену анти-совјетску политику.⁴¹⁷

Погрешна интерпретација кинеске стратешке културе била је тема рада Мајкла Пилсбурија (Michael Pillsbury), човека који је већи део своје каријере посветио изучавању Кине током рада у Пентагону и америчком Сенату. У књизи „Стогодишњи маратон“ (*The Hundred-Year Marathon*) Пилсбури објашњава улогу тајне, обмане и мистификације у кинеској стратешкој култури и како је она изгледала током комунистичког периода. Идеје о мирном расту, сарадњи и о томе да Кина није спремна да „потегне пиштољ“ представљају митове који су створени, како овај аутор сматра, лошом интерпретацијом кинеских извора и лукавом политиком кинеског руководства. Пилсбури у књизи признаје да је и сам био обмањен идејама да Кина не тежи ривластву, а још мање некаквом виду доминације. Ипак, размишљања кинеских јастребова, који руководе и кинеском спољном политиком, указују да је Кина спремна за такмичење са Сједињеним Државама, што укључује и борбу за превласт у светској политици.⁴¹⁸

Детаљније представљање кинеске стратешке културе захтевало би посебно истраживање, ипак у претходним редовима можемо видети, чак и у кратким цртама, да кинеска стратешка култура не представља препреку за стратегију уравнотежавања. Присуство реалполитичких принципа указује да је кинеска стратешка култура, у најмању руку, компатабилна са реализмом и стратегијама које прате овај стил управљања државом. У Сједињеним Државама одређени аутори су релативно брзо након Хладног рата, препознали да Кина не види партнера у Вашингтону и да ће покушати да уравнотежава америчку моћ.

⁴¹⁴ Цитирано према Alistair Ian Johnston, *Cultural Realism Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*, op cit., 256.

⁴¹⁵ Isto, p. 257.

⁴¹⁶ Isto, p. 258.

⁴¹⁷ Richard D. Fisher, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*, op cit, p. 9.

⁴¹⁸ Видети Michael Pillsbury, *The Hundred-Year Marathon: China's Secret Strategy to Replace America as the Global Superpower*, St. Martin's Griffin 2016.

Миршајмер је био међу првима који је говорио да Кина као сила у успону и Сједињене Државе као *status quo* сила не могу да остваре сарадњу, већ ће ступити у неки облик сукоба. Мада Кина није имала капацитете којим би угрозила регионални поредак у време када је писао књигу „*Трагедија политике великих сила*“, Миршајмер је истакао да латентни капацитети ове државе могу да омогуће Пекингу да потенцијално оствари регионалну хегемонију у будућности. Регионалне силе, укључујући и Русију, просто немају капацитета да се супроставе Кини уколико привреда ове државе настави да расте великом брзином. За Миршајмера такође не постоји сумња да ће Кина своје велике економске капацитете претворити у војну моћ како би осигурала своју регионалну хегемонију, као што су то учиниле и Сједињене Државе пре ње. Миршајмер сматра да је америчка политика према Кини лоше конципирана, као и постојање уверења да богата Кина неће покушати експанзионизам. Миршајмер закључује да је политика конструктивне сарадње погрешна и супротно томе Сједињене Државе би требало да покушају са политиком која би успорила даљи раст Кине.⁴¹⁹

Аронд Фрајдберг наводи да Кина суштински никад није успела да превазиђе своје сумње и страхове у вези Сједињених Држава. Након Хладног рата и упркос америчкој политици сарадње, Кина није променила своје мишљење о улози Запада као ривала. Напротив, како Фрајдберг уочава, кинески политичари су ово видели као политички притисак Запада за „отварањем“ кинеског друштва што би покренуло нежељене политичке промене и евентуално водило ка обуздавању Кине. Са друге стране, Пекинг је користио ову ситуацију стварајући стратегију којом је Кина изградила привреду и оружане снаге, а онда и променила свој став у спољној политици од стриктно дефанзивног до офанзивног.⁴²⁰

Дејвид Шамбо, познати синолог, у својим радовима пружао је различита објашњења. Са једне стране, Шамбо је истицао размишљања Органског и Куглера, говорећи да Кина личи на „незадовољну“ силу која жели да промени тренутни светски поредак. Шамбо сматра да ово незадовољство произилази из периода када је савремени поредак стваран по параметрима који одговарају западним силама, а када је Кина била слаба. Због тога кинески спољнополитички интерес јесте да ослаби амерички утицај у мери у којој може, али при том да сачува своју позицију.⁴²¹ У каснијем чланку из 2004. године, Шамбо заузима другачију позицију истичући да Пекинг води опрезну дипломатију која ствара пријатељства у региону, при чему се Кина види као партнер а не као претња.⁴²² Штавише, у истом раду Шамбо износи оштре критике Миршајмеровог виђења Кине. Наиме, Миршајмер покушава дедукцијским путем да наметне идеје међународних односа које немају емпиријско утемељење у кинеској регионалној политици.⁴²³

Сличне расправе могле су се уочити и код других аутора. Стивен Брукс (Stephen G. Brooks) и Вилијам Волфорт (William C. Wohlforth) у свом чланку из 2005. године, набавку руског наоружања дефинишу као кинеску политику којом се побољшава позиција државе спрам Тајвана и као делимичан одговор на амерички извоз наоружања Тајвану. С обзиром на то да се кинеска политика према Тајвану није променила још од 1949. године, набавка наоружања нема везе са доласком униполарног момента.⁴²⁴ Роберт Арт (Robert J. Art), са друге стране, сматра да је ово „интересантан начин приказивања нечега што је очигледно уравнотежавање Сједињених Држава“.⁴²⁵ За Арта одбацивање идеје о кинеском

⁴¹⁹ John Mearshimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company 2001, pp. 397-402.

⁴²⁰ Arond Friedberg, “Engagement with China Was Always a Long Shot: Beijing’s Leninist regime is fundamentally resistant to change”, *Foreign Policy*, May 2022, Available from <https://foreignpolicy.com/2022/05/12/getting-china-wrong-engagement-change/> (Accessed 18 May 2022).

⁴²¹ David Shambaugh, “Containment or Engagement of China? Calculating Beijing’s Responses”, *International Security*, Vol. 21, No. 2, 1996, p. 214.

⁴²² David Shambaugh, “China Engages Asia: Reshaping the Regional Order”, *International Security*, Vol. 29, No. 3, 2004, p. 64.

⁴²³ Isto, p. 94.

⁴²⁴ Stephen G. Brooks and William C. Wohlforth, “Hard Times for Soft Balancing”, op cit., pp. 87-88.

⁴²⁵ Robert J. Art, “Correspondance: Striking a Balance”, op cit., p. 178

уравнотежавању Сједињених Држава немају много смисла нити се могу сматрати релевантним, само зато што су мотиви за набавку руског наоружања настали још током Хладног рата. Ако једна сила врши набавку наоружања како би своје оружане снаге боље позиционирала спрам друге силе, то представља процес уравнотежавања без обзира када је отпочео, шта је проузрковало почетак, или да ли је циљ уравнотежавања измештање друге силе са позиције глобалне надмоћи. Развој кинеских оружаних снага суштински је уперен против Сједињених Држава, јер напосто ниједна друга држава не може да се супростави Кини поводом Тајвана. Циљ кинеске модернизације је одвраћање Тајвана и Сједињених Држава у случају да се нађе у отвореном сукобу.⁴²⁶

Кир Либер (Keir A. Lieber) и Џерард Александер (Gerard Alexander) такође доводе у питање могућности кинеског унутрашњег уравнотежавања. Посматрајући војни буџет и набавке наоружања ови аутори истичу да иако Кина можда има намере да уравнотежава Сједињене Државе у будућности, она то за сада не чини. У супротном, Кина би имала много већа издвајања за оружане капацитете спрам америчке укупне војне моћи.⁴²⁷ Арт и у њиховом раду проналази нелогичности у вези концепта уравнотежавања. Наиме, Арт истиче да је концепт који Либер и Александер намећу супротан стратегији кинеског „мирног успона“. Ако би се Кина одлучила да убрза модернизацију, за шта нема довољно средстава, изазвала би негативне реакције осталих држава и довела себе у неповољнију позицију. Овим путем Кина покушава да осигура своју привреду и обезбеди средства која ће јој омогућити развој оружаних снага. Арт закључује да сама чињеница развоја кинеских оружаних снага које умањују оперативне могућности америчке војске у региону Источне Азије, представља довољан аргумент да Кина уравнотежава америчку моћ.⁴²⁸

Утицај развоја НОАК на регионалну равнотежу препознала је и корпорација РАНД у својој монографији из 2009. године. У овој књизи наводи се да кинеске оружане снаге поседују довољне капацитете који могу да угрозе размештање америчке војске у региону, пре свега у близини Тајвана. Аутори ове књиге пружају суморна предвиђања о томе колико Сједињене Државе још увек имају снаге да се супроставе Кини у њеном непосредном суседству, као и да ли остали актери региона могу да ураде нешто по том питању. У књизи се наводи да „Кина има капацитете, попут балистичких и крстарећих ракета, којима може онемогућити размештање оружаних снага Сједињених Држава и тиме угрозити одбрану Тајвана и контролу мореуза“.⁴²⁹ Аутори такође истичу и да Сједињене Државе више не могу да буду самоуверене у истој мери као раније, с обзиром на то да ни америчка доминација у ваздуху више није у потпуности осигурана.⁴³⁰ На крају аутори закључују, осврћујући се на своје претходне анализе, да „тренутне околности нису онакве као што су биле прогнозиране у анализи из 2000. године“.⁴³¹

Слична упозорења изнео је и Роберт Рос у свом раду неколико година раније. Рос истиче да „ракетни и ваздушни капацитети Пекинга у Тајванском мореузу пружају Кини предност... Сједињене Државе не могу да очекују да ће против-ракетни системи и снаге за брза дејства моћи да спасу Тајван од могућег уништења... Иако Кина не може још увек да се такмичи са Сједињеним Државама у западном Пацифику, свакако има довољно капацитета да уништи војну и цивилну инфраструктуру на Тајвану“.⁴³² Убрзо након овог научног рада, у чланку за Форбс, Рос је изјавио да „Сједињене Државе не могу да бране Тајван. Не могу да помогну Тајвану у случају мера економске одмазде од стране Кине, нити да одбране острво

⁴²⁶ Isto, pp. 178-179.

⁴²⁷ Keir A. Lieber and Gerard Alexander, “Waiting for Balancing: Why the World Is Not Pushing Back”, *International Security*, Vol. 30, No. 1, 2005, p.122.

⁴²⁸ Robert J. Art, “Correspondance: Striking a Balance”, op cit., p. 180.

⁴²⁹ David A. Shlapak, David T. Orletsky, Toy I. Reid, Murray Scot Tanner and Barry Wilson, *A Question of Balance: Political Context and Military Aspects of the China-Taiwan Dispute*, RAND Corporation, 2009, p. 139.

⁴³⁰ Isto, p. 131.

⁴³¹ Isto, p. 139.

⁴³² Robert S. Ross, “Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia”, *Security Studies*, Vol. 15, No. 3, 2006, p. 372.

од ракетних и ваздушних напада“.⁴³³ Рос је иначе имао озбиљна упозорења у вези Кине па је тако у чланку из 1999. године говорио да је Кина једина држава која може да буде изазивач америчкој поморској моћи у биполарној структури Источне Азије.⁴³⁴

Сумње да кинеска модернизација оружаних снага представља уравнотежавање Сједињених Држава могло се видети и код других аутора. Тако на пример, Ејври Голдштајн истиче да равнотежу снага коју Кина испитује прати развој оружаних снага држава АСЕАН, Јапана и Сједињених Држава, као актера чији се интереси преплићу са кинеским у региону азијског Пацифика.⁴³⁵ Ричард Мек (Richard Macke), амерички адмирал и командант пацифичке флоте, још током деведесетих година 20. века упозорио је да Сједињене Државе морају да се суоче са чињеницом да Кина развија поморске снаге, укључујући носаче авиона, са циљем пројекције моћи преко океана.⁴³⁶

Неповерење према кинеском наоружавању могло се видети и код неких високих званичника Сједињених Држава. Тако је на пример, секретар одбране Доналд Рамсфелд на конференцији Међународног института за стратешке студије 2005. године упитао: „С обзиром да ниједна држава не прети Кини, морамо се запитати: чему толике инвестиције? Чему воде велике набавке наоружања?“.⁴³⁷ Амерички адмирал и командант пацифичке команде Тимоти Китинг (Timothy Keating) такође је имао сумње у начин на који се НОАК наоружава. У интервјуу за војни часопис 2008. године адмирал је указао на све веће набавке оружаних система у морнарици, пре свега подморница, као и то да тврдње кинеских официра да су у питању дефанзивна, а не офанзивна оружја је суштински тешко проверити.⁴³⁸ Заменик секретара одбране Питер Родман (Peter Rodman) 2006. године током саслушања испред Комисије Конгреса за економију и безбедност, прокоментарисао је да јачање кинеске војне моћи „захтева од нас да се прилагодимо новој ситуацији која је изменила *status quo* у региону“.⁴³⁹

На крају, извештаји Пентагона о развоју кинеске моћи су у више наврата упозоравали да модернизација кинеских оружаних снага иде на рачун америчких интереса. Тако се у извештају из 2003. године говори да је Шошуђан концепт уперен против америчких интереса у региону.⁴⁴⁰ У четворогодишњем прегледу одбране (Quadrennial Defense Review) из 2006. и 2010. године истиче се да кинеска модернизација војске има за циљ јачање могућности пројекције моћи у региону, а и шире. Како се у извештају из 2010. године наводи развој кинеског наоружања попут балистичких и крстарећих ракета, подморница и средстава за електронско ратовање указује да Кина може да утиче на регионани поредак.⁴⁴¹ Стратегија националне одбране из 2008. године потврђује да се кинеска војна стратегија развија у правцу контроле простора А2/АД, пројекције моћи и развоја ракетног наоружања далеког домета.⁴⁴²

⁴³³ Robert S. Ross, “For China, How to Manage Taiwan?”, *Forbes*, October 2007, Available from https://www.forbes.com/2007/10/20/china-congress-taiwan-oped-cx_rro_1022taiwan.html?sh=4f385e455802 (Accessed 07 June 2022).

⁴³⁴ Robert S. Ross, “The Geography of the Peace: East Asia in the Twenty-first Century”, *International Security*, Vol. 23, No. 4, 1999, p. 180.

⁴³⁵ Avery Goldstein, “Great Expectations: Interpreting China’s Arrival”, op cit., p 17.

⁴³⁶ Gerald Segal, “East Asia and the “Constraint” of China”, *International Security*, Vol. 20, No. 4, 1996, p. 254.

⁴³⁷ “Rumsfeld Scorns China Buildup, June 2005”, *CBS* June 2005, Available from <https://www.cbsnews.com/news/rumsfeld-scorns-china-buildup/> (Accessed 20 June 2022).

⁴³⁸ Timothy J. Keating, “An Interview with Timothy J. Keating”, *Joint Force Quarterly*, No. 47, 2006, p. 56.

⁴³⁹ “China’s Growing Power Forces U.S. Rethink”, *China Daily*, March 2006, Available from http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2006-03/17/content_542455.htm (Accessed 22 June 2022).

⁴⁴⁰ Report to Congress, “Annual Report on The Military Power of The People’s Republic of China 2003”, pp. 21. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA611160.pdf> (Accessed 19.10.2023).

⁴⁴¹ Quadrennial Defense Review 2010, *Department of Defense*, February 2010, p. 31.

⁴⁴² National Defense Strategy of the United States of America 2008, June 2008, Available from <https://www.oas.org/csh/spanish/documentos/2008%20National%20Defense%20Strategy.pdf> p. 3.(Accessed 04 February 2024).

Стив Чен, аутор који је противник класичних реалистичких парадигми и њихове примене на простору источног Азије,⁴⁴³ у раду који је такође био посвећен овој теми прецизно је резимирао суштину кинеско-америчких односа. Ослањајући се на теоријски концепт Ван Евере,⁴⁴⁴ офанзивно-дефанзивни баланс, Чен истиче да снажна Кина која има ограничене офанзивне способности може да допринесе регионалном поретку без тога да нашкоди безбедности Сједињених Држава.⁴⁴⁵ Кина о којој Чен расправља у свом раду развија оружане снаге више у правцу одвраћања и контроле простора,⁴⁴⁶ са мањим акцентом на пројекцији моћи, као што смо и објаснили у претходним редовима. Оваква политика Кине није остала непримећена од стране Сједињених Држава, с обзиром на количину оружаних капацитета које је Пекинг успео да развије у годинама након Хладног рата. Ипак, а као што ћемо видети у наредном поглављу, Вашингтон суштински није видео претњу у оваквом начину развоја оружаних снага и одлучио се за политику сарадње уместо политике обуздавања или уравниотежавања.

2. Америчко-кинески односи од краја Хладног рата до 2010. године

У књизи „*Успон Кине*“ из 2007. године Дејвид Канг расправу о Кини отпочиње констатацијом да ову државу регионални актери не уравниотежавају и да то не чине због “специфичне констелације” интереса, веровања, идентитета и одсуства страха. Штавише, регионалне државе желе да виде Кину као јаку а не као слабу земљу, с обзиром да таква Кина доприноси стабилности Источне Азије.⁴⁴⁷ Канг износи велики број аргумената који поткрепљују његове почетне хипотезе, односно да су регионални актери фокусирани на сарадњу пре него на конфронтацију са Кином. У последњем поглављу аутор закључује да се слично понашање уочава и у политици Сједињених Држава. Са једне стране, Вашингтон није у потпуности сигуран како наступити према растућој моћи Кине, али због снажних економских интереса, као и због жеље америчке администрације да увуче Пекинг у међународни поредак, Сједињене Државе су се одлучиле на сарадњу, а не на уравниотежавање или обуздавање Кине крајем 20. и почетком 21. века.⁴⁴⁸

Односе Сједињених Држава и Кине након Хладног рата па све до краја прве деценије 21. века најбоље је описао синолог Хери Хардинг (Harry Harding), који сматра да су односи ових сила били између конфронтације и кооперације. За разлику од Канга, Хардинг сматра да Вашингтон никада није у потпуности дефинисао свој приступ Кини. Главни разлог аутор види у стратешким интересима двеју сила који су уједно комплементарни и компететивни.⁴⁴⁹ Сличног мишљења је и Арон Фридберг (Aaron L. Friedberg) објашњавајући да се политика Сједињених Држава према Кини креће у оквирима сарадње и обуздавања, описујући је кованицом „*songagement*”. Идеја ове политике, како Фридберг објашњава, била је да се настави сарадња са Кином у областима привреде и одређеним аспектима међународне политике, при чему би оружане снаге остале у приправности док би Вашингтон покушао да

⁴⁴³ Једна од последњих књига овог аутора критикује историјску аналогију Тукиддове замке. Видети Steve Chan, *Thucydides's Trap? Historical Interpretation, Logic of Inquiry, and the Future of Sino-American Relations*, University of Michigan Press 2020.

⁴⁴⁴ Stephen Van Evera, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*, Cornell University Press 1999,

⁴⁴⁵ Steve Chan, “An Odd Thing Happened on the Way to Balancing: East Asian States' Reactions to China's Rise”, *op cit.*, p. 393.

⁴⁴⁶ Одвраћање као доминанта идеја кинеске стратегије током овог периода препозната је и од стране америчких стратега. Видети David Berteau and Michael J. Green, *U.S. Force Posture Strategy in the Asia Pacific Region: An Independent Assessment*, Center for Strategic and International Studies, 2012, pp. 39-41; Andrew Krepinevich and Robert O. Work, *A New Global Defense Posture for The Second Transoceanic Era*, Center for Strategic and Budgetary Assessments 2007, p. 217.

⁴⁴⁷ David Kagn, *China Rising: Peace, Power and order in East Asia*, Columbia University Press 2007, p. 4.

⁴⁴⁸ Isto, pp. 185-196.

⁴⁴⁹ Harry Harding, *A Fragile Relationship: The United States and China since 1972*, The Brookings Institution 1992, pp. 358-361.

ојача безбедносне везе са регионалним актерима.⁴⁵⁰ Стратегија о којој Фридберг говори била је присутна током Клинтонове администрације, као и касније током администрације Џорџа Буша Млађег. Ипак, део који се тичао обуздавања Кине, појављивао се само у сегментима док је Вашингтон више инсистирао на свеобухватној сарадњи са Кином.

Са окончањем Хладног рата Кина и Сједињене Државе отпочеле су односе на релативно добром нивоу, упркос масакру цивила на Тјенјанмену. Наиме, амерички председник Џорџ Херберт Вокер Буш, који је био добар познавалац Источне Азије, заузео је прагматичан став према Кини. За разлику од свог претходника, Роналда Регана, Буш старији је слично Кисинџеру и Никсону сматрао да је Кина потребнија Вашингтону него обрнуто.⁴⁵¹ Кинеско-амерички односи током његове администрације, иако су се кретали путањом сарадње имали су и друге сегменте о којима Фридберг говори. Са једне стране, Сједињене Државе су делимично „игнорисале“ дешавања на Тјенјанмену и наставиле са улагањима у кинеску привреду, док је са друге стране Бушова администрација отпочела иницијативу о продаји борбених авиона Тајвану.⁴⁵²

Благонаклон приступ Кини похвалили су и људи из академске заједнице. Тако на пример, Хауард Кравиц (Howard M. Krawitz) истиче да је “богата и стабилна Кина у америчком интересу”. За овог аутора Кина је активни учесник на светском тржишту и има сличан поглед на привреду као и остале развијене земље света. Кина ће због тога имати разлога да сарађује са Сједињеним Државама и другим актерима у региону, пре него да се сукобљава. Остваривањем сарадње са Кином, Кравиц сматра да би Сједињене Државе сузбиле кинеске страхове да друге западне земље желе да је експлоатишу или маргинализују на светској сцени. Побољшавање билатералних односа са Кином уједно би омогућило и дубљу интеграцију ове државе у међународни поредак.⁴⁵³

Стратегија Сједињених Држава за Азијско-пацифички регион, која се често назива и „Најева иницијатива”, представљала је први озбиљан документ којим су Сједињене Државе покушале де дефинишу свој приступ овом региону након Хладног рата. Приступ који је произишао из ове стратегије дефинисан је у америчкој политици конструктивне сарадње, на којој је Клинтонова администрација инсистирала. Иако је документ различито тумачен од појединих аутора, суштина је да је већина држава овог региона, укључујући и Кину, позитивно реаговала на овакву политику Сједињених Држава. Наиме, америчко присуство у једну руку штетило би Кини ако би се Пекинг одлучио да покрене војне операције на Тајвану, али у другу руку Пекингу је одговарало да Американци одржавају равнотежу и спрече наоружавање Јапана. Џозеф Нај је у свом раду објаснио да иако су алтернативе овој стратегији постојале, оне нису биле довољно добре нити су пружале довољно сигурности за остале регионалне актере. За стратегију обуздавања Кине, која је такође предложена као алтернатива, Нај каже да једноставно није била изводљива нити пожељна како за Вашингтон, тако и за остале државе у региону.⁴⁵⁴

Тајванска криза која је уследила 1995/96. године, након посете тајванског председника Сједињеним Државама, изазвала је проблеме у кинеско-америчким односима, али без дубљих последица. Наиме, размештање кинеске ракетне артиљерије и војне вежбе у Тајванском мореузу, као и размештање америчких носача авиона, на први поглед су указивали на могућу ескалацију сукоба. Ипак, резултати окончања тајванске кризе указали су да Сједињене Државе, иако не одобравају употребу силе по питању Тајвана, нису спремне

⁴⁵⁰ Aaron L. Friedberg, *A Contest for Supremacy China, America, and the Struggle for Mastery in Asia*, W.W. Norton & Company 2011.

⁴⁵¹ Michael J. Green, *By more than Providence: Grand Strategy and American Power in the Asia Pacific since 1783*, Columbia University Press 2017, pp. 429-430.

⁴⁵² Isto, p. 438.

⁴⁵³ Howard M. Krawitz, “China’s Trade Opening: Implications for Regional Stability and U.S.-China Relations”, in: Stephen J. Flanagan and Michael E. Marti (eds.), *The People’s Liberation Army and China in Transition*, National Defense University Press, Washington D.C. 2003, pp. 252-253.

⁴⁵⁴ Joseph S. Nye, “The ‘Nye Report’: Six Years Later”, *International Relations of Asia-Pacific*, Vol. 1, No. 1, 2001, pp. 95-103.

да у потпуности ускрате Кини право на ову територију. Штавише, односи Пекинга и Вашингтона, чак и током Тајванске кризе, остали су на курсу сарадње. Наиме, августа 1995. године када се још са сигурношћу није знао тачан исход тајванске политике, кинески политичари из регионалних администрација захтевали су од врха Комунистичке партије да се сарадња са Сједињеним Државама не прекида због добити коју је привреда остваривала. Са друге стране, америчка дипломатија је негодовала због посете тајванских политичара, за које су истицали да морају бити ређе и неформалне.⁴⁵⁵

Непосредно након кризе Сједињене Државе су кривицу поделиле између Кине и Тајвана, при чему је било очигледно да Кина има већи значај за администрацију у Вашингтону. Тако је државни секретар Ворен Кристофер истакао да обе стране морају да се суздрже од даљих провокација које би водиле ка погоршавању тренутног *status quo*, као и да Пекинг и Вашингтон треба да одржавају комуникацију на највишем нивоу. Ова политика убрзо је заживела, што је могло да се види када је Ђанг Цемин 1997. године посетио Вашингтон да би наредне 1998. године Бил Клинтон посетио Пекинг. Клинтонова политика „три не“ што подразумева да САД неће подржати „једну Кину, један Тајван“ или „две Кине“, било какав облик тајванске независности нити учешће острвских власти у међународним организацијама,⁴⁵⁶ додатно је потврдила да Сједињене Државе желе добре односе са Кином.

Америчка политика током Тајванске кризе била је такође врло уздржана. Упркос кинеским војним вежбама које су могле да ескалирају у отворени оружани сукоб, представници Пентагона и Стејт департмента нису желели да својим поступцима „доливају уље на ватру“. Штавише, политички став који су Сједињене Државе заузеле у овој кризи, требао је да разубери тајванске власти да у сваком случају могу да рачунају на подршку Вашингтона чак и онда када таква политика отворено провоцира Пекинг.⁴⁵⁷ Последице ове кризе осетиле су се у односима Сједињених Држава и Тајвана, када је Вашингтон одлучио да ревидира сарадњу са острвом што је резултирало у ограниченој продаји наоружања.⁴⁵⁸ Амерички став по питању Тајванске кризе вероватно је најбоље дефинисао тадашњи заменик државног секретара за Источну Азију и Пацифик, Винстон Лорд (Winston Lord). Лорд је истакао да регионалне државе нису јавно подржале размештање америчких носача у близини мореуза. Иако незванична подршка за овакву америчку политику постоји у региону, Лорд сматра да се то не исказује јавно због тога што нико не жели сукоб са Кином, као што то не жели ни Вашингтон.⁴⁵⁹

На крају, политички значај размештања носача авиона и перцепција да они могу да утичу на ток кризе могу бити доведени у питање. Штавише, целокупан одговор Сједињених Држава на кинеске војне вежбе може се окарактерисати „чудним“, ако се пође од претпоставке да је Кина виђена као очигледна претња. Џозеф Нај, тадашњи заменик секретара одбране, прокоментарисао је да ће ангажман америчких снага зависти од кинеске политике и интензитета евентуалног конфликта.⁴⁶⁰ Дени Рој (Denny Roy) истиче да су лоши временски услови утицали на окончање кинеских војних вежби марта 1996. године у тајванском мореузу, а не демонстрација силе Сједињених Држава. Кина је хтела да покаже своје неслагање са политиком Тајпеја, што је успела да оствари, док Вашингтон није желео

⁴⁵⁵ Don Oberdorfer, “Juggling The Two Chinas”, *The Washington Post*, October 1995, Available from <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1995/10/22/juggling-the-two-chinas/07d0da1a-de4d-4042-9177-d1c034fed6d1/> (Accessed 15 April 2022).

⁴⁵⁶ Alan D. Romberg, “The Role of the United States in Seeking a Peaceful Solution”, in: Steve Tsang (ed.), *Peace and Security Across the Taiwan Strait*, Palgrave Macmillan, 2004, p. 121.

⁴⁵⁷ Robert S. Ross, “The 1995–96 Taiwan Strait Confrontation Coercion, Credibility, and the Use of Force”, *op cit.*, p. 104.

⁴⁵⁸ Isto, p. 116.

⁴⁵⁹ Rex Li, “The Taiwan Strait Crisis and the Future of China-Taiwan Relations”, *Security Dialogue*, Vol 27, No. 4, 1996, p. 452.

⁴⁶⁰ Robert S. Ross, “The 1995–96 Taiwan Strait Confrontation Coercion, Credibility, and the Use of Force”, *op cit.*, p. 103.

да ситуација измакне контроли ангажовањем веће количине ратне морнарице.⁴⁶¹ Повлачење америчких носача авиона имало је поруку и за Тајван у смислу да Сједињене Државе неће подржавати провокативну политку острва која може да наруши принцип једне Кине.⁴⁶² На крају, коментари америчког адмирала и команданта пацифичке команде, Џозефа Пруера (Joseph Prueher) да се Кина понаша одговорно и врши војне вежбе у складу са прописима на својој територији, додатно су довели у питање жељу америчких власти да се супротставе Кини.⁴⁶³

Клинтонова администрација се, добрим делом, руководила Најевим концептима и стратегијом сарадње. Упркос проблемима током Тајванске кризе, као и након бомбардовања кинеске амбасаде 1999. године у Београду, Вашингтон се трудио да односи са Кином не трпе већу штету него што је неопходно. Клинтонова политика према Кини, како је дефинисао тадашњи саветник председника за националну безбедност Ентони Лејк (Anthony Lake), креће се у оквирима сарадње (engagement). Штавише, Лејк сматра да пошто је Хладни рат окончан идеје обуздавања више немају место у америчкој политици, док политичко руководство Сједињених Држава треба да се фокусира на политику ширења (enlargement).⁴⁶⁴ Два правца политике о којима Лејк говори требало је да умање војне трошкове, који су били високи током Хладног рата, и да оријентацију америчку спољну политику на сарадњу са другим земљама у циљу стварања стабилног економског и демократског окружења у свету. Једна од основних идеја ове политике била је смањивање војног буџета и оптерећења које су оружане снаге стварале у државном буџету, тако што би се потенцијални такмаци у светској политици интегрисали у међународни поредак. Идеје о којима је Лејк говорио могле су се видети и у говору председника Клинтонизма из 1993. године, када је председник изразио наду да ће се Кина временом демократизовати и постати одговоран актер у међународном систему.⁴⁶⁵

Након тајванске кризе, однос Сједињених Држава са појединим савезницима у региону такође је претрпео одређене последице. Како не би провоцирала Кину и како би ублажила њен страх од потенцијалног обуздавања, Америка је покушала да ограничи своје учешће у савезу са Јапаном. Наиме, када су 1996. године јапански новинари упитали америчког државног секретара да ли би члан 5. јапанско-америчког савеза важио и случају сукоба са Кином, Ворен Кристофер (Warren Christopher) је истакао да би сви актери требали мирно да решавају своје сукобе. Овај „неутрални“ потез америчке политике лоше је одјекнуо у Токију.⁴⁶⁶ Иако се чини да је Воренова изјава требало да послужи како би се смириле тензије у региону након кризе, суштински она је одражавала политичке жеље које су постојале у кинеским круговима. На проблем Јапана за Кину током деведесетих година указао је и Дејвид Шамбо. У интервјуу кинеском истраживачу са Института за стратешка истраживања кинеског Универзитета одбране, Шамбо је открио да један део академске заједнице сматра да Сједињене Државе треба отворено да стану на страну Кине и зауздају јапанске покушаје милитаризације и поновног наоружавања.⁴⁶⁷

У годинама након Тајванске кризе односи Кине и Сједињених Држава генерално су се одвијали у добром правцу, без назнака да Вашингтон види претњу у кинеској моћи. Тако је Бил Клинтон у говору одржаном пре него да посети Кину 1998. године, истакао да циљ Сједињених Држава није да обуздава Кину, нити да јој подилази и подржава недемократски

⁴⁶¹ Denny Roy, "Tensions in the Taiwan Strait", *Survival*, Vol. 42, No.1, 2000, p 80.

⁴⁶² Henry Kissinger, *On China*, Penguin Books, 2010, p. 477.

⁴⁶³ Gary Klintworth, "China and Taiwan - From Flashpoint to Redefining One China", Research Paper No. 15 2000-01, *Information and Research Service*, Commonwealth of Australia 2000, p. 8.

⁴⁶⁴ Remarks Of Anthony Lake Assistant to the President for National Security Affairs, "From Containment to Enlargement", *Johns Hopkins University School of Advanced International Studies*, Washington, D.C. September 1993, Available from <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html> (Accessed 16 April 2022)

⁴⁶⁵ Statement By the President Clinton on Most Favored Nation Status for China, 1993, *US-China Institute*, Available from <https://china.usc.edu/statement-president-clinton-most-favored-nation-status-china-1993> (Accessed 09 July 2022).

⁴⁶⁶ Michael J. Green, *By more than Providence*, op cit., pp. 477.

⁴⁶⁷ David Shambaugh, "China's Military Views the World: Ambivalent Security", *International Security*, Vol. 24, No. 3, 1999, p. 122.

систем власти који нарушава принципе иза којих Вашингтон стоји. Како је амерички председник говорио, Сједињене Државе схватају значај Кине у глобалном поретку и због тога је неопходна сарадња како би се превазишле разлике и решиле несугласице. Обуздавање или изоловање Кине, како Клинтон истиче, био је очигледно немогућ задатак.⁴⁶⁸ Током састанка кинеског и америчког председника 1998. године, обе државе су изразиле жељу за даљом сарадњом, при чему је економска сарадња и тежња ка стабилизацији односа представљала темељ на коме би требало да се изграде будући односи ових сила. Председник Клинтон је такође напоменуо да упркос неслагањима, у историјском и политичком смислу, обе државе морају да превазиђу проблеме не само зарад сопствених интереса већ и због глобалне заједнице.⁴⁶⁹

Преданост изградњи бољих кинеско-америчких односа била је приметна и током последњих година Клинтонове администрације. Наиме, 1999. године амерички председник је поновио значај добре сарадње са Пекингом при чему је нагласио да Кина мора постати пуноправан члан Светске трговинске организације - СТО. Улазак Кине у СТО није само економски интерес Сједињених Држава, већ представља и национални интерес који ће имати дугорочне бенефите. Клинтон је сматрао да упркос недостацима са којима се Комунистичка партија Кине суочава, приступање СТО ће помоћи да Кина превазиђе неке од проблема и постане одговоран учесник међународног поретка. Штавише, амерички председник је сматрао да се однос Сједињених Држава према Кини, укључујући пружање или не пружање подршке у међународним организацијама, одражава и на унутрашњу политику Кине и на њен однос са другим актерима у региону. Тадашња америчка администрација сматрала је да изолација Кине или притисци неће довести до жељених промена, колико јачање сарадње и жеља да се од Кине направи поуздан партнер.⁴⁷⁰ Другим речима, америчка администрација видела је више сврхе у шаргарепи него у штапу.

Идеје о сарадњи које су пропагиране од стране цивилног руководства такође су, у сличном облику, биле уочљиве и међу америчким официрима. Тако је адмирал и командант пацифичких снага током деведестих година 20. века, Ричард Мек (Richard C, Macke) изјавио да „не постоји забуна у вези америчких циљева у Источној Азији“. За овог америчког адмирала стратегија сарадње је јасно дефинисана у склопу националне стратегије за безбедност о чему је и председник Клинтон говорио.⁴⁷¹ Са друге стране, питање кинеске претње Мек је релативно једноставно објаснио, суштина је у намерама. Кинеска моћ се не може игнорисати и Кина ће представљати покретач читавог региона. Да ли ће Кина постати претња зависи од Пекинга и његове жеље да се покаже као одговоран чинилац у оквиру регионалног поретка. Кључ је, како адмирал истиче, у успостављању добре сарадње са овом државом. Током периода када је Мек био на челу Пацифичке команде Сједињених Држава војна сарадња са НОАК била је на добром путу и обећавала је да ће постати још боља. Сарадња је постојала по питању размене знања, искуства, подизања транспарентности између актера, као и показивање добре воље да се односи у будућности побољшају.⁴⁷² Џозеф Пруер (Joseph Prueher) изнео је слична размишљања у вези америчке стратегије у Источној Азији. За овог америчког адмирала најбоља политика Сједињених Држава би требала да прати смернице Најеве идеје о „дубокој сарадњи“. На овај начин Вашингтон би успео да очува своје присуство у региону и уједно ојача партнерства са свим кључним актерима. Пруер је такође скренуо пажњу да су током 1997. године Сједињене Државе и Кина успеле да побољшају сарадњу на војном нивоу, поготово у погледу размене официра.⁴⁷³

⁴⁶⁸ “U.S.-China Relations: Contention over Human Rights, Security and Embassy Bombing Tests the Limits of Engagement.” *Foreign Policy Bulletin* Vol. 11, No. 5-6, 2000, p. 92.

⁴⁶⁹ Исто, p. 97.

⁴⁷⁰ Исто, pp. 105-107.

⁴⁷¹ Richard C, Macke, “A Commander in Chief Looks at East Asia”, *Joint Force Quarterly*, February 1995, No. 7, p. 10.

⁴⁷² Исто, p. 13.

⁴⁷³ Joseph Prueher, “Shaping Our Future in the Asia-Pacific”, *Joint Force Quarterly*, Autumn-Winter 1997-1998, No. 17, p. 57-60.

Један од важних разлога због чега Сједињене Државе током деведесетих година нису виделе проблем у Кини јесте и перцепција развоја кинеских оружаних снага. Наиме, иако је Кина модернизовала војску, што је иначе ишло на рачун интереса Вашингтона, кинеске оружане снаге одавале су утисак другоразредне армије која не може озбиљно да уздрма примат Сједињених Држава. Бејтс Гил и Мајкл Оханлон (Bates Gill and Michael E. O'Hanlon) у свом раду оцењују да кинеска војска нема довољну попуњеност квалитетног и образованог кадра, још увек не успева да модернизује технологију и кључне оружане системе док су могућности пројекције моћи на ниском нивоу. Штавише, ракете које је Кина показала током Тајванске кризе, упркос томе што су могле бити наоружане нуклеарним главама, суштински су непрецизне, што доводи у питање њихову ефикасност и поузданост у конвенционалним дејствима. На крају, аутори сматрају и да све остале државе у региону такође имају способне и модерне оружане снаге, због чега Кина нема изгледа да угрози регионални поредак.⁴⁷⁴ Концепт опажања претње и како то утиче на остале актере регионалне политике била је тема Волтове критике америчке политике према Азији. Наиме, за Волта политика Клинтонове администрације представљала је тежак подухват који почива на недовољно дефинисаној стратегији, проузрокованој одсуством непосредне претње.⁴⁷⁵

Коначно, чињеница која додатно поткрепљује аргумент да Сједињене Државе нису озбиљно разматрале уравниотежавање-обуздавање Кине јесте и релаксација мера за извоз високе технологије у ову земљу. Наиме, током деведесетих година 20. века америчко министарство трговине (US Commerce Department) одобрило је велики број захтева за продају полупроводника, високопрецизних машинских инструмената, као и различитих специјализованих инструмената за тестирање и мерење који се користе у машинској и електротехничкој индустрији. Иако је идеја ове трговинске сарадње била да се продаја врши за развој цивилног сектора, један део ове опреме завршио је у кинеским компанијама које се баве производњом и развојем војних система, попут радара и крстарећих ракета. Штавише, чак и за опрему која је била намењена цивилном сектору не може се рећи, са потпуном сигурношћу, да је тамо и остала.⁴⁷⁶

Председник Џорџ Буш млађи, политику Сједињених Држава према Кини требало је да промени. Наиме, Клинтонова „неодређена“ политика према Кини требала је да се замени „јасном“ политиком Бушове администрације. Наводне промене у спољној политици требало је да покажу Кини, као и осталим актерима у Источној Азији, да Сједињене Државе нису напустиле регион. Крајњи циљ ове политике ипак није био усмерен на обуздавање Кине. Штавише, Сједињене Државе тежиле су да Кину дубље увуку у међународну привреду, док би осталим регионалним актерима пружили већу сигурност и уклонили сумње у вези Кине и њених аспирација као силе у успону.⁴⁷⁷ Буш је своју политику према Кини наговестио и пре него што је постао председник, када је изјавио да ће Сједињене Државе поштовати Кину као велику силу, као и то да Кина неће бити угрожена али неће јој бити допуштено да својевољно командује у региону (not threatened but not unchecked).⁴⁷⁸ Иако се говорило о промени става према Кини, Бушова политика суштински се није много разликовала од политике претходне администрације. Другим речима, Сједињене Државе су настојале да развију сарадњу са Кином, трудећи се да сарадња не нашкоди америчким интересима у региону.

⁴⁷⁴ Bates Gill and Michael E. O'Hanlon, "China's Hollow Military", *Brookings*, June 1999, Available from <https://www.brookings.edu/articles/chinas-hollow-military/> (Accessed 01 December 2021).

⁴⁷⁵ Stephen M. Walt, "Two Cheers for Clinton's Foreign Policy", *Foreign Affairs*, Vol. 79, No. 2, 2000, pp. 63-79.

⁴⁷⁶ "U.S. Exports to China 1988-1998: Fueling Proliferation", *Wisconsin Project on Nuclear Arms Control*, Available from <https://www.wisconsinproject.org/u-s-exports-to-china-1988-1998-fueling-proliferation/> (Accessed 09 July 2022).

⁴⁷⁷ Jiann-fa Yan, "Taiwan's Bottom Line", in: Steve Tsang (ed.), *Peace and Security Across the Taiwan Strait*, Palgrave Macmillan, 2004, p. 100.

⁴⁷⁸ Governor George W. Bush, "A Distinctly American Internationalism", *Ronald Reagan Presidential Library*, Simi Valley California, November 1999, Available from <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/wspeech.htm> (Accessed 09 July 2022).

Иако је Тајванска криза завршена током администрације претходног председника, питање Тајвана представљало је честу тему и током Бушове администрације. Амерички став по питању Тајвана остао је у доброј мери недефинисан и склон променама, као и различитим тумачењима. Са једне стране, постојале су индикације да Вашингтон тежи продубљивању војне сарадње са острвом, што је могло да се види у изјавама америчког председника када је говорио да „ће Америка предузети све мере како би заштитила Тајван“.⁴⁷⁹ Са друге стране, овакве изјаве би се врло брзо мењале како од стране председника, тако и од других чланова администрације истичући да је у питању лоше тумачење, као и то да Сједињене Државе суштински не мењају своју политику према Кини.⁴⁸⁰ Политика Сједињених Држава према Кини у овом периоду била је додатно оптерећена и интересима америчких савезника који су се залагали за већу сарадњу са Кином.

Тајван је остао „камен спотицања“ како у савезничкој, тако и у америчкој политици према Кини. Наиме, уговор о продаји наоружања Тајвану из 2001. године наишао је на неодобравање Холандије и Немачке које нису желеле да продају подморнице, с обзиром на то да су ово наоружање третирале као офанзивно.⁴⁸¹ Уговор је имао и друга ограничења која је америчка администрација поставила, пре свега у погледу продаје наоружања попут разарача и хеликоптера.⁴⁸² Током два мандата Џорџа Буша млађег, Сједињене Државе успеле су да продају Тајвану неколико десетина борбених хеликоптера, као и четири разарача старије производње који више нису били у употреби америчких оружаних снага. Са друге стране, Вашингтон није дозволио пренос технологије који би омогућио развој појединих оружаних система на Тајвану.⁴⁸³ Упркос извозу наоружања на Тајван, Бушова администрација је водила рачуна у погледу количине и врсте наоружања које се извози. Тако на пример, Вашингтон није дозволио продају појединих радарских система и противрадарског наоружања, као ни продају тзв. паметних-навођених пројектила (Joint-attack guided ammunition).⁴⁸⁴

Продаја наоружања Тајвану током Бушовог мандата била је учестала тема разговора између Вашингтона и Тајпеја. Штавише, Пентагон је у више наврата упозоравао да тренутни састав тајванских оружаних снага не дозвољава ефикасну одбрану острва у случају инвазије спољних актера. Упркос овоме, администрација је настојала да одбије или успори извоз сложених борбених система који би потенцијално могли да утичу на односе са Кином. То је био случај са модернизованим верзијама борбеног авиона F-16C/D, који је требало да буде продат Тајвану још почетком Бушовог другог мандата, али цео процес се „загубио у администрацији“. Одлагање извоза овог авиона трајало је годинама и завршила се 2011. године када се Обамина администрација сагласила о извозу старије верзије авиона F-16A/B.⁴⁸⁵

Проблем Тајвана био је уочљив и у реторици других америчких политичара. Тако је на пример, Ричард Армитаж (Richard L. Armitage), заменик државног секретара, у интервјуу 2004. године истакао да Тајван представља потенцијални проблем у кинеско-америчким односима, као и да је важно да Сједињене Државе буду присутне у региону како не би дошло до дестабилизације. Са друге стране, заменик је нагласио да је одбрана Тајвана и америчко учешће у таквом рату потпуно друга ствар о којој не одлучује искључиво извршна власт, већ

⁴⁷⁹ Sheng Lijun, *China and Taiwan: Cross-Strait Relations Under Chen Shui-bian*, Institute of Southeast Asian Studies 2003, p 105.

⁴⁸⁰ Isto, pp. 103-105.

⁴⁸¹ Wade Boese, “Bush Approves Major Arms Deal to Taiwan: Defers Aegis Sale”, *Arms Control Association*, Available from <https://www.armscontrol.org/act/2001-05/press-releases/bush-approves-major-arms-deal-taiwan-defers-egis-sale> (Accessed 05 April 2022).

⁴⁸² Sheng Lijun, *China and Taiwan: Cross-Strait Relations Under Chen Shui-bian*, op cit., pp. 103.

⁴⁸³ Shirley A. Kan, “Taiwan: Major U.S. Arms Sales Since 1990”, *Congressional Research Service*, November 2013, pp. 10-13.

⁴⁸⁴ Isto, p. 8.

⁴⁸⁵ Isto, pp. 20-24.

о томе одлучује и Конгрес.⁴⁸⁶ Други званичници у Бушовој администрацији имали су сличан поглед на ствари. Заменик секретара одбране Ричард Лоулес (Richard Lawless) истакао је да Сједињене Државе иако имају обавезу да помогну Тајвану, у оквиру Уговора о односима са Тајваном (Taiwan Relations Act - TRA), тајванске власти су те које морају да се постарају да створе довољно снажне одбрамбене капацитете. Лоулес је истакао да одвраћање у регионалном контексту не може да буде искључиво обавеза Сједињених Држава.⁴⁸⁷

Овакве изјаве америчких званичника нису допринеле „јаснијој“ политици према Кини, како је било најављивано на почетку Бушове администрације. Приступ Сједињених Држава Тајвану такође је био врло суздржан, чак је у неколико случајева Вашингтон прекораво тајванске власти због потеза који су могли да наруше регионалну стабилност. Тако је на пример, Вашингтон вршио притисак на Тајпеј да се референдум у вези односа са Пекингом 2004. године не одржи. Касније током 2006. године када је Тајван настојао да ојача политику националног идентитета, Сједињене Државе су оштро критиковале политику Тајвана. Тадашња државна секретарка Кондолиза Рајс истакла је да политика Тајвана наноси штету и без потребе провоцира Кину.⁴⁸⁸ Дипломатска пракса непопуштања Тајвану била је очигледна 2003. године. Наиме, када је Тајван покушао да се представи у Уједињеним нацијама под именом “Тајван” Сједињене Државе се нису сложиле. Вашингтон је скренуо пажњу политичарима из Тајпеја да америчка администрација неће прихватити никаква унилатерална решења по питању Тајвана, било да она долазе из Пекинга или Тајпеја, а која могу да наруше *status quo*.⁴⁸⁹

Са друге стране, Сједињене Државе настојале су да сарадњу са Кином прошире са економског на безбедносна питања. Тако су током 2006. године Кина и Сједињене Државе одржале две заједничке поморске војне вежбе у области потраге и спасавања. Ово је било први пут да оружане снаге ових земаља сарађују на овакав начин. Са другим земљама региона, попут Аустралије и Индије, Кина је у периоду од 2002. до 2007. године одржала близу 14 сличних војних вежби. Са друге стране, Пекинг је на одржавање кинеских војних вежби, као што су WARRIOR-2007 и LIBING 2008, позивао велики број иностраних посматрача, укључујући и официре из Сједињених Држава.⁴⁹⁰ Бољи односи између ових земаља били су видљиви и током 2003. и 2004. године када је кинеска морнарица посетила америчке базе на Гуаму, Брунејима и у Сингапуру.⁴⁹¹ Током 2005. и 2006. године сарадња Кине и Сједињених Држава је настављена. У овом периоду одржале су се посете кинеског и америчког министра одбране, док су обе земље наставиле са одржавањем детаљних консултација у домену одбране и безбедности на мору.⁴⁹²

Одсуство кинеске претње у америчком дискурсу било је видљиво чак и онда када је Кина увећавала свој војни буџет. Када је Кина 2005. године објавила да ће повећати војни буџет за неких 13 процената, секретарка Стејт департмента Кондолиза Рајс сматрала је да су Сједињене Државе успеле да остваре одличне односе са Кином. Рајс је сматрала да ће се проблеми решити током времена упркос кинеском увећању војног буџета и анти-

⁴⁸⁶ “Armitage interview With Charlie Rose”, *PBS*, December 2004, Available from <https://www.taiwandc.org/pbs-2004-01.htm> (Accessed 12 April 2022).

⁴⁸⁷ Shirley A. Kan, “Taiwan: Major U.S. Arms Sales Since 1990”, op cit., p. 28.

⁴⁸⁸ Jaushieh Joseph Wu, “The United States as a Balancer in Cross-Strait Relations, 2000–2008”, in: Cheng-yi Lin and Denny Roy (eds.), *The Future of United States, China, and Taiwan Relations*, Palgrave Macmillan 2011, p. 141.

⁴⁸⁹ Henry Kissinger, *On China*, op cit., p. 492.

⁴⁹⁰ A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act Fiscal Year 2000, “The Military Power of the People’s Republic of China 2009”, pp. 55, Available from <https://www.andrewerickson.com/2020/09/u-s-department-of-defense-annual-reports-to-congress-on-chinas-military-power-2002-20-download-complete-set-read-highlights-here/> (Accessed 22 June 2022).

⁴⁹¹ “China’s National Defense in 2004”, *The State Council Information Office*, Beijing 2004, Available from <https://nuke.fas.org/guide/china/doctrine/natdef2004.html#:~:text=Its%20defense%20budget%20for%202004,allowances%20of%20the%20military%20personnel>. (Accessed 16 May 2022).

⁴⁹² “China’s National Defense in 2006”, *Information Office of the State Council of the People’s Republic of China*, December 2006, Beijing Available from http://www.chinadaily.com.cn/china/2006-12/29/content_771191_16.htm (Accessed 16 May 2022).

сецесионистичком закону којим је Кина отежала односе са Тајваном.⁴⁹³ Како Рајс истиче „са Кином имамо одличне односе после дужег времена, можда чак и најбоље до сада“.⁴⁹⁴ Слично мишљење имали су и други функционери у америчкој спољној политици. Заменик државног секретара Роберт Зелик (Robert B. Zoellick) током обраћања Националном комитету за односе Сједињених Држава и Кине 2005. године истакао је да „наша политика изузетно функционише: змај се пробудио и придружио свету“.⁴⁹⁵ Присуство Кине у међународним организацијама и њено учешће у светској привреди су добри показатељи успеха америчке политике према Кини и доказ да ова држава представља одговорног играча.

Током Бушовог мандата, упоркос неким кризним моментима попут судара авиона и заробљавања америчких пилота, Пекинг и Вашингтон су одржавали добре односе. Наиме, Сједињене Државе су показале да политика сарадње још увек представља водилу америчке стратегије према Кини.⁴⁹⁶ Ејври Голдштајн такође сматра да поједини „испади“ Бушове администрације, иако су изазвали негодовање једног дела Комунистичке партије, суштински нису утицали на генерални ток кинеско-америчких односа који су били фокусирани на сарадњу.⁴⁹⁷ Бил Овенс (Bill Owens), бивши амерички адмирал, сматрао је да због великог економског раста Кине, Вашингтон мора своју политику да формулише на начин који би допринео сарадњи и тиме очувао стабилност региона.⁴⁹⁸

Сарадња коју су америчке оружане снаге оствариле са државама региона, такође, није указивала на уравнотежавање или обуздавање Кине. Уместо јачања одбрамбених снага и капацитета за одвраћање против конкретне екстерне претње, Вашингтон је своје напоре усмерио на обуку безбедносно-полицијских снага за борбу против тероризма, одржавање унутрашње стабилности регионалних држава, као и за борбу против организованог криминала. Активност америчких оружаних снага у Источној и Југоисточној Азији на почетку 21. века доста се разликовала у односу на ону из Хладног рата, када је постојао очигледан непријатељ.⁴⁹⁹

Идеја да Кина не представља претњу Сједињеним Државама показује и стање америчке морнарице. Наиме, све до 2010. године није било већих расправа о томе како и да ли треба модернизовати и обновити ратну морнарицу Сједињених Држава која није могла да пружи активан ангажман на Пацифику. У четворогодишњем извештају за одбрану из 2010. године наводи се да ако Сједињене Државе желе да очувају своје виталне интересе непходно је да начине измене и побољшају квалитет оружаних снага у појединим секторима.⁵⁰⁰ У извештају се посебно истиче да интензивнији ангажман у Источној Азији и на Пацифику захтева проширивање морнарице на преко 300 великих ратних бродова и јачање ратне авијације која може да дејствује по дубини непријатељских снага (increased deep strike

⁴⁹³ John J. Tkacik, Jr., “The “ASL” as the “Anti-TRA”: The Impact of China’s Anti-Secession Law on U.S. Relations with Taiwan”, in: Cheng-yi Lin and Denny Roy (eds.), *The Future of United States, China, and Taiwan Relations*, Palgrave Macmillan 2011, p. 46.

⁴⁹⁴ “On-the-Record Briefing, Secretary Condoleezza Rice, en route to Tokyo, Japan,” *U.S. Department of State*, March 2005, Available from <https://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/43637.htm> (Accessed 01 July 2022).

⁴⁹⁵ Robert B. Zoellick, “Deputy Secretary of State, Whither China: From Membership to Responsibility?”, *Remarks to National Committee on U.S.-China Relations*, 2005, Available from <https://2001-2009.state.gov/s/d/former/zoellick/rem/53682.htm> (Accessed 01 July 2022).

⁴⁹⁶ Michael J. Green, *By more than Providence*, op cit., pp. 489-490.

⁴⁹⁷ Avery Goldstein, “The Diplomatic Face of China’s Grand Strategy: A Rising Power’s Emerging Choice”, *The China Quarterly*, No. 168, 2001, p. 855.

⁴⁹⁸ Bill Owens, “America must start treating China as a friend”, *Financial Times*, November 2009, Available from <https://www.ft.com/content/69241506-d3b2-11de-8caf-00144feabdc0> (Accessed 08 April 2022).

⁴⁹⁹ David Kang, *China Rising: Peace, Power and Order in East Asia*, Columbia University Press 2007, p. 195.

⁵⁰⁰ Stephen J. Hadley and William J. Perry, *The QDR in Perspective: Meeting America’s National Security Needs In the 21st Century*, The Final Report of the Quadrennial Defense Review Independent Panel, United States Institute of Peace, 2010, p 58.

sarability).⁵⁰¹ Штавише, након Хладног рата већи део морнарице још увек је био стациониран у Атлантском океану, а не на Пацифику.⁵⁰²

Нови доктринарни концепт који би требало да помогне америчкој војсци у рату против конвенционалног непријатеља, а на терену је сличан Источној Азији, представљен је тек 2010. године. Концепт борбе „на мору и у ваздуху“ представља модел војних операција које би требало да дају смернице америчкој војсци у борби против кинеског модела контроле простора A2/AD. Како аутори овог документа истичу „идеја концепта је да се створе услови који омогућавају америчким снагама да одрже жељену равнотежу снага у западном Пацифику... Концепт мора да понуди решења за кинески модел A2/AD против чега америчке снаге тренутно немају решење“.⁵⁰³

Иако је пре овог документа америчка морнарица усвојила различите стратешке концепте, ниједан од њих се није бавио питањем борбе против конкретног ривала који поседује респектабилне оружане способности. Тако је након Хладног рата било предложено неколико концепата, попут „Пут напред“ (*The Way Ahead*), „Са мора: припрема морнарице за 21. век“ (*From the Sea: Preparing the Naval Service for the 21st Century*), „Напред ... са мора“ (*Forward ... from the Sea*) и „Било где и било када: Морнарица за 21. век“ (*Anytime, Anywhere: A Navy for the 21st Century*).⁵⁰⁴ Циљ сваког од њих био је да припреми америчку ратну морнарицу за изазове који се могу очекивати током 21. века. Међутим, циљеви нису били усмерени на припрему морнарице у сукобу са потенцијалним новим конвенционалним противником, већ су се фокусирали на контролу регионалних ратова и криза, као и на могућност *утицаја на догађаје на копну са мора*. Кина и њен развој оружаных снага током овог периода нису разматрани као озбиљна претња која би захтевала реакцију и промене у структури америчких оружаных снага.

Након Хладног рата америчка војна инфраструктура на острву Гуам такође није била у фокусу америчке морнарице. Тако су деведесетих година 20. века војне инсталације попут радарско-комуникационих система и појединих инсталација за поморске базе стављене ван функције и угашене. Штавише, најзначајније распоређивање америчке војне технике десило се 2002. године када су на острво допремљене крстареће ракете које се лансирају из ваздуха.⁵⁰⁵ Иако је на острву почетком 21. века створена команда америчких marinaца, ово није учињено да би се повећао број експедиционих снага против конкретне претење већ због најављеног измештања трупа из Јапана. Током Бушове администрације Сједињене Државе су гледале да присуство у Источној Азији рационализују, што је подразумевало премештање трупа из урбаних центара и смањивање војног особља у регионалним базама.⁵⁰⁶ Као што је наведено у извештају за Конгрес, ширење војне инфраструктуре на Гуаму од 2000. године било је умерено.⁵⁰⁷ Значај овог острва у контексту кинеске претње и регионалне равнотеже снага могло се уочити у говору Роберта Гејтса 2008. године, када је секретар одбране изјавио

⁵⁰¹ Isto, p. 59.

⁵⁰² Amund Lundesgaard, *US Navy strategy and force structure after the Cold War*, The Norwegian Institute for Defence Studies and IFS Insights 2011, p. 7.

⁵⁰³ Jan van Tol, Mark Gunzinger, Andrew Krepinevich and Jim Thomas, *AirSea Battle A Point-of-Departure Operational Concept*, Center for Strategic and Budgetary Assessments 2010, p. xi; Концепт је официјално представљен 2013. године од стране Пентагона.

⁵⁰⁴ Видети John B. Hattendorf, “U.S Naval Strategy in the 1990's”, *Newport Papers*. Vol. 27, Naval War Collage 2006.

⁵⁰⁵ George Morris, “Guam: Andersen Air Force Base, Cost Of Living, Schools, Housing, Employment, Recreation”, *In Charge*, November 2021. Available from <https://www.incharge.org/military-money/military-life/guam-andersen-air-force-base-cost-of-living-schools-housing-employment-recreation/#:~:text=Guam's%20history%20with%20the%20United,of%20almost%201%2C800%20American%20lives> (Accessed 16 July 2022).

⁵⁰⁶ Stacie L. Pettyjohn, *U.S. Global Defense Posture, 1783–2011*, RAND Corporation. 2012, pp. 89-90.

⁵⁰⁷ Shirley A. Kan, *Guam: U.S. Defense Deployments*, Congressional Research Service, 2014.

да ће Гуам „за пацифички распоред америчких снага бити од великог значаја у наредној деценији“.⁵⁰⁸

Са нестанком совјетске претње америчке оружане снаге су се нашле у непознатом окружењу без јасног противника, што је утицало и на развој нове војне технологије. Аргумент да Сједињене Државе нису виделе јасну конвенционалну претњу, пре свега од Кине, говори и то да је развој оружаних система успорен након Хладног рата. Ово успоравање било је најочљивије у ратној морнарици, која је морала да се „сналази” јер је било отежано финансирање нових пројеката од стране Пентагона.⁵⁰⁹ Крајем 20. века постојала је тенденција да се трошкови оружаних снага смање. Иако се ова политика променила са терористичким нападима 11. септембра, ратна морнарица Сједињених Држава није виђена као вид војске који би требало да изнесе највећи терет борбе против нових непријатеља. Када се говорило о промени у начину размештања америчких снага широм света 2004. године, зацртана стратегија није узимала у обзир специфичне регионе нити одређене актере. Штавише, стратегија је истицала опште концепте попут јачања партнерства, присуства у различитим регионима, јачање капацитета за брзо деловање и слично.⁵¹⁰

Табела бр. 4 - Број примарних површинских бродова и подморница у морнарици САД након Хладног рата.⁵¹¹

Пловило/година	1989.	1994.	1999.	2004.	2009.
Носачи авиона	15	12	12	12	11
Крстарице	40	35	27	25	22
Разарачи	68	41	52	48	57
Фрегате	100	51	37	30	30
Подморнице на нуклеарни погон (тактичке)	96	88	57	53	53
Стратешке подморнице	36	18	18	14	14

Табела бр. 5 - Распоред америчких трупа у Источној Азији након Хладног рата.⁵¹²

Држава/година	1991.	1995.	2000.	2005.	2010.
Јапан	44,566	39,134	40,159	35,571	46,313
Ј. Кореја	40,062	36,016	36,565	30,983	27,869
Аустралија	707	314	175	196	163
Гуам ⁵¹³	7,800	-	3,490	4,400	2,982
Филипини	7,761	126	79	55	546

До почетка друге деценије 21. века Кина није виђена као претња, па је фокус америчких оружаних снага, укључујући и распоред трупа, био више на Централној и Афричкој команди, а мање на Пацифичкој.⁵¹⁴ Распоред америчке војске у региону Источне

⁵⁰⁸ Donna Miles, “Gates Views Massive Growth Under Way in Guam”, *Defense Visual Information Distribution Service*, May 2008, Available from <https://www.dvidshub.net/news/19935/gates-views-massive-growth-under-way-guam> (Accessed 21 July 2022).

⁵⁰⁹ Thomas C. Lassman, *Sources of Weapon Systems Innovation in the Department of Defense the Role of In-house Research and development, 1945-2000*, Center of Military History United States Army, Washington D.C., 2008, p. 66.

⁵¹⁰ Henry Ryan, “Transforming the U.S. Global Defense Posture”, *Naval War College Review*, Vol. 59, No. 2 2006, pp. 7-8.

⁵¹¹ Amund Lundesgaard, *US Navy strategy and force structure after the Cold War*, op cit., pp. 17, 25.

⁵¹² Подаци у табели преузети са “US Global Force Posture and US Military Operations Short of War”, *Stimson*, Available from <https://www.stimson.org/2021/us-global-force-posture-and-us-military-operations-short-of-war/> (Accessed 07 July 2022).

⁵¹³ Подаци из International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1992*, Routledge 1992; International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1996*, Routledge 1996; International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2001*, Routledge 2001; International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005*, Routledge 2005; International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2011*, Routledge 2011.

⁵¹⁴ “U.S. Ground Forces in the Indo-Pacific: Background and Issues for Congress”, *Congressional Research Service*, May 2022, p. 3.

и Југоисточне Азије након Хладног рата се такође смањило. Иако размештање трупа не мора да буде најпоузданији показатељ жеље за уравнотежавањем, чињеница да је било мање америчких трупа у региону и да остале државе нису тежиле увећавању сопствених снага, доприноси аргументу да Кина није виђена као претња. Штавише, државе региона биле су уздржане по питању мера и политика које би евентуално указале на уравнотежавање Кине.

У случају Јужне Кореје ово понашање се може посматрати у неколико аспеката. Прво, Сеул је у овом периоду ублажио реторику према Пјонгјангу и потрудио се да укључи Кину што је више могуће у преговоре са Северном Корејом. Друго, сарадња у области одбране између Сеула и Вашингтона постала је тежа. Наиме, поједини концепти оружаних снага Сједињених Држава, који су подразумевали веће размештање трупа у Јужној Кореји у случају сукоба на Тајвану, нису били одобрени од стране јужнокорејских власти. Зато Сеул није био забринут када је Вашингтон објавио да ће око 4000 војника бити измештено из Јужне Кореје.⁵¹⁵

Током Бушовог првог мандата било је покушаја од стране америчке администрације да прошири безбедносне аранжмане са Јужном Корејом и Јапаном како би се ситуација у региону додатно осигурала у случају кинеско-тајванског конфликта. Јужна Кореја исказала је своје неслагање по овом питању, страхујући да ће то да доведе до погоршања односа са Кином. Јапан је, са друге стране, имао другачији став. Наиме, амерички и јапански званичници истакли су да су обе земље привржене решавању тајванског питања дијалогом и мирним путем.⁵¹⁶ Иницијатива која је дошла из Бушовог кабинета о распореду анти-ракетног система у Јужној Кореји и Јапану такође није била једнако прихваћена од стране тих земаља. Наиме, ове државе су изразиле забринутост да упркос добрим америчким намерама, распоред анти-ракетних система може лоше да утиче на остале регионалне актере, пре свега на Кину, и да покрене процес наоружавања. Јапан је у том смислу истакао да распоред оружаних система сигурно иде на штету билатералних односа са Кином, као и да би такво наоружавање острва вероватно изазвало негативне реакције становништва.⁵¹⁷

Ситуација на Тајвану у овом периоду била је слична оној у Јужној Кореји. Током 2006. године тајвански парламент се успротивио набавци новог америчког наоружања. Овакав став тајванских власти био је у складу са војним буџетом острва, који је током прве деценије 21. века био смањен. Политичка клима међу становницима Тајвана ишла је на руку идеји да Кину не треба уравнотежавати. Истраживања показују да је већина становника била задовољна тренутним *status quo* стањем, као и то да је политика мира између Тајвана и Кине, уз претпоставку да Кина одустане од насилне интервенције у циљу уједињења, била врло пожељна. Овакви ставови били су присутни током читаве деценије и указивали да су грађани очекивали од својих политичких представника стабилну политику према Кини, која неће имати провокације као она за време председника Ли Тенгхјуа.⁵¹⁸

Током прве деценије 21. века Аустралија, један од најближих америчких савезника у региону Индо-Пацифика, такође се залагала за политику сарадње са Кином. Аустралијски званичници, укључујући и премијера, оштро су се противили концептима који би укључивали евентуално обуздавање кинеског раста. Оваква политика би водила до сукоба са Кином и уједно се лоше одразила на остатак региона. Поједини аустралијски политичари истакли су да Аустралија настоји да се приближи Кини, што потврђују и добри односи које

⁵¹⁵ Robert S. Ross, "Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia", *Security Studies*, Vol. 15, No. 3, 2006, pp. 381-383.

⁵¹⁶ Ted Galen Carpenter, *America's Coming War with China: A Collision Course over Taiwan*, Palgrave Macmillan 2005, P. 142-143.

⁵¹⁷ Doug Struck, "Asian Allies See Hazards Ahead", *The Washington Post*, May 2001, Available from <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2001/05/03/asian-allies-see-hazards-ahead/ca96ba80-9085-4436-9064-3e8b8fcde73d/> (Accessed 07 April 2022).

⁵¹⁸ Robert S. Ross, "Balance of Power Politics and the Rise of China", op cit., pp.383-386.

су ове државе оствариле.⁵¹⁹ Остале државе реигона су водиле сличну политику, настојећи да се приближе Кини и уновче могућности које је кинеско тржиште пружало.

Неуравнотежавање и страх да се обуздавањем Кине може нанети штета регионалном поретку видела се и током 2007. и 2008. године, када су неке од држава западног Пацифика покушале да створе заједничку платформу за безбедност тзв. QSD-Quad (Quadrilateral Security Dialogue). Првобитна идеја овог дијалога о безбедности развила се у Јапану и релативно брзо је прихваћена у Аустралији и Сједињеним Државама, тзв. трилитерални стратешки дијалог (Trilateral Security Dialogue - TSD). Циљ је био да се створи контратежа новонасталој кинеској моћи у региону Индо-Пацифика.⁵²⁰ Дијалог је касније проширен и на Индију, која се иначе сматрала пожељним партнерном у оваквој регионалној организацији. Идеја која је настала 2004. године већ током 2007. и 2008. године почела је да губи на значају. Наиме, ниједна од ових држава није желела да зарад јачања регионалне сарадње наруши сопствене односе са Кином. Платформа која је била дефанзивног карактера протумачена је као политика обуздавања или као почетак оваквог процеса. Вашингтон, који је био један од покретача ове иницијативе, почео је да мења свој став што је довело до успоравања и потом неуспеха ове платформе (макар на одређено време). Како неки аутори наводе, кључни људи у Бушовој администрацији имали су сумње у вези заједничке платформе за безбедност која је могла озбиљно да наруши односе са Кином, што је иначе било у супротности са тадашњом америчком политиком.⁵²¹

Данијел Додни (Daniel Deudney) и Џон Ајкенбери (John Ikenberry) сматрају да су Сједињене Државе почев од седамдесетих година 20. века биле отворене према Кини, подржавале је у различитим политичким и економским подухватима, укључујући и њено приступање у СТО и другим међународним организацијама. Вашингтон је благонаклоно дочекао раст кинеског просперитета. Како ови аутори сматрају, Кина је имала доста користи од америчке политике, као и од постхладноратовског либералног међународног поретка.⁵²² Иако се можда поједини аутори не би сложили са оваквим ставом, с обзиром да су Сједињене Државе током овог периода показивале и одређене резерве према Кини, добар део активности указује да је Вашингтон тежио већој сарадњи са Пекингом. Можда је најбоља потврда томе истрајност америчких администрација у политици тзв. конструктивне сарадње. Нуно Монетино истиче да је америчка стратегија по питању сарадње са Кином, нарочито у погледу привреде, била конзистентна током читвог периода и тежила да удовољи кинеским интересима.⁵²³ Америчку политику према Кини, Монтеиро описује као одржавање „одбрамбене доминације“ и удовољавање кинеским интересима. Другим речима, Вашингтон није покушавао да промени *status quo* стање у региону нити да се повуче из Источне Азије, при чему се трудио да савезнике попут Јужне Кореје, Тајвана и Јапана заузда у њиховим потенцијалним амбицијама промене регионалног поретка.⁵²⁴

Овакву „мирољубиву“ политику Сједињених Држава Роберт Арт је једноставно објаснио у оквирима геополитике и равнотеже снага. Наиме, Сједињене Државе не виде проблем са Кином докле год је њена моћ сконцентрисана на копнени део Источне и Југоисточне Азије. Арт је отишао и корак даље, истичући да за Сједињене Државе чак и доминација Кине на Корејском полуострву и на копну Југоисточне Азије, не представља претњу. Докле год Сједињене Државе одржавају превласт на морима у Источној и Југоисточној Азији, као и докле год су центри моћи попут Русије, Индије и Европе

⁵¹⁹ David Kang, *China Rising: Peace, Power and Order in East Asia*, op cit., p. 61.

⁵²⁰ Tomohiko Satake and John Hemmings, “Japan-Australia security cooperation in the bilateral and multilateral contexts”, *International Affairs*, Vol. 94, No. 4, 2018, p. 10.

⁵²¹ Andrew O’Neil and Lucy West, “The Quadrilateral Security Dialogue and Indo-Pacific minilateralism: Resurrection without renewal?”, in: Bhuhindar Singh and Sarah Teo (eds.), *Minilateralism in The Indo-Pacific the Quadrilateral Security Dialogue, Lancang-Mekong Cooperation Mechanism And ASEAN*, Palgrave Macmillan 2020. p.32.

⁵²² Daniel Deudney and G. John Ikenberry, “Democratic Internationalism: An American Grand Strategy for a Post-exceptionalist Era”, *Council on Foreign Relations*, November 2012, p. 20.

⁵²³ Nuno Monteiro, *Theory of Unipolar Politics*, op cit., p. 121.

⁵²⁴ Isto, p. 122.

самостални, односно ван кинеског утицаја, равнотежа снага у свету се неће радикално променити.⁵²⁵

Један од главних разлога због чега Сједињене Државе нису виделе очигледну претњу у политици Кине јесте и природа развоја оружаних капацитета, као што је објашњено у претходном поглављу. Наиме, иако су постојале назнаке да Кина отпочиње процес развоја преко-океанске морнарице која може да има озбиљне импликације по америчку пројекцију моћи, како у региону Источне Азије тако и шире, највећи део средстава био је усмерен на развој тзв. стратегије контроле простора A2/AD. Циљеви оваквих стратегија су најчешће у домену одвраћања, у кинеском случају одвраћање Тајвана и Сједињених Држава које би потенцијално могле да помогну острвским властима.⁵²⁶ Као што Ендру Ериксон истиче: „Кина је до сада посветила највише пажње развоју одређеног вида регионалне контроле простора како би спречила Тајван да прогласи независност... кинеска морнарица још увек нема могућности које би јој дозволиле контролу удаљених поморских рута“.⁵²⁷

Политичке околности о којима ови аутори дискутују, а које су биле последица америчке политике према Кини након Хладног рата одржале су се и на почетку администрације председника Барака Обаме. Спољнополитички приступ Источној Азији на почетку Обаминог мандата добрим делом био је у стилу претходне администрације. У националној стратегији за безбедност из 2010. године приступ Кини дефинисан је у оквирима политике која је позитивна, конструктивна и свеобухватна. Штавише, у стратегији се наводи да ће Сједињене Државе настојати да помогну Кини како би се позиционирала као одговоран актер у глобалној политици који доприноси економском развоју, миру и стабилности. Главни циљ оваквог приступа је смањивање неизвесности између двеју сила и да се неслагања у вези појединих питања, која ће свакако постојати, превазиђу добром сарадњом у областима у којима постоје заједнички интереси.⁵²⁸ Годину дана пре овога амерички и кинески председник су се сложили да билатерални односи њихових земаља треба да допринесу миру и стабилности у Азији и на Пацифику, што би допринело и просперитету читавог региона.⁵²⁹

На почетку првог мандата Барака Обаме, Хенри Кисинџер написао је чланак који се може схватити као упозорење новом председнику на који начин треба формулисати политику Источне Азије, али и као наговештај онога што ће уследити. Идеје о мултилатерализму и одумирању државе, новим претњама које захтевају другачији „не-државни приступ“, а које су постале водиља западним политичарима, суштински нису имале упориште у геополитици Источне Азије. У овом региону, како Кисинџер пише, идеја о равнотежи снага која прати традиционалне концепте државе још увек је темељ спољне политике. Кина, Јапан, Индија, па чак и Индонезија посматрају спољну политику слично државама Европе током периода равнотеже снага, када су сви актери могли да буду и партнери и такмаци.⁵³⁰ Убрзо након доласка на чело Сједињених Држава, приступ Обамене администрације према региону Индо-Пацифика почео је да се мења. Озбиљне промене у америчком односу према Кини могу се видети са усвајањем Обамене стратегије „стожера“ 2011. године, о којима ће се детаљније говорити у наредном поглављу.

⁵²⁵ Robert Art, “The United States and the Rise of China: Implications for the Long Haul”, *Political Science Quarterly* Volume, Vol. 125, No. 3, 2010, p. 371.

⁵²⁶ Nuno Monteiro, *Theory of Unipolar Politics*, op cit., pp. 131-132.

⁵²⁷ Andrew S. Erickson, “Chinese Sea Power in Action: The Counterpiracy Mission In The Gulf Of Aden And Beyond”, in: Roy Kamphausen, David Lai and Andrew Scobell (eds.), *The PLA At Home And Abroad: Assessing The Operational Capabilities Of China’s Military*, Strategic Studies Institute, 2010, p. 332-333.

⁵²⁸ The White House, “National Security Strategy”, May 2010, p. 43.

⁵²⁹ The White House, “U.S.-China Joint Statement”, November 2009, Available from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/us-china-joint-statement#:~:text=The%20United%20States%20stated%20that,and%20prosperity%20in%20the%20region>. (Accessed 10 August 2022).

⁵³⁰ Henry A. Kissinger, “The Three Revolutions”, *The Washington Post*, April 2008, Available from <https://www.henryakissinger.com/articles/the-three-revolutions/> (Accessed 15 August 2022).

III ДЕО

Равнотежа снага у Источној и Југоисточној Азији након 2011. године

1. Промене у развоју кинеских оружаних снага и стварање нове поморске стратегије

Убрзани економски развој Кине почетком 21. века навео је различите ауторе у области међународних односа да проматрају успон ове државе као проблем који ће утицати на изглед регионалног, а потенцијално и изглед глобалног поретка. Једна група аутора успон Кине упоредила је са развојем других великих сила у светској историји и како је развој ових држава водио ка стварању одређеног степена регионалне хегемоније.⁵³¹ Друга група аутора успон Кине посматрала је у историјској аналогiji Вилхелмове Немачке. Наиме, успон Кине као копнене силе и њена трансформација у поморску силу води у скоро изванредан сукоб са тренутном поморском - *status quo* силом, односно Сједињеним Државама. Историјска аналогija Вилхелмове Немачке и савремене Кине темељи се на идеји да је сукоб са поморском силом и светским хегемоном неизбежан онда када копнена сила као изазивач тежи успостављању регионалне поморске хегемоније.⁵³²

Тако на пример, Кристофер Лејн (Christopher Layne) проналази аналогiju између англо-немачког и кинеско-америчког ривалства у томе што силе у успону увек представљају потенцијалну претњу, јер такве силе теже да доминирају својим регионима и желе да остваре престиж сличан оном који имају *status quo* силе.⁵³³ Џон Морер (John H. Maurer) истиче да сукоб ових сила као претња произилази из убрзаног наоружавања изазивача који доводе у питање политичке ставове и преданост либералних *status quo* сила тренутном поретку.⁵³⁴ Едвард Лутвак (Edward N. Luttwak) сматра да се актуелни кинеско-амерички односи могу поредити са околностима од пре Првог светског рата када је Велика Британија имала озбиљне колонијалне проблеме, а Немачка се убрзано развијала и јачала војну моћ.⁵³⁵ Роузкренс (Richard N. Rosecrans) сматра да је сукоб Велике Британије и Немачке почео онда када је Кајзер видео могућност трансформације Немачке као копнене силе у поморску силу која би потиснула моћ Велике Британије.⁵³⁶ Џејмс Хоумс и Тоши Јошихара (James R. Holmes and Toshi Yoshihara) верују да се Пекинг за разлику од Берлина налази у бољем геополитичком положају. Физичка дистанца између Кине и Сједињених Држава, поред осталих фактора које аутори наводе, омогућава овој држави да развије респектабилне поморске снаге, а да притом не угрози безбедност Вашингтона.⁵³⁷ Женгју Ву (Zhengyu Wu), са друге стране, проблем кинеско-америчког ривалства види у кинеској стратегији контроле простора А2/АД, занемарујући већим делом остале аспекте кинеске регионалне политике.⁵³⁸ Иако овај аутор базира своје закључке на истраживањима објављеним пре 2015. године, чак и тада су постојале индикације да се кинеска регионална политика неће задржати у стриктно

⁵³¹ Robert Kaplan, *Asia's Cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific*, Random House, New York, 2014; Robert E Kelly, "What Would Chinese Hegemony Look Like?", *The Diplomat*, February 2014, Available from <https://thediplomat.com/2014/02/what-would-chinese-hegemony-look-like/> (Accessed 08 November 2022).

⁵³² Igor Pejić i Srđan Blagojević, "Uspón savremene Kine i Vilhelmove Nemačke: izazovi produktivne analogije", *Međunarodni problemi*, Vol. LXXV, br. 1, 2023, str. 94–95.

⁵³³ Christopher Layne, "The Sound of Distant Thunder: The Pre-World War I Anglo-German Rivalry as a Model for Sino-American Relations in the Early Twenty-First Century", in: Asle Toje (ed.), *Will China's Rise be Peaceful: Security, Stability, and Legitimacy*, Oxford University Press, 2018, pp. 123–142.

⁵³⁴ John H. Maurer, "A Rising Power & the Coming of a Great War". *Orbis*, Vol. 58, No. 4, 2014, pp. 515-520.

⁵³⁵ Edward N. Luttwak, *The Rise of China Vs. The Logic of Strategy*, The Belknap Press of Harvard University Press, 2012, pp. 56-59.

⁵³⁶ Richard N Rosecrans, "Power and International Relations: The Rise of China and Its Effects". *International Studies Perspectives*, Vol. 7, No. 1, 2006, pp. 32.

⁵³⁷ James R. Holmes and Toshi Yoshihara, "History Rhymes: The German Precedent for Chinese Seapower". op cit., pp. 17-32.

⁵³⁸ Zhengyu Wu, "The Crowe Memorandum, the Rebalance to Asia, and Sino-US Relations", *Journal of Strategic Studies*, Vol. 39, No. 3, 2016, pp. 389-416.

дефанзивним оквирима. То се показало тачним са даљом милитаризацијом острва у Јужном кинеском мору током наредних година, као и војним реформама које су ступиле на снагу након 2015. године. Вес Хенг Лим (Yves-Heng Lim), иде корак даље и сматра да ће ратна морнарица НОАК имати кључну улогу о очувању тзв. кинеске суверености у области Јужног и Источног кинеског мора. Наиме, кинеска ратна морнарица ће обезбедити стварање кинеског регионалног поретка, спречавајући друге актере који то не би дозволили.⁵³⁹

Модернизација кинеских оружаних снага која се одвијала претходне две деценије довела је Кину на позицију друге највеће оружане силе на свету, при чему су програми развоја носача авиона, нових борбених бродова и летелица у ваздухопловству, као и развој војне инфраструктуре на острвима у регионалним морима указивали да кинеска војна стратегија све више задобија офанзивне елементе. Ако прихватимо размишљања која је Раш Доши изнео у својој монографији, кинеска велика стратегија одувек је гледала на Сједињене Државе као на главног ривала у међународној политици. Ривалство ових сила добило је на интензитету доласком председника Си Ђипинга, чија политика у најмању руку може да се опише као „одлучнија” (assertive).⁵⁴⁰ Промене у политици учили су и поједини аналитичари, истичући да је стратешки дискурс у Пекингу постао агресивнији и приближио се ставовима појединих јастребова у Комунистичкој партији. Другим речима, идеје Кине као велике силе која треба да доминира регионом, укључујући и Тајван, постале су општеприхваћене међу кинеском политичком елитом. Сједињене Државе у оваквим стратешким концепцијама, као и савезништва са регионалним актерима, виђени су као реликвија Хладног рата и препрека у реализацији будућих кинеских циљева.⁵⁴¹

Арон Фридберг, наводи да је америчка администрација, упркос проблемима, гајила наде у позитивне промене у кинеској политици, које су биле видљиве током прве деценије 21. века. На жалост, како овај аутор наводи, након доласка Си Ђипинга постало је јасно да Кина одустаје од било каква даље либерализације.⁵⁴² Доласком Председника Сија кинеска политика у региону постала је агресивна, како на војном тако и на економском и политичком плану. Визију Кине као велике силе кинески председник је пласирао првенствено помоћу економских пројеката као што је „Појас и пут“ и Азијске банке за инфраструктуру и инвестиције. Идеја ових пројеката, како неки аутори уочавају, је изградња азијског поретка са Кином која би била у његовом средишту.⁵⁴³ Иако су оба пројекта економске природе, иницијатива као што је „Појас и пут“, о чему ће бити речи у наредном делу поглавља, поседује велики број војно-стратешких елемената који изазивају сумњу у искреност кинеских политичких намера да је реч о привредном а не војном подухвату.

Измењени карактер кинеске политике постао је уочљив и на другим пољима. Наиме, након доласка председника Сија на власт 2012-2013. године, Кина је простор Јужног кинеског мора - ЈКМ означила као „национално плаво земљиште“ у циљу одвраћања других регионалних актера који такође полажу права на овај поморски простор.⁵⁴⁴ Нова политика представљала је размишљања једног дела кинеске интелектуалне елите. Наиме, уочи доласка председника Сија на власт у академској заједници која се бави питањем државне стратегије учестало се позивало на развој велике ратне флоте. Уочљиво је да су позиви на јачање ратне морнарице често указивали на значај програма развоја носача авиона и могућности за

⁵³⁹ Цитирано према Andrea Ghiselli, “The Chinese People’s Liberation Army ‘Post-modern’ Navy”, *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Vol 50, No. 1, 2015, p. 119.

⁵⁴⁰ Rush Doshi, *The Long Game: China's Grand Strategy to Displace American Order*, op cit., p. 188.

⁵⁴¹ Scott W. Harold, *Defeat, Not Merely Compete: China's View of Its Military Aerospace Goals and Requirements in Relation to the United States*, RAND Corporation 2018, pp. 19-20.

⁵⁴² Aaron L. Friedberg, “Engagement With China Was Always a Long Shot”, *Foreign Policy*, May 2022, Available from <https://foreignpolicy.com/2022/05/12/getting-china-wrong-engagement-change/> (Accessed 15 September 2023).

⁵⁴³ Samuel C. Y. Ku, “Strategies of China’s Expansion and Taiwan’s Survival in Southeast Asia: A Comparative Perspective”, in: Lowell Dittmer (ed.), *Taiwan and China: Fitful Embrace*, University of California Press, 2017, p. 259.

⁵⁴⁴ Marc Lanteigne, “China’s Developing Maritime Strategy”, in: Enrico Fels and Truong-Minh Vu (eds.), *Power Politics in Asia’s Contested Waters: Territorial Disputes in the South China Sea*, Springer, 2016, p. 97.

пројекцију моћи како у циљу заштите регионалних интереса, тако и због очувања прекоморских интереса у тзв. далеким морима. Тако на пример, пуковник Лију Мингфу (Liu Mingfu) у књизи „Кинески сан: Размишљање великих сила и стратешко позиционирање у пост-америчкој ери“ (The China Dream: Great Power Thinking and Strategic Posture in the Post-American Era) истиче да је суштина “кинеског сна” смена Сједињених Држава на месту водеће светске силе, уз помоћ развоја великих војних капацитета. Објашњавајући историјске циклусе смене водећих светских сила почев од Португала, Холандије, Велике Британије и Сједињених Држава, као водеће силе 20. века, Мингфу сматра да Кина треба да преузме место „шампиона“ у 21. веку.⁵⁴⁵

Роберт Рос је оваква размишљања окарактерисао као јачање кинеског национализма који иде “руку под руку” са јачањем оружаних способности државе, а пре свега ратне морнарице. Овај аутор, са друге стране, сматра да жеље копнене силе за великом ратном морнарицом у суштини представљају ирационалне амбиције које се више ослањају на идеје о националном престижу него што представљају одраз реалног интереса државе и њених могућности.⁵⁴⁶ Рос је на крају рада издао својеврсно упозорење, истичући да интензиван развој кинеске ратне морнарице сигурно може изазвати нежељену реакцију Сједињених Држава у виду даљег јачања америчке ратне морнарице и њеног размештања у регионалним водама Источне Азије.⁵⁴⁷

Индикатори промена кинеске политике почели су да се појављују и у стратешком дискурсу. Тако се на пример, у Белој књизи националне одбране из 2013. године истиче значај модернизације ратне морнарице, као и набавка нових ратних бродова како би се флота употпунила.⁵⁴⁸ У истом документу говори се и о новим задацима оружаних снага, као што је, на пример, заштита прекоморских интереса. Кинески прекоморски интереси почетком друге деценије 21. века постали су значајан аспект државне привреде, при чему заштита поморских рута (sea lines of communication) преко којих се одвија трговина и транспорт ресурса представља један од главних задатака ратне морнарице.⁵⁴⁹

Трансформација кинеских оружаних снага настављена је у складу са геополитичким аспирацијама које су захтевале развој преко-океанске флоте и модерно ратно ваздухопловство. Са тим у вези на трећем пленуму 18. конгреса Комунистичке партије донесени су закључци који истичу модернизацију оружаних снага са фокусом на извођење здружених операција. Копнена војска са новим променама наизглед је изгубила примат у односу на друге видове војске, што је касније и потврђено у стратегији из 2015. године. Наиме, у стратегији се експлицитно наводи да Кина мора да напусти менталитет по којем је копно важније од мора и да пажњу посвети извођењу операција које пружају управљање морима и океанима, што омогућава и заштиту прекоморских интереса.⁵⁵⁰ Пекинг је овим документом индиректно дефинисао најважније геостратешке интересе Кине који ће уједно и обликовати будућу политику.⁵⁵¹

⁵⁴⁵ Liu Mingfu, *The China Dream: Great Power Thinking and Strategic Posture in the Post-American Era*, CN Times Beijing Media Time United Publishing Company Limited, Beijing, 2015.

⁵⁴⁶ Robert S. Ross, “China’s Naval Nationalism Sources, Prospects, and the U.S. Response”, *International Security*, Vol. 34, No. 2, 2009, pp. 46–81.

⁵⁴⁷ Isto, pp. 78.

⁵⁴⁸ The Diversified Employment of China's Armed Forces, *Information Office of the State Council of the People's Republic of China*, April 2013, Available from http://www.china.org.cn/government/whitepaper/2013-04/16/content_28556829.htm (Accessed 06 September 2023).

⁵⁴⁹ The Diversified Employment of China's Armed Forces, *Information Office of the State Council of the People's Republic of China*, April 2013, Available from http://www.china.org.cn/government/whitepaper/2013-04/16/content_28556911.htm (Accessed 06 September 2023).

⁵⁵⁰ Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, докторска дисертација, op cit., стр. 198-199.

⁵⁵¹ Ђанг Цемин је током 1995. године Кину описао као „континенталну и приобалну силу“. Цемин је сматрао да Кина у будућности мора да посвети више пажње развоју приобалних подручја која представљају индустријски и технолошки центар државе, што би морало да прати и модернизација морнарице која треба да

Напуштање копненог менталитета недвосмислено указује на значај мора за даљи развој државе, пре свега кинеске привреде која би требало да постане центар глобалне економије.⁵⁵² Због наведеног, за Кину је неопходно да развије адекватне поморске снаге, као и пратећу инфраструктуру која може да јој обезбеди заштиту прекоокеанских линија комуникација.⁵⁵³ Бил Хајтон (Bill Hayton) сматра да ће развој поморске моћи, чак и да је дефанзивно оријентисан, свакако изазвати сумњу Сједињених Држава као тренутног хегемона. За Хајтона је извесно да ће Вашингтон овакву кинеску политику видети као покушај успостављања регионалне хегемоније, због чега ће и покушати да је заустави.⁵⁵⁴

Важну димензију модернизације кинеских оружаних снага чине и организационе промене на нивоу штабова и командовања. Наиме промене о којима је реч требало би да кинески начин управљања војском приближе западном моделу уређења оружаних снага. Па је тако дошло до реорганизације генералштаба копнене војске који је спуштен на исти ниво штабова других видова војске, док су истовремено уведени елементи за здружено командовање на нивоу целокупне НОАК. Изједначавањем штабова уједно је и окончана доминација копнене војске над осталим видовима оружаних снага. Један аспект реорганизације обухватио је трансформацију седам војних области у пет борбених зона. Стварањем борбених зона за здружена дејства Кина је добрим делом имплементирала западни модел организације који је намењен, између осталог, вођењу војних операција ван матичне територије државе. У оваквом систему примат преузимају видови војске који имају способности пројекције моћи, попут ратне морнарице и ратног ваздухопловства. Спуштањем генералштаба копнене војске на ниво осталих штабова, Централна војна комисија ојачала је своју позицију и контролу над оружаним снагама. На крају, реформе истичу и значај оружаних снага за даљи економски развој Кине и њен положај у међународној политици.⁵⁵⁵

У смерницама развоја оружаних снага, приказаних у војној стратегији из 2015. године такође се истиче да развој копнене војске иде у правцу стварања мобилних трупа за брза дејства које одликују модуларне и мулти-функционалне јединице. На овај начин, јединице копнене војске имаће неопходне капацитете да извршавају задатке у оквиру здружених операција. Како Иван Зарић истиче, структура копнене војске коју одликује висока мобилност указује на могућност ангажмана ових јединица у иностранству.⁵⁵⁶ Смернице развоја ратне морнарице у стратегији из 2015. године следе сличне принципе. Ратна морнарица види се као средство за пројектовање моћи даље од сопствене територије. Сходно томе смернице налажу развој капацитета за одбрану у приобалним морима и заштиту на отвореним морима уз изградњу комбиноване и мулти-функционалне поморске борбене структуре. Ратно ваздухопловство је добило смернице у складу са концептом рата у високо-технолошким (информационим) условима, при чему се истиче значај ваздухопловства у одбрамбеним и офанзивним операцијама. У складу са предметом истраживања дисертације, важно је напоменути да смернице из 2015. године истичу значај ваздухопловно-десантних операција, стратегијско пројектовање моћи и свеобухватну подршку. Иван Зарић сматра да стратешке смернице развоја ратног ваздухопловства, пре свега оне које се тичу пројектовања

обезбеди државне интересе. (Bernard D. Cole, *The Great Wall at Sea: China's Navy in the Twenty-First Century*, op cit., p. 179).

⁵⁵² Маханове идеје биле су приступне код кинеских стратега много пре 2015. године. Ксу Ђи (Xi Qi) официр у кинеској морнарици опсежно је радио на теми кинеске поморске моћи и важности да Кина изађе из првог ланца острва и оствари своје преко-океанске амбиције. За овог кинеског официра стратешка дубина Кине би требала да се прошири макар 1,600 миља од кинеске обале како би држава могла да се осећа сигурно (Thomas P. Ehrhard and Robert O. Work, *Range, Persistence, Stealth, and Networking: The Case for a Carrier-Based Unmanned Combat Air System*, Ceter for Strategic and Budgetary Assesments, 2008. p.171).

⁵⁵³ Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, op cit., стр. 223-224.

⁵⁵⁴ Bill Hayton, *The South China Sea: The Struggle for Power in Asia*, Yale University Press 2014, pp. 214-215.

⁵⁵⁵ Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, op cit., стр. 201-203.

⁵⁵⁶ Исто, стр. 222.

моћи и свеобухватне подршке, јасно показују да Кина тежи еволуцији једне копнене силе у поморску.⁵⁵⁷

Структуралне реформе кинеских оружаних снага из 2015. године могу се резимирати у неколико аспеката:

- Трансформација војних области НОАК смањиће досадашњих седам војних области на пет оперативних простора тј. здружених команди у циљу јачања борбене спремности.
- Копнене снаге НОАК добиће сопствени генералтштаб и биће измештене из досадашње структуре четири генералштаба у којима су се налазиле.
- Друга артиљерија НОАК реорганизована је у тзв. ракетне снаге НОАК.
- Стратешке снаге за подршку су формиране као вид војске који треба да надгледа операције у свемиру и информационом простору.
- Реорганизација начина командовања при чему видови војске управљају општом организацијом док здружене команде управљају оперативним способностима на њиховом простору.
- Четири генералштаба НОАК трансформисана су у шест здружених департмана, три комисије и пет канцеларија под надлежношћу Централне војне комисије.
- Централна војна комисија новим реформама захтева и намеће висок ниво дисциплине и лојалности оружаних снага партији.⁵⁵⁸

Као што је представљено у новој војној стратегији, ратно ваздухопловство и ратна морнарица виђени су као главни инструменти који могу да користе Кини за заштиту стратешких интереса.⁵⁵⁹ Ови видови војске, поред своје дефанзивне улоге, често могу да се користе као инструменти за пројекцију војне моћи. Пројекцију моћи Тејлор Фравел (Taylor M. Fravel) дефинише као способност распоређивања трупа, одржавање присуства и извођење офанзивних борбених операција ван граница матичне територије.⁵⁶⁰ У случају Кине пројекција моћи најчешће се проматра у регионалним оквирима Источне и Југоисточне Азије. Иако су кинески капацитети пројекције моћи још увек далеко од америчких, идеја да друга сила може да пројектује моћ у једном од најважнијих региона глобалне политике свакако представља проблем како униполарној сили, тако и другим актерима у региону.

Када је реч о развоју капацитета пројекције моћи може се уочити неколико корелација са теоријским приступима које су изнети на почетку дисертације. Прво, индикатори претње које је Волт представио у својој теорији преклапају се са пројекцијом моћи у три аспекта. Идеја о равнотежи претње истиче да се опажање претње темељи на географској удаљености, офанзивно-агресивним намерама и укупним капацитетима моћи. Овде се може уочити због чега регионалне државе виде проблем са интензивним развојем кинеских оружаних снага који је фокусиран на ратну морнарицу и ратно ваздухопловство. Развојем могућности за пројекцију моћи географска удаљеност губи на значају, што у случају Источне и Југоисточне Азије може да представља додатан проблем с обзиром на малу удаљеност између држава и одсуство великих природних препрека. У великом броју случајева, као што Фравел истиче, могућности пројекције војне моћи представљају офанзивне способности. Овде није реч само о развоју оружаних снага, већ и то на који начин се распоређују и како се дефинише њихова улога. Посматрајући нови опсег кинеских стратешких интереса, као и све веће присуство НОАК у регионалним морима (и на појединим острвима) разумљиво је због чега се кинеске политичке намере посматрају као потенцијално агресивне. На крају, укупни капацитети моћи кинеских оружаних снага у доброј мери премашују капацитете регионалних актера, изузев

⁵⁵⁷ Исто, стр. 223

⁵⁵⁸ Annual Report to Congress, Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2016, April 2016, p. 1-3.

⁵⁵⁹ Детљаније о стратешким интересима Кине видети у Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, op cit.

⁵⁶⁰ Taylor M. Fravel, "China's Search for Military Power", *The Washington Quarterly*, Vol. 31, No. 3, 2008, p. 134.

оружаних снага Сједињених Држава. У Волтовом контексту развој капацитета за пројекцију моћи, осим што представља уравнотежавање друге силе сличних капацитета, недвосмислено изазива и претњу.

Теоријски концепт Нуна Монтеира, о чему је било речи на почетку дисертације, објашњава због чега развој капацитета пројекције моћи представља проблем. Наиме, за униполарну силу јачање оружаних капацитета других потенцијалних ривала не представља проблем докле год су они у оквирима стратегије одвраћања. Иако је Кина крајем 20. и почетком 21. века вршила опсежну модернизацију оружаних снага, односи са Сједињеним Државама нису претрпели већу штету. Након промена у кинеској стратегији током друге деценије 21. века односи Кине и Сједињених Држава су се изменили. Један од разлога предлажу не само кинеске геополитичке амбиције, већ и начин на који Кина тежи да их реализује. Кинеска пројекција моћи, макар она била и регионалног опсега, може да доведе до успостављања доминације у Источној и Југоисточној Азији, односно до стварања регионалне хегемоније како би то Миршајмер описао.

1.1. Морнарица, ваздухопловство и пројекција моћи

Иако су војне реформе из 2015. године вероватно најзначајнији аспект у кинеском „заокрету“ од копнене ка поморској сили, индикатори ове политике могли су се уочити и пре реформе. Тако на пример, Роберт Рос у свом раду из 2009. године указује на неслагања између различитих кинеских аутора по питању даљег развоја оружаних снага. Једна група кинеских аутора, како Рос наводи, сматра да су кинеске жеље за изградњом прекоокеанске морнарице потпуно легитимне. Штавише, стварањем велике флоте, успостављем контроле над острвима у Јужном кинеском мору, као и контролом Малајског мореуза, Кина би успела да оствари све циљеве велике поморске силе. Са друге стране, Рос истиче да друга група кинеских аутора сматра да покушаји стварања велике ратне флоте нису добри за Кину, како у дипломатском тако и у материјалном погледу. Наиме, ова група аутора страхује да ће стварање велике ратне морнарице бити посматрано као претња од стране Сједињених Држава, као и да ће подухват изградње такве флоте одузети превише материјалних ресурса.⁵⁶¹ Западни аутори који се такође баве питањем Кине, попут Кристена Гунеса (Kristen Gunness) и Оријане Мастро (Oriana Skylar Mastro), сматрају да амбиције за великом ратном флотом нису новина у кинеској политици. За Гунеса и Мастро експедиционе способности НОАК, које би пружиле могућност извођења операција у тзв. удаљеним морима, постале су приоритет у кинеској политици још на почетку мандата председника Ху Ђинтао.⁵⁶²

Промене у кинеским оружаним снагама утицале су и на промене у сагледавању кинеске спољне политике и њеног места у међународним односима. Оријана Мастро истиче да иако кинески политичари не говоре отворено о могућим ширим политичким аспирацијама, постоје индикатори који указују да Кина види себе као могућег глобалног хегемона светске политике. Како ауторка даље објашњава, поједини кинески писци заговарају идеју да Кина треба да има за циљ смену Сједињених Држава као највеће војне силе на свету. Штавише, у истраживањима кинеског јавног мњења из 2010. године, на које се ова ауторка позива, преко 80% испитаника је сматрало да Кина треба да постане највећа војна сила на планети. Мастро закључује да у случају покушаја стварања кинеске регионалне хегемоније, актери Источне Азије ће сигурно покушати да одговоре са уравнотежавањем.⁵⁶³ Мајкл Мекдевит (Michael McDevitt) дели сличне ставове, истичући да развој кинеских

⁵⁶¹ Robert S. Ross, “China’s Naval Nationalism: Sources, Prospects, and the U.S. Response”, op cit., pp. 66-74.

⁵⁶² Kristen Gunness and Oriana Skylar Mastro, “A Global People’s Liberation Army: Possibilities, Challenges, and Opportunities”, *Asia Policy*, No. 22, 2016, p. 133.

⁵⁶³ Oriana Skylar Mastro, “A Global Expeditionary People’s Liberation Army: 2025-30”, in: Roy Kamphausen and David Lai (eds.), *The Chinese People’s Liberation Army in 2025*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2015, p. 225-226.

оружаних снага указује на могућности пројекције моћи. Мекдевит иде корак даље говорећи да тренутни трендови развоја кинеских оружаних снага указују да ће Кина вероватно успети да оствари пројекцију моћи у региону Индо-Пацифика коју је имала задњи пут током Минг династије.⁵⁶⁴

Еволуција промена у кинеској стратегији може се пратити и анализом извештаја *Војни баланс* од 2011/2012. године. У извештају из 2012. године истиче се да НОАК премешта фокус са дефанзивно оријентисаних копнених снага на развој капацитета за пројекцију моћи у региону Источне Азије, а потенцијално и шире у циљу заштите линија поморске комуникације.⁵⁶⁵ Слична запажања у вези пројекције моћи и развоја велике ратне флоте која омогућава овакве подухвате истакнута су у *Војном балансу* из 2015. године. У извештају се наводи да развој нових разарача сигнализира велика улагања Кине у капацитете који дозвољавају пројекцију моћи.⁵⁶⁶ Током 2015. и 2016. године реализовано је више војних вежби које су биле фокусиране на извођење здружених операција које укључују различите видове војске. По мишљењу појединих аналитичара ово су били најинтензивнији маневри НОАК чији је циљ вероватно био испитивање способности војске у здруженим операцијама које укључују ратно ваздухопловство, ратну морнарицу и копнене снаге.⁵⁶⁷ Војне вежбе и маневри кинеске ратне морнарице на већој удаљености од матичне територије примећени су и током 2017. године. Током овог периода кинеска ратна морнарица имала је учестале маневре који су се одвијали у поморском простору источно од Окинава острва, после чега би ратни бродови НОАК наставили операције у простору ЈКМ. Маневри у овом простору до тада нису били уобичајени за кинеску ратну флоту, што војне аналитичаре наводи на сумњу да је НОАК стекла способност операције на већој удаљености од обале, односно у простору изван првог ланца острва.⁵⁶⁸

Мисије кинеске ратне морнарице могу се поделити у две категорије: једна обухвата мисије у блиским морима (поморски простор који обухвата део између обале и првог ланца острва) и мисије у далеким морима (поморски простор од првог ланца острва ка Пацифику). Прва група одређена је мисијама попут пројекције моћи око и унутар Тајванског мореуза, као начин притиска на Тајван и убрзање уједињења Кине. У ову групу мисија такође спадају и операције различитих војних и пара-војних група кинеских оружаних снага које, користећи се средствима „испод нивоа рата“ (below the threshold of war), теже да одрже кинески утицај и територијални суверенитет над острвима у ЈКМ. У другу групу мисија које се одвијају у далеким морима, Кина изводи операције чији је циљ заштита кинеских прекоморских интереса. Главни инструменти којима Кина реализује операције у другој групи мисија представљају велике ратне бродове попут фрегата, крстарица, разарача, носача авиона и различитих типова подморница. Ове платформе су иначе својствене великим ратним флотама, односно флотама које могу да функционишу на великим удаљеностима од матичног копна (blue water navy).⁵⁶⁹

Војна стратегија из 2015. године такође је утицала на опсег мисија које се додељују ратној морнарици. Наиме, у стратегији се о острвима у Јужном кинеском мору говори као о домаћој територији, при чему се присуство других актера описује као „илегална окупација домаће територије“.⁵⁷⁰ Задаци НОАК попут заштите кинеских интереса у новим областима,

⁵⁶⁴ Michael McDevitt, “Regional Dynamics in Response to Alternative PLA Development Vectors” in Roy Kamphausen and David Lai (eds.) *The Chinese People’s Liberation Army in 2025*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2015, p. 294.

⁵⁶⁵ The International Institute for Strategic Studies (IISS), *Military Balance 2012*, Routledge 2012, p. 211.

⁵⁶⁶ The International Institute for Strategic Studies (IISS), *Military Balance 2015*, Routledge 2015, p. 207.

⁵⁶⁷ The International Institute for Strategic Studies (IISS), *Military Balance 2017*, Routledge 2017, p. 255.

⁵⁶⁸ Isto, p. 228.

⁵⁶⁹ Kimberly Jackson, Andrew Scobell, Stephen Webber, Logan Ma, *Command and Control in U.S. Naval Competition with China*, RAND Corporation, 2020, p. 33.

⁵⁷⁰ “China’s Military Strategy”, *The State Council Information Office of the People’s Republic of China*, May 2015, Beijing, Available from http://www.china.org.cn/china/2015-05/26/content_35661433.htm (Accessed 06 September 2022)

као и заштита кинеских прекоморских интереса, представљени су као централне мисије оружаних снага. У складу са наведеним задацима истиче се да ће ратна морнарица променити фокус операција са „одбране на мору“ (offshore water defense) на пружање „безбедности на отвореним морима“ (open seas protection). Заштита кинеских трговинских поморских рута, као и заштита кинеских прекоморских интереса, као што је наведено 2013. године, поновљено је и у војној стратегији из 2015. године. У овом случају прекоморски интереси се истичу као кључан аспект даљег развоја Кине као поморске силе.⁵⁷¹ Проширени ангажман ратне морнарице темељи се и на новим законским оквирима такође из 2015. године. Изменама закона о националној безбедности проширује се надлежност оружаних снага и њихови задаци у вези одбране прекоморских интереса. Поједини аналитичари указују да се измењени закон не односи искључиво на учешће НОАК у међународним мисијама. Напротив, новим амандманима се проширују мисије ратне морнарице у својству заштите државних интереса, због чега се очекује и веће улагање у ратну морнарицу.⁵⁷²

Значај кинеске ратне морнарице као важног инструмента кинеске политике, који може да води до експанзије њене моћи у региону, препознат је и од стране регионалних држава. Тако на пример, у јапанској Белој књизи одбране из 2015. године препознато је пет главних циљева кинеске ратне морнарице. Прво, ратна морнарица НОАК има задатак да омета и спречи операције противничких снага на што већој удаљености од кинеске територије. Друго, кинеске оружане снаге теже остваривању капацитета којима би онемогућили и одвратили Тајван од покушаја проглашења независности. Треће, ратна морнарица НОАК има задатак да ослаби присуство и спречи напоре других регионалних држава у вези острва у регионалним морима на која Кина полаже право. Четврто, кинеска ратна морнарица има задатак да заштити поморске интересе Кине како у региону Источне и Југоисточне Азије, тако и на ширем простору Индо-Пацифика. Пето, а у складу са претходним циљем, ратна морнарица има задатак да заштити поморске путање трговине и транспорта, што се сматра кључним за даљи развој кинеске привреде. Јапански аналитичари истичу да је у складу са оваквим циљевима, могуће очекивати даљу експанзију кинеске ратне морнарице и њених операција како на регионалном, тако и на глобалном плану.⁵⁷³ Слична запажања изнета су у извештају Пентагона 2015. године у коме се напомиње да Кина помера фокус своје поморске стратегије са регионалних мора на удаљена мора, што се види и у количини великих борбених бродова који почињу да заузимају све више места у арсеналу кинеске ратне морнарице.⁵⁷⁴ У истом извештају констатује се да су копнене снаге НОАК успеле током претходних година да модернизују скоро све аспекте војске и прошире обим операција, што подразумева и амфибијске операције. Нова техника и ново наоружање омогућава кинеским копненим снагама да изводе операције у свим географским и временским условима и да потенцијално угрозе безбедност Тајвана.⁵⁷⁵

Почетком друге деценије 21. века модернизација кинеске ратне морнарице развијала се кроз два аспекта, односно у организационом и технолошком смислу. У организационом погледу морнарица НОАК је увећала број и интензитет војних вежби, односно маневара у југоисточној Азији. Ратна морнарица Кине интензивирала је војне вежбе у тзв. далеким морима. Током 2012. године и све до 2014. године ратна морнарица је одржавала редовне војне вежбе у Јужном кинеском и Филипинском мору. Сматра се да ове вежбе, осим што доприносе капацитету одвраћања и јачању конвенционалних способности ратне морнарице, утичу и на могућности пројекције моћи. Наиме, Кина је већ успела да докаже способности

⁵⁷¹ Isto.

⁵⁷² Minnie Chan, "People's Liberation Army tasked with protecting 'overseas interests' under new China security law", *South China Morning Post*, July 2015, Available from <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1831564/chinas-national-security-law-gives-pla-mission-protect> (Accessed 22 November 2022).

⁵⁷³ "Defense of Japan", *Japanese Ministry of Defense*, August 2016, pp. 59-60.

⁵⁷⁴ Annual Report to Congress, "Military and Security Developments Involving the People's Republic of China" 2015", p. 8.

⁵⁷⁵ Isto, p. 60.

ратне морнарице изван првог ланца острва захваљујући учешћу у мисијама Уједињених нација у Средоземном мору.⁵⁷⁶

Током истог периода НОАК је наставила са јачањем здруженог система командовања и развоја информатичких способности. Сложени маневри копнене војске, ратне морнарице и ратног ваздухопловства демонстрирани су током вежби 2014. године. Војни аналитичари указују да је руководство кинеских оружаних снага заинтересовано за унапређење традиционалног вида командовања путем нових информатичких система. Овај процес информатичког осавремењивања види се и у начину прикупљања и дистрибуције података у тзв. C4ISR систему (Command, Control, Communications, Computers (C4) Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (ISR)) који функционише како између различитих видова војске, тако и међу различитим родовима.⁵⁷⁷ Утицај нових система војне организације потврдили су и поједини званичници кинеских оружаних снага, позивајући се на доктринарне и стратешке концепте активне одбране. Тако на пример, заменик председника Централне војне комисије генерал Фан Ченлонг (Fan Changlong) у посети јужној војној команди 2014. године, истакао је значај војне борбе (military struggle) у поморским регионалним областима. Командант ратног ваздухопловства Ма Сиотиан (Ma Xiaotian) такође је указао да ратно ваздухопловство НОАК има важан задатак да у сарадњи са ратном морнарицом обезбеди поморске интересе Кине на ширем простору Индо-Пацифика. За овог кинеског официра ратно ваздухопловство представља неопходан елемент ратне морнарице уколико Кина жели да се позиционира као регионална сила која може да контролише шири простор изван својих матичних граница.⁵⁷⁸

Идеје о пројекцији моћи у региону Источне Азије „провлаче“ се кроз различита документа и изјаве кинеских званичника, а могу се уочити и у начину на који се дефинишу задаци ратног ваздухопловства и ратне морнарице. Интересантан аспект овог стратешког концепта јесте и његово све веће присуство у војним академским круговима. Наиме, током претходних година кинеска стратешка заједница показала је велико интересовање за начин функционисања америчког система логистике. Наиме, људи са Универзитета логистике НОАК истичу успех америчког концепта размештања војних база широм планете и сложеног система логистике која омогућава да читав систем функционише. За кинеске инжењере америчка мрежа војних база пружа неопходну материјалну подршку свим борбеним јединицама, где год се оне налазиле.⁵⁷⁹

Други аспект модернизације кинеске ратне морнарице огледа се у већим технолошким способностима. Први носач авиона кинеске ратне морнарице *Liaoning* постао је оперативан 2012. године, док је наредне 2013. године носач учествовао у маневрима са авионима четврте генерације, као што је вишенаменски борбени авион J-15. Извештај Пентагона указује да ће формирањем борбних група носача авиона Кина значајно побољшати своје способности у домену контроле поморског простора и пројекције моћи.⁵⁸⁰ Најаве о изградњи новог домаћег носача авиона појавиле су се у медијима крајем 2015. и почетком 2016. године. Модел новог носача требало је да буде сличан досадашњем *Liaoning* моделу, преправљен украјински модел *Varyag*, при чему би оружани капацитети и

⁵⁷⁶ “The PLA Navy: New Capabilities and Missions for 21st Century”, *Office of Naval Intelligence Washington DC*, 2015, p. 29.

⁵⁷⁷ Anthony H. Cordesman and Joseph Kendall, *Chinese Strategy and Military Modernization in 2016: A Comparative Analysis*, CSIS 2016, pp. 229-230.

⁵⁷⁸ Mark R. Cozad, Nathan Beauchamp-Mustafaga, *People’s Liberation Army Air Force Operations over Water: Maintaining Relevance in China’s Changing Security Environment*, RAND Corporation, 2017, pp. 10-11.

⁵⁷⁹ Isaac B. Kardon, “China’s Overseas Base, Places and Far Seas Logistics”, in: Joel Wuthnow, Arthur S. Ding, Phillip C. Saunders, Andrew Scobell, Andrew N.D. Yang (eds.), *The PLA Beyond Borders: Chinese Military Operations in Regional and Global Context*, National Defense University Press, Washington D.C., 2021 pp. 76-77.

⁵⁸⁰ Annual Report to Congress, “Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2014”, p. 68.

количина летелица на новом моделу требало да буде већа.⁵⁸¹ У тренутку писања овог рада морнарица НОАК располаже са три носача авиона, од чега су два у оперативној употреби. Трећи носач авиона представљен је током 2022. године као модерна платформа изграђена у оквиру домаће наменске индустрије.

Изградња и набавка носача авиона за сваку ратну морнарицу, укључујући у кинеску, подразумева стварање могућности за пројекцију моћи. Набавка, а затим изградња домаћих носача авиона омогућава НОАК да оствари два циља. Прво, ратна морнарица која поседује оваква пловила највероватније има шире глобалне аспирације које подразумевају даљи развој прекоокеанске морнарице. Друго, стварањем борбених група носача авиона Кина потенцијално може да оствари доминацију у региону Јужног и Источног кинеског мора и осигура контролу над острвима и гребенима у регионалим водама. Носачи авиона, у другом случају представљају скоро незаменљив инструмент с обзиром на значај авијације у савременим ратовима. У оба случаја стратегија пројекције моћи, у регионалним или глобалним оквирима, представља незаобилазни елемент који прати развој носача авиона.⁵⁸² Ове сумње је потврдио и кинески адмирал Јин Жуо (Yin Zhuo), говорећи да мисије носача авиона неће бити сконцентрисане само на регионални поморски простор, већ ће се бавити и заштитом прекоморских државних интереса.⁵⁸³

Идеје о изградњи носача авиона у кинеским војним круговима појавиле су се крајем Хладног рата. Прве назнаке да морнарица мора да има и носач авиона како би имала реалне шансе у регионалним конфликтима заправо су се појавиле 1987. године, а поновљене су 1995. године у јеку Тајванске кризе. Раш Доши сматра да је кинеско руководство намерно одлагало развој носача авиона, јер су такви подухвати били велики и ризични како у политичком, тако и у економском смислу. Штавише, развој носача авиона није био у складу са идејама асиметричног наоружања представљеним у Шошуђан концепту. Многи кинески официри и аналитичари су такође сматрали да развој кинеских носача, у то време, једноставно не би могао да достигне ниво америчких, због чега би материјална средства требало усмерити на друге системе.⁵⁸⁴

На носаче авиона може се гледати и као на симбол новостворене кинеске моћи. Као што генерал Лу Јуан (Luo Yuan) истиче, носач авиона је „манифестација дискурса моћи“ што предствља „барометар у међународним односима Источне Азије“.⁵⁸⁵ Са друге стране, развој носача авиона је за поједине актере у региону представљао озбиљну претњу. Аустралијски генерал Џон Фревен (John Frewen) истакао је да кинески носач авиона може да утиче на регион и доринесе дестабилизацији политике. Поједини јапански званичници су такође указали да Јапан види као претњу развој кинеског носача авиона, која може да угрози територијални интегритет државе.⁵⁸⁶ Кинески експерти у области безбедности такође су разумели импликације носача и пројекције моћи по стабилност у региону. Иако рестаурација украјинског носача почетком друге деценије 21. века није представљала довољно озбиљну претњу која би непосредно угрозила америчку превласт, кинески експерти су истакли да је

⁵⁸¹ Ronald O'Rourke, *China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities - Background and Issues for Congress*, Congressional Research Service, 2016, pp. 21-22.

⁵⁸² Bryan McGrath and Seth Cropsey, "The Real Reason China Wants Aircraft Carriers", *Real Clear Defense*, April 2014, Available from

https://www.realcleardefense.com/articles/2014/04/16/the_real_reason_china_wants_aircraft_carriers.html (Accessed 08 June 2023).

⁵⁸³ Liu Zhen, "China plans aircraft carrier battlegroups to protect offshore interests", *South China Morning Post*, March 2016, Available from <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1919990/china-plans-aircraft-carrier-battlegroups-protect> (Accessed 08 June 2023).

⁵⁸⁴ Rush Doshi, *The Long Game China's Grand Strategy to Displace American Order*, op cit., pp. 97-100.

⁵⁸⁵ Aaron Shraberg, "Near-Term Missions for China's Maiden Aircraft Carrier", *China Brief*, Vol. 11, No. 11, Јуне 2011, Available from <https://jamestown.org/program/near-term-missions-for-chinas-maiden-aircraft-carrier/> (Accessed 09 June 2023).

⁵⁸⁶ Andrew S. Erickson, Abraham M. Denmark and Gabriel Collins, "Beijing's "Starter Carrier" and Future Steps", *Naval War College Review*, Vol. 65, No. 1, 2012, p. 2.

заправо суштина у будућим импликацијама. Наиме, ако Кина може да развије носаче то значи да ће моћи и да утиче на регионалну равнотежу снага, пре свега наспрам регионалних актера попут Јапана, Вијетнама, Филипина и Индонезије, са државама са којима има територијалне спорове у регионалним водама.⁵⁸⁷ Ове најаве су се обистиниле када је 2019. године други кинески носач авиона *Shandong* (Type 002) стављен у оперативну употребу, а 2022. године представљен први домаћи носач авиона *Fujian* (Type 003).⁵⁸⁸

Табела бр. 6 - Приказ броја примарних површинских бродова и подморница у оперативној употреби у кинеској ратној морнарици од 2011. године.⁵⁸⁹

Назив/Година	2011.	2015.	2021.	2023.
Подморнице стратешке	3	4	6	6
Подморнице тактичке	68	57	53	53
Разарачи	13	19	36	42
Фрегате	65	54	45	49
Крстарице	-	-	3	8
Патролни/ракетни чамци	211	199	196	142
Велики транспортни-амфибијски бродови/платформе	1	3	9	11
Бродови за искрцавање	87	47	49	50
Носачи авиона	-	1	2	2

Развој ратне морнарице, осим што је обухватио производњу све већег броја разарача и фрегата, усмерен је и на проширивање експедиционих снага. Током 2016. године поједини кинески званичници су указали на значај великих амфибијских-транспортних бродова за војне операције у удаљеним морима. Развој ових пловила био би усмерен на увећање транспортних капацитета бродова и побољшање способности које омогућавају брз транспорт и размештање поморске пешадије-маринаца (и пратеће опреме) у борбеним условима. Кинеска ратна морнарица тренутно у оперативној употреби има пет великих транспортних бродова класе *Luzhao*, који могу да задовоље потребе експедиционих снага.⁵⁹⁰ Значајан аспект за пројекцију моћи током 2019. године било је стављање у оперативну употребу великог брода за искрцавање *Type-075* који уједно служи и као носач хеликоптера.⁵⁹¹ Бродови, односно платформе за искрцавање о којима је реч, сличне су америчким бродовима класе *Wasp*, који су предвиђени за пружање подршке експедиционим снагама. Нове експедиционе способности препознао је и Бернард Кол (Bernard D. Cole) који је констатовао већ 2014. године да НОАК има завидне капацитете пројекције моћи, што се огледало у амфибијским способностима копнене војске и маринаца, као и у све већој количини војне технике која омогућава пројекцију моћи на мору и у ваздуху. Кол сматра да пројекција моћи

⁵⁸⁷ Isto, p. 23.

⁵⁸⁸ “China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities - Background and Issues for Congress”, *Congressional Research Service* 2022, p. 18.

⁵⁸⁹ The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2012*, Routledge 2012; The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2016*, Routledge 2016; The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2022*, Routledge 2022; The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2024*, Routledge 2024.

⁵⁹⁰ Kristen Gunness, “The PLA’s Expeditionary Force: Capabilities and Trends” in: Joel Wuthnow, Arthur S. Ding, Phillip C. Saunders, Andrew Scobell, Andrew N.D. Yang (eds.), *The PLA Beyond Borders: Chinese Military Operations in Regional and Global Context*, National Defense University Press, Washington, D.C. 2021, p. 34.

⁵⁹¹ The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2020*, Routledge 2020, pp. 235-236.

НОАК у наредним годинама може да буде само већа, са даљом модернизацијом оружаних снага.⁵⁹²

Модернизацијом кинеске ратне морнарице и ставарњем велике површинске флоте која има преокеанске капацитете, заједно са јачањем морнаричког ваздухопловства и стављањем у оперативну употребу више носача авиона, Кина ће успети да обезбеди неопходну подршку за извођење амфибијских операција великог опсега. Ови елементи су ранијих година били недоступни, због чега се и доводило у питање да ли Кина заиста може да испуни геополитичке интересе у регионалним водама, или шире. Трансформација кинеских оружаних снага ставља на располагање Пекингу различите инструменте са којима је могуће реализовати идеју „кинеског суверенитета“ над простором Источног и Јужног кинеског мора.

1.2. Ратно ваздухопловство

Развој кинеског ратног ваздухопловства одвијао се у складу са ширењем кинеских регионалних интереса. Другим речима, ваздухопловство НОАК тежило је операционализацији војне стратегије у доменама Тајвана, Источног и Јужног кинеског мора.⁵⁹³ Значај ваздухопловства за развој поморске моћи уочили су кинески стратежи који истичу да онај који оствари доминацију у ваздуху добиће стратешку предност у борби на мору. Подршка коју ратно ваздухопловство може да пружи у оваквим операцијама за аналитичаре из РАНД корпорације представља очигледан показатељ пројекције моћи, који се раније није могао уочити у расправама кинеског официрског кора.⁵⁹⁴

Имплементација нове технологије у ваздухопловству почела је крајем 2009. године када се сматра да је ратно ваздухопловство НОАК почело да ради на пројектима развоја пете генерације борбених авиона и нових „невидљивих“ авиона, како се наводи у извештају Пентагона.⁵⁹⁵ Нове генерације авиона, попут J-20, иначе пружају боље офанзивне способности у погледу брзине лета и „стелт“ технологије што онемогућава противнику да правовремено реагује. Почетком друге деценије 21. века кинеско ратно ваздухопловство је показало неколико нових борбених авиона пете генерације. Наиме, поред борбеног авиона J-20, рађен по моделу америчког F-22, НОАК је упоредо развијала програме J-31 „стелт“ авиона и J-15 борбеног авиона који је предвиђен за носаче авиона.⁵⁹⁶

Набавка новог наоружања и доктринарне промене учиниле су да ваздухопловство НОАК функционише на нивоу савремених оружаних снага. Један од примера успешне модернизације свакако предствља и формирање тзв. ударних група (bomber strike groups). Употреба стратешких бомбардера, који чине језгро групе, у великој мери је усавршена што је навело поједине кинеске ауторе на закључак да су ударне групе успешно имплементирани у „систем система“, док њихове оперативне способности омогућавају брзу употребу оваквих формација на различите изазове у региону. Професор Венг Минглијанг (Wang Mingliang) са кинеске Војне академије ратног ваздухопловства, истакао је да досадашњи резултати указују и на проширивање активности ударних група са копна на приморске области у региону.⁵⁹⁷

⁵⁹² Bernard D. Cole, “The People’s Liberation Army in 2020-30: Focused on Regional Issues” in: Roy Kamphausen and David Lai (eds.), *The Chinese People’s Liberation Army in 2025*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press 2015, pp. 175-176.

⁵⁹³ Mark R. Cozad, Nathan Beauchamp-Mustafaga, *People’s Liberation Army Air Force Operations over Water: Maintaining Relevance in China’s Changing Security Environment*, RAND Corporation, 2017, p. 9.

⁵⁹⁴ Isto, p. 13.

⁵⁹⁵ Annual Report to Congress, “Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2016”, p. 30.

⁵⁹⁶ Anthony H. Cordesman and Joseph Kendall, *Chinese Strategy and Military Modernization in 2016 A Comparative Analysis*, CSIS 2016, p 367.

⁵⁹⁷ Nathan Beauchamp-Mustafaga, “Bomber Strike Packages with Chinese Characteristics”, in: Joel Wuthnow, Arthur S. Ding, Phillip C. Saunders, Andrew Scobell, Andrew N.D. Yang (eds.), *The PLA Beyond Borders: Chinese Military Operations in Regional and Global Context*, National Defense University Press, Washington D.C., 2021, pp. 210-211.

Слична размишљања потврдили су и кинески официри ратног ваздухопловства који сматрају да тренинг и будуће мисије ударних група морају да обухвате операције у поморском простору.⁵⁹⁸ Значај стратешких бомбардера за кинеску војску може се видети и у интезитету тренинга који ударне групе изводе у последњих неколико година. Тако на пример, у периоду од 2015. године до 2019. године стратешки бомбардери Н6-К (дизајнирани по моделу совјетског Туполев Ту-16) извршили су 42 мисије односно прелета на простору Западног Пацифика, Тајвана, Јапана и ЈКМ.⁵⁹⁹

Прелети ударних група фокусирани су на територије на које Кина полаже право, али је у спору са другим регионалним актерима. Могућност употребе стратешких бомбардера у области првог ланца острва, такође указује да је Кина успела да оствари одређени ниво пројекције моћи. Како поједини аналитичари истичу, тренинг мисије ратног ваздухопловства скоро увек симулирају нападе на копнене мете конвенционалних оружаних снага, укључујући и мете које симболизују америчке оружане снаге.⁶⁰⁰ Операције и борбене способности кинеског стратешког ваздухопловства такође не треба посматрати искључиво у регионалним оквирима. Наиме, поједини извештаји о новом кинеском стратешком бомбардеру Н-20, дизајниран по моделу америчког В-2/В-21, указују да ће летелица имати техничке могућности које јој дозвољавају операције глобалног опсега.⁶⁰¹

О развоју ратног ваздухопловства говорило се и у Науци о војној стратегији из 2013. године. Наиме, у овој књизи кинески стратези истичу значај четврте генерације борбених авиона као и развој нових платформи, авиона и ракета, које могу да обављају задатке на удаљености и до 3,000 километара од кинеског копна. Са новом технологијом ратно ваздухопловство НОАК било би у стању да извршава мисије и у области другог ланца острва. Технологија која би ово требала да обезбеди укључује, осим четврте и пете генерације борбених авиона, савремене стратешке бомбардере, крстареће ракете лансиране из ваздуха, системе за рано упозорење као и анти-радарске ракете.⁶⁰² Бела књига из 2015. године представила је циљеве ратног ваздухопловства, за које се иситиче да ће проширити опсег операција са искључиво дефанзивних на офанзивне, као и на операције које помажу у остваривању циљева пројекције моћи.⁶⁰³

Модернизација ратног ваздухопловства НОАК током друге деценије 21. века није била фокусирана искључиво на развој домаћих борбених авиона. Како се у јапанској Белој књизи из 2016. године констатује поред борбених авиона Кина је развијала авионе великих транспортних капацитета, авионе за допуну горива у лету, као и авионе опремљене савременим радарским системима. У извештају Пентагона из 2015. године констатује се да увођење у оперативну употребу транспортних авиона попут Y-20, који могу да служе за транспорт, пуњење горива у лету и електронско извиђање, значајно проширује спектар могућих мисија ратног ваздухопловства НОАК.⁶⁰⁴ Модернизације ратног ваздухопловства очигледно није усмерена искључиво на јачање дефанзивних капацитета. Напротив, оно што се може уочити у кинеској модернизацији оружаних снага указује да ратно ваздухопловство треба да преузме офанзивне мисије, најверовантије регионалног опсега, које укључују

⁵⁹⁸ Isto, pp. 211.

⁵⁹⁹ Isto, pp 213.

⁶⁰⁰ Isto, pp 218-220.

⁶⁰¹ Kris Osbon, "Doomsday or Dud?: China's H-20 Stealth Bomber Looks to Rival B-21", *National Interest*, August 2022, Available from <https://nationalinterest.org/blog/buzz/doomsday-or-dud-chinas-h-20-stealth-bomber-looks-rival-b-21-204182> (Accessed 04 October 2022).

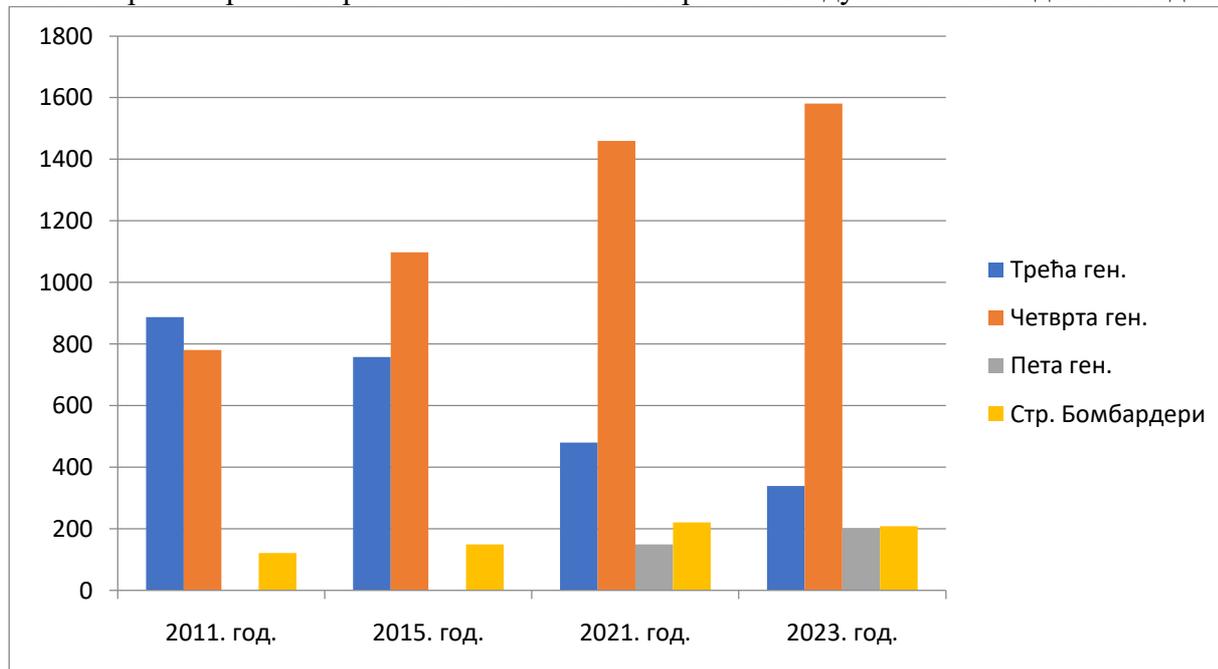
⁶⁰² In Their Own Words: Foreign Military Thought, *Science of Military Strategy* (2013), China Aerospace Studies Institute, p. 281.

⁶⁰³ Richard A. Bitzinger, "Reforming China's defense industry" in: Richard A. Bitzinger and James Char (eds.), *Reshaping the Chinese Military: The PLA's Roles and Missions in the Xi Jinping Era*, Routledge 2019, p. 208.

⁶⁰⁴ Annual Report to Congress, "Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015", p. 40.

успостављање доминације у ваздуху, против-бродске операције, као и операције транспорта и логистике на великим удаљеностима.⁶⁰⁵

Табела бр. 7 - Приказ борбених авиона кинеског ратног ваздухопловства од 2011. године.⁶⁰⁶

Изузев технолошких иновација кинеско ратно ваздухопловство је увећало број и интензитет тренинг мисија, што је привукло пажњу западних аналитичара. Током друге деценије 21. века ваздухопловство НОАК отпочело је са интензивним вежбама на већој удаљености од матичних граница. Ове вежбе обухватале су простор првог ланца острва, као и простор између првог и другог ланца острва. Као што аналитичари из РАНД корпорације указују, војне вежбе осим што су имале за циљ подизање оперативних способности кинеских пилота такође су „сигнализирале“ и нове стратешке способности ратне авијације, пре свега могућности извођења ваздушних удара на Гуам.⁶⁰⁷ Остали војни региони, који су настали реформама 2015. године, такође су учествовали у сличним вежбама. Један од циљева ових вежби био је рано откривање циљева на мору, као и допуна горива у лету.⁶⁰⁸ Војне вежбе 2016. године посебну пажњу посветиле су извођењу борбених офанзивних операција на мору, елиминацији специфичних циљева противничке морнарице, одржавање дугих патролних летова, као и допуну горива у лету.⁶⁰⁹ Извештај РАНД закључује да након 2015. и 2016. године ратно ваздухопловство НОАК је успело да изврши транзицију од тзв. тренинг мисија на већој удаљености од копна до остваривања капацитета за извођење редовних задатака који су у оквиру стратегије пројекције моћи.⁶¹⁰ Ерик Хегинботам (Eric Heginbotham)

⁶⁰⁵ Japanese Ministry of Defense, “Defense of Japan”, August 2016, p. 13-15.

⁶⁰⁶ The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2012*, Routledge 2012; The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2016*, Routledge 2016; The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2022*, Routledge 2022; The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2024*, Routledge 2024.

⁶⁰⁷ Mark R. Cozad and Nathan Beauchamp-Mustafaga, *People’s Liberation Army Air Force Operations over Water: Maintaining Relevance in China’s Changing Security Environment*, RAND Corporation, 2017, p. 33.

⁶⁰⁸ Isto, pp. 40-45.

⁶⁰⁹ Isto, pp. 42-44.

⁶¹⁰ Isto, p. 55.

и Мајкл Чејс (Michael S. Chase), истичу да ако се постојећи трендови развоја НОАК одрже, Сједињене Државе ће се суочити са озбиљним проблемом у региону Индо-Пацифика.⁶¹¹

Табела бр. 8 - Упади-прелети кинеског ратног ваздухопловства у јапанску зону ваздушне индентификације.⁶¹²

Год.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Бр.	96	156	306	415	464	571	851	500	638	675

Развој кинеске војне моћи утицао је и на размишљања појединих кинеских аналитичара који заговарају промену наратива у кинеској спољној политици. Генерал мајор Чен Жо (Chen Zhou) сматра да Кина мора да промени свој дугогодишњи став усмерен на критику Западних сила и њиховог интервенционизма у међународној политици. Политику интервенционизма која је била својствена великим силама, Кина је посматрала као агресију и нелегално мешање у унутрашњу политику других држава. Иако је ова политика била оправдана док је Кина била слаба и изолована држава, са развојем кинеске економске моћи и ширењем кинеских интереса на глобалном плану, Жо истиче да Пекинг мора да прихвати слично понашање налик оном код западних сила. Наиме, са развојем кинеске војне и економске моћи, као и са ширењем кинеских стратешких интереса, како Жо истиче, Кина мора да развије наратив који оправдава употребу силе у међународној политици како би се заштитили кинески прекоморски интереси.⁶¹³ Роберт Арт је такође упозорио да коначни исход кинеске политике не може да остане у оквирима тзв. мирног раста. Како Арт истиче, Кина ће вероватно следити путању осталих сила у успону током људске историје, односно њене амбиције и интереси сразмерно ће се ширити у складу са њеним могућностима. Другим речима, Кина као велика сила покушаће да обликује дешавања у међународној политици која су по мери њених стратешких интереса.⁶¹⁴

1.3. Острва у Јужном кинеском мору

Јужно кинеско море, поред геостратешког значаја, обилује различитим ресурсима које регионалне државе виде као важан фактор који може да допринесе даљем привредном развоју. Различита истраживања указују на веће присуство енергената у ЈКМ, попут нафте и гаса. Рибарство је такође устаљена привредна грана на овим просторима, при чему ЈКМ обилује како у количини, тако и у разноврсности морских животиња. Важан аспект ЈКМ, који се иначе преклапа са његовим геостратешким карактеристикама, представља велики број поморских рута комуникације. Највећи обим трговине која се одвија између Кине и других земаља пролази кроз Малајски, Лузон, Тајвански, Сунда и Ломбок мореуз. Јужно кинеско море у овом контексту је неозабилазна саобраћајница већини бродова која допремају или отпремају робу и сировине за кинеско тржиште.⁶¹⁵

Због специфичних карактеристика и географског положаја овај простор је током већег дела историје био предмет конфликта и различитих спорова међу регионалним актерима Југоисточне Азије. Спорови у ЈКМ своје порекло имају у колонијалном периоду 19. века, када су европске силе покушавале да острва и гребене на овом простору заузму и забележе картографски, што је оставило трајан отисак на историју овог простора. Почетком 20. века

⁶¹¹ Eric Heginbotham and Michael S. Chase, "China's Military Modernization: Eric Heginbotham and Michael Chase in Conversation", RAND Corporation, September 2014, Available from <https://www.rand.org/blog/2015/09/chinas-military-modernization-eric-heginbotham-and.html> (Accessed 28 October 2022).

⁶¹² Mercedes Trent, *Over the Line: The Implications of China's Adiz Intrusions in Northeast Asia*, Federation of American Scientists 2020, p. 15.

⁶¹³ Murray Scot Tanner and Peter W. Mackenzie, *China's Emerging National Security Interests and Their Impact on The People's Liberation Army*, Marine Corps University Press 2015, p. 85.

⁶¹⁴ Robert J. Art, "The United States and the Rise of China: Implications for the Long Haul", op cit., p. 361.

⁶¹⁵ Nguyen Thi Lan Anh, "Origins of the South China Sea Dispute", in: Jing Huang and Andrew Billo (eds.), *Territorial Disputes in the South China Sea: Navigating Rough Waters*, Palgrave Macmillan, 2015, pp. 22-24.

Јапан, као сила у успону, тежио је да заузме острва у ЈКМ што је водило у сукоб са Француском, Великом Британијом и Кином. Током овог периода кинески географи су дошли на идеју тзв. линије од девет тачака којима се уоквирује простор читавог ЈКМ као кинеска поморска територија.⁶¹⁶ Након Другог светског рата, Сједињене Државе постале су главна поморска сила на простору Источне и Југоисточне Азије са примарним интересом спречавања ширења комунизма. Вашингтон током овог периода није био заинтересован за директну контролу над острвима колико за очување слободне пловидбе како би осигурао присуство на овом простору. Овакава политика Сједињених Држава у доброј мери је допринела недефинисаном ставу по питању суверенитета над острвима у ЈКМ, што је у одређеној мери водило ка новим споровима између регионалних држава.⁶¹⁷

Острва у ЈКМ као и целокупан поморски простор на који Кина полаже право потиче из поморских карата које су први пут представљене 1947. године.⁶¹⁸ На овим картама може се видети поморски простор јужно од Кине, односно северно од Малезије, западно од Филипина и источно од Вијетнама, који је уоквирен са тзв. девет тачака.⁶¹⁹ Поједина истраживања указују да овакав приказ кинеских граница у ЈКМ није правно заснован, као и да напори кинеских политичара да оправдају кинеску власт у ЈКМ најчешће се базира на дискутабилним историјским изворима.⁶²⁰ Са друге стране, један део кинеске академске и војне заједнице сматра да историјска права нису везана за међународне конвенције Уједињених нација и да Кина у складу са тим има сва права на територију у ЈКМ.⁶²¹ Проблем ових геополитичких аспирација може се видети не само у међународноправним аспектима, већ и у историјским на којима Кина највише инсистира. Наиме, историјске карте на којима се наводно види кинеско присуство у овом мору нису конзистентне и мењале су се током времена, поготово ако се узме у обзир да су се карте појавиле још у царском периоду. Друго, историјски посматрано не постоје докази који указују да је Кина у континуитету одржавала власт и присуство у ЈКМ. На крају, остале регионалне државе такође имају сличне или боље историјске аргументе који оспоравају кинеско право у ЈКМ.⁶²²

Успостављање кинеског суверенитета над острвима у ЈКМ први пут је могло да се уочи након Другог светског рата. Пекинг је указао да групе острва попут Спартли, Парсел и Пратас острва одувек су представљале кинеску територију, упркос присуству Јапана у овом региону. Декларацијом о територији мора из 1958. године Кина је додатно учврстила своју позицију у вези ових острва истичући да она представљају суверену територију Кине, као и да је реон од 12 наутичких миља око острва такође суверена територија Кине.⁶²³ Тумачење

⁶¹⁶ Видети више у Nehginpaо Kipgen, *The Politics of South China Sea Disputes*, Routledge, 2020, pp.17- 23.

⁶¹⁷ Nehginpaо Kipgen, *The Politics of South China Sea Disputes*, op cit., pp 24-25; Линија од девет тачака такође представља један од аргумената који кинеске власти користе како би оправдали своје присуство у ЈКМ. Простор обухвата већи део ЈКМ и скоро све групе острва која представљају предмет спора Кине и других регионалних актера. Линија од девет тачака утемељена је на историјско-географским изворима који датирају из 13. века, односно периода Сонг династије. Иако се овај концепт често појављује у кинеској литератури кинеске власти „Линију од девет тачака“ нису користиле као правни аргумент све до средине деведесетих година 20. века. Штавише, овај аргумент о историјском наслеђу покренут је од стране Кине тек 2009. године када су Вијетнам и Малезија уложили сличне аргументе у вези острва у ЈКМ. (Lingqun Li, *China's Policy towards the South China Sea: When Geopolitics Meets the Law of the Sea*, Routledge, 2018, p 134).

⁶¹⁸ Поједини аутори иду корак даље и говоре да полагање права на територије у Јужном кинеском мору за Пекинг представља део националног идентитета који је изграђен на историјским предањима да су то заправо кинеске територије које су неправедно одузете током колонијалног периода. Значај тзв. Века понижења је за тренутну политичку елиту у Пекингу важан аспект изградње политичког наратива којим се покушава наметнути мишљење да Кина као сила у успону мора да поврати све оно што је изгубила у прошлости како би исправила историјску неправду коју су јој екстерне силе нанеле. Anisa Heritage and Pak K. Lee, *Order, Contestation and Ontological Security-Seeking in the South China Sea*, Palgrave Macmillan, 2020, p. 226.

⁶¹⁹ Klaus Heinrich Raditio, *Understanding China's Behaviour in the South China Sea a Defensive Realist Perspective*, Palgrave Macmillan, 2019, pp. 57-58.

⁶²⁰ Isto, p. 58.

⁶²¹ Isto, p. 59.

⁶²² Isto, p. 60.

⁶²³ Lingqun Li, *China's Policy towards the South China Sea When Geopolitics Meets the Law of the Sea*, op cit., p. 36.

историјског права по питању острва у тзв. области од девет тачака, како Иван Зарић примећује, учињено је тако да Кина остави себи довољно простора да може другачије да интерпретира своју јурисдикцију и тиме побољша геополитичку позицију у ЈКМ.⁶²⁴ Слично запажање износи и Мајкл Свејни (Michael D. Swaine) из РАНД корпорације који објашњава да кинески ангажман у ЈКМ „има више везе са моћи него са међународним правом“.⁶²⁵

Кина је приступила Конвенцији Уједињених нација о праву мора (UNCLOS) 1982. године десет година након што је приступила Уједињеним нацијама. Након приступања Кина је, генерално, тежила да испоштује правила Конвенција истичући да аспекти међународног права иду на штету малим и неразвијеним државама. Како Лингун Ли (Lingqun Li) истиче, Кина је тежила да одржи имиџ комунистичке државе која се супроставља колонијалним претензијама западних сила.⁶²⁶ Са друге стране, током истог периода Кина је такође покушала да успостави физичко присуство на острвима Парсел у ЈКМ. Тако на пример, крајем 1973. године кинески рибари су на неколико острва у оквиру ланца острва Парсел, оформили мање рибарске кампове подижући кинеску заставу на острвима. Током овог периода дошло је и до првих оружаних сукоба између кинеске и вијетнамске ратне морнарице, при чему су вијетнамске власти кинеско присуство виделе као агресивну политику која нарушава суверенитет Вијетнама.⁶²⁷ Поједини аутори попут Хајтона истичу да током ових сукоба нису учествовали искључиво кинески рибари већ и кинески командоси, који су користили рибарске чамце и бородове како би се искрцали на поједина острва и осигурали прилаз другим бродовима кинеске ратне морнарице.⁶²⁸

Проблеми са острвима у ЈКМ крајем Хладног рата постали су сложенији када су остале државе из региона такође истакле право суверенитета на неким од њих. Тако су Филипини 1978. године издали декларацију о суверенитету над острвима Калајан (Kalayaan), који су у склопу ланца острва Спартли и разместили око 1000 маринаца. Малезија је наредне 1979. године такође положила право суверенитета на појединим острвима у оквиру групе Спартли. Кина и Вијетнам су 1988. године ушли у сукоб у вези острва, што се завршило поморском битком у којој је Вијетнам изгубио два брода и око седамдесет морнара.⁶²⁹ Несугласице Кине и Вијетнама на овом простору биле су уочљиве и касније. Тако на пример, у периоду од 2007. године до 2014. године Кина је у осамнаест случајева начинила потезе који су у супротности са међународним конвенцијама и који иду на штету вијетнамских интереса на простору ЈКМ попут нелегалног рибарења, малтретирање других пловила и посада које су се нашле на овом простору, док је Пекинг отпочео истраживања и припреме за изградњу нафтних бушотина.⁶³⁰

Сва ова дешавања утицала су на регионалну политику, при чему су Сједињене Државе инсистирале да се спорови реше дипломатским путем.⁶³¹ У последњих десетак година несугласице између Кине и других регионалних актера попут Филипина, Малезије, Вијетнама и Тајвана у вези острва у ЈКМ постале су интензивније. Ресурсни потенцијали овог простора утичу да наведени актери не желе да направе уступке, при чему Кина користећи своје оружане капацитете у једној мери успева да наметне своју вољу осталим актерима у ЈКМ. Проблеми су постали видљиви и у односима са Сједињеним Државама које

⁶²⁴ Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, op cit., стр 100.

⁶²⁵ Gerald Segal, "East Asia and the "Constraint" of China", *International Security*, Vol. 20, No. 4, 1996, p. 247.

⁶²⁶ Lingqun Li, *China's Policy towards the South China Sea When Geopolitics Meets the Law of the Sea*, op cit., pp. 51-53.

⁶²⁷ Isto, p 59.

⁶²⁸ Bill Hayton, *The South China Sea: The Struggle for Power in Asia*, Yale University Press 2014, pp. 73-74.

⁶²⁹ Nehginpao Kipgen, *The Politics of South China Sea Disputes*, op cit., p. 26.

⁶³⁰ Le Hong Hiep, "Vietnam's Pursuit of Alliance Politics in the South China Sea, Power Politics", in: Enrico Fels and Truong-Minh Vu (eds.), *Asia's Contested Waters: Territorial Disputes in the South China Sea*, Springer 2016, p. 275.

⁶³¹ Michael G. Gallagher, "China's Illusory Threat to the South China Sea", *International Security*, Vol. 19, No. 1, 1994, p. 174.

овај простор не сматрају кинеском ексклузивном зоном, већ међународним водама у којима америчка ратна морнарица може слободно да плови.⁶³²

Сједињене Државе првобитно нису виделе значајнији проблем са кинеским присвајањем острва у регионалним морима. Прве реакције Вашингтона уследиле су након заузимања гребена Миссчиф (Misscheif) од стране Кине 1995. године. Наиме, Сједињене Државе истакле су да кинеска политика не доводи до побољшања односа у региону. Реакције Вашингтона биле су релативно благе при чему је фокус био на поштовању међународног права и уздржаности од даље ескалације проблема.⁶³³ Промене у ставу Сједињених Држава по питању ЈКМ могле су се уочити након 2012. године. Изјаве тадашњег заменика државног секретара за Источну Азију и Пацифик Данијела Расела (Daniel Russel) указују на незадовољство и један ниво неповерења према кинеској политици. Расел је у свом извештају назначио да Кина представља јединог актера који покушава да наметне своју вољу остатку региона што доприноси расту нестабилности у области Југоисточне Азије. Расел је такође указао да заузимање копнених површина у ЈКМ мора бити у складу са правилима међународног права, при чему кинеске идеје о тзв. простору унутар девет тачака не представља легалну основу по којој Кина има право да заузима острва у регионалним морима. Штавише, заменик државног секретара је потврдио подршку Вашингтона свим регионалним државама које покушавају да реше ове спорове у оквиру међународног права и арбитраже међународног суда.⁶³⁴

Ширење кинеског утицаја на простору ЈКМ и непосредно присуство кинеских оружаних снага на острвима често се везује за развој тзв. кинеске верзије Монроове доктрине. Волт наводи да су током 19. века Сједињене Државе створиле Монроову доктрину и на тај начин потиснуле европске силе из западне хемисфере. Следећи исте принципе, Кина која се претвара у светску силу неће желети да трпи присуство Сједињених Држава у свом непосредном окружењу. Штавише, Пекинг ће највероватније покушати да потисне Вашингтон из азијског Пацифика. Волт сматра да Сједињене Државе ипак неће својевољно отићи са овог простора, с обзиром да би то пружило Кини доста слободе да се умеша у политику других регионалних држава.⁶³⁵ Слична запажања изнео је и Миршајмер, истичући да стварањем „кинеске“ Монроове доктрине у Источној Азији Кина има најбоље шансе да поврати Тајван. Миршајмер такође наводи да се оваква стратегија не би по први пут појавила на овим просторима, с обзиром да је сличан политички подухват имао Јапан током тридесетих година 20. века.⁶³⁶

Методе које Кина користи како би проширила свој утицај и успоставила доминацију у овом региону обухватају скуп политичких, економских и војних мера. Јошираха и Холмс кинеску стратегију представљају као „тактике у сивој зони“ које омогућавају актерима да врше притисак над другима, а да при томе избегну ескалацију у отворени сукоб.⁶³⁷ Овакво понашање није својствено искључиво Кини. Наиме, руска хибридна дејства у Украјини и блиском суседству вероватно представљају бољи пример оваквог понашања. Тако је, на пример, амерички државни секретар Рекс Тилерсон (Rex Tillerson) упоредио изградњу вештачких острва у ЈКМ, којим Кина покушава да учврсти присуство у региону, са руским

⁶³² Anthony H. Cordesman and Joseph Kendall, *Chinese Strategy and Military Modernization in 2016: A Comparative Analysis*, CSIS 2016, p. 584.

⁶³³ Taylor Fravel, “U.S. Policy Towards the Disputes in the South China Sea Since 1995”, Policy Report, S. Rajaratnam School of International Studies, Nanyang Technological University, Singapore.

⁶³⁴ Исто.

⁶³⁵ Stephen M. Walt, “Dealing With a Chinese Monroe Doctrine”, *The New York Times*, August 2013, Available from <https://www.nytimes.com/roomfordebate/2012/05/02/are-we-headed-for-a-cold-war-with-china/dealing-with-a-chinese-monroe-doctrine> (Accessed 27 March 2023).

⁶³⁶ John J Mearsheimer, “China’s Unpeaceful Rise”, *Current History*, Vol. 105, No. 690, 2006, p. 162.

⁶³⁷ James R. Holmes and Toshi Yoshihara, “Deterring China in the “Gray Zone”: Lessons of the South China Sea for U.S. Alliances”, *Orbis*, Vol. 61, No. 3, 2017, pp. 322-339.

заузимањем Крима 2014. године.⁶³⁸ Руководећи се сличним методама, Кина покушава да оствари геостратешке интересе у ЈКМ тако што гради војну инфраструктуру и распоређује оружане снаге на острвима. Формирањем војних база, иако је то у супротности са конвенцијама УН и међународног права, Кина доводи остале регионалне актере пред свршен чин - *fait accompli*. Са друге стране, промена новонасталог *status quo* која би подразумевала уклањање војних база уједно би представљала озбиљну ескалацију и могућност за отворени сукоб.

Патрик Кронин (Patrick M. Cronin) истиче да је Кина под вођством Си Ђипинга одлучила да заузме ЈКМ приципом „камен по камен“.⁶³⁹ Наиме, након доласка председника Сија на власт, Кина је простор ЈКМ означила као „национално плаво земљиште“ у циљу одвраћања других регионалних актера који такође полажу права на ове међународне воде.⁶⁴⁰ Милитаризација острва и гребена у ЈКМ сконцентрисана је на простор острва Спартли и Парсел. До сада кинеске оружане снаге изградиле су војну инфраструктуру на овом простору која укључује радарске ситеме, војне аеродроме, пристаништа, складишта и различите помоћне објекте. У наредном делу, анализирајући базу података Центра за стратешке и међународне студије (Center for Strategic and International Studies), биће представљени неки од аспеката ове војне инфраструктуре и како она утиче на распоред снага у региону.

У оквиру групе острва Спартли, активности кинеских оружаних снага могу се видети на гребенима попут Куартерон (Quarteron Reef), Ватрени прелаз (Fiery Cross Reef), Гавен (Gaven Reefs), Хју (Hughes Reef), Џонсон (Johnson Reef), Мисчиф (Mischief Reef) и Суби (Subi Reef).⁶⁴¹ У овој групи острва кинеске оружане снаге успеле су да изграде три писте са пратећом инфраструктуром, попут хангара за борбене авионе. На острвима је такође могуће приметити велике радарске системе-куполе, радарске системе за високу фреквенцију, као и сложене системе антена за комуникацију.⁶⁴² Изграђени су и различити борбени системи на којима су монтирани топови различитих калибара. Тако су на појединим острвима стационарани топови за блиску борбу (CIWS), против-ваздушни топови, као и пратећи радарски системи. Распоређивање ових оружаних система у комбинацији са мобилиним ракетним системима пружа добре могућности за елиминацију непријатељских мета које долазе са мора или ваздуха.⁶⁴³ На острвима су такође изграђена специјална складишта и хангари за војну опрему и муницију, као и специфичне зграде за које се сумња да представљају силосе за ракете.⁶⁴⁴

Посебну пажњу привлаче силоси и хангари на гребенима Ватрени прелаз, Субит и Мисчиф који нису стационарани на отвореном већ у склопу специјалних објеката. Осим што овакав начин распореда ракета пружа додатну заштиту, он такође онемогућава противницима да прецизно одреде количину лансирних рампи и пројектила који могу да се стационарају на

⁶³⁸ Huiyun Feng and Kai He, “Battlefield or playground? The rising tensions between the US and China in the South China Sea”, in: Huiyun Feng and Kai He (eds.), *US–China Competition and the South China Sea Disputes*, Routledge 2018, p. 1.

⁶³⁹ Patrick M. Cronin, “The United States, China, and Cooperation in the South China Sea”, in: Jing Huang and Andrew Billo (eds.), *Territorial Disputes in the South China Sea: Navigating Rough Waters*, Palgrave Macmillan 2015, p. 151.

⁶⁴⁰ Marc Lanteigne, “The South China Sea in China’s Developing Maritime Strategy”, in: Enrico Fels and Truong-Minh Vu (eds.), *Power Politics in Asia’s Contested Waters: Territorial Disputes in the South China Sea*, Springer 2016, p. 97.

⁶⁴¹ Иако се термин острво и гребен наизменично користе у анализама, треба имати у виду да су ови географски објекти изворно били гребени који су претворени у одређени вид острва, тј. вештачких острва, људским деловањем.

⁶⁴² Asia Maritime Transparency Initiative, “A Constructive Year for Chinese Base Building”, December 2017, Available from <https://amti.csis.org/constructive-year-chinese-building/> (Accessed 08 July 2023).

⁶⁴³ Asia Maritime Transparency Initiative, “China’s New Spratly Island Defenses”, December 2016, Available from <https://amti.csis.org/chinas-new-spratly-island-defenses/> (Accessed 08 July 2023).

⁶⁴⁴ Asia Maritime Transparency Initiative, “Comparing Aerial and Satellite Images of China’s Spratly Outposts”, February 2018, Available from <https://amti.csis.org/comparing-aerial-satellite-images-chinas-spratly-outposts/> (Accessed 08 July 2023).

овим острвима.⁶⁴⁵ У хангарима који су изграђени на овим гребенима, како сателитски снимци показују, вероватно могу да се стационирају борбени авиони попут SU-30 и J-11, као и велики бомбардери и транспортни авиони као што су Н-6, Н-6У, Y-8, Y-20 и П-78.⁶⁴⁶ Стационирање стратешких бомбардера, као и авиона за допуну горива у лету, значајно доприноси капацитетима пројекције моћи, што потенцијално Кини може да дозволи ширу контролу овог поморског простора. Наиме, са оваквом флотом борбених авиона и авиона за подршку, кинеско ратно ваздухопловство може да извршава борбене операције источно од Филипина, тј. у правцу другог ланца острва.

Група острва Парсел обухвата 21 острво на којима су кинеске оружане снаге успеле да изграде сличну инфраструктуру као и на групи острва Спартли. На острвима и гребенима (који су претворени у острва) могуће је видети пристаништа, хангаре, складишта, док је на острву Вуди изграђена писта и објекат за стационирање ПВО система НQ-9.⁶⁴⁷ Стационирање оружаних система на Вуди острву имало је и симболичну поруку с обзиром да су системи размештени уочи посете америчког председника Барака Обаме АСЕАН форуму 2016. године.⁶⁴⁸ Група острва Парсел је утолико важнија јер су близу кинеске територије и једне од главних поморских војних база на острву Хаинан (Hainan) које се иначе налази у близини групе острва Парсел.⁶⁴⁹

Значај успостављања контроле над овим острвима препознат је од стране кинеског војног руководства и пре него што је Кина отпочела активан ангажман у ЈКМ. Ли Хуачин, истиче да „онај ко контролише групу острва Спартли оствариће велике војне и економске бенефите у региону“.⁶⁵⁰ Током осамдесетих година 20. века други високи официри кинеске ратне морнарице заговарали су заузимање острва у ЈКМ, чиме би Кина обезбедила стратешку дубину у правцу Индо-Пацифика.⁶⁵¹ Слична размишљања могу се уочити и код америчких морнаричких официра. Адмирал Филип Дејвидсон (Philip Davidson), командант Индо-пацифичке команде, упозоравао да ће заузимањем острва у ЈКМ Кина створити услове да пројектује моћ хиљадама километара унаоколо што може да угрози поморске руте комуникације које САД и њени савезници традиционално користе.⁶⁵²

Поједини аутори који се баве овим регионом такође указују да нема никакве сумње у вези инфраструктуре која се гради на овим острвима. Хајтон тако објашњава да кинеска инфраструктура на острвима у ЈКМ очигледно има намену контроле шире поморске области, а што се може видети по зградама које су изграђене. Дизајн ових зграда имплицира да нису рађене због естетике већ како би издржале велике ударе морских таласа и потенцијалне војне нападе. Како Хајтон наводи, за разлику од острва у ЈКМ које контролишу Филипини, а која могу да се представе као резервати природе, кинеска острва су „пренатрпана“ радарима, антенама и укопаним борбеним положајима.⁶⁵³

⁶⁴⁵ Asia Maritime Transparency Initiative, “A Look at China’s Sam Shelters in The Spratlys”, February 2017, Available from <https://amti.csis.org/chinas-sam-shelters-spratlys/> (Accessed 08 July 2023).

⁶⁴⁶ Asia Maritime Transparency Initiative, “Build It and They Will Come”, August 2016, Available from <https://amti.csis.org/build-it-and-they-will-come/> (Accessed 08 July 2023).

⁶⁴⁷ Asia Maritime Transparency Initiative, “Update: China’s Continuing Reclamation in The Paracels”, August 2017, Available from <https://amti.csis.org/paracels-beijings-other-buildup/> (Accessed 08 July 2023).

⁶⁴⁸ Alfred W. McCoy, “Circles of Steel, Castles of Vanity: The Geopolitics of Military Bases on the South China Sea”, *The Journal of Asian Studies*, Vol. 75, No. 4, 2016, p. 1004.

⁶⁴⁹ Carlyle A. Thayer, “China’s naval modernization and US strategic rebalancing: implications for stability in the South China Sea”, in: C. J. Jenner and Tran Truong Thuy (eds.), *The South China Sea: A crucible of regional cooperation or conflict-making sovereignty claims?*, Cambridge University Press, 2016, pp. 225-228.

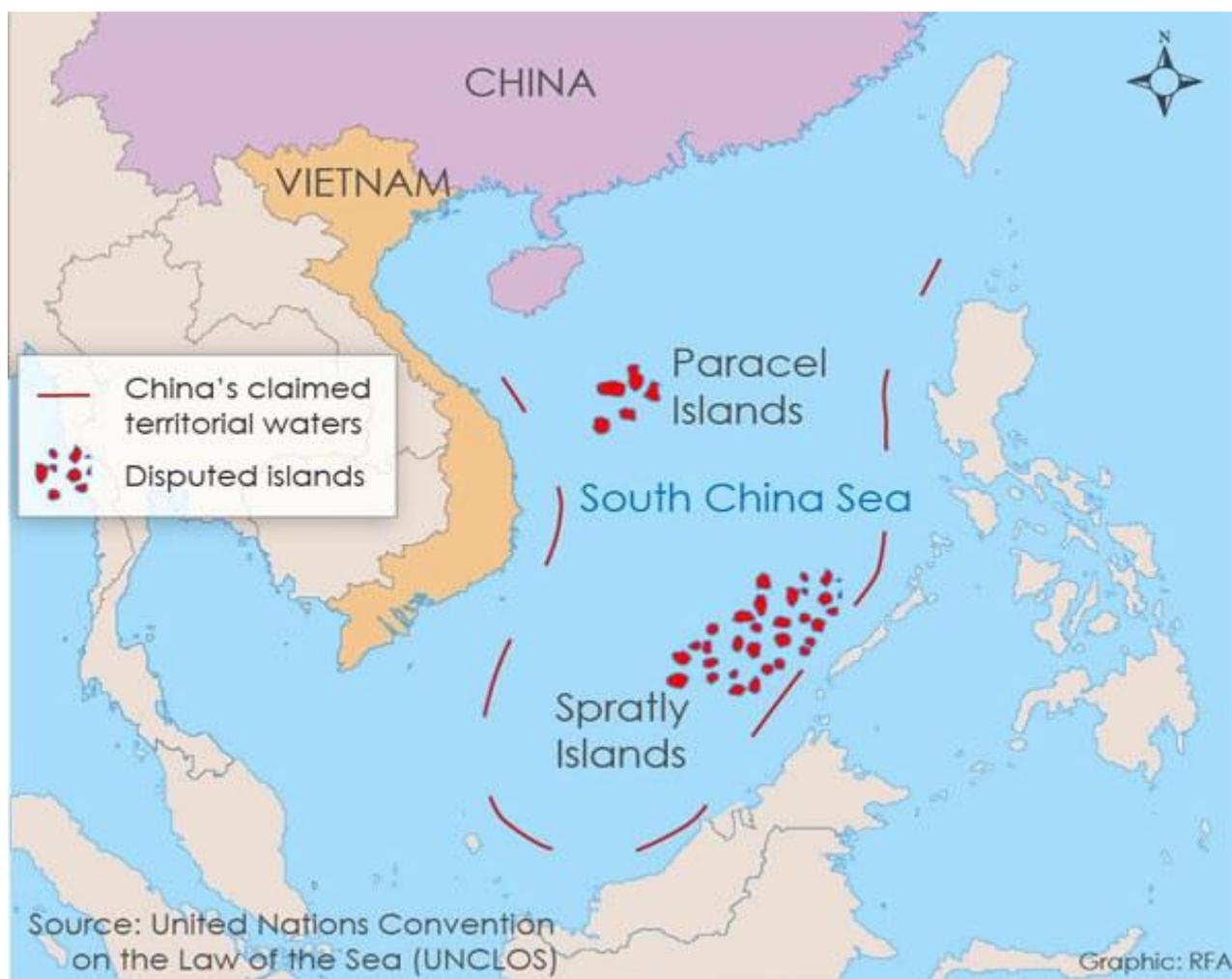
⁶⁵⁰ Taylor M. Fravel, “China’s Strategy in the South China Sea”, *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 33, No. 3, 2011, p. 296.

⁶⁵¹ John W. Garver, “China’s Push Through the South China Sea: The Interaction of Bureaucratic and National Interests”, *The China Quarterly*, No. 132, 1992, pp. 1022-1023.

⁶⁵² Derek Grossman, “Military build-up in the South China Sea”, in: Leszek Buszynski and Do Thanh Hai (eds.), *The South China Sea: From a Regional Maritime Dispute to Geo-Strategic Competition*, Routledge 2020. p. 183.

⁶⁵³ Bill Hayton, *The South China Sea the Struggle for Power in Asia*, op cit., pp. 107-108.

Функција ових острва, осим што доприноси пројекцији моћи у правцу Југоисточне Азије и Пацифика, такође дозвољава размештање војних трупа на другим већим острвима у области Југоисточне Азије. У случају отвореног сукоба, острва и гребени на којима је Кина изградила војне базе вероватно би послужили као логистички чворови који би били од велике помоћи кинеској војсци да заузме боље положаје на острвима као што су Борнео, Лузон или Минданао. У наведеном сценарију отвореног сукоба, острва у групи Спартли и Парсел такође би била од помоћи и у одржавању логистичког ланца, с обзиром да су прва већа кинеска пристаништа стационирана на острву Хаинан које се налази око хиљаду миља северније у односу на мореузе и кључне тачке у ЈКМ. Заузимање већих острва у близини главних мореуза за кинеску ратну морнарицу би вероватно представљао најбољи сценарио с обзиром да би на тај начин избегла директан сукоб са непријатељским бродовима који би највероватније блокирали кључне тачке у јужном делу ЈКМ. Распоређивањем кинеских трупа и оружаних система у близини мореуза представљало би озбиљну претњу било којој морнарици која покушава да одржи поморску блокаду.

Слика бр. 1 - Карта Јужног кинеског мора и тзв. простор од „девет тачака“. (Слика преузета са Wei Pu, “How the Eleven-Dash Line Became a Nine-Dash Line, And Other Stories”, *Radio Free Asia*, Jul 2015, Available from <https://www.rfa.org/english/commentaries/line-07162015121333.html> (Accessed 25 July 2023)).⁶⁵⁴

⁶⁵⁴ Слика презета са Wei Pu, “How the Eleven-Dash Line Became a Nine-Dash Line, And Other Stories”, *Radio Free Asia*, Jul 2015, Available from <https://www.rfa.org/english/commentaries/line-07162015121333.html> (Accessed 25 July 2023).

1.4. Појас и пут

Идеје о формирању новог пута свиле појавиле су се у кинеском политичком дискурсу крајем 20. века када је постало јасно да Кина поседује неопходне привредне потенцијале који ће учинити да ова држава постане највећа „фабрика на планети“. Пут свиле који је некада повезивао удаљене делове евроазијског континента омогућио је проток робе, људи и знања са истока на запад. Иницијатива „Појас и пут“ постала је једна од главних стубова кинеске велике стратегије у последњих десетак година која, осим што може да допринесе даљем развоју Кине, такође може да убрза развој и просперитет осталих држава које би биле укључене у целоупан пројекат.

Почетак стратегије често се везује за посету председника Сија Казакстану 2013. године, када је указао на историјске везе ових држава и значај Пута свиле који је некада повезивао Евроазију. Стратегију карактеришу две геополитичке димензије, једна копнена која би требала да повеже Кину преко централне и западне Азије са источном Европом; и друга поморска која би требала да повеже кинеске луке са приобалним областима дуж азијског и афричког континента све до средоземља и Грчке. Иако су обе димензије значајне како у стратешком тако и у економском погледу, поморска димензија пројекта „Појас и пут“ представља важнији аспект, с обзиром на импликације које развој поморске инфраструктуре и морнарице производи у односу на Сједињене Државе.⁶⁵⁵

Поморска димензија „новог пута свиле“ позната је још и као “ниска перли” (String of pearls). Концепт се први пут појавио током 2004. године у извештајима америчких власти који су пројектовали будуће потребе кинеске привреде за енергентима. Једна од пројекција била је да ће Кина направити поморску инфраструктуру дуж азијске обале до заливских држава како би осигурала проток нафте.⁶⁵⁶ Концепт о коме се тада дискутовало био је усмерен на цивилни аспект развоја поморске инфраструктуре, иако се и тада сумњало да ће уколико дође до реализације ових пројеката Кина вероватно покушати да оствари и своје војно-стратешке интересе. Тако на пример, поједини извештаји који долазе из америчких обавештајних служби иницијативу „Појас и пут“ виде као подлогу која пружа нове могућности Народно-ослободилачкој армији да развије неопходну инфраструктуру у различитим државама широм Евроазије.⁶⁵⁷

Кинески званичници су у више наврата покушавали да увере друге међународне актере да пројекат „Појас и пут“ није замишљен са циљем остваривања геополитичких интереса већ остваривања свеобухватне користи за учеснике који би били укључени у овај економски подухват. Ситуација је постала тежа доласком Трампове администрације која је иначе декларисала Кину као главног изазивача америчке моћи у међународној политици.

⁶⁵⁵ Трећа димензија кинеске стратегије представља тзв. Дигитални појас и пут који је такође отпочео у исто време. Стратегија није тачно дефинисана и често представља комбинацију официјалних и не официјалних програма развоја дигиталне инфраструктуре. Главна идеја овог програма јесте да Кина извезе што већу количину електронске опреме као што су микро-чипови, мобилни телефони, телекомуникациона инфраструктура, сервери и слично, чиме би се позиционирала као главни „провајдер“ дигиталних добара. До сада велики успех ове стратегије забележен је у земљама у развоју, док је код других развијених држава ова стратегија изазвала забринутост и страх од могућности кинеског шпијунирања. Сједињене Државе и Европска Унија наглашавају ризике и претње кинеске технологије, због чега је у последњих неколико година уведен низ закона који ограничавају куповину и употребу ових кинеских производа. Крајњи циљ „Дигиталног пута свиле“ вероватно представља измештање Сједињених Држава из центра електро-техничких и информационих дешавања што је у прошлости омогућило Вашингтону да постане носећи стуб глобализације. Интензиван развој инфомрационе технологије такође би омогућио Кини да смањи зависност од других актера у погледу набавке истих или сличних производа. Robert Greene and Paul Triolo, “Will China Control the Global Internet Via its Digital Silk Road?”, *Carnegie Endowment for International Peace*, May 2020, Available from <https://carnegieendowment.org/2020/05/08/will-china-control-global-internet-via-its-digital-silk-road-pub-81857> (Accessed 29 April 2024).

⁶⁵⁶ Christopher D. Yung, Ross Rustici, Scott Devary and Jenny Lin, “Not an Idea We Have to Shun”: *Chinese Overseas Basing Requirements in the 21st Century*, China Strategic Perspectives, No. 7, 2014, pp. 15-16.

⁶⁵⁷ Muhamad S. Ali, *China's Belt and Road Vision Geoeconomics and Geopolitics*, Springer 2020, pp.3, 33.

Кинески министар спољних послова Ванг Ји (Wang Yi) инсистирао је на томе да „Појас и пут“ не треба тумачити као Маршалов план као и да Кина не покушава да оствари своје геополитичке интересе већ да створи одрживо економско окружење. Кинески председник је такође истицао значај овог пројекта као и његове циљеве који су били усмерени на остваривање обостране економске добити и стварања привредног окружења у коме би „сви били победници“. Си Ђипинг је иначе нагласио да „Појас и пут“ не представља савез, нити „ексклузивни кинески клуб“ који би искључио друге актере међународне политике.⁶⁵⁸

Подаци који долазе из Сједињених Држава указују да не постоји поверење у кинеске намере, као и да се могу видети аспекти кинеске политике који потврђују сумње да је „Појас и пут“ геополитички а не искључиво економски пројекат. Тако се у извештају Пентагона из 2018. године о кинеској глобалној експанзији истиче да је Кина увећала присуство и сарадњу са појединим државама које су иначе постале интересантне за кинеска улагања у поморску инфраструктуру и бродоградилшта. Улагање средстава у нова пристаништа такође је пратило интензивније посете кинеске ратне морнарице, што је било уочљиво у случају Грчке и Шри Ланке. У извештају се наводи да овакво понашање Кине није изненађење, као и да ће се њене амбиције за глобалном пројекцијом моћи највероватније увећавати паралелно са њеним економским капацитетима. Стратегија којом се Кина руководи подразумева изградњу цивилних пристаништа и добре логистичке подршке која би могла да подмири потребе велике количине трговине која се одвија између Кине и остатка света. Ово би ипак представљао само први корак у реализацији коначне стратегије која би обухватила изградњу пратеће инфраструктуре, а која би задовољила и потребе преко-океанске морнарице и њену пуну функциониланост у тзв. удаљеним морима. У извештају се наводи такође да кинеска улагања обухватају поморски простор ширег Индо-Пацифика са коначним циљем изградње цивилне и војне инфраструктуре која може да подржава интензивне операције пројекције моћи.⁶⁵⁹

Иако је тешко у тренутним околностима говорити да „Појас и пут“ има изражену војну димензију, разумљиво је због чега поједини аспекти ове стратегије изазивају сумњу код других актера међународне политике. Сједињене Државе неће „скрштених“ руку чекати да Кина развија поморске капацитете које би касније могла да преточи и у војну моћ, као што то нису учиниле ни друге поморске силе током историје. Џулијан Корбет (Julian Corbett), познати британски стратег и историчар, истиче да се поморске битке и ратови воде ради остваривања два циља. Први циљ представља остваривање директне или индиректне контроле над морем, док је други циљ везан за спречавање противника да оствари такву контролу.⁶⁶⁰ Испуњавањем ових циљева, држава стиче могућности коришћења и контроле поморског простора као медијума комуникације,⁶⁶¹ како у цивилне тако и у војне сврхе.⁶⁶² Иако Корбет у својим размишљањима полази од војне димензије, што је вероватно последица времена у коме је живео, цивилна димензија развоја поморске моћи такође може да представља „улазницу“ за даљи развој оружаних снага.

Ако посматрамо стратегију „Појас и пут“ можемо видети да је акценат стављен на изградњу инфраструктуре попут пристаништа и бродоградилшта на важним стратешким тачакама, при чему у већини случајева пристаништа дозвољавају упловљавање великих бродова са дубоким газом. Сумње да иницијатива „Појас и пут“ поседује војно-стратешке елементе могу се видети и у распореду и карактеристикама поморских лука у области Индијског океана и западне Африке. Поједини аутори успели су да пронађу 18

⁶⁵⁸ Isto, p.34.

⁶⁵⁹ Department of Defense, “Assessment on United States Defense Implications of China’s Expanding Global Access”, 2018, p. 4.

⁶⁶⁰ Julian Corbett, “Some Principles of Maritime Strategy in Roots of Strategy”, in: David Jablonsky (ed.), *Roots of Strategy: Book 4*, Stackpole Books 1999, p. 230.

⁶⁶¹ Море као средство комуникације или као тзв. ауто-пут био је термин коришћен и код других аутора, пре свега Махана.

⁶⁶² Julian Corbett, “Some Principles of Maritime Strategy in Roots of Strategy”, op cit., p. 232.

потенцијалних тачака на којима Кина може да формира базе које би биле у складу са пројектом „Појас и пут“ што укључује државе попут: Сејшела, Малдива, Пакистана, Бангладеша, Мјанмара, Камбоџе, Тајланда, Шри Ланке, Омана, Јемена, Анголе, Нигерије, Намибије, Кеније, Џибутија, Папуа Нове Гвинеје, Демократске Народне Републике Кореје и Танзаније.⁶⁶³ Слична запажања имали су и аналитичари из корпорације РАНД који су у извештају из 2022. године указали на сличне поморске тачке за које се сумња да Кина покушава да претвори у логистичке центре НОАК.⁶⁶⁴

У тренутку писања овог рада једина војна база НОАК ван кинеске територије јесте у Џибутију. Интензивнија сарадња Кине и Џибутија отпочела је 2014. године када су владе ових држава потписале споразум у коме Џибути пружа на коришћење објекте на обали за потребе ратне моранирце док Кина заузврат пружа војну помоћ.⁶⁶⁵ Успех споразума постао је уочљив већ 2016. године када је Кина саградила војну базу, а 2017. године је ставила у оперативну употребу.⁶⁶⁶ Џибути иначе представља важну геополитичку тачку одакле се може контролисати мореуз Баб Ал-Мандаб, кроз који пролази транспорт велике количине енергената.

Политичка дешавања у Џибутију привукла су пажњу и америчких власти. Отварање војне базе у овој држави виђено је као један од сигнала будуће кинеске војне политике на ободима Евроазије. Иако су и америчке снаге стациониране у овој малој афричкој држави, као и у Кенији и Сомалији, кинеско присуство потенцијално указује на евентуалне промене у глобалном распореду моћи. Амерички војни званичници указали су да кинеско присуство дозвољава Кини да контролише улаз у Црвено море, као и шири простор који укључује Аденски залив и Арапско море. Тадашњи државни секретар Мајк Помпео и секретар одбране Џејмс Матис истакли су да кинеске оружане снаге стациониране у Џибутију могу негативно да утичу на извођење мисија америчких оружаних снага и њених савезника.⁶⁶⁷

Иако је Џибути представљао изненађење за неке западне актере, Кина је овај вид војне експанзије најавила у Белим књигама. Ширење кинеске војне инфраструктуре и повећан ангажман кинеских оружаних снага у иностранству, пре свега ратне морнарице, био је дефинисан у две Беле књиге. Бела књига из 2015. године говори да ратна морнарица треба да се преусмери са одбране обале на одбрану на отвореном мору. Регион Индо-пацифика види се као кључни простор за даљи развој поморске трговине при чему ратна морнарица треба да поседује неопходне капацитете како би заштитила прекоморске интересе Кине. У књизи из 2019. године ова размишљања су потврђена при чему је императив премештен на изградњу база у удаљеним државама како би кинеске оружане снаге биле спремне на безбедносне изазове који се очекују у будућности.⁶⁶⁸

Мишљења у вези крајњих циљева пројекта „Појас и пут“ су подељена. Са једне стране, у западним државама на пројекат се гледа са одређеном дозом подозрења и сумње да намере кинеских власти нису у потпуности бенигне. Другим речима, сумња се да пројекат оваквих размера осим што ће допринети економској сарадњи такође ће омогућити кинеским

⁶⁶³ Видети карте у Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, op cit., стр 47; Jagannath P. Panda, “China’s Tryst with the IORA: Factoring India and the Indian Ocean”, *Strategic Analysis*, Vol. 38, No.5, p. 674.

⁶⁶⁴ Видети карту у Timothy R. Heath, Kristen Gunness, Tristan Finazzo, *The Return of Great Power War: Scenarios of Systemic Conflict Between the United States and China*, RAND Corporation, 2022, p. 71.

⁶⁶⁵ David Styant, “China’s Maritime Silk Road: The Horn of Africa and Red Sea”, in: Jonathan Fulton (ed.), *Regions in the Belt and Road Initiative*, Routledge, 2020. p. 87.

⁶⁶⁶ China’s National Defense in the New Era, “The State Council Information Office of the People’s Republic of China”, Beijing 2019, Available from https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d3941ddc6d08408f502283d.html (Accessed 19 May 2022).

⁶⁶⁷ Muhamad S. Ali, *China’s Belt and Road Vision Geoeconomics and Geopolitics*, op cit., p. 237.

⁶⁶⁸ Nitin Agarwala and Rana Divyank Chaudhary, “China’s Geopolitical, Geoeconomic and Geostrategic Gameplay in the Indian Ocean Region”, in: Jaiswal, P. and Bhatt D.P. (eds.), *Rebalancing Asia: The Belt and Road Initiative and Indo-Pacific Strategy*, Springer 2021, p. 38.

оружаним снагама да поставе први темељ за даљи развој преко-океанске ратне морнарице и убрзају развој капацитета за глобалну пројекцију моћи. Са друге стране, Пекинг инсистира на невојним аспектима пројекта, понављајући идеје о одрживом развоју и “win-win” сарадњи. Иако ово представља официјалан став кинеских власти, поједини кинески аутори сматрају да пројекат не треба да се заустави искључиво на економским циљевима. Тако на пример, Шен Дингли (Shen Dingli), професор са универзитета Фудан, сматра да стварање прекоморских база не треба да представља табу тему за кинеску политику. Дингли истиче да спрам кинеске економске моћи и њеног све већег утицаја на глобалну привреду Кина мора да размишља о већем ангажману у иностранству како би осигурала трговину и своје економске везе са другим државама. Дингли такође сматра да стварање војне инфраструктуре у иностранству не треба да се проматра само у контексту тероризма и неконвенционлних претњи, већ пре свега у контексту заштите националних интереса од других ривала који би покушали да блокирају даљи развој кинеске привреде.⁶⁶⁹ Различити кинески, војни и политички аналитичари виде војни потенцијал у овом економском подухвату и сматрају да ће развојем овог пројекта кинеске оружане снаге морати да се коригују у складу са глобалним захтевима кинеске економије.⁶⁷⁰

Слика бр. 2 - Мапа Појаса и пута.

(Слика преузета са: “Weaponizing the One Belt, One Road Scheme”, *Indo Pacific Defense Forum*, September 2021, Available from <https://ipdefenseforum.com/2021/09/weaponizing-the-one-belt-one-road-scheme/> (Accessed 18 June 2023)).⁶⁷¹

⁶⁶⁹ Christopher D. Yung, Ross Rustici, Scott Devary and Jenny Lin, “Not an Idea We Have to Shun”: *Chinese Overseas Basing Requirements in the 21st Century*, op cit., p. 8.

⁶⁷⁰ Mingjiang Li, “The Belt and Road Initiative: geo-economics and Indo-Pacific security competition”, *International Affairs*, Vol. 96, No. 1, p. 181.

⁶⁷¹ Слика преузета са: “Weaponizing the One Belt, One Road Scheme”, *Indo Pacific Defense Forum*, September 2021, Available from <https://ipdefenseforum.com/2021/09/weaponizing-the-one-belt-one-road-scheme/> (Accessed 18 June 2023).

На крају, инсистирање на цивилном карактеру такође не мора да значи да је војна димензија у потпуности искључена. Кинеска Комунистичка партија инсистира да се привредни аспекти не могу одвајати од ширих страшеких интереса државе. Штавише, пермијер Ли Кеџанг (Li Keqiang) је напоменуо да стварање тзв. чврстих тачака (strong points) у оквиру пројекта „Појас и пут“ омогућава спајање копнених са поморским рутама транспорта.⁶⁷² Иако кинески премијер истиче економску димензију ових пристаништа, НОАК је у својој књизи из 2013. године „*Наука о војној стратегији*“ указала и на додатну намену ових пристаништа. Наиме, у књизи се истиче да тзв. чврсте тачке морају да пруже неопходну подршку војним операцијама и послуже као темељ за ширење политичког и војног утицаја у оближњим регионима.⁶⁷³ Поједини официри у кинеској војсци такође деле ово мишљење. Женг Чонгвеи (Zheng Chongwei), предавач на поморској војној академији, истиче да ће развој поморског пута свиле суштински допринети и опсегу операција ратне морнарице.⁶⁷⁴ Интеграција војног и цивилног сектора није новина и представљала је један од важнијих елемената кинеске војне стратегије их 2015. године. Наиме, идеја војно-цивилне интеграције представља двоструку намену инфраструктуре која, иако се првенствено гради у цивилне сврхе, морала би да задозвољава и војне стандарде. Штавише, интеграцију цивилног и војног сектора не треба схватати као концепт или стратешку аспирацију, већ као део званичне кинеске политике која је уоквирена различитим законодавним актима.⁶⁷⁵

Ако посматрамо ставове појединих америчких аналитичара видећемо да Вашингтон није благонаклоно гледао на пројекат „Појас и пут“. Ели Ретнер (Ely Ratner), истиче да „Појас и пут“ тежи стварању нелибералног поретка који би требао да буде базиран на кинеској визији регионалне и међународне политике.⁶⁷⁶ Томас Кавана (Thomas Cavanaugh) читаву ствар сматра много озбиљнијом претњом по америчке интересе истичући да „Појас и пут“ може непосредно да угрози америчку позицију хегемона за коју се Вашингтон изборио након Другог светског рата. Штавише, даљим јачањем кинеске морнарице која се одвија упоредо са развојем овог пројекта, Пекинг ће остварити неопходне капацитете да маргинализује америчко присуство у региону Индо-Пацифика.⁶⁷⁷ Томас Шатук (Thomas J. Shattuck) објашњава да „Појас и пут“ није ништа више него покушај Кине да увећа свој утицај у регионалној и глобалној политици под сенком пројекта за развој цивилне инфраструктуре.⁶⁷⁸ За америчког адмирала Џона Рицардсона (John M. Richardson) „Појас и пут“ представља покушај кинеских власти да уз помоћ дипломатије и економије створе поморску силу глобалног опсега. Ричардсон сматра да изградња инфраструктуре од стране кинеских компанија, пре свега великих бродоградилница, уопште не представља цивилне пројекте већ се граде у циљу формирања будућих војних база. Штавише, неповољни услови под којима државе склапају уговоре са Кином омогућавају Пекингу да врши додатан притисак на домаће власти и тиме успостави већу контролу и приступ инфраструктури.

⁶⁷² Isaac B. Kardon, “China’s Overseas Base, Places, and Far Seas Logistics”, in Joel Wuthnow, Arthur S. Ding, Phillip C. Saunders, Andrew Scobell, Andrew N.D. Yang (eds.), *The PLA Beyond Borders: Chinese Military Operations in Regional and Global Context*, National Defense University Press, Washington D.C., 2021, p. 78.

⁶⁷³ In Their Own Words: Foreign Military Thought, *Science of Military Strategy (2013)*, China Aerospace Studies Institute 2013, p. 320.

⁶⁷⁴ Isaac B. Kardon, “China’s Overseas Base, Places, and Far Seas Logistics”, op cit., pp. 79.

⁶⁷⁵ Daniel R. Russel and Blake H. Berger, *Weaponizing the Belt and Road Initiative*, Asia Policy Society Institute, 2020, pp. 18-19.

⁶⁷⁶ Ely Ratner, “Geostrategic and military drivers and implications of the belt and road initiative”, *Council on Foreign Relations*, 2018, pp. 2-3.

⁶⁷⁷ Thomas Cavanaugh, “What Does China’s Belt and Road Initiative Mean for US Grand Strategy?”, *The Diplomat*, June 2018, Available from <https://thediplomat.com/2018/06/what-does-chinas-belt-and-road-initiative-mean-for-us-grand-strategy/> (Accessed 01 August 2023).

⁶⁷⁸ Thomas J. Shattuck, “How China dictates the rules of the game”, *Foreign Policy Research Institute*, July 2018, Available from <https://www.fpri.org/article/2018/07/how-china-dictates-the-rules-of-the-game/> (Accessed 04 August 2023).

Ричардсон види очигледну претњу у оваквој кинеској политици истичући да чак и НАТО чланице попут Грчке и Италије имају уговоре са Кином у склопу пројекта „Појас и пут“.⁶⁷⁹

2. Стратегија стожера и промене у америчкој политици према према Кини

Крајем Обаминог првог мандата тадашња државна секретарка Хилари Клинтон најавила је промене које се могу очекивати у америчкој спољној политици и начину на који би Сједињене Државе приступале решавању глобалних проблема. У чланку који је објављен у часопису *Foreign Policy*, државна секретарка је изнела опште стратешке смернице америчке нове политике, која тежи да се удаљи са Блиског истока и из Авганистана и премести фокус на Пацифик, односно на регион Источне и Југоисточне Азије. Државна секретарка у чланку дефинише различите елементе америчке спољне политике, дипломатије, економске политике, као и приступа Сједињених Држава будућим променама које се очекују у глобалној заједници. Једна од главних промена представља успон Кине као државе која ће заједно са Вашингтоном дефинисати оквире будућих међународних односа.⁶⁸⁰

Промене о којима је државна секретарка говорила убрзо је потврдио и председник Барак Обама обраћајући се аустралијском Парламенту новембра 2011. године. Позивајући се на дугу традицију пријатељства између Сједињених Држава и Аустралије, Обама је истакао различите изазове кроз које су обе земље прошле покушавајући да одрже мир и стабилност од „Балкана до Источног Тимора“. Амерички председник је том приликом фокус ставио на улогу аустралијских и америчких оружаних снага у Авганистану и на то како регион престаје да буде центар америчке спољне политике. Наиме, као што је амерички председник у говору нагласио, Источна Азија представља будућност међународне политике, а Сједињене Државе као пацифичка нација постараће се да активно суделују у њеном обликовању. У том контексту, Сједињене Државе ће се посветити овом региону како би очувале стабилност, безбедност и регионални поредак засноваан на праву. Амерички председник такође је напоменуо да ће Сједињене Државе посветити више материјалних ресурса како би америчке оружане снаге очувале присуство у региону азијског Пацифика.⁶⁸¹

Иако се чланак Хилари Клинтон, као и обраћање америчког председника интерпретира као почетак америчке политике “заокрета” ка Азији и почетак обуздавања Кине, у суштини америчка администрација је тада још увек видела Кину као могућег партнера пре него као јасно дефинисану претњу која тежи да потисне Сједињене Државе из региона. Другим речима, америчка политика је тада била између сарадње и обуздавања, нешто што је Арон Фридберг описао као „конгејџмент“ (congame). Једна димензија ове политике била је оличена у јачању сарадње путем увећане трговине и „увлачења“ Кине у међународни поредак који почива на праву, што би евентуално могло да води ка либерализацији друштва и потенцијалној демократизацији кинеске политике. Друга димензија ове политике била је усмерена на одржавање повољне равнотеже снага за Сједињене Државе у региону Источне Азије упркос јачању кинеских оружаних снага.⁶⁸²

Прва димензија политике о којој Фридберг говори могла се уочити и код америчких званичника. Наиме, у свом чланку државна секретарка истиче значај Кине за стабилност и будући развој регионалне и глобалне привреде, као и њен значај за изградњу будућих

⁶⁷⁹ John M. Richardson, “Statement before the House Armed Services Committee on Fiscal Year 2020 Navy Budget”, *The House Armed Services Committee*, April 2019, pp. 3-4, Available from <https://nsarchive.gwu.edu/document/19977-national-security-archive-011-statement> (Accessed 05 May 2023).

⁶⁸⁰ Hillary Clinton, “America’s Pacific Century”, *Foreign Policy*, October 2011, Available from <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> (03 April 2023).

⁶⁸¹ The White House, “Remarks By President Obama to the Australian Parliament”, November 2011, Available from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament#:~:text=This%20is%20the%20future%20we,every%20element%20of%20American%20power.> (Accessed 03 April 2023).

⁶⁸² Aaron Freidberg, “A Contest for Supremacy: China, America, and the Struggle for Mastery in Asia”, Norton & Company, New York, 2011, pp. 88-120.

међународних организација и одржавање постојећих међународних институција.⁶⁸³ Бивша чланица кабинета министра одбране Сједињених Држава задужена за стратешко планирање, Џенин Дејвидсон (Janine Davidson), говорила је о стратегији ребаланса као концепту који тежи прилагођавању новом стратешком окружењу у међународној политици које се доста разликује од оног какво је било током Хладног рата. Због наведеног, стратегија је виђена као инструмент који може да води ка бољој сарадњи, пре него конфронтацији. Идеја концепта, како Дејвидсон напомиње, била је стварање новог оквира за сарадњу са регионалним државама, укључујући и Кину.⁶⁸⁴ Саветник за националну безбедност, Том Донилон (Tom Donilon), изнео је сличне ставове. Наиме, нова стратегија за Азију није требало да представља само релокацију војних ресурса, већ свеобухватну регионалну иницијативу којом је требало спречити да се несугласице са Кином отму контроли.⁶⁸⁵ Ово су приметили и други аналитичари, пре свега из Азије. Тако на пример, Тонгфи Ким (Tongfi Kim) сматра да је немогуће „убити змаја а сачувати панду“. Другим речима, ако Сједињене Државе одлуче да врше класично уравотежавање Кине или њено обуздавање како би спречили развој њених оружаних снага, то ће се свакако одразити на економску димензију билатералних односа двеју држава.⁶⁸⁶ Мишљење на које се често наилази јесте да је економска међузависност актера Источне и Југоисточне Азије велика, због чега ниједан од њих неће имати интерес да води политику која би такво стање нарушила и евентуално угрозила даљи привредни раст.

Благонаклон став америчке власти према Кини, који је требало да представља суштину политике ребаланса, није успео у потпуности да прикрије америчке сумње у вези кинеских оружаних снага и њиховог будућег ангажмана који може да представи претњу очувању виталних америчких интереса у региону Индо-Пацифика. Штавише, друга димензија америчке политике о којој Фридберг говори постала је све видљивија како у изјавама америчких званичника, тако и у америчкој политици. Тако на пример, Хилари Клинтон је годину дана пре објављивања познатог чланка, присуствујући АСЕАН форуму нагласила да одржавање правила слободне пловидбе на простору Источне и Југоисточне Азије представља витални интерес Сједињених Држава.⁶⁸⁷ Председник Обама је такође крајем свог другог мандата поновио да је један од основних циљева стратегије ребаланса одржавање и унапређивање савезничких односа у региону, првенствено са државама попут Јужне Кореје, Јапана, Филипина и Аустралије.⁶⁸⁸ Јачање савезничких веза са државама региона Источне Азије одувек је био један од циљева Пентагона. Штавише, један од главних знакова да стратегија ребаланса није искључиво фокусирана на побољшање сарадње са Кином била је и најавата тадашњег секретара одбране Леона Панета (Leon Panetta). Наиме, Панета је изјавио да до 2020. године америчке оружане снаге планирају да разместе и до 60% ратне морнарице на Пацифик.⁶⁸⁹ Чак Хегел (Chuck Hagel), секретар одбране који је наследио Панету, је такође потврдио ове најаве и истакао да регионални савезници не треба да сумњају у могућности Сједињених Држава да реализују стратегију ребаланса.⁶⁹⁰

⁶⁸³ Hillary Clinton, *America's Pacific Century*, op cit.

⁶⁸⁴ Igor Pejić, "Modernizacija oružanih snaga i promene u percepciji kineske pretnje", op cit., str. 314.

⁶⁸⁵ William T. Tow, "Rebalancing and order building Strategy or illusion?", in: William T. Tow and Douglas Stuart (eds.), *The New US Strategy Towards Asia: Adapting to the American Pivot*, Routledge, 2015, p. 31.

⁶⁸⁶ Tongfi Kim, "Balancing the risks of US rebalancing", in: William T. Tow and Douglas Stuart (eds.), *The New US Strategy Towards Asia: Adapting to the American Pivot*, Routledge, 2015, pp. 203-204.

⁶⁸⁷ Kenneth G. Lieberthal, "The American Pivot to Asia", *Brookings*, December 2011, Available from <https://www.brookings.edu/articles/the-american-pivot-to-asia/> (Accessed 24 April 2023).

⁶⁸⁸ The White House, "Fact Sheet: Advancing the Rebalance to Asia and the Pacific", 2015, Available from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/11/16/fact-sheet-advancing-rebalance-asia-and-pacific> (Accessed 01 April 2023).

⁶⁸⁹ "Leon Panetta: US to deploy 60% of navy fleet to Pacific", *BBC*, June 2012, Available from <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-18305750> (Accessed 01 April 2023).

⁶⁹⁰ David Alexander, "U.S. rebalance to Asia-Pacific gaining steam, Pentagon chief says", *Reuters*, June 2013, Available from <https://www.reuters.com/article/security-asia-usa-idINDEE95001120130601> (02 April 2023).

Различити аутори у области међународних односа виде промене у спољној политици Сједињених Држава према Кини и оцењују да то представља производ јачања кинеских оружаних снага које могу да угрозе њену позицију у региону. Даглас Стјуарт (Douglas Stuart) сматра да Обамина стратегија ребаланса свакако поседује војну димензију, која је производ јачања оружаних снага Кине. Наиме, Кина је успела да створи довољно снажну ратну морнарицу која у региону Индо-Пацифика нема реалног такмаца, осим Сједињених Држава.⁶⁹¹ Мајкл Грин (Micheal J. Green) уочава слична дешавања. Наиме, крајем Обаминог другог мандата, током 2015. године, Јапан је усвојио промене у домаћем законодавству које омогућавају јапанским оружаним снагама да пружају подршку америчким операцијама у региону. Грин истиче да је ово значајан искорак у даљем продубљивању америчког савезништва са Јапаном, али и да ће имати ефекта на америчке билатералне савезе са другим државама Источне Азије. Грин такође уочава да промене у америчкој спољној политици представљају реакцију на кинеску агресивну политику у региону и замера Вашингтону што не успева боље да контролише догађаје на Пацифику, већ своју политику често прилагођава тренутној ситуацији и дешавањима у региону.⁶⁹²

Објављивањем великих војних реформи у Кини 2015. године и доласком Трампове администрације почетком 2017. године односи Пекинга и Вашингтона наставили су да се погоршавају. Један од првих билатералних разговора који је нови амерички председник тада обавио био је са тајванским председником, што је било незабележено још од Хладног рата. Увођење тарифа на увоз кинеских производа такође је сигнализирало у ком правцу ће се кинеско-амерички односи кретати током администрације председника Трампа. Иако је дискутабилно колико су амерички радници имали користи од увођења тарифа, циљ ове политике био је заштита безбедносних интереса, пре свега у домену очувања интелектуалне имовине и иновација.

Оштра политика Трампове администрације била је представљена и у стратешким документима. Тако на пример, у Стратегији националне безбедности из 2017. године Кина се представља као амбициозна сила која своје геополитичке аспирације покушава да оствари на штету других регионалних актера, користећи се различитим политичким средствима, укључујући и оружане снаге. Деловање кинеских оружаних снага у ЈКМ представља посебну претњу која може лоше да утиче на слободан проток робе, као и на изглед регионалног поретка.⁶⁹³ Промена имена америчке пацифичке команде у „Индо-пацифичку команду”, иако симболичног карактера, указује да је америчко руководство променило начин на који посматра овај регион Азије.⁶⁹⁴ Наиме, овим путем се сигнализира проширени простор деловања америчких оружаних снага, као и приширена сфера интересовања Сједињених Држава за области Источне и Југоисточне Азије.

Реторика председника Трампа према Кини и кинеској Комунистичкој партији преливала се и на друге делове америчке администрације. Штавише, поједине изјаве америчких секретара могле би се окарактерисати као непријатељске. Тако је Мајк Помпео кинеску Комунистичку партију окарактерисао као организацију која жели „међународну доминацију”.⁶⁹⁵ Проблем кинеског војног ангажмана у ЈКМ истакао је и тадашњи потпредседник Сједињених Држава Мајк Пенс на форуму АСЕАН држава у Сингапуру 2018. године. Пенс је том приликом напоменуо да ЈКМ не припада ни једној држави, као и да ће

⁶⁹¹ Douglas Stuart, “Obama’s ‘rebalance’ in historical context”, in: William T. Tow and Douglas Stuart (eds.), *The New US Strategy towards Asia Adapting to the American pivot*, Routledge 2015, pp. 18-23.

⁶⁹² Micheal J. Green, *By More than Providence: Grand Strategy and American Power in the Asia Pacific Since 1783*, Columbia University Press, 2017, p. 528.

⁶⁹³ The White House, “National Security Strategy of the United States of America”, December 2017, p. 46.

⁶⁹⁴ Scott Neuman, “In Military Name Change, U.S. Pacific Command Becomes U.S. Indo-Pacific Command”, *NPR* May 2018, Available from <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2018/05/31/615722120/in-military-name-change-u-s-pacific-command-becomes-u-s-indo-pacific-command> (Accessed 29 May 2023).

⁶⁹⁵ Ben Westcott, “Pompeo says Chinese Communist Party wants ‘international domination’”, *CNN*, October 2019, Available from <https://edition.cnn.com/2019/10/31/politics/pompeo-china-communist-party-domination-intl-hnk/index.html> (Accessed 29 May 2023).

Сједињене Државе наставити да одржавају поредак базиран на праву и спрече империјалистичке аспирације других актера.⁶⁹⁶ Тадашњи секретар одбране Џејмс Матис (James Mattis), иако је у својим обраћањима говорио да Сједињене Државе не теже обуздавању Кине, кинеску политику према региону Источне и Југоисточне Азије описивао је као „предаторску“.⁶⁹⁷ Матис је такође оптужио Кину да је прекршила своја обећања када је говорила да неће вршити даљу милитаризацију острва у ЈКМ.⁶⁹⁸

Нову политику Сједињених Држава вероватно је најбоље дефинисао тадашњи секретар Стејт департмента Мајк Помпео. Једном приликом Помпео је истакао да америчка стратегија сарадње са Кином, коју је Никсон започео, била је у највећој мери руковођена добрим намерама и праведним циљевима. Ипак, секретар Стејт департмента је закључио да ова стратегија суштински није уродила плодом. Наиме, иако је Кина постала богата и модерна економија захваљујући сарадњи са Вашингтоном, кинеска Комунистичка партија није тежила либерализацији и демократизацији друштва. Напротив, кинески комунисти су искористили међународни поредак који су Сједињене Државе створиле зарад остваривање сопствених интереса. Због оваквог развоја околности, Помпео истиче да је парадигма сарадње са Кином обесмишљен подухват који неће донети боље резултате у будућности.⁶⁹⁹ Потпредседник Мајк Пенс током говора у Институту Хадсон (Hudson Institute) навео је различите аспекте кинеске политике који представљају очигледну претњу за Сједињене Државе. Пенс је деловање кинеске Комунистичке партије представио као политику која покушава различитим средствима да уништи америчко друштво изнутра. Опаске које је потпредседник изнео на рачун Кине могле би се учинити као да су упућене Совјетском Савезу током Хладног рата. Истичући да су Кинези крађом западне технологије „заменили рало за мачеве“, Пенс је указао и на агресивну црту нове кинеске политике која тежи да економску моћ преточи у војну.⁷⁰⁰

Ако узмемо у обзир да је у националној стратегији за безбедност из 2017. године Кина означена као ревизионистичка сила, политика председника Трампа према Пекингу била је у складу перцепцијом Кине у глобалним односима.⁷⁰¹ Како аналитичари са Брукингс института оцењују, Трампова администрација је одлучила да прекине вишедеценијску политику сарадње и „хединга“ (hedging)⁷⁰² и заузме став према Кини као о стратешком ривалу.⁷⁰³ Национална стратегија одбране Сједињених Држава из 2018. године такође је кориговала циљеве у складу са новом безбедносном политиком. Наиме, у документу се наводи да како би се зацртани циљеви стратегије националне безбедности остварили, Пентагон ће настојати да сачува место Сједињених Држава као највеће војне силе на свету,

⁶⁹⁶ Anisa Heritage and Pak K. Lee, *Order, Contestation and Ontological Security-Seeking in the South China Sea*, Routledge, 2020, p. 129.

⁶⁹⁷ “Defense Secretary James Mattis hits out at ‘predatory’ Chinese behavior”, *Politico*, October 2018, Available from <https://www.politico.com/story/2018/10/16/james-mattis-predatory-chinese-behavior-905850> (Accessed 30 May 2023).

⁶⁹⁸ Wendy Wu, “South China Sea: ex-US defence chief James Mattis told Beijing to play by the rules, Woodward book says”, *South China Morning Post*, September 2020, Available from <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3101801/south-china-sea-ex-us-defence-chief-james-mattis-told-beijing> (Accessed 30 May 2023).

⁶⁹⁹ Dean P. Chen, *US-China-Taiwan in the Age of Trump and Biden: Towards a National Strategy*, Routledge 2022, p. 35.

⁷⁰⁰ The White House, “Remarks by Vice President Pence on the Administration’s Policy Toward China”, October 2018, Available from <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-administrations-policy-toward-china/> (Accessed 01 June 2023).

⁷⁰¹ The White House, “National Security Strategy of the United States of America”, December 2017, p. 25.

⁷⁰² Термин „хединг“ долази из економских наука и означава управљање ризиком. У међународним односима има слично значење. Наиме политика „хединга“ не представља уравнотежавање, али такође не представља ни безусловну сарадњу. Често се појављује код малих држава које како би се осигурале покушавају да сарађују са више великих сила, односно покушавају да седе на „више столица“. У случају кинеско-америчких односа „хединг“ је доста близу концепту који је Фридберг описао као политику сарадње и обуздавања.

⁷⁰³ Lindsey Ford, “The Trump Administration and the ‘Free And Open Indo-Pacific’”, *Brookings*, May 2020, p. 4, Available from <https://www.brookings.edu/articles/the-trump-administration-and-the-free-and-open-indo-pacific/> (Accessed 01 June 2023).

да очува равнотежу снага која одговара стратешким интересима Вашингтона и продуби међународни поредак који иде у корист америчких интереса. У стратегији одбране посебан акценат је стављен на Кину и Русију које се дефинишу као главне претње Сједињених Држава. У стратегији се такође истичу примарни региони деловања америчких оружаних снага попут Индо-Пацифика, Европе, Блиског истока и Западне хемисфере.⁷⁰⁴

О томе колико је Кина постала значајна за америчку спољну политику говори и стално понављање фразе „ривалство великих сила“ (great-power competition) у јавном дискурсу. Наиме, током Бушове администрације ова фраза у контексту Кине појавила се око 140 пута. Током Обаине администрације овај број је порастао на око 1,000 пута, највише током другог мандата, док се за време Трампове администрације ривалство великих сила у контексту Кине појавило у преко 6,500 новинских чланака.⁷⁰⁵

Нетрпељивост према кинеским комунистима није остала само на речима политичара. Трампова администрација током последње године председавања увела је више различитих рестрикција у вези Кине и њеног политичког деловања у Сједињеним Државама. Званичници Стејт департмента изјавили су септембра 2020. године да кинеске дипломате које планирају посету универзитетима у Сједињеним Државама морају да добију неопходне дозволе.⁷⁰⁶ Исте године Служба за миграције објавила је да престаје издавање држављанства и дозвола за дужи боравак у земљи за чланове кинеске Комунистичке партије.⁷⁰⁷ Убрзо након овога уведене су и рестрикције за издавање виза члановима кинеске Комунистичке партије.⁷⁰⁸ Током истог периода Стејт департмент и Министарство за образовање упутили су писмо универзитетима у Сједињеним Државама у вези рада и програма кинеских Конфучије института. Писмо које су потписали Мајк Помпео и Бетси Девос (Betsy Devos), секретарка за образовање, указује на лоше последице деловања кинеских културолошких центара који покушавају да шире пропаганду кинеске Комунистичке партије. Иако се у писму оставља слобода да универзитети сами одлуче о даљем поступању према кинеским културолошким центрима, такође се истиче да је ово ствар и националне безбедности која може лоше да утиче на слободе и демократске вредности на којима почива читаво друштво.⁷⁰⁹ Након овога прекинуто је пет програма културолошке размене са Кином који су постојали још од 1961. године. Наиме, програми су декларисани као пропаганда и средство ширења меке моћи кинеске Комунистичке партије.⁷¹⁰

На крају треба споменути да идеје о „повлачењу Америке“ које су добиле на значају током Трампове администрације суштински нису имале дубље утемељење. Како Питер Харис (Peter Harris) објашњава, политика председника Трампа, као и циљеви који се покушавају постићи неодвојиво су везани за интензивно учешће Сједињених Држава у

⁷⁰⁴ National Defense Strategy, “Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United State of America: Sharpening the American Military’s Competitive Edge”, p. 4.

⁷⁰⁵ Uri Friedman, “The New Concept Everyone in Washington Is Talking About”, *The Atlantic*, August 2019, Available from <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2019/08/what-genesis-great-power-competition/595405/> (Accessed 05 June 2023).

⁷⁰⁶ Humeyra Pamuk and David Brunnstrom, “Pompeo announces fresh restrictions on Chinese diplomats in U.S.”, *Reuters*, September 2020, Available from <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-diplomats-idUSKBN25T2CY> (Accessed 08 July 2023).

⁷⁰⁷ US Citizenship and immigration services, “USCIS Issues Policy Guidance Regarding Inadmissibility Based on Membership in a Totalitarian Party”, October 2020, Available from <https://www.uscis.gov/news/alerts/uscis-issues-policy-guidance-regarding-inadmissibility-based-on-membership-in-a-totalitarian-party> (Accessed 15 July 2023).

⁷⁰⁸ Ted Hesson and David Brunnstrom, “United States imposes visa curbs on members of Chinese Communist Party”, *Reuters*, December 2020, Available from <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-visa/united-states-imposes-visa-curbs-on-members-of-chinese-communist-party-idUSKBN28D0O2> (Accessed 12 July 2023).

⁷⁰⁹ “US sees ‘malign influence’ in China-backed school program”, *Associated Press*, October 2020, Available from <https://apnews.com/article/politics-mike-pompeo-betsy-devos-china-083992e3357b580a7cc7b2bb81121fc7> (Accessed 11 July 2023).

⁷¹⁰ Raphael Satter, “U.S. ends exchange programs with China, calling them ‘propaganda’”, *Reuters*, December 2020, Available from <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-exchange-program/u-s-ends-exchange-programs-with-china-calling-them-propaganda-idUSKBN28F05U> (Accessed 11 June 2023).

глобалној политици. Трампов наступ на светској сцени Харис упоређује са Бушовим унилатерализмом који је занемаривао међународна правила и институције и тежио испуњењу националних интереса скоро по сваку цену. Како овај аутор примећује, Трамп је поборник америчке идеје примата у „Џексонијанском стилу“ (Jacksonian belief). Другим речима, од почетка Трампове администрације било је тешко очекивати да ће се Сједињене Државе одрећи велике оружане моћи која јој дозвољава да испуни и очува стратешке интересе свуда у свету.⁷¹¹ Ствари о којима Харис дискутује у одређеној мери остварене су у ставу коју је Трампова администрација заузела према принципу слободне пловидбе. Наиме, до краја Трамповог мандата број мисија америчке ратне морнарице у склопу мисија очувања слободне пловидбе (FONOP) у Источној и Југоисточној Азији био је дуплиран у односу на период Обамина администрације. Мисије су биле фокусиране на област ЈКМ у деловима где Кина гради поморске базе.⁷¹²

Доласком председника Бајдена америчка власт представила је програм мултилатерализма и већег учешћа Сједињених Држава у глобалним пословима, што је требало да подразумева и интензивну дипломатију са Пекингом. Иако активна дипломатија представља једну од суштинских одлика нове администрације, Бајден је доласком на власт истакао да Кина представља најозбиљнијег америчког ривала. Џејк Саливен (Jake Sullivan) је поновио сличне ставове, говорећи да Вашингтон мора бити спреман да правовремено реагује и наметне неопходне мере како би Кина била спречена у реализацији својих претњи Тајвану.⁷¹³ Бајденова администрација је прихватила постојање одређених грешака у Обаминој политици према Кини, пре свега у начину на који је администрација 44. председника Сједињених Држава потценила брзину развоја кинеског утицаја у региону и светској политици који иде на штету америчких интереса.⁷¹⁴ Секретар Стејт департмента Ентони Блинкен описао је Кину као једину државу која има неопходне економске, дипломатске, војне и технолошке капацитете којима може да поремети тренутни међународни поредак, а који суштински почива на темељима које су Сједињене Државе успоставиле током претходних деценија.⁷¹⁵

Стратегија Бајденове администрације за регион Индо-Пацифика може се сагледати у три димензије. Прво, у политичком погледу Сједињене Државе ће тежити да очувају либерални поредак који почива на праву и демократским вредностима. Очување тзв. либералног поретка треба да покаже другим актерима у глобалној политици да „демократија још увек функционише“, као и да ауторитарни модели не представљају валидну алтернативу.⁷¹⁶ Овај аспект америчке стратегије иако се не везује непосредно за питање оружаних снага и тврде моћи, представља важан фактор у општој перцепцији америчке моћи и могућности њене пројекције. Треба имати у виду да један део држава у светској политици види кинески-ауторитарни модел државне администрације као добар облик уређења и начин за удаљавање од западних сила и њихових интереса. Друго, у економском погледу стратегија настоји да одржи слободно тржиште које гарантује права свим учесницима. Треће, у војном погледу Сједињене Државе ће наставити да испуњавају своје обавезе према регионалним савезницима, одржавају и гарантују слободу пловидбе у области ЈКМ за све актере, као и да спрече потенцијалне конфликте који могу да настану усред нерешених територијалних спорова.⁷¹⁷

⁷¹¹ Peter Harris, “Why Trump Won’t Retrench: The Militarist Redoubt in American Foreign Policy”, *Political Science Quarterly*, Vol. 133, No. 4, 2018, pp. 628-629.

⁷¹² Adam Singer, *Obama, Trump, and Xi: Three South China Sea Strategies in the U.S.-China Battle for Global Hegemony*, CMC Senior Theses 2499, 2020, p. 33.

⁷¹³ Dean P. Chen, *US-China-Taiwan in the Age of Trump and Biden: Towards a National Strategy*, Routledge 2022, p. 105.

⁷¹⁴ Isto, p. 156.

⁷¹⁵ Wei Zongyou and Zhang Yunhan, “The Biden Administration’s Indo-Pacific Strategy and China-U.S. Strategic Competition”, *China Quarterly of International Strategic Studies*, Vol. 7, No. 2, 2021, p. 161.

⁷¹⁶ Isto, p. 171.

⁷¹⁷ Isto, pp. 171-172.

У стратешким документима још током Трампове администрације Кина се представљала као ривал и потенцијална претња за регионални поредак што се пренело и на Бајденову администрацију. У извештају канцеларије директора националне безбедности из 2021. године Кина се помиње као сила која, у тежњи да оствари глобалне циљеве, представља примарну претњу Сједињеним Државама. Кинеске економске, војне, технолошке и политичке активности које се реализују кроз низ различитих пројеката, како на глобалном тако и на регионалном плану, несумњиво за циљ имају измештања Сједињених Држава са позиције примарне силе у светској политици. Као један од главних изазова, у извештају се спомиње интензиван рад кинеске Комунистичке партије на разједињењу америчких савезника и наметање норме у глобалној политици која иде у корист ауторитарном моделу кинеског државног система.⁷¹⁸ Национална стратегија за безбедност из 2022. године изричито дефинише кинеску Комунистичку партију као најозбиљнији геополитички изазов Сједињених Држава.⁷¹⁹ У документу се такође наводи да Кина представља једину државу која има неопходна материјална средства, као и намеру да измени тренутни међународни поредак. Кинеске амбиције представљају јачање сфере утицаја у области Индо-Пацифика и стварање услова за преузимање улоге глобалне светске силе.⁷²⁰

Посета Ненси Пелоси Тајвану августа 2022. године такође је један од показатеља да Бајденова администрација покушава да скрене пажњу Кини и осталим актерима да су Сједињене Државе озбиљно приступиле регионалним питањима на простору Индо-Пацифика. Симболична природа ове посете имала је снажан ефекат на регионалну политику, како због састава америчке делегације, тако и због околности у којима се десила. Руска инвазија на Украјину почетком 2022. године покренула је питање Тајвана и могућности одбране овог острва у случају да се кинеске власти одлуче за сличан сценарио. Иако су Сједињене Државе почеле да мењају свој став према Кини, преданост Вашингтона идеји „једне Кине“, као и „стратешка неопредељеност“⁷²¹ остављали су довољно простора да се сумње у вези америчког учешћа у случају инвазије на Тајван додатно продубе. Посета Пелоси, а затим и других америчких званичника Тајвану,⁷²² упркос оштром противљењу Пекинга, једним делом је повратила поверење у партнерство са Вашингтоном. Оживљавање мултилатералног оквира КВАД 2.0 (Quadrilateral Security Dialogue) и успостављање нове иницијативе АУКУС (Australia, United Kingdom, United States - AUKUS), о којима ће бити детаљније речи у наредном делу рада, такође представљају напоре Вашингтона да организују регионалне актере у правцу спречавања даље експанзије кинеске моћи у региону.

Важан аспект Бајденове политике према Кини, који се такође надовезује на Трампову политику, представљају нове рестриктивне мере у трговини високом технологијом. Информатичка технологија представља окосницу модерне привреде, али и војне технике. Сложени оружани системи већ дужи низ година функционишу на принципима информатичке технологије и тренутни трендови показују да ће се овакав начин развоја војне технологије у будућности само проширивати. Сједињене Државе као главни центар развоја високе технологије желе да задрже позицију и спрече ривале који могу да дођу у посед сличне или исте технологије. Сједињене Државе су дуго година успевале да одрже попутну доминацију у информатичком сектору. Међутим, у протеклих неколико година Кина је успела релативно брзо да умањи овај технолошки јаз. Брз технолошки напредак у Кини једним делом почива на легитимном трансферу знања који је ишао упоредо са отварањем

⁷¹⁸ Office of the Director of National Intelligence, “Annual Threat Assessment of the US Intelligence Community”, April 2021, pp. 6-8.

⁷¹⁹ The White House, “National Security Strategy 2022”, October 2022, p.11.

⁷²⁰ Isto, p. 23.

⁷²¹ Стратешка неопредељеност (strategic ambiguity) представља концепт који се приписује различитим америчким администрацијама у вези њиховог односа са Тајваном. Концепт суштински указује да Вашингтон није у потпуности сигуран да ли и како би реаговао у случају инвазије на Тајван и да ли и у којој мери су Сједињене Државе заиста искрене у вези идеје „једне Кине“.

⁷²² Eric Cheung and Devan Cole, “A second US congressional delegation visits Taiwan”, *CNN*, August 2022, Available from <https://edition.cnn.com/2022/08/14/politics/congressional-delegation-taiwan/index.html> (Accessed 23 June 2023).

америчких постројења у овој држави. Са друге стране, Кина је свој технолошки напредак успела да убрза користећи средства индустријске шпијунаже. По РАНД анализама, Пекинг је успешно копирао западну технологију и имплементирао је у различите оружане системе. Овим путем, како аналитичари указују, Кина је успела релативно брзо да премости технолошке недостатке које је имала спрам америчке наменске индустрије.⁷²³

Са помацима у области развоја вештачке интелигенције рестрицикије у домену трговине високом технологијом постале су утолико значајније. Иако је још увек рано говорити о “правој” вештачкој интелигенцији, интернет алати, попут *Chat-GPT* који је постао доступан широј јавности, показују да прикупљање, обрада и брза доступност невероватне количине података може да представља озбиљан безбедносни ризик. За даљи развој у области вештачке интелигенције неопходни су најсавременији чипови који најчешће потичу из америчких компанија, попут *Nvidia* и *Intel*, због чега Вашингтон инсистира да се ова роба третира као стратешки ресурс који не сме бити доступан ривалима, односно актерима који се опажају као претња за Сједињене Државе. Бајденова администрација је јасно ставила до знања да развој вештачке интелигенције у Кини представља пре свега војно питање које може да има далекосежне последице по безбедност Сједињених Држава.⁷²⁴

Проблеми трансфера технологије постају утолико сложенији ако узмемо у обзир промене у последњој америчкој војној стратегији, тзв. треће одступање (*third offset*),⁷²⁵ које се највећим делом базира на технолошкој премоћи Сједињених Држава у односу на друге ривале. Аналитичари из области високе технологије сматрају да нема разлога да америчка администрација укине или ублажи рестрицикије на извоз или трговину савремених микро-чипова. Напротив, могуће је очекивати да Вашингтон настави са оваквом политиком како би одржао и потенцијално продубио технолошки јаз у односу на Пекинг.⁷²⁶ Формирање комитета за „процену стратешког такмичења између Кине и Сједињених Држава“ (*Select Committee on the Strategic Competition Between the United States and the Chinese Communist Party*) који би требао да прати економски, технолошки и безбедносни аспект даљег развоја Кине, представља један од инструмената којима Вашингтон покушава да контролише даљу „пролиферацију“ високе технологије код својих ривала.⁷²⁷ Са друге стране, усвајањем тзв. закона о науци и чиповима (*CHIPS and Science Act*) Сједињене Државе покушавају да осигурају своју позицију у области високе технологије и стимулишу домаћу електро-техничку индустрију.⁷²⁸

Промене у цивилном сектору преливају се и на војне аспекте америчке политике. У наредном делу овог поглавља детаљаније ћемо анализирати стратешке промене у различитим доменима америчких оружаных снага попут развоја војне технологије и наоружања, промене у развоју војних доктрина, као и нови начин размештања трупа у региону Индо-Пацифика. Промене о којима ће се дискутовати непосредно су везане за Кину, развој кинеских оружаных снага и како опажање кинеске претње утиче на војну политику Сједињених Држава.

⁷²³ Gentile Gian, Michael Shurkin, Alexandra T. Evans, Michelle Gris , Mark Hvizda and Rebecca Jensen, *A History of the Third Offset, 2014–201*. RAND Corporation, 2021.

⁷²⁴ Ana Swanson, David McCabe and Michael Crowley, “Biden Administration Weighs Further Curbs on Sales of A.I. Chips to China”, *The New York Times*, June 2023, Available from <https://www.nytimes.com/2023/06/28/business/economy/biden-administration-ai-chips-china.html> (11 August 2023).

⁷²⁵ О овим променама детаљније ћемо говорити у наредном делу поглавља.

⁷²⁶ Yoon June, “Lex in-depth: the cost of America’s ban on Chinese chips”. *Financial Times*. November 24, Available from <https://www.ft.com/content/d3935b9a-a203-435d-b1a9-a22bcc9d79e7> (Accessed 11 August 2023).

⁷²⁷ “US-China Relations in the Biden Era: A Timeline”, *China Briefing*, January 2024, Available from <https://www.china-briefing.com/news/us-china-relations-in-the-biden-era-a-timeline/> (Accessed 01 February 2024).

⁷²⁸ The White House, “FACT SHEET: CHIPS and Science Act Will Lower Costs, Create Jobs, Strengthen Supply Chains, and Counter China”, August 2022, Available from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/08/09/fact-sheet-chips-and-science-act-will-lower-costs-create-jobs-strengthen-supply-chains-and-counter-china/> (Accessed 29 April 2024).

2.1. Промене у америчкој војној политици

Током протекле деценије америчка администрација заузела је другачије ставове према Кини који, у различитим аспектима, имају више одлике обуздавања него кооперације. Индикатори помоћу којих можемо доказати ове тврдње представљају рад Пентагона на тзв. трећем одступању (third offset),⁷²⁹ имплементација новог доктринарног концепта борбе у „ваздуху и на мору“ (air-sea battle), организационе промене у америчкој војсци, размештање трупа и наоружања у региону као и формирање регионалних партнера.

Концепт „одступања“ у америчкој војној стратегији појавио се након Другог светског рата као покушај да се одржи преоћ у односу на Совјете ефикаснијим коришћењем расположивих технолошких ресурса. Од Труманове администрације до данас америчке оружане снаге спровеле су у дело три таква одступања. Идеје о првом одступању у америчкој стратегији почеле су да добијају на значају током Корејског рата, када је америчка администрација увидела проблем одржавања војног присуства широм простора Евроазије. Корејски рат послужио је као илустрација на шта конвенционални конфликт са Совјетским Савезом може да личи и увећао страхове Вашингтона да у случају таквог рата Сједињене Државе неће моћи довољно брзо да реагују и спрече совјетску експанзију. Спречавање совјетске инвазије на Европу конвенционалним средствима представљао је тежак подухват који није имао реалног изгледа за успех.⁷³⁰

Због свега наведеног Вашингтон се одлучио за другачији стратешки приступ који је подразумевао развој нуклеарног наоружања и ратног ваздухопловства како би се Совјети одвратили од потенцијалног напада на западну Европу. Током педесетих година 20. века америчка војна индустрија имала је довољне капацитете да произведе више нуклеарних бојевих глава од Совјетског Савеза, као и довољан број бомбардера попут В-52 *Stratofortress* и В-47 *Stratojet*.⁷³¹ Суштина стратегије сводила се на велику нуклеарну одмазду у случају совјетског напада, при чему америчке оружане снаге нису морале да брину о недостатку трупа или транспорту конвенционалног наоружања на европски фронт. Ипак, стратешки концепт првог одступања изгубио је на значају током времена. Наиме, када је Совјетски Савез успео да модернизује нуклеарни арсенал претња потпуног нуклеарног уништења постала је исувише велика због чега се на крају одустало од даљег развоја ове стратегије.⁷³²

Концепт другог одступања у америчкој војној стратегији реализован је крајем седамдесетих и почетком осамдесетих година 20. века. Слично као и код првог одступања главни разлог развоја нове стратегије представљао је страх од совјетске инвазије на Европу, као и недостатак конвенционалних снага да се потенцијална инвазија спречи. Америчке оружане снаге суочавале су се са озбиљним проблемима након Вијетнамског рата, због чега је војно руководство покушавало да надомести одређене недостатке новом технологијом и променама на оперативном и тактичком нивоу. Организационе промене представљене су у облику нових доктрина, као што је борба „на копну и у ваздуху“ (Air Land Battle), које су

⁷²⁹ Стратегија тзв. трећег одступања представља старији концепт америчких оружаних снага да различитим променама у погледу организације оружаних снага, али пре свега имплементацијом нових технолошких решења осигура бољу позицију спрам својих ривала. Ова стратегија први пут се појавила почетком Хладног рата, а други пут крајем Хладног рата када је постала популарна под називом „револуција у војним пословима“. Једна од главних карактеристика ове стратегије јесте да се она примењује онда када америчко војно-политичко руководство сматра да оружани капацитети државе заостају у односу на капацитете ривала у међународној политици.

⁷³⁰ John Lewis Gaddis, *Strategies of Containment: A critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War*. Oxford University Press, p. 132.

⁷³¹ Grier Peter, “The First Offset”, *Air Force Magazine*. June 2016, p. 58.

⁷³² Jackson Van, “Superiority at Any Price? Political Consequences Of The First Offset Strategy”, *War on the Rocks*, October 2014, Available from <https://warontherocks.com/2014/10/superiority-at-any-price-political-consequences-of-the-first-offset-strategy/> (Accessed 01 September 2023); Gentile Gian, Michael Shurkin, Alexandra T. Evans, Michelle Gris , Mark Hvizda, Rebecca Jensen. 2021. *A History of the Third Offset, 2014–201*. RAND Corporation, 2021.

иначе захтевале интензивније и реалније тренинге борбених јединица и повећање интероперабилности између различитих видова војске.⁷³³

Значајнији аспект тзв. другог одступања представљао је развој војне технологије о чему је посведочио и тадашњи секретар одбране Харолд Браун (Harold Brown). Обраћајући се Конгресу, Браун је истакао да модерна технологија може да надомести недостатак других ресурса на бојном пољу и тиме измести баланс војних способности који се више не би сводио на размену „тенк за тенк и војник за војник“.⁷³⁴ Иако ова идеја данас звучи тривијално, у том периоду је представљала почетак тзв. револуције у војним пословима. Наиме, устаљени приступ употребе војне технологије у рату добрим делом се сводио на производњу и индустријске капацитете. Другим речима, циљ је био да се произведе више војне технике у односу на противника. Упркос сумњама у овај подухват, тзв. друго одступање је произвело велики број технолошких решења која су и данас у употреби. Технологије за извиђање, надгледање и прикупљање информација (ISR), тзв. стелт технологија (stealth technology) за борбене авионе и прецизни-навођени пројектили (PGM) представљали су неке од значајнијих резултата ове стратегије.⁷³⁵

Успех целокупне стратегије тзв. другог одступања потврђен је и током Заливског рата, односно током операције Пустинска олуја. Иако је стратегија начињена у циљу борбе са Совјетским Савезом, слом ирачких оружаних снага које су користиле совјетску технологију добрим делом је оправдао улагања и доказао нове способности модерне војне технике. Совјетско војно руководство је разумело значај ове технологије о чему потврђују и изјаве маршала Николаја Огаркова, начелника Генералштаба током осамдесетих година, који истиче да правилна употреба прецизних-навођених пројектила на бојном пољу може да има ефекат тактичког нуклеарног наоружања.⁷³⁶ Војна технологија која је настала током овог периода и данас чини већи део арсенала америчких оружаних снага. Штавише, успех тзв. другог одступања је добрим делом омогућио Сједињеним Државама да буду на челу револуције у војним пословима и да остваре примат у међународној политици након Хладног рата.

Идеје које су водиле ка стварању тзв. трећег одступања у највећој мери могу се приписати бившем заменику секретара одбране Роберту Ворку (Robert O. Work). Ворк који је радио у Пентагону током Обаминог другог и Трамповог првог мандата, увидео је проблеме са којим америчке оружане снаге могу да се сусретну у будућности наспрам других актера у међународној политици. Наиме, амерички ривали успели су добрим делом да савладају тешкоће развоја модерне војне технологије, због чега америчка пројекција моћи и несметано извођење војних операција свуда у свету више неће бити могући као што је то био случај након Хладног рата. Један од највећих проблема, како Ворк уочава, јесте развој и производња модерних навођених-прецизних пројектила од стране држава попут Русије и Кине. Штавише, ривали Вашингтона улажу велика финансијска средства у развој инструмената информационог ратовања, развоја стелт и против-стелт технологије, као и у развој других технологија које могу да експлоатишу рањивости америчких борбених система.⁷³⁷

У извештајима америчких тинк-тенкова такође се истичу проблеми америчких оружаних снага и значај стварања новог стратешког оквира како би се трупе заштитиле у случају конфликта. Тако на пример, у извештају Центра за стратешке и буџетске процене

⁷³³ Jovanka Šaranović and Igor Pejić, “The Third Offset in East Asia and its Challenges“, in: Dušan Proroković and Ekatarina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, 2023, pp. 144-147.

⁷³⁴ Brown Harold, *Department of Defense Annual Report Fiscal Year 1982*. Washington DC. Department of Defense.

⁷³⁵ Jovanka Šaranović and Igor Pejić, “The Third Offset in East Asia and its Challenges“, op cit., p. 146.

⁷³⁶ Manea Octavian, “The Role of Offset Strategies in Restoring Conventional Deterrence”. *Small Wars Journal*. January 2018, Available from <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/role-offset-strategies-restoring-conventional-deterrence> (Accessed 23 September 2023).

⁷³⁷ Robert O. Work and Shawn Brimley, *20YY: Preparing for War in Robotic Age*, Center for a New American Security 2014, p. 20.

истиче се да предности које је америчка војска имала након Хладног рата представљају ствар прошлости. Штавише, ако Вашингтон жели да одржи присуство на просторима од кључног геополитичког значаја неопходно је створити нове технолошке капацитете како би се потенцијални ривали држали под контролом. Интересантан аспект извештаја представља проблем кинеских оружаних снага. Наиме, када се дискутује о потенцијалним изазовима или борбеним ситуацијама аутор извештаја најчешће упоређује америчке капацитете са кинеским, при чему истиче недостатке америчке стране који би водили ка губицима у случају конфликта.⁷³⁸ Како се у извештају наводи главни циљ тзв. трећег одступања треба да представља развој технолошких капацитета са којима америчке снаге могу да „изађу на крај“ са стратегијом контроле простора (A2/AD).⁷³⁹

Један од разлога за стварање концепта тзв. трећег одступања не представља искључиво модернизација кинеских оружаних снага већ начин на који је она извршена. Наиме, постоје основане сумње да један део кинеске модерне војне технике почива на крађи интелектулане својине и индустријске шпијунаже у којој кинеске корпорације учествују док послују у Сједињеним Државама. Тако на пример, изглед кабине кинеског борбеног авиона J-20 поседује невероватне сличности са изгледом кабине америчког борбеног авиона F-22.⁷⁴⁰ Изузев шпијунаже, дисперзија модерне технологије у глобалној економији је неупоредиво већа него што је то било раније. Покретачи технолошке иновације данас су најчешће велике приватне корпорације, а не државна предузећа, које имају интензивну сарадњу са различитим актерима свуда у свету. Са друге стране, овакав вид економије такође омогућава различитим државама да брже дођу у посед модерне технологије. Како поједини истраживачи из РАНД корпорације указују, овакав вид „нерегулисаности“ информационих технологија омогућио је Кини да уштеди милијарде долара и чак до двадесет пет година које би биле потребне за истраживање и развој.⁷⁴¹

Ворк сматра да ће неколико фактора дефинисати будући развој оружаних снага, а који могу да помогну Сједињеним Државама да превазиђу изазове других ривала. Прво, већа аутоматизација борбених система олакшаће њихово управљање, док ће такође повећати њихову ефикасност у погледу проналажења и елиминације циљева. Друго, све веће присуство информатичке технологије олакшаће организацију и командовање од највиших нивоа све до трупа које се буду налазиле на фронту. Треће, развој технологије омогућава већу употребу аутономних борбених система, попут дронова, и такође побољшава интеграцију између различитих видова и родова војске у једниствену командну мрежу. Главне предности нове технологије Ворк највише види у „сарадњи“ између човека и машина.⁷⁴² Америчке снаге очекују различите изазове у свим доменима рата (на копну, у ваздуху, на мору и у сајбер простору) у будућем конфликту великих сила. Због оваквих околности модерног рата фактори попут брзине препознавања мета, брзине доношења одлука и њихове реализације неће бити изводљиви за човека који нема подршку аутономних система и вештачке интелигенције.⁷⁴³

⁷³⁸ Robert Martinage, *Toward A New Offset Strategy: Exploiting U.S. Long-Term Advantages to Restore U.S. Global Power Projection Capability*, Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2014.

⁷³⁹ Robert Martinage, *Toward A New Offset Strategy Exploiting U.S. Long-Term Advantages to Restore U.S. Global Power Projection Capability*, op cit., p. 49.

⁷⁴⁰ Шпијунажа у овом конкретном случају сматра се да је реализована током 2007. и 2008. године када је Пентагон пријавио велики број сајбер напада на своје мреже и истакао да су подаци са појединих програма савремених борбених авиона, као што је програм „Joint Strike Fighter“ за F-35, покрадени. Службеници из обавештајних струкутра су и тада сматрали да су у питању кинески сајбер напади. (Siobhan Gorman, August Cole and Yochi Dreazen, “Computer Spies Breach Fighter-Jet Project”, *The Wall-Street Journal*, April 2009, Available from <https://www.wsj.com/articles/SB124027491029837401> (Accessed 01 October 2023)).

⁷⁴¹ Gian Gentile, Michael Shurkin, Alexandra T. Evans, Michelle Gris , Mark Hvizda and Rebecca Jensen, *A History of the Third Offset, 2014–2018*, RAND Corporation 2021, p. 28.

⁷⁴² Manea Octavian, “The Role of Offset Strategies in Restoring Conventional Deterrence”. op cit.

⁷⁴³ Eric Van Den Bosch, “Human-Machine Decision-Making and Trust”, in: Samuel R. Wright (ed.), *Closer Than You Think: The Implications Of The Third Offset Strategy for the U.S. Army*, Strategic Studies Institute 2017, p. 111.

Два важна концепта који се појављују у размишљањима о трећем одступању представљају тзв. Разбијање напада (*Raidbreaker*) и Борба у више домена (*Multidomain battle*). Значај ових идеја почива на циљевима који се покушавају остварити, као што је саваладавање стратегије контроле простора која је најзаступљенија код кинеских оружаних снага. Разбијање напада је замишљен као концепт који функционише на оперативном нивоу рата и који треба да пружи прецизне и правовремене информације о кретању противничких навођених пројектила и елиминише их. Стварање оваквог штита у савременом рату представља значајан подухват из два разлога. Прво, прецизност навођених пројектила је врло висока. Друго, навођени пројектили су скупи за производњу, како у погледу технике израде тако и због велике количине различитих делова, због чега исцрпљивање противничких залиха добро припремљеном одбраном може да има ефекте и на друге аспекте борбе.⁷⁴⁴

Концепт Борбе у више домена тежи да искористи различите аспекте информатичке технологије како би омогућио америчким снагама да остваре превласт у различитим доменама рата. Како Ворк наводи Сједињене Државе више не могу да очекују премоћ на мору, у ваздуху, на земљи и у сајбер простору као што је то био случај након Хладног рата. Развојем модерне технологије, пре свега вештачке интелигенције Ворк сматра да америчке снаге могу да успоставе бољу контролу у различитим доменама рата и тиме потенцијалне губитке у једном домену ублаже „победама“ у другим. Ворк такође верује да би се савремено ратовање између великих сила одвијало истовремено у више домена, због чега је важно да контрола и комуникација буду на високом нивоу с обзиром да грешке нпр. у сајбер простору могу да изазову губитке у физичким доменама рата попут борбе у ваздуху или сукоба на мору.⁷⁴⁵

Концепте које Ворк спомиње суштински се односе на изазове развоја оружаних снага других великих сила. Иако се у разматрањима о новом стратешком приступу избегава директно обележавање америчких противника, изазови и претње које би нови системи требало да елиминишу једино могу да поседују државе попут Кине, и евентуално Русије. Ово су потврдили и истраживачи краљевског института *RUSI* који су у разговору са америчким званичницима из Пентагона добили непосредне информације да је развој кинеске војне и економске моћи главни разлог развоја новог стратешког концепта, док су претње попут борбе против тероризма једним делом изгубиле на значају.⁷⁴⁶ Слични ставови виде се и у другим документима америчких оружаних снага, као што су стратешке смернице развоја америчке ратне морнарице „Предност на мору“ (*Advantage at sea*). У документу се наводи да су Сједињене Државе током времена схватиле да државе попут Кине и Русије не представљају одговорне партнере у међународној политици већ озбиљне ривале, при чему Кина представља непосредну и стратешку претњу.⁷⁴⁷

Важан аспект америчког уравнотежавања Кине види се и у формулисању нових доктринарних решења, као што је нпр. концепт борбе у ваздуху и на мору. Иако се овај концепт најчешће спомиње у контексту Кине и проблема које америчке снаге могу да имају у региону Индо-Пацифика, суштински ова доктрина представља модернизацију старијег концепта из Хладног рата. Наиме, током Хладног рата Сједињене Државе су борбене планове уоквириле у тзв. концепт борбе у ваздуху и на земљи (*Air-Land battle*), што је требало да помогне Вашингтону у борби против Совјетског Савеза.⁷⁴⁸ Војна доктрина „борбе у ваздуху и на земљи“ осмишљена је за европски простор са циљем обуздавања потенцијалне совјетске експанзије на западну Европу. Доктрина је тежила да побољша учинковитост трупа

⁷⁴⁴ Manea Octavian. 2018. “The Role of Offset Strategies in Restoring Conventional Deterrence”, op cit.

⁷⁴⁵ Manea Octavian. 2018. “The Role of Offset Strategies in Restoring Conventional Deterrence”, op cit.

⁷⁴⁶ John Louth & Trevor Taylor, “The US Third Offset Strategy”, *The RUSI Journal*, Vol. 161, No.3, p. 68.

⁷⁴⁷ Advantage at Sea: Prevailing with Integrated All-Domain Naval Power, Dec 2020, p. iii, Available from <https://media.defense.gov/2020/Dec/16/2002553074/-1/-1/0/TRISERVICESTRATEGY.PDF> (Accessed 17 August 2023).

⁷⁴⁸ Tol van Jan, Mark Gunzinger, Andrew Krepinevich and Jim Thomas, *Air Sea Battle: A Point-of-Departure operational Concept*, Center for Strategic and Budgetary Assessments 2010, pp. 6-8.

на терену уз помоћ нове технологије што би водило већој агилности трупа, бољим маневарским способностима, као и целокупној синхронизацији између различитих видова и родова војске.⁷⁴⁹

Концепт борбе у ваздуху и на мору треба да пружи неопходно решење америчким снагама како да савладају препреке као што је кинеска стратегија контроле простора. Доктрина истиче да претње са којима се америчке снаге сусрећу укључују превентивне ударе на војну инфраструктуру у региону Источне Азије и кључне логистичке центре. Овакво стање ствари онемогућава америчким снагама да у случају отвореног сукоба одрже логистичке ланце који су неопходни за снабдевање трупа, као и да заштите телекомуникациону-информатичку мрежу како би систем командовања функционисао у целости. Аутори овог концепта, у Кини виде главну претњу која помоћу прецезицих удара, које кинеске снаге могу да изведу на већој удаљености, могу да онеспособе америчке снаге и пре него што дође до контакта. Импресивне способности кинеске Народне армије аутори упоређују са претњом коју је некад представљао Совјетски Савез истичући да за Сједињене Државе оне представљају највећи изазов од краја Хладног рата.⁷⁵⁰

Разлог за формулисање новог концепта у суштини се своди на проблем одржавања америчке пројекције моћи на простору западног Пацифика, као и вођења успешног рата са кинеским оружаним снагама уколико дође до таквог конфликта. Аутори истичу да оружани капацитети кинеске Народне армије у комбинацији са географским карактеристикама региона, пре свега удаљеност овог простора од Сједињених Држава, представља озбиљан проблем у погледу логистике, командовања и свеукупне реализације борбених задатака.⁷⁵¹ Како би се ови проблеми превазишли аутори предлажу различита решења и инструменте попут употребе савремене информатичке технологије, ратног ваздухопловства и ратне морнарице, као и извођење координисаних операција са савезницима као што су Јапан и Аустралија.⁷⁵²

Доктрина борбе у ваздуху и на мору за различите ауторе представља војну димензију Обамина политике „стожера“. У разговору са америчким званичницима из Пентагона Бил Герц (Bill Gertz) истиче да се ради о доктрини која је по свему судећи конципирана у стилу Хладног рата, при чему је посебна пажња посвећена оним деловима војске који могу релативно брзо да се распореде на простору Индо-Пацифика. Концепт у суштини треба да скрене пажњу Пекингу да Вашингтон неће пасивно чекати даљу модернизацију кинеских оружаних снага.⁷⁵³ Слична запажања имају и други аутори који говоре да је доктрина потенцијално опасна, с обзиром на недвосмислене циљеве који се у њој представљају.⁷⁵⁴

Поред великих доктринарних решења могу се видети и мањи концепти попут „интегрисане против-ваздушне и против-ракетне одбране на Пацифику“, који обухвата формирање тзв. против-ваздушне одбране у слојевима (layered air defense) и изградњу неопходних постројења која могу да заштите војну технику у случају непријатељског удара. Штавише, предлози који се појављују у овом концепту објашњавају да адекватна одбрана америчких и савезничких снага у региону подразумева и употребу офанзивних капацитета, попут модерних борбених авиона и хиперсоничних ракета против непријатељских

⁷⁴⁹ Robert A. Gessert, “The AirLand battle and NATO's new doctrinal debate”. *The RUSI Journal*, Vol. 129, No. 2, 1984, p. 54.

⁷⁵⁰ Tol van Jan, Mark Gunzinger, Andrew Krepinevich and Jim Thomas. 2010. *Air Sea Battle: A Point-of-Departure operational Concept*. op cit., pp. XI-XVI.

⁷⁵¹ Детаљније о проблемима видети Tol van Jan, Mark Gunzinger, Andrew Krepinevich and Jim Thomas, *Air Sea Battle: A Point-of-Departure operational Concept*, op cit., pp. 32-47.

⁷⁵² Isto, pp. 53-93.

⁷⁵³ Bill Gertz, “Pentagon battle concept has Cold War posture on China”, *The Washington Times*, October 2011, Available from https://www.washingtontimes.com/news/2011/nov/9/pentagon-battle-concept-signals-cold-war-posture-o/?utm_source=RSS_Feed&utm_medium=RSS (Accessed 12 November 2023).

⁷⁵⁴ Amitai Etzioni, “The Air-Sea Battle ‘concept’: A critique”, *International Politics*, Vol. 51, No. 5, pp. 577–596.

стратешких циљева.⁷⁵⁵ Како Дејвид Керн (David W. Keam) истиче, суштина концепта борбе у ваздуху и на мору јесте да се на простору западног Пацифика пружи сигурност америчким и савезничким снагама у случају ескалације политичке кризе и одврати Кину од могуће инвазије на Тајван.⁷⁵⁶

Стратешки концепти о којима дискутујемо немају значај искључиво у погледу америчке пројекције моћи зарад остваривања унилатералних стратешких циљева Сједињених Држава. Напротив, способности пројекције моћи непосредно се одражавају на америчке савезнике и на начин на који савезници виде Вашингтон као међународног актера који пружа безбедност (security provider). У том контексту ако би оружане снаге Сједињених Држава изгубиле примат у Источној и Југоисточној Азији, последице би се одразиле не само на безбедносни-војни аспект америчке политике већ и на дипломатски и економски. Другим речима, ако Сједињене Државе не могу да пројектују моћ на просторима у којима се њени савезници суочавају са регионалним претњама, могуће је очекивати да ће ти актери почети да преиспитују своје односе са Вашингтоном. Штавише, у оваквим околностима амерички савезници могу да преиспитају сопствену политику према регионалним претњама. У крајњем случају регионални актери могу да доведу у питање исплативост стратегије уравнотежавања, ако се не може рачунати на америчку помоћ у случају ескалације конфликта.⁷⁵⁷

Организационе промене у америчкој војсци уочљиве су и на нивоу стратешког планирања, односно формулације ратних планова. Наиме, након Хладног рата опсежно и детаљно планирање ратних операција престало је да буде приоритет Пентагона. Операције америчке војске у том периоду биле су усмерене на мање актере, што није изискивало планирање као што би то било у случају противника као што су велике силе. Као што Брандон Аркулета (Brandon J. Archuleta) и Џонатан Герсон (Jonathan I. Gerson) истичу, планирање рата у Ираку 2003. године урађено је лоше, при чему се скоро није узимало у обзир очување реда у овој држави током пост-конфликтног периода. Стратешко планирање деградирало је у тактичко планирање свакодневних борбених операција у конфликтним зонама.⁷⁵⁸

Нови ратни планови Пентагона узимају у обзир друге изазиваче у међународној политици и препознају да ера униполарности уступа место неком облику мултиполарности у коме ривалство великих сила постаје кључно питање америчких оружаних снага. Хал Брендс (Hal Brands), са Универзитета Џон Хопкинс, ово види као одступање од вишедеценијске америчке војне традиције која се темељила на вођењу великог рата на два фротна. Наиме, Пентагон је увидео своја ограничења и преместио фокус на планирање рата високог интензитета против једног противника, највероватније против Кине око Тајвана или против Русије око Балтика.⁷⁵⁹ У суштини, концепти попут Глобалних планова војне кампање (Global Campaign Plan-GCPs) и Глобалних планова интегрисаних база (Globally Integrated Base Plans-GIBPs) треба да преместе планирање рата са оперативно-тактичког нивоа, где су регионалне команде доносиле одлуке, на стратешки ниво и у руке америчког генералштаба. Планови о којима је реч фокусирају се на искоришћавање непосредно расположивих ресурса у случају

⁷⁵⁵ Kenneth R. Dorner, Maj Jason M. Teague and William B. Hartman, "Back to the Future: Integrated Air and Missile Defense in the Pacific", *Air & Space Power Journal*, January–February 2015, pp. 61-78.

⁷⁵⁶ David W. Keam, Jr., "Air-Sea Battle and China's Anti-Access and Area Denial Challenge", *Orbis*, Vol. 58, No. 1, 2014, p. 138.

⁷⁵⁷ Дејвид Керн наводи да је у оваквом сценарију могуће очекивати и велико наоружавање "изневерених" савезника како би се заштитили од регионалне претње, што може да води до трке у наоружању између регионалних актера. Како Керн истиче оваква ситуација највероватније продубљује регионалну нестабилност. David W. Keam Jr., "Air-Sea Battle, the Challenge of Access and U.S. National Security Strategy", *American Foreign Policy Interests: The Journal of the National Committee on American Foreign Policy*, Vol. 36, No. 1, 2014, p. 36.

⁷⁵⁸ Brandon J. Archuleta and Jonathan I. Gerson, "Fight Tonight: Reenergizing the Pentagon for Great Power Competition", *Joint Force Quarterly*, No. 100, p. 83.

⁷⁵⁹ Isto, p. 84.

рата као и обезбеђивање логистичких линија подршке за пренос стратешких ресурса који нису од суштинске важности за првобитне-иницијалне операције.⁷⁶⁰

Организационе промене у америчкој војсци уочљиве су и у копненим снагама. Тако је на пример 2012. године, објављена нова доктрина копнених снага под називом „заузимања и одржавања приступа“ (Gaining and Maintaining Access) која је усмерена на савладавање изазова стратегије контроле простора. У оквиру ове доктрине фокус је стављен на припремање трупа за амфибијске операције, заузимање стратешких циљева попут аеродрома, извођење маневара на мору и заузимање противничких пловила, као и извођење борбених операција у приобалним регионима.⁷⁶¹ Промене о којима се говори у новој доктрини представљају радикално одступање од претходног концепта против-терористичке борбе (counter-insurgency) који је био доминантан у америчкој војсци током прве деценије 21. века.

Борбени концепт Експедиционих операција (Expeditionary Advanced Base Operations) такође представља један од индикатора америчке нове политике на Пацифику. Главна идеја концепта представља јачање капацитета пројекције моћи упркос модернизованим способностима америчких ривала. Како би се ови циљеви остварили поморска пешадија би требало да буде распоређена на простору у коме противничке снаге већ одржавају своје присуство и спрече покушаје дестабилизације.⁷⁶² Идеје које се предлажу у концепту на први поглед су у супротности са традиционалним начином борбе америчких маринача, која још од осамдесетих година 20. века подразумева тзв. маневарски рат.⁷⁶³

Наиме, у новој доктрини експедиционе снаге маринача биле би распоређене на кључним острвима у региону Индо-Пацифика са неопходним оружаним системима и фортификацијама. Брзина и покретљивост америчке поморске пешадије замењена је ушанченим положајима и ракетном артиљеријом далеког домета, при чему маринци више не представљају тзв. чекић америчких снага већ преузимају улогу артиљеријске подршке за ратну морнарицу.⁷⁶⁴ Другим речима, маринци би требало да пружају подршку (логистичку, информациону и ватрену) операцијама америчке ратне морнарице која би поднела највећи терет у случају ескалације конфликта са Кином.⁷⁶⁵ Нова улога маринача може се тумачити и

⁷⁶⁰ Isto, p. 85.

⁷⁶¹ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2013*. Routledge 2013, p. 53.

⁷⁶² *Fait accompli* представља значајан аспект политике изазивача у савременим међународним односима. Идеја овакве политике је да се противник изненади и читава ситуација заврши и стави под контролу пре него што други актери могу да реагују и покрену војне операције које би угрозиле успех овакве политике. Суштина политике свршеног чина је у пре свега у брзини. У случају Кине, Вашингтон овакву политику види као један од инструмената које Пекинг може да искористи у регионалној политици. Advantage at Sea: Prevailing with Integrated All-Domain Naval Power, December 2020, p. 5, Available from <https://media.defense.gov/2020/Dec/16/2002553074/-1/-1/0/TRISERVICESTRATEGY.PDF> (Accessed 17 May 2023).

⁷⁶³ Jim Lacey, “The “Dumbest Concept Ever” Just Might Win Wars”, *War on the Rocks*, July 2019, Available from <https://warontherocks.com/2019/07/the-dumbest-concept-ever-just-might-win-wars/> (Accessed 22 May 2023).

⁷⁶⁴ Пензионисани официр америчких оружаних снага који су служили у маринцима истичу потенцијалне проблеме новог програма. Традиционално маринци су представљали офанзивни део оружаних снага који је пробијао непријатељске линије захваљујући доброј тактици, тренингу и војној технологији. Трансформација маринача у трупе за подршку ратној морнарици не само што није у складу са првобитном наменом америчке поморске пешадије већ је излаже и великом ризику, како због задатака који им се намећу тако и због простора на коме би трупе били размештене. Видети више у Tom Termin, “Does the Marines new modernization plan go too far? One of its former commandants thinks so”, *Federal News Network*, May 2023, Available from <https://federalnewsnetwork.com/defense-main/2023/05/does-the-marines-new-modernization-plan-go-too-far-one-of-its-former-commandants-thinks-so/> (Accessed 18 September 2023)

⁷⁶⁵ Видети више: Department Of The Navy Headquarters, “United States Marine Corps, Tentative Manual For Expeditionary Advanced Base Operations 2nd Edition”, May 2023, Available from <https://www.marines.mil/Portals/1/Docs/230509-Tentative-Manual-For-Expeditionary-Advanced-Base-Operations-2nd-Edition.pdf?ver=05KvG8wWlhI7uE0amD5uYg%3d%3d> (Accessed 18 September 2023); “Commandant’s Planning Guidance: 38th Commandant of the Marine Corps”, Available from <https://www.documentcloud.org/documents/6205029-38th-Commandant-s-Planning-Guidance-2019.html?embed=true&responsive=false&sidebar=false> (Accessed 18 September 2023); Expeditionary Advanced Base Operations (EABO) Handbook, “Considerations for Force Development and Employment”, June 2018, Available

у склопу тзв. концепта здруженог оперативног приступа (joint operational access concept ЈОАС) који је такође фокусиран на проблеме пројекције моћи. Основна идеја концепта представља бољу интеграцију свих видова војске у извршавању операција у различитим доменама рата. Посебна пажња у овом концепту посвећена је припреми оружаних снага, односно позиционирању трупа, стварању логистичких центара и заједничкој припреми са савезницима.⁷⁶⁶

2.2. Размештање трупа у Индо-Пацифику

У складу са доктринарним променама америчке оружане снаге осигурале су важне положаје на простору западног Пацифика. Током пролећа 2023. године Пентагон је продужио постојеће и потписао нове уговоре са властима Филипина и Нове Гвинеје о формирању и одржавању америчких војних база у овим државама. Сједињене Државе су са Филипинима обновили уговоре из 2014. године којима је предвиђено стационирање америчких трупа, као и изградња неопходне војне инфраструктуре за потребе америчких оружаних снага. Поред овога, четири нове базе на Филипинима биће стационирани на северу државе у правцу Тајвана и на западу државе у правцу Јужног кинеског мора и групе острва Спартли.⁷⁶⁷ Сједињене Државе су такође склопиле уговор са Новом Гвинејом који се односи на стационирање америчких трупа у овој држави и коришћење војне инфраструктуре. Уговором се америчким оружаним снагама даје на коришћење шест аеродрома и бродских пристаништа, укључујући и оне на острву Манус.⁷⁶⁸ Размештање америчких трупа на овим положајима вероватно ће имати стратешке импликације по безбедност региона. Положаји америчких војних база на Филипинима омогућавају Сједињеним Државама бољу контролу тзв. првог ланца острва, док стационирање трупа на простору Нове Гвинеје олакшава операције у пределу тзв. другог ланца острва и умањује притисак на трупе и војна постројења на острву Гуам.

Табела бр. 9 - Број америчких трупа у региону Источне и Југоисточне Азије од 2011. године.⁷⁶⁹

Држава/година	2011.	2015.	2020.	2023.
Јапан	48,235	55,774	55,245	55,600
Ј. Кореја	28,271	24,934	26,525	30,400
Аустралија	176	1,201	2,858	1,700
Гуам	4,137	5,500	9,000	9,000
Филипини	551	234	170	200

from <https://mca-marines.org/wp-content/uploads/Expeditionary-Advanced-Base-Operations-EABO-handbook-1.1.pdf> (Accessed 18 September 2023).

⁷⁶⁶ Ken Jimbo, "US rebalancing to the Asia-Pacific A Japanese perspective", in: William T. Tow and Douglas Stuart (eds.), *The New US Strategy towards Asia Adapting to the American pivot*, Routledge 2015, p. 81.

⁷⁶⁷ Karen Lema, "Philippines reveals locations of 4 new strategic sites for U.S. military pact", *Reuters*, April 2023, Available from <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/philippines-reveals-locations-4-new-strategic-sites-us-military-pact-2023-04-03/> (Accessed 20 September 2023).

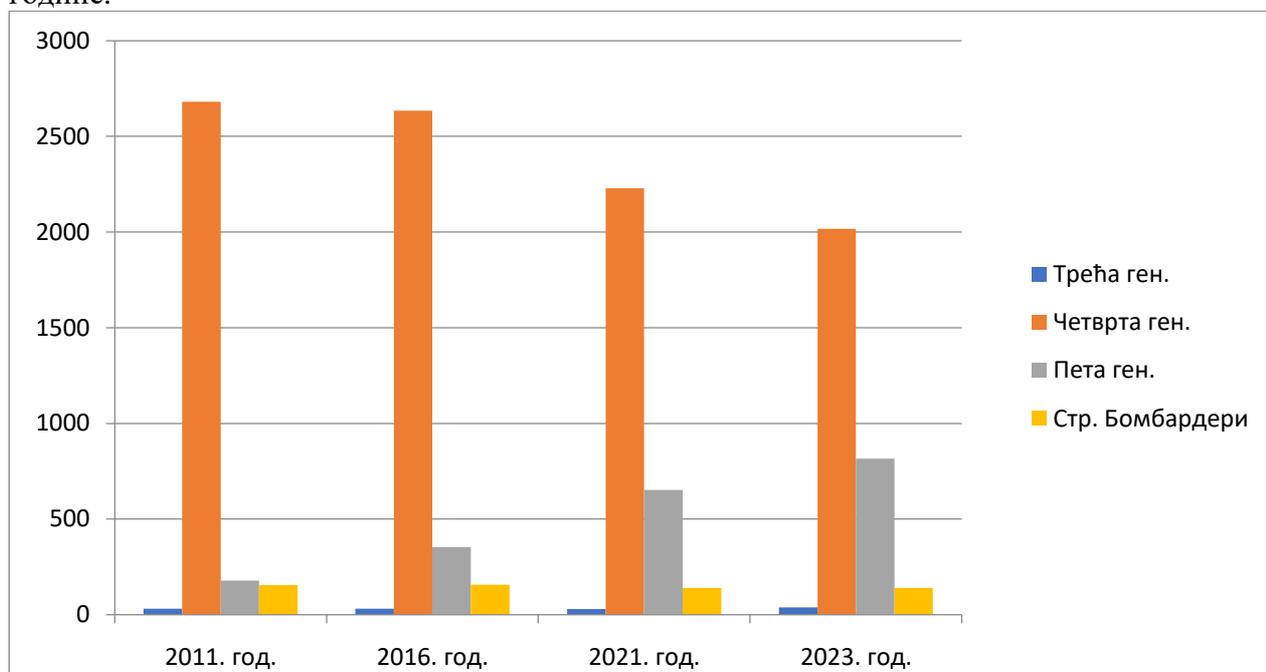
⁷⁶⁸ *The Guardian*, "US military will have 'unimpeded' access to Papua New Guinea bases under new security deal", June 2023, Available from <https://www.theguardian.com/world/2023/jun/15/us-military-will-have-unimpeded-access-to-papua-new-guinea-bases-under-new-security-deal> (Accessed 21 September 2023).

⁷⁶⁹ US Global Force Posture and US Military Operations Short of War, *Stimson*, Available from <https://www.stimson.org/2021/us-global-force-posture-and-us-military-operations-short-of-war/> (Accessed 30 September 2023); The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2012*, Routledge 2012; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2016*, Routledge 2016; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2021*, Routledge 2021; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2024*, Routledge 2024.

Табела бр. 10 – Приказ броја примарних површинских бродова и подморница у америчкој ратној морнарици од 2011. године.⁷⁷⁰

Пловило/година	2011.	2016.	2021.	2023.
Носачи авиона	11	10	11	11
Крстарице	22	23	19	15
Разарачи	61	62	70	73
Фрегате	20	8	22	23
Тактичке подморнице	57	54	53	52
Стратешке подморнице	14	14	14	14
Бродови за искрцавање	387	353	213	189
Велики транспортни бродови	35	39	39	39

Табела бр. 11 - Приказ броја борбених авиона у америчком ратном ваздухопловству од 2011. године.⁷⁷¹

Постепено увећање броја америчких трупа у појединим државама азијског Пацифика у доброј мери се поклапа са циљевима који су предочени у последњем прегледу глобалног распореда америчких оружаних снага (global posture review). Према новом распореду снага Кина се дефинише као озбиљна претња, док се регион Индо-Пацифика види као примаран простор на коме америчке снаге треба да дејствују. У складу са тим очекује се проширивање

⁷⁷⁰ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2012*, Routledge 2012; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2017*, Routledge 2017; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2022*, Routledge 2022; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2024*, Routledge 2024.

⁷⁷¹ The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2012*, Routledge 2012; The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2017*, Routledge 2017; The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2022*, Routledge 2022; The International Institute for Strategic Studies, *Military Balance 2024*, Routledge 2024.

инфраструктурних капацитета на острву Гуам и Јужној Кореји, како би се створили неопходни услови за стационарање веће количине трупа, оружја и војне опреме. Аустралија, као дугогодишњи савезник, виђена је као важан простор на коме америчке трупе могу да буду стационаране, пре свега ратно ваздухопловство које би требало да има учесталије мисије у овом региону.⁷⁷² Иако ово представља једну од промена у америчкој политици која указује на обуздавање Кине, поједини аналитичари сматрају да се не чини довољно. Проблеми попут обнављања старе инфраструктуре без изградње нове, стационарање великог броја трупа и опреме у малом броју база, као и спор процес целокупног позиционирања оружаних снага спрам нових претњи указују да америчка администрација није на време разумела какав и колики изазов Кина заиста представља.⁷⁷³

2.3. Модернизација војне опреме и оружаних система

Поред наведених измена у америчкој војној политици које се појављују као последица увећања кинеске претње, Пентагон је отпочео и са делимичном модернизацијом војне технике првенствено у ратном ваздухопловству. Тако на пример, идеје о модернизацији бомбардера В-52 указују на трансформацију овог авиона како би могао да буде наоружан модерним пројектилама који могу да елиминишу различите мете на копну и мору. Предлог о модернизацији овог бомбардера добро је прихваћен од стране бивших пилота који истичу да је у питању изузетна платформа која може да поднесе промене како би одржала корак са временом. Бивши пилоти америчког ратног ваздухопловства истичу да би вероватно било могуће да модернизовани бомбардер буде наоружан хиперсоничним пројектилама, за које се сматра да ће у будућности представљати окосницу стратешког арсенала великих сила.⁷⁷⁴ Значај стратешких бомбардера у америчким оружаним снагама још увек је видљив и током 21. века. Бомбардери попут В-52, В-1 па чак и В-2, иако представљају старије платформе, предвиђени су за опсежне програме модернизације који ће омогућити овим авионима да остану у оперативној употреби макар до половине 21. века.⁷⁷⁵

Производња новог „невидљивог“ бомбардера В-21 *Raider*, по узору на В-2 *Spirit*, можда најбоље говори у прилог аргументу да Сједињене Државе озбиљно схватају претњу коју представљају други изазивачи у међународној политици. Бомбардер В-21 *Raider* је први у својој класи направљен у 21. веку чија је производња коштала близу 11 милијарди америчких долара. Не улазећи у техничке карактеристике ове импресивне машине, неопходно је напоменути да је летелица замишљена као оружје намењено за противнике који поседују модерне оружане системе. Бомбардер је предвиђен да извршава мисије глобалног опсега, због чега није директно везан за војне базе, њихову расположивост и удаљеност у

⁷⁷² Видети више у Abraham Mahshie, “DOD Announces Force Posture Changes in the Indo-Pacific and Europe, but Future of Spangdahlem AB Still Unclear”, *Air & Space Forces Magazine*, November 2021, Available from <https://www.airandspaceforces.com/dod-announces-force-posture-changes-in-the-indo-pacific-and-europe-but-future-of-spangdahlem-ab-still-unclear/> (Accessed 01 August 2023); Jim Garamone, “Biden Approves Global Posture Review Recommendations, US Department of Defense”, November 2021, Available from <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/2856053/biden-approves-global-posture-review-recommendations/#:~:text=The%20Global%20Posture%20Review%20has,with%20his%20national%20security%20guidance>. (Accessed 01 August 2023); US Department of Defense, “DoD Concludes 2021 Global Posture Review”, November 2021, Available from <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/2855801/dod-concludes-2021-global-posture-review/> (Accessed 01 August 2023); Demetri Sevastopulo, “US to ‘deepen’ defence ties with Australia in face of China threat”, *Financial Times*, December 2022, Available from <https://www.ft.com/content/4e9b58e6-11aa-4c85-b38c-e7be07f39a25> (Accessed 01 August 2023).

⁷⁷³ Becca Wasser, “The Unmet Promise of The Global Posture Review”, *The War on the Rocks*, December 2021, Available from <https://warontherocks.com/2021/12/the-unmet-promise-of-the-global-posture-review/> (Accessed 02 August 2023).

⁷⁷⁴ May T.J. and Mike Pietrucha, “We Already Have an Arsenal Plane: It’s Called The B-52”. *War on the Rocks*, June 2022, Available from <https://warontherocks.com/2016/06/we-already-have-an-arsenal-plane-its-called-the-b-52/> (Accessed 02 August 2023).

⁷⁷⁵ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2014*, Routledge 2014, p. 34.

односу на противничке мете. Другим речима, чак и да су америчке регионалне базе недоступне у случају противничког удара, B-21 *Raider* и даље може да дође до мете где год била на планети. Иако о „стелт“ карактеристикама авиона нема пуно информација, произвођач истиче да је у питању најмодернија технологија која може да превазиђе проблеме стратегије контроле простора (A2/AD).⁷⁷⁶ Наоружање бомбардера чини арсенал различитих навођених бомби, крстарених ракета и против-бродских ракета (LRASM) које могу да елиминишу велике циљеве на мору.⁷⁷⁷ На крају, име бомбардера у контексту тренутних међународних околности има интересантну симболику. Име *Raider* потиче од операције америчког ваздухопловства *Doolittle Raid* из Другог светског рата која је представљала прво бомбардовање Токија 18. априла 1942. године.⁷⁷⁸ Иако, ова операција није имала значајнији стратешки успех, показала је да америчко ратно ваздухопловство има капацитете да бомбардује циљеве по дубини противничке територије чак и на простору Пацифика.

Модернизација америчких ваздухопловних снага није фокусирана искључиво на стратешки аспект, већ обухвата и програм модернизације тактичког ваздухопловства. Програм под називом „Следећа генерација доминације у ваздуху“ (Next generation air dominance - NGAD) представља велики подухват оружаних снага Сједињених Држава који је усмерен на производњу борбених авиона шесте генерације. Програм је још увек у почетној фази, при чему су једино одређени потенцијални произвођачи који треба да доставе своја идејна решења нових летелица. Иако је тешко дискутовати о програму због недостатка информација, поједини експерти из ове области указују да је у питању подухват од националног значаја за Сједињене Државе.

Хедер Пени (Heather R. Penney) са Мичел института за студије ваздухопловства (The Mitchell Institute for Aerospace Studies) истиче да тренутне способности америчког ратног ваздухопловства не могу да задовоље потребе америчке спољне политике. Ауторка проблеме америчког ратног ваздухопловства види у недовољном броју авиона, успорене модернизације и набавке нових летелица, као и у мањку научно-истраживачких подухвата да се направе потпуно нове летелице, као што је то био случај раније. Наиме, након Хладног рата Пентагон је одлучио да успори програме набавке и модернизације због чега је ратно ваздухопловство већим делом остало на авионима четврте генерације док су програми набавке авиона пете генерације, попут ловца F-22, значајно смањени. Роберт Гејтс, секретар одбране, 2009. године је истакао да борбени авиони попут F-22 немају место у савременим ратовима.⁷⁷⁹ Штавише, тадашњи секретар одбране је сматрао да у реалности претња по америчко ратно ваздухопловство не постоји, с обзиром да други актери не могу да савладају препреке нове технологије.⁷⁸⁰

Ауторка сматра да су ово били очигледно погрешни ставови који су водили ка деградацији ратног ваздухопловства и омогућили ривалима, као што је Кина, да сустигну Сједињене Државе на овом пољу. Један од начина да се савладају изазови са којима се америчко ратно ваздухопловство суочава у светлу савремених међународних околности, јесте убрзање производње пете генерације борбених авиона. Хедер сматра да наставак производње авиона попут F-22 може да представља адекватну замену до тренутка када нова генерација борбених авиона постане оперативна.⁷⁸¹ Суштина проблема о чему ауторка расправља јесте недостатак довољно добрих борбених авиона који могу да обезбеде доминацију у ваздуху

⁷⁷⁶ Northrop Grumman, “10 Facts About Northrop Grumman’s B-21 Raider”, Available from <https://www.northropgrumman.com/what-we-do/air/b-21-raider/10-facts-about-northrop-grummans-b-21-raider/> (Accessed 18 November 2023).

⁷⁷⁷ Peter Ong, “Which Maritime Roles for the USAF’s New B-21 Raider?”, *Naval News*, December 2022, Available from <https://www.navalnews.com/naval-news/2022/12/which-maritime-roles-for-the-usafs-b-21-raider/> (Accessed 18 November 2023).

⁷⁷⁸ Northrop Grumman, “10 Facts About Northrop Grumman’s B-21 Raider”, op cit.

⁷⁷⁹ Heather R. Penney, *The Future Fighter Force Our Nation Requires: Building A Bridge*, The Mitchell Institute for Aerospace Studies: Air Force Association Arlington, 2021, p. 10-13.

⁷⁸⁰ Isto, p. 13.

⁷⁸¹ Isto, pp. 40-44.

при офанзивним операцијама. Другим речима, Сједињене Државе немају довољну количину модерних ловаца. Ово није представљало проблем након Хладног рата, с обзром на природу претњи са којима се Вашингтон суочавао. Са друге стране, конфликт са великим силама које имају развијене ваздухопловне снаге са великим бројем модерних борбених авиона може да представља озбиљан проблем за Сједињене Државе.

Поред модернизације ратног ваздухопловства, Пентагон је покренуо програме нових крстарећих „невидљивих“ ракета које могу да носе конвенционалне и нуклеарне бојеве главе. Нови пројекат крстарећих ракета дугог домета (Long range stand off - LRSO) треба реализовати до 2027. године који је намењен да замени старију технологију која је у америчким стратешким снагама од Хладног рата.⁷⁸² Америчко ратно ваздухопловство и ратна морнарица су такође током последњих година успели да развију програме хиперсоничних ракета, које су успешно тестиране почетком 2023. године. Извештаји који су достављени Конгресу на увид истичу да је намена оваквог наоружања врло уска, због чега су критике у вези цене оваквог програма оправдане. Са друге стране, истиче се да мете хиперсоничних ракета представљају добро утврђене објекте које треба елиминисати у релативно кратком временском периоду.⁷⁸³

Због развоја нових претњи америчке оружане снаге су се одлучиле и за модернизацију копнених снага што укључује: развој нових прецизних пројектила, као и модернизацију постојећих попут крстарећих ракета *Tomahawk* и балистичких ракета АТАСМС; развој нових борбених и оклопних возила и модернизација постојећих попут тенка *Abrams* и борбеног возила *Bradley*; развој нових возила и авиона за транспорт; модернизација информатичких способности; развој и модернизација ПВО система средњег и кратког домета, као и набавка модерног наоружања и војне опреме који ће увећати учинковитост пешадије на бојном пољу.⁷⁸⁴ Америчка ратна морнарица је такође отпочела програм модернизације и набавке нових платформи. Један од таквих програма представља нова класа нуклеарних подморница *Columbia* која треба да замени тренутне нуклеарне подморнице класе *Ohio*, које су у оперативној употреби још од периода Хладног рата. Нова класа подморница имаће сличну улогу као и претходне у тој класи, односно испуњаваће стратешке циљеве одвраћања противника.⁷⁸⁵

Током 2020. године америчке оружане снаге отпочеле су програм набавке нових анти-бродских пројектила. Пензионисани вицеадмирал америчке ратне морнарице Ренди Крајтс (Randy Crites) истакао је да кинеска ратна морнарица располаже великом количином модерних бродова који, осим што чувају суверенитет домаће територије, представљају инструмент за даљу експанзију кинеске политике у региону и свету. Програм наоружавања који ратна морнарица предлаже укључује набавку од преко 1,600 анти-бродских ракета далеког домета, који треба реализовати до 2025. године. Поред набавке нових ракета програм би требало да обухвати и модернизацију постојећих пројектила, као што је „поморска“ верзија крстареће ракете *Tomahawk*.⁷⁸⁶ Овде треба напоменути и нови програм крстарећих бомби *GBU-53 StormBreaker*, који је ушао у оперативну употребу 2015. године. Иако се ради о тактичком наоружању, пројектили о којима је реч имају интересантне способности. Наиме, крстареће бомбе могу прецизно да елиминишу циљеве на копну и мору на око стотинак

⁷⁸² Leah Bryant, “Air Force awards contract for new long-range missile system”, *Air Force Nuclear Weapons Center*, July 2021, Available from <https://www.afnwc.af.mil/News/Article/2675956/air-force-awards-contract-for-new-long-range-missile-system/> (Accessed 20 November 2023).

⁷⁸³ Shannon Bugos, “U.S. Faces Wins, Losses with Hypersonic Weapons”, *Arms Control Assosiation*, March 2023, Available from <https://www.armscontrol.org/act/2023-03/news/us-faces-wins-losses-hypersonic-weapons> (Accessed 22 November 2023).

⁷⁸⁴ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2021*, Routledge 2021, pp. 35-36.

⁷⁸⁵ Naval Technology, “Columbia-Class Ballistic Missile Submarines”, June 2023, Available from <https://www.naval-technology.com/projects/columbia-class-ballistic-missile-submarines/> (Accessed 21 November 2023).

⁷⁸⁶ David B. Larter, “As China expands navy, US begins stockpiling ship-killing missiles”, *Defense News*, February 2020, Available from <https://www.defensenews.com/naval/2020/02/11/as-china-continues-rapid-naval-expansion-the-us-navy-begins-stockpiling-ship-killing-missiles/> (Accessed 21 November 2023).

километара, што омогућава пилотима да избегну један део ПВО система кратког и средњег домета. С обзиром да су пројектили предвиђени за интеграцију на скоро све авио-платформе које су у оперативној употреби, како старије тако и новије, избегаваће уласка у зону противничког ПВО система може значајно да повећа шансе за успех оваквих мисија.⁷⁸⁷

Размештање ТНААД (Thermal High Altitude Air Defense) антиракетног система у Јужној Кореји такође може да се тумачи као начин уравнотежавања кинеских оружанх снага. Наиме, иако су амерички и јужнокорејски званичници инсистирали да је систем намењен одбрани од потенцијалног напада Северне Кореје, борбене могућности које ТНААД пружа свакако могу да угрозе офанзивне способности кинеских ракетних снага, како конвенционалних тако и нуклеарних. Наиме, радар ПВО система о коме је реч може да уочи различите бојеве главе и тиме сигнализира које ракете су наоружане нуклеарним а које конвенционалним наоружањем. За Кину ово представља озбиљан проблем с обзиром да у случају активирања нуклеарног наоружања Сједињене Државе би имали тачне информације који пројектили су кључни за обарање. У суштини овакав систем значајно утиче на концепт нуклеарног одвраћања кинеских оружанх снага. Штавише, размештање овог ПВО система може да представља увод у дубљу сарадњу Сеула и Вашингтона за размештање других оружанх система и јачање интероперативних способности оружанх снага, како Мајкл Грин истиче.⁷⁸⁸

Премештање сложених борбених система од америчких оружанх снага могло се уочити већ почетком друге деценије 21. века. Током 2010. и 2011. године борбени авиони F-22 отпочели су регуларну ротацију и размештање у бази на Гуаму, што је учињено упоредо са размештањем великих беспилотних летелица за извиђање из ваздуха „RQ-4 Global Hawk“. Током истог периода на Гуам су размештене и нуклеарне подморнице наоружане балистичким ракетама са идејом да се током наредних година број подморница увећа. Током 2012. године на Гуаму је било размештено и до пет подморница на нуклеарни погон истовремено.⁷⁸⁹

Индикатор који помаже у анализи процеса уравнотежавања је такође интензитет извођења поморских мисија на простору Пацифика. Поморске операције очувања права слободне пловидбе, уређене резолуцијом Уједињених нација, спроводе поморске и ваздушне снаге Сједињених Држава на просторима где постоји спор између држава у вези својине територије. Операције овог типа најчешће се спроводе у близини острва или гребена на које нека држава полаже права (без основа), при чему се воде у близини тих острва третирају као националне воде.⁷⁹⁰ Проблем изградње кинеске војне инфраструктуре на острвима и гребенима у ЈКМ последњих неколико година забрињава како Сједињене Државе тако и друге државе региона. Због наведеног, Вашингтон је 2015. године отпочео са редовним извршавањем операција очувања права слободне пловидбе у ЈКМ. Идеја овог подухвата јесте

⁷⁸⁷ AirForce Technology, “StormBreaker Bomb”, August 2021, Available from <https://www.airforce-technology.com/projects/small-diameter-bomb-ii-sdb-ii/> (Accessed 20 November 2023).

⁷⁸⁸ Chris Buckley, “Why U.S. Antimissile System in South Korea Worries China”, *The New York Times*, March 2017, Available from <https://www.nytimes.com/2017/03/11/world/asia/us-south-korea-thaad-antimissile-system-china.html> (Accessed 29 November 2023).

⁷⁸⁹ Nina Silove, “The Pivot before the Pivot: U.S. Strategy to Preserve the Power Balance in Asia”, *International Security*, Vol. 40, No. 4, 2016, pp. 67-68.

⁷⁹⁰ Поједини аутори сматрају да острва која Кина присваја као и читав спор у вези њих утемељени су на тумачењу и перцепцији међународног права, без реалних основа. Наиме, читав случај Кина покушава да смести у историјски оквир, по коме је ЈКМ још од давнина кинеска територија. Слична ситуација се затим појављује и код осталих актера у региону који имају сличне тврдње. Аксел Беркофски (Axel Berkofsky) истиче да је читав ствар субјективна, као и да „то што Кина каже да су острва њихова не мора да значи да јесу“. Axel Berkofsky, “US Freedom of Navigation Operations (FONOPs) in the South China Sea - Able to Keep Chinese Territorial Expansionism in Check?”, in: eds. Marco Clementi and Matteo Dian Barbara Pisciotta, *US Foreign Policy in a Challenging World Building Order on Shifting Foundations*, Springer international, 2018, p. 342.

да се оспоре кинеске тврдње да острва и гребени у ЈКМ представљају суверену територију Кине, односно да поморска област у близини острва не представља националне воде.⁷⁹¹

Расправа о правима слободне пловидбе у суштини представља тему која води у расправу о правним нормама у међународном праву, регулативама и обавезама које су државе преузеле у склопу различитих резолуција УН. Иако се дисертација не бави овим питањима, нити је циљ да улазимо у правну полемику, повећан интензитет војних операција у склопу идеје о очувању права слободне пловидбе може да представља један од индикатора активности америчких снага у региону Индо-Пацифика. Како аутори Кристијан Вирт (Christian Wirth) и Валентин Шац (Valentin Schatz) наводе, геополитичка ситуација у региону условљава да се овакве операције сагледавају у светлу војног уравнотежавања.⁷⁹² Наиме, од 2015. године америчка ратна морнарица је постепено увећавала број мисија у близини спорних острва у ЈКМ. Тако су 2015. године изведене две мисије, 2016. године три, 2017. године шест, 2018. године пет, 2019. године седам мисија.⁷⁹³ Седма флота америчке ратне морнарице наставила је са мисијама и током наредних година, истичући да Кина не може да присвоји простор у ЈКМ на који полажу права и остале државе региона. Штавише, у обавештењима које издаје америчка ратна морнарица наводи се да ће „Сједињене Државе извршавати операције где год међународно право дозвољава - без обзира на локацију и тренутне политичке околности“.⁷⁹⁴

Учестала активност америчке морнарице у ЈКМ, са реалистичке тачке гледишта, највероватније има два циља. Прво, мисије заштите слободне пловидбе треба да оспоре напоре Пекинга којима покушава да присвоји један део ЈКМ, тиме што распоређује оружане снаге на различитим острвима. Штавише, мисије које америчка морнарица изводи нису само симболичног карактера, у смислу оспоравања права на територију, већ представљају и важан део оперативног рада америчке морнарице, као што је прикупљање података и конципирање борбених сценарија у случају ескалације на овом простору. Друго, учестало присуство Сједињених Држава шаље важне сигнале осталим партнерима и савезницима у региону. Државе попут Јапана, Филипина и Тајвана у много чему рачунају на америчку помоћ када је у питању Кина и њено војно присуство у Источној и Југоисточној Азији.

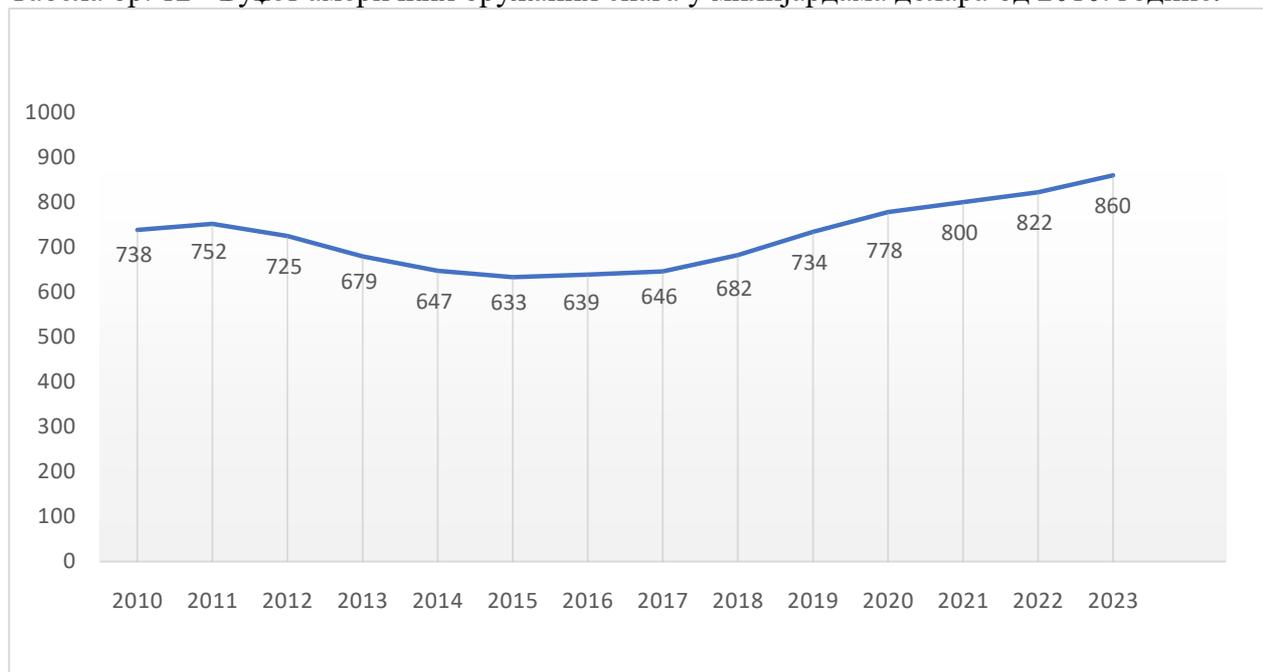
⁷⁹¹ Eleanor Freund, “Freedom of Navigation in the South China Sea: A Practical Guide”, *Belfer Center*, June 2017, Available from <https://www.belfercenter.org/publication/freedom-navigation-south-china-sea-practical-guide> (Accessed 01 December 2023).

⁷⁹² Christian Wirth and Valentin Schatz, *South China Sea “Lawfare”: Fighting over the Freedom of Navigation*, German Institute of Global and Area Studies, 2020, p. 6.

⁷⁹³ Geoff Ziezulewicz, “Navy conducts year’s first FONOP in South China Sea”, *Navy Times*, January 2020, Available from <https://www.navytimes.com/news/your-navy/2020/01/28/navy-conducts-years-first-fonop-in-south-china-sea/#:~:text=The%20Navy%20has%20conducted%2023,conducted%20in%202015%2C%20McMarr%20said> (Accessed 01 December 2023).

⁷⁹⁴ America’s Navy, “7th Fleet Conducts Freedom of Navigation Operation”, September 2021, <https://www.navy.mil/Press-Office/News-Stories/Article/2766828/7th-fleet-conducts-freedom-of-navigation-operation/> (Accessed 01.12.2023); America’s Navy, “7th Fleet Cruiser Conducts Freedom of Navigation Operation in South China Sea”, November 2022, <https://www.navy.mil/Press-Office/News-Stories/Article/3229970/7th-fleet-cruiser-conducts-freedom-of-navigation-operation-in-south-china-sea/> (Accessed 01.12.2023).

Табела бр. 12 - Буџет америчких оружаних снага у милијардама долара од 2010. године.⁷⁹⁵

Табела бр. 13 - Програм набавке оружаних система за 2010. годину (тражени буџет 210 милијарди).⁷⁹⁶

⁷⁹⁵ Macro Trends, U.S. Military Spending/Defense Budget 1960-2024, Available from <https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/military-spending-defense-budget> (Accessed 07 February 2024).

⁷⁹⁶ United States Department of Defense, "Program Acquisition Costs by Weapon System", May 2009.

Табела бр. 14 - Програм набавке оружаних система за 2022. годину (тражени буџет 276 милијарди).⁷⁹⁷

Када дискутујемо о уравнотежавању које је војне природе неопходно је узети у обзир и поједине економске факторе. Упркос квантитативној природи економских фактора, посматрање ових индикатора не мора увек да нам пружи најпрецизније информације. Тако на пример, посматрање војног буџета не пружа довољно информација о томе како се америчка политика мења у односу на изазове у међународној политици. Са друге стране, Програми набавке наоружања могу да нам пруже мало више информација. Посматрајући Програме из 2009. и 2022. године видимо да су највећа повећања добили сектори ратне морнарице и сателитских система. Иако је целокупан буџет за набавку оружаних система увећан током ових година, дуплирање новца за ова два сектора имплицира да се Вашингтон припрема за потенцијалне кризе које укључују противнике са развијеним технолошким способностима и на простору где ће ратна морнарица вероватно играти значајну улогу.⁷⁹⁸ Штавише, у Програму за набавку наоружања из 2022. године на више места се истичу Русија и Кина као примарне претње због чега се тражи веће финансирање појединих војних пројеката.⁷⁹⁹ Тако на пример, у Програму се наводи да даљи развој борбеног авиона F-35 треба продужити с обзиром да представља добру платформу која може да се носи са технологијом коју поседују Русија и Кина.⁸⁰⁰ Једна од главних ставки Програма је и захтев за почетак финансирања пројекта изградње три нова супер-носача класе *Ford*.⁸⁰¹

2.4. Назнаке спољашњег уравнотежавања

Груписање држава, јачање билатералне сарадње или стварање савеза представља видљивији аспект политике у случају када државе виде претњу и покушавају да се у односу на њу адекватно позиционирају. Познатије још као и спољашње уравнотежавање, овакво

⁷⁹⁷ United States Department of Defense, "Program Acquisition Costs by Weapon System", April 2022.

⁷⁹⁸ Прво озбиљније увећање буџета за бродоградњу и поморске системе може се уочити у извештају за 2017. године. United States Department of Defense, "Program Acquisition Costs by Weapon System", February 2016.

⁷⁹⁹ Појава Кине и Русије као потенцијалних претњи први пут се појављује у Програму за набавку наоружања за 2020. годину. United States Department of Defense, "Program Acquisition Costs by Weapon System", March 2019, p. x.

⁸⁰⁰ United States Department of Defense, "Program Acquisition Costs by Weapon System", April 2022, p. v.

⁸⁰¹ United States Department of Defense, "Program Acquisition Costs by Weapon System", April 2022, p. x.

понашање држава представља природну реакцију на претњу у међународној политици које има велики број историјских примера, о којима је било речи у првом делу дисертације. У контексту кинеске претње и Сједињених Држава спољашње уравнотежавање се манифестује пре свега у два облика. Први облик представља јачање војно-безбедносне сарадње са традиционалним савезницима у оквиру мултилатералних платформи, као што је дијалог о квадрилатералној безбедности и АУКУС. Други облик представља успостављање војне сарадње са нетрадиционалним партнерима, као што је Вијетнам, у региону Југоисточне Азије.

Након неуспеха првог квадрилатералног дијалога за безбедност, платформа је „оживела“ током администрације председника Трампа. Као увод у оживљавање квадрилатералног дијалога може се сматрати војна вежба Малабар из 2015. године када је ова традиционално билатерална војна вежба Сједињених Држава и Индије укључила и оружане снаге Јапана, као сталног учесника вежби.⁸⁰² Нови квадрилатерални дијалог често се означава још и као КВАД 2.0 (QUAD 2.0) или КВАД Плус (QUAD Plus), с обзиром да су поред првобитних чланова и друге државе, попут Јужне Кореје, Вијетнама и Новог Зеланда, изразиле жељу за сарадњом у дипломатским оквирима КВАД. У контексту политике Сједињених Држава, а како Џејк Саливан наводи, КВАД представља кључну платформу на којој Вашингтон покушава да изгради своју политику у региону Индо-Пацифика.⁸⁰³

Успех нове КВАД платформе није загарантован, с обзиром да се државе укључене у ову иницијативу сусрећу са сличним проблемима који су водили до пропасти првог КВАД. Наиме, економска међузависност са Кином наводи различите регионалне актере да чине уступке према Пекингу, као што је то био случај са Аустралијом која се сматра главним кривцем за неуспех прве платформе. Ипак, у последњих неколико година ситуација у региону се видно изменила. Махима Дугал (Mahima Duggal) истиче да је кинеска регионална политика постала главни катализатор нових мултилатералних преговора између држава учесница квадрилатералног дијалога о безбедности. Увећан анимозитет према Тајвану, учестали проблеми и агресивно понашање кинеских оружаних снага у ЈКМ, као и окршај са Индијом јуна 2020. године у долини Галван утицали су на све регионалне актере да преиспитају своје политичке ставове и какав однос треба у будућности градити са Кином. Промене у политици држава КВАД одразиле су се и на рад саме платформе што се види у броју састанака држава чланица. Од 2017. године одржано је преко седамнаест састанака на различитим нивоима власти.⁸⁰⁴

Промене у опажању кинеске претње не утичу само на политику Сједињених Држава према Пекингу, већ се одражавају и на политику регионалних актера и њихов приступ регионалним иницијативама као што је КВАД. Тако на пример, у случају Аустралије перцепција кинеске политике се у задње две деценије променила од идеје да је неопходно унапредити стратешку сарадњу са Кином, до тога да се Кина у стратешким документима Аустралије представља као реметилац регионалног поретка заснованог на праву. Штавише, посматрајући аустралијске Беле књиге одбране може се приметити постепена еволуција кинеске претње током година, што се иначе поклапа са истраживањима јавног мњења које су вршили истраживачи са Лоуи (Lowy) института.⁸⁰⁵

Поједини аутори из реалистичког табора такође сматрају да је КВАД очигледан пример спољашњег уравнотежавања силе у успону, при чему Кина представља

⁸⁰² Vivek Raghuvanshi, “Japan to Join Malabar as Permanent Participant”, *Defense News*, October 2015, Available from <https://www.defensenews.com/naval/2015/10/13/japan-to-join-malabar-as-permanent-participant/> (Accessed 19 November 2023).

⁸⁰³ Jeffrey Becker, “China’s views of the Quad and Quad Plus arrangements”, in: Jagannath P. Panda and Ernest Gunasekara-Rockwell (eds.), *Quad Plus and Indo-Pacific the Changing Profile of International Relations*, Routledge, 2022, p. 17.

⁸⁰⁴ Mahima Duggal, “Quad 4.0? To Securitize or Not to Securitize”, *Institute for Security and Development Policy*, p. 6, Available from <https://isdip.eu/publication/quad-4-0-to-securitize-or-not-to-securitize/> (Accessed 19 November 2023).

⁸⁰⁵ Shakthi De Silva, “Quad 2.0: Australia’s reaction to the ‘China threat’”, *Journal of Strategic and Global Studies*, Vol. 6, No. 1, pp. 2023, 15-30.

ревизионистичку силу која покушава да измени регионални поредак. Оживљавање КВАД платформе 2017. године због тога не представља изненађење с обзиром на велике промене у кинеској политици након доласка Си Ђипинга, попут кинеске експанзије у ЈКМ, покретање програма „Појас и пут“, као и програма свеобухватне модернизација оружаних снага.⁸⁰⁶ Фредерик Клијем (Frederick Kliem) у свом раду објашњава да је КВАД „најсвежији“ пример концепта равнотеже претње који задовољава сва четири фактора које Волт наводи у својој теорији. Подривање *status-quo* стања у региону Индо-Пацифика изазива страхове код различитих регионалних актера, што их са друге стране наводи на јачање сопствених оружаних капацитета, регионално груписање и јачање сарадње са Сједињеним Државама.⁸⁰⁷ Овакав вид уравнотежавања аутор означава као „унутрашње и дупло спољашње“ уравнотежавање (internal and double external balancing),⁸⁰⁸ што указује на величину претње и сложене политичке околности са којима се Вашингтон није сусрео још од краја Хладног рата. Аналитичари са Аустралијског института за стратешке политике (Australian Strategic Policy Institute) износе слична објашњења, при чему истичу да је нова платформа добро послужила Аустралији и Јапану да вежу Вашингтон за овај регион Пацифика.⁸⁰⁹

Реакције Кине такође указују да није реч само о „политичкој причи“, већ да КВАД може да постане инструмент који ограничава кинеске интересе. Наиме, за Кину формирање квадрилатералног дијалога за безбедност представља очигледан пример груписања кључних актера из региона Индо-Пацифика у циљу јачања политике одбране и безбедности. Другим речима, за Кину КВАД представља потенцијални „азијски НАТО“.⁸¹⁰ Како поједин аутори наводе, Пекинг заузима структуралистички став по многобројним регионалним питањима због чега формирање платформе попут КВАД, иако можда није иницијално замишљено као савез против Кине, свакако ће бити тумачена у нео-реалистичким оквирима.⁸¹¹ Са друге стране, даљи развој КВАД и евентуална трансформација ове платформе у некакав облик формалног савеза у највећој мери зависи од кинеске политике у региону. Како Дугал истиче, иако иницијативе за формирање озбиљних мултилатералних савеза у региону Источне и Југоисточне Азије током Хладног рата нису имале превише успеха, агресивна кинеска политика може да створи повољне услове за формирање система колективне безбедности или структуре која личи на НАТО.⁸¹²

Сарадња држава у оквиру КВАД покрива различите аспекте међународне политике, због чега је погрешно представљати читаву ствар примарно у војно-политичким оквирима. Штавише, првобитна идеја која је водила ка формирању КВАД заснована је највећим делом на проблемима природних катастрофа, климатских промена и других хуманитарних криза које су се дешавале у региону Индо-Пацифика. Ипак, ситуација се током протеклог периода значајно изменила, што је видљиво и у политичком наступу регионалних актера. Тако на пример, током конференције одржане у јеку пандемије вируса COVID-19 једино су Сједињене Државе инсистирале на питањима актуелне међународне политике као што је пандемија вируса и климатске промене. Остале државе попут Индије, Јапана и Аустралије агенду конференције су усмеравале ка проблемима очувања међународног и регионалног

⁸⁰⁶ Soumyodeep Deb and Nathan Wilson, “The Coming of Quad and the Balance of Power in the Indo-Pacific”, *Journal Of Indo-Pacific Affairs*, pp. 111-121, Available from <https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/2870653/the-coming-of-quad-and-the-balance-of-power-in-the-indo-pacific/> (Accessed 29 November 2023).

⁸⁰⁷ Frederick Kliem, “Why Quasi-Alliances Will Persist in the IndoPacific? The Fall and Rise of the Quad”, *Journal of Asian Security and International Affairs*, Vol. 7, No. 3, 2020, pp. 271–304.

⁸⁰⁸ Isto. p. 295.

⁸⁰⁹ Graeme Dobell, “ASPI’s decades: Quad 1.0 and Quad 2.0”, *ASPI The Strategist*, December 2021, Available from <https://www.aspistrategist.org.au/aspi-decades-quad-1-0-and-quad-2-0/> (Accessed 01 December 2023).

⁸¹⁰ Mrittika Guha Sarkar, “China And Quad 2.0: Between response and regional construct”, *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India*, Vol. 16, No. 1, 2020, p. 111.

⁸¹¹ Isto, p. 112.

⁸¹² Mahima Duggal, “Quad as Asian NATO A Practical Proposition?” in: Swaran Singh and Reena Marwah (eds.), *Multilateralism in the Indo-Pacific Conceptual and Operational Challenges*, Routledge 2023, pp. 116-117.

поретка и ка проблемима који се тичу поштовања територијалног интегритета и суверенитета држава.⁸¹³

Војно-политички карактер новог КВАД постаје све видљивији аспект ове дипломатске платформе што потврђује и интензивнија војна сарадња између држава чланица. Најуочљивији индикатори који указују на геополитичке промене свакако представља број и интензитет војних вежби између чланица. Тако на пример, од 2015. године сваке друге године Индија и Аустралија организују војну вежбу *AUSINDEX*. Вежбе су током година постале сложеније и укључују не само ратне бродове већ и учешће подморница, као и ратног ваздухопловства. По сличном принципу Јапан и Индија такође имају годишње поморске војне вежбе *JIMEX*, у којима учествују ратна морнарица и ваздухопловство. Поморска војна вежба *RIMPAC* коју Сједињене Државе са својим савезницима одржавају у Пацифику још од седамдесетих година 20. века, последњих година фокус премешта на партнере из КВАД платформе. Политичка мантра последњих неколико војних вежби *RIMPAC* постала је „слободан и отворен Индо-Пацифик“ (*free and open Indo-Pacific*).⁸¹⁴ Војна вежба „Поморски змај“ која се одржава од 2014. године и у којој такође учествују земље КВАД, заједно са Канадом и Јужном Корејом, тежи успостављању боље интероперабилности оружаних снага држава и јачање капацитета против-подморничке борбе.⁸¹⁵ На крају, треба споменути и војну вежбу *LA PEROUSE* коју предводи Француска у региону Индо-Пацифика, а у којој учествују и државе КВАД. Иако ова вежба по својој садржини не одступа од осталих које смо навели, интересантно је да је отпочела након 2019. године и онда када је Париз променио свој стратешки приступ региону и формулисао стратегију за Индо-Пацифик.⁸¹⁶

Поред наведених војних вежби државе КВАД су током протеклих година учиниле доста и на оперативном плану да побољшају сарадњу у различитим областима која ће свакако имати позитивне ефекте од стратешког до тактичког нивоа командовања. Јапанска ратна морнарица преузела је мисије чувања савезничких пловила од 2021. године, мисије које је до тада најчешће обављала ратна морнарица Сједињених Држава. Државе КВАД склопиле су различите споразуме који усавршавају начин размене информација од поверљивог значаја, као и споразуме који олакшавају рад логистичке подршке. Поједине државе КВАД такође су склопиле и различите билатералне споразуме о заједничком развоју војне технике и у области модернизације наоружања.⁸¹⁷ Крајем 2017. године први пут је реализован меморандум о логистици и сарадњи између Сједињених Држава и Индије, тиме што је амерички танкер асистирао у допуни горива индијском разарачу у јапанском мору.⁸¹⁸ Војна сарадња Индије и Сједињених Држава задобила је нове димензије и онда када је склопљен договор о преносу технологије као што су савремени комуникациони системи,⁸¹⁹ отварање Боингових постројења за производњу борбених хеликоптера *AH-64 Apache* у

⁸¹³ Jeffrey Becker, “China’s views of the Quad and Quad Plus arrangements”, *op cit.*, p. 19.

⁸¹⁴ Brad Lendon, “World’s largest naval exercises to include all 4 Quad nations and 5 South China Sea countries”, *CNN*, June 2022, Available from <https://edition.cnn.com/2022/05/31/politics/rimpac-navy-exercises-intl-hnk-ml/index.html> (Accessed 05 December 2023).

⁸¹⁵ America’s Navy, “Canada, India, Japan, Korea, and the U.S. Complete Multilateral Guam-Based Exercise Sea Dragon 2023”, April 2023, Available from <https://www.navy.mil/Press-Office/News-Stories/Article/3354063/canada-india-japan-korea-and-the-us-complete-multilateral-guam-based-exercise-s/> (Accessed 12 November 2023).

⁸¹⁶ Abhijnan Rej, “France-led Multination Naval Exercise Commences in Eastern Indian Ocean”, *The Diplomat*, April 2021, Available from <https://thediplomat.com/2021/04/france-led-multination-naval-exercise-commences-in-eastern-indian-ocean/> (Accessed 12 December 2023).

⁸¹⁷ Jeffrey Becker, “China’s views of the Quad and Quad Plus arrangements”, *op cit.*, p. 17-18.

⁸¹⁸ Sushant Singh, “LEMOA in place, US tanker refuels Indian Navy ship in Sea of Japan”, *The Indian Express*, November 2017, Available from <https://indianexpress.com/article/india/lemoa-in-place-us-tanker-refuels-indian-navy-ship-in-sea-of-japan-4932082/> (Accessed 18 December 2023).

⁸¹⁹ Sushant Singh, “COMCASA: Why US, India can’t connect”, *The Indian Express*, June 2018, Available from <https://indianexpress.com/article/explained/comcasa-why-us-india-cant-connect-5234691/> (Accessed 18 December 2023).

Индији,⁸²⁰ као и договор о присуству индијског војног аташеа Јединици за иновације у одбрани (Defence Innovation Unit Experimental).⁸²¹ Последњи аспект индо-америчке сарадње је вероватно и најзначајнији с обзиром да је реч о сегменту америчке војске који је непосредно укључен у реализацију стратегије тзв. трећег одступања.

Иако државе КВАД избегавају да платформу представе као геополитички инструмент усмерен против Кине, преклапање интереса држава чланица у различитим аспектима чији је заједнички садржалац Кина потврђује сумње да је ова платформа претежно предвиђена као средство контратеже новонасталој кинеској моћи. Тако на пример, све државе КВАД означиле су Кину као актера чије агресивно понашање прети да наруши регионални поредак. Вашингтон је дефинисао Кину као „највећег стратешког ривала“;⁸²² док Индија и Јапан имају бројне територијалне спорове са Пекигом. Током Трампове администрације КВАД је био дефинисан и у одређеним стратешким документима. У Националној стратегији за безбедност из 2017. године наглашено је да ће „Сједињене Државе тежити већој квадрилатералној сарадњи са Јапаном, Индијом и Аустралијом“.⁸²³ У акту о азијској иницијативи из 2018. године наглашен је значај квадрилатералног дијалога и учешћа Сједињених Држава у региону Источне и Југоисточне Азије како би се сачувао поредак заснован на праву, поштовање међународног права, као и отворен и слободан простор Индо-Пацифика.⁸²⁴ На крају, Аустралија у последњих неколико година показује високу дозу обазривости према Кини и начину на који Пекинг склапа различите економске аранжмане, као и на који начин покушава да добије уступке за војне базе на малим пацифичким острвима.⁸²⁵

Дипломатска платформа као што је КВАД иако не представља формални савез између држава и у великој мери доприноси да се сарадња у постојећим билатералним савезима пренесе и на мултилатерални ниво. Војна сарадња која је у последњих неколико година добила на интензитету такође указује да актери ове платформе теже успостављању бољих одбрамбених капацитета што утиче и на регионалну равнотежу снага. На крају, КВАД не треба посматрати као изолован случај груписања регионалних актера већ као дипломатски покушај чији успех отвара простор за сличне пројекте као што је АУКУС.

Ново партнерство између Аустралије, Уједињеног Краљевства и Сједињених Држава (АУКУС: Australia - United Kingdom - United States,) иако не представља револуционарни савез у региону Индо-Пацифика, указује колико су се стратешке потребе појединих актера промениле у последњих неколико година. АУКУС у суштини представља споразум склопљен 2021. године помоћу кога Аустралија треба да добије нове нуклеарне подморнице и пратећу технологију. Значај овог споразума управо се види у трансферу наведене технологије коју Вашингтон и Лондон нису делили са другим партнерима још од почетка Хладног рата када су иначе две државе склопиле договор у вези развоја нуклеарног

⁸²⁰ Srinivasa Rao Apparasu, “Tata Boeing Aerospace facility to produce fuselages for Apache aircraft opened in Hyderabad”, *The Hindustan Times*, March 2018, Available from <https://www.hindustantimes.com/business-news/tata-boeing-aerospace-facility-to-produce-fuselages-for-apache-aircraft-opened-in-hyderabad/story-0xXGV8rzzrs2narHcESEzN.html> (Accessed 18 December 2023).

⁸²¹ Shishir Gupta, “Soon, India defence attaché at US navy Bahrain command”, *The Hindustan Times*, March 2018, Available from <https://www.hindustantimes.com/india-news/soon-india-defence-attache-at-us-navy-bahrain-command/story-iTGPB5sLbOlod11MlprWjI.html> (Accessed 19 December 2023).

⁸²² Да КВАД представља политички инструмент уравнотежавања потврдили су и поједини амерички званичници. Током окупљања држава КВАД у Токију 2020. године, тадашњи секретар Стејт Департамента Мајк Помпео изјавио је да регионална платформа попут КВАД представља важан инструмент помоћу кога је могуће успротивити се Кинеској комунистичкој партији и политици коју она заговара. William Gallo, “In Tokyo, Pompeo Touts Quad Forum as Way to Counter China”, *Voice of America*, October 2020, Available from https://www.voanews.com/a/usa_tokyo-pompeo-touts-quad-forum-way-counter-china/6196788.html (Accessed 12 December 2023).

⁸²³ The White House, “National Security Strategy of the United States of America”, December 2017, p. 46.

⁸²⁴ “Asia Reassurance Initiative Act of 2018”, *US Congress*, Available from <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-bill/2736/text> (Accessed 15 December 2023).

⁸²⁵ Lisa Curtis, Jacob Stokes, Joshua Fitt and Andrew Adams, “Operationalizing the Quad, Indo-Pacific Security”, *CNAS* 2022, p. 14.

наоружања. У свету тренутно само шест држава располаже са наоружањем као што су нуклеарне поморнице које, за разлику од дизел-електричних, имају већи простор оперативног рада, теже их је детектовати и могу да буду наоружане убојитијим системима.

С обзиром да је реч о новој политичко-безбедносној иницијативи чија реализација треба да се одвија у наредне две деценије не можемо превише полемисати о успеху АУКУС, али можемо видети како је ова дипломатска платформа замишљена и у ком правцу би требала да се креће. Треба напоменути да АУКУС није замишљен искључиво као програм трансфера нуклеарне технологије. Напротив, подморнице које би Аустралија требала да добије да развија имају нуклеарни погон, али неће бити наоружане нуклеарним бојевим главама. Штавише, програм садржи другу димензију која је доста шира и обухвата продубљивање сарадње у различитим областима. Наиме, друга димензија АУКУС програма обухвата размену знања и технологије у области информатике, вештачке интелигенције, развоја савремених оружаних система, као и развој хиперсоничног наоружања између Аустралије, Сједињених Држава и Велике Британије.⁸²⁶

Почетком 2023. године предложен је оквирни план рада АУКУС у наредних десет година који обухвата три важна елемента. Прво, аустралијске и америчке оружане снаге отпочеће са заједничким војним вежбама које укључују обуку трупа у раду са подморницама на нуклеарни погон. Друго, Вашингтон и Лондон почеће са редовним распоређивањем и ротацијом подморница на нуклеарни погон у Аустралији. Треће, почетком наредне деценије очекује се да законодавна власт у Сједињеним Државама и Великој Британији одобри продају подморница на нуклеарни погон Аустралији.⁸²⁷ Ако се политичке намере предложене овим планом реализују, број савезничких нуклеарних подморница у региону највероватније ће се удвостручити. У оквиру договора о размештању подморница на нуклеарни погон, такође се очекује и нови распоред америчких трупа у региону. Ешли Тауншенд (Ashley Townshend) истиче да су Сједињене Државе и Аустралија продубиле сарадњу у домену распореда снага. Наиме, обе државе су се усагласиле да се на територији Аустралије убудуће обезбеди веће присуство америчких маринаца, ратног ваздухопловства, као и неопходног наоружања и војне опереме.⁸²⁸

Разлоге за развој АУКУС, истраживачи виде у сличним околностима које су навеле друге државе да су групишу ка платформи као што је КВАД. Аустралијски институт за стратешку политику (ASPI) истиче да је политика Пекинга под вођством председника Сија учинила да партнерство као што је АУКУС постане императив у регионалној политици и средство помоћу кога је могуће изместити равнотежу снага ван кинеског домаћаја.⁸²⁹ Чарлс Едел (Charles Edel), сматра да АУКУС за Вашингтон представља демонстрацију америчке политике према савезницима, као и начин да се дисторзије у равнотежи снага доведу под контролу. Преносом нуклеарне технологије на регионалне савезнике, попут Аустралије, Вашингтон потврђује своју посвећеност региону Индо-Пацифика, као и жељу да очува своју

⁸²⁶ Michael Shoebriidge, "What is AUKUS and what is it not? How does it connect to the Quad, the Sydney Dialogue, ASEAN and Indo-Pacific security?", *Strategic Insight ASPI*, December 2021, p. 4; Идеја да Вашингтон и Лондон желе да продубе војно-индустријску сарадњу са Аустралијом не треба да представља изненађење с обзиром да држава иначе има развијен војно-индустријски комплекс. Штавише, познати амерички прозивођачи као што је Локид Мартин (Lockheed Martin) имају своја постројења у Аустралији која су у последњих неколико година показала озбиљне резултате. Видети Joseph Trevithick, "Air Force Acquires Australia's MQ-28 Ghost Bat Drone For Testing", *The Drive*, October 2022, Available from <https://www.thedrive.com/the-war-zone/air-force-acquires-australias-mq-28-ghost-bat-drone-for-testing> (Accessed 12 November 2023).

⁸²⁷ The White House. "Joint Leaders Statement on AUKUS", March 2023, Available from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/03/13/joint-leaders-statement-on-aukus-2/> (Accessed 12 November 2023).

⁸²⁸ Ashley Townshend, "The AUKUS Submarine Deal Highlights a Tectonic Shift in the U.S.-Australia Alliance", *Carnegie Endowment for International Peace*, March 2023, Available from <https://carnegieendowment.org/2023/03/27/aukus-submarine-deal-highlights-tectonic-shift-in-u.s.-australia-alliance-pub-89383> (Accessed 09 October 2023).

⁸²⁹ Michael Shoebriidge, "What is AUKUS and what is it not? How does it connect to the Quad, the Sydney Dialogue, ASEAN and Indo-Pacific security?". op cit., p. 2.

позицију хегемона. Како Едел истиче, сама чињеница да је председник Бајден покренуо ову иницијативу извршиће притисак на целокупну америчку бирокаратију да се посвети региону и изврши бољу алокацију стратешких ресурса. Платформа као што је АУКУС у великој мери потврђује сумње да је Вашингтону потребна помоћ како би равнотежу снага у региону начинио повољнијом за америчке интересе него што тренутно јесте.⁸³⁰ Истраживачи чији се радови баве питањима регионалне политике Југоисточне Азије, пре свега држава АСЕАН, АУКУС такође виде као средство тврде моћи. Наиме, АУКУС је формиран у циљу војног уравниотежавања Кине, које такође поседује потенцијал у случају реалне конфронтације.⁸³¹

Са друге стране, политички званичници земаља АУКУС избегавају да партнерство дефинишу као инструмент обуздавања Кине, већ инсистирају на томе да је реч о јачању капацитета одвраћања и унапређивања могућности одржавања поретка у региону Индо-Пацифика.⁸³² Иако је разумљиво због чега представници власти не желе изричито да говоре о актеру или претњи која је навела државе на ово партнерство, не треба сумњати да развој подморница на нуклеарни погон у Аустралији неће допринети бољој позицији Сједињених Држава у региону. Наиме, са новим подморницама аустралијска ратна морнарица имаће шири простор оперативног деловања што ће са друге стране олакшати задатке америчкој ратној флоти. Укључивањем Аустралије у овакав програм сигурно ће побољшати и интероперабилне способности и побољшати заједнички рад са америчком ратном морнарицом. Инфраструктура која је потребна за подморнице највероватније биће на располагању америчким и британским оружаним снагама, што такође може да води и до повећања њиховог присуства на простору Инфо-Пацифика. На крају, треба напоменути да државе КВАД платформе које не учествују у АУКУС партнерству, иначе подржавају иницијативу. Индија и Јапан сматрају да је АУКУС добар начин да се регионална безбедност унапреди.⁸³³

Поред наведених политичких платформи знакове спољашњег уравниотежавања можемо видети и у билатералним односима Сједињених Држава са Вијетнамом. Јачање сарадње Сједињених Држава и Вијетнама почиње упоредо са развојем америчке стратегије за Пацифик у време администрације председника Барака Обаме. Током посета високих америчких званичника 2010. године, као што су Роберт Гејтс и Хилари Клинтон, Вашингтон је најавио да партнерство са Вијетнамом има стратешке потенцијале који могу да допринесу стабилности регионалног поретка. Исте године одржана је и цивилно-војна вежба спасавања у којој су учествовале америчке снаге, док је 2012. године тадашњи секретар одбране Леон Панета објавио да је ратна морнарица Сједињених Држава добила приступ заливу Кам Ранх (Cam Ranh Bay). Како Роберт Рос истиче, јачање партнерства између Сједињених Држава и Вијетнама суштински води ка укључивању ове државе у америчку стратегију „ребаланса ка Азији“, што се у Пекингу види као инструмент притиска на кинеску политику у области Југоисточне Азије.⁸³⁴

⁸³⁰ Charles Edel, “What drove the United States to AUKUS?”, *The Strategist*, ASPI November 2021, Available from <https://www.aspistrategist.org.au/what-drove-the-united-states-to-aukus/> (Accessed 11 October 2023).

⁸³¹ Mingjiang Li, “ASEAN’s responses to AUKUS: implications for strategic realignments in the Indo-Pacific”, *China International Strategy Review* No. 4, 2022, p. 275.

⁸³² The White House, “Background Press Call on AUKUS”, September 2021, Available from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/press-briefings/2021/09/15/background-press-call-on-aukus/> (Accessed 18 October 2023).

⁸³³ Ateet Sharma, “Australia’s Morrison dialled Modi before announcing AUKUS security alliance”, *India Narrative* September 2021, Available from <https://www.indianarrative.com/world-news/australias-morrison-dialled-modi-before-announcing-aukus-security-alliance-25744.html> (Accessed 22 October 2023); *Kyodo News*, “Japan PM Kishida gets Biden’s “strong” commitment on Senkaku defense”, October 2021, Available from <https://english.kyodonews.net/news/2021/10/4cce8c15f036-breaking-news-kishida-biden-affirm-importance-of-japan-us-alliance.html#:~:text=Biden%20strongly%20committed%20%22to%20the,Tokyo's%20administration%20from%20armed%20attack> (Accessed 22 October 2023).

⁸³⁴ Robert S. Ross, “China-Vietnamese Relations in the Era of Rising China: Power, Resistance, and Maritime Conflict”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 30, No. 130, 2021, pp. 620-621.

Вероватно најзначајнији аспект америчко-вијетнамске сарадње представља укидање ембарга на извоз наоружања у Вијетнам. Наиме, укидање ембарга на продају наоружања Вијетнаму 2016. године осим што је допринео развоју билатералних односа двеју земаља такође је указао на смер будуће сарадње између Вашингтона и Ханоя. Иако овакви потези могу да представљају изненађење с обзиром на недемократски карактер вијетнамске власти, стратешки интереси Сједињених Држава у региону Југоисточне Азије заузимају примат када је у питању спољна политика. Мотиви за укидање ембарга могу се објаснити у неколико аспеката. Прво, у оквиру стратегије ребаланса ка Азији, Сједињене Државе теже да учврсте постојећа партнерства са регионалним државама. Друго, укидањем ембарга Вашингтон покушава да представи себе као партнера од поверења и потенцијално „увуче“ Вијетнам у дубљу сарадњу са Сједињеним Државама, пре свега у домену регионалне геополитике. Треће, Вашингтон је 2015. године одобрио програм од преко 400 милиона долара помоћи за даљу модернизацију вијетнамске морнарице са циљем њеног проширеног ангажмана у регионалним водама. На крају, промене у регионалној политици, као и све агресивнији приступ Кине споровима у ЈКМ утицало је на Вашингтон да преиспита спољну политику према појединим актерима. У суштини укидањем ембарга на увоз оружја једним делом премешта Вијетнам у стратешку орбиту Сједињених Држава и поставља темељ за будућу војну сарадњу и извоз америчког наоружања.⁸³⁵

Укидање ембарга на извоз наоружања такође није једини индикатор бољих партнерских односа. Продубљивање војно-стратешке сарадње са Вијетнамом може се видети и у другим договорима које су државе склопиле у том периоду. Тако је 2011. године склопљен меморандум о унапређивању сарадње у области одбране, док је 2015. године издата „заједничка визија сарадње у области одбране“ чији је фокус стављен на питања у вези поморске безбедности.⁸³⁶

Регионална питања, као и проблем кинеске експанзије у ЈКМ представљају главни аспект због чега Вашингтон покушава да успостави добру сарадњу са Вијетнамом, што може да се примети у политици свих америчких администрација у последњих десетак година. Тако су на пример, председник Трамп и вијетнамски премијер Нујен Сун Фук (Nguyen Xuan Phuc), у заједничком саопштењу указали на стратешки значај ЈКМ као простора који повезује различите канале комуникација и трговине. Спорови у вези острва у ЈКМ виђени су као фактор који може да води ка дестабилизацији региона, због чега је неопходно да се спорови реше на миран начин и никако против интереса других регионалних актера. Председник Трамп је такође напоменуо да ће америчке оружане снаге наставити операције у међународним водама на простору ЈКМ.⁸³⁷ Сличне изјаве високих државних званичника Сједињених Држава и Вијетнама срећу се током задњих година Обаине администрације. Наиме, територијални спорови у ЈКМ и слободна пловидба представљали су кључна питања у вези којих вијетнамске власти желе да добију подршку других држава у међународној заједници.⁸³⁸ Током обележавања десетогодишњице потписивања стратешког партнерства, септембра 2023. године, председник Бајден и генерални секретар вијетнамске Комунистичке партије Нујен Фу Тронг (Nguyen Phu Trong) истакли су да државе не међају ставове по

⁸³⁵ Scott W. Harold, “Why Has Obama Lifted the Arms Sales Ban on Vietnam?”, *The RAND Blog*, May 2016, Available from <https://www.rand.org/blog/2016/05/why-has-obama-lifted-the-arms-sales-ban-on-vietnam.html#:~:text=During%20President%20Barack%20Obama's%20visit,lethal%20defense%20articles%20to%20Hanoi> (Accessed 22 October 2023).

⁸³⁶ Bureau Of East Asian and Pacific Affairs, “U.S. Relations with Vietnam”, US department of State, Available from <https://2009-2017.state.gov/r/pa/ei/bgn/4130.htm> (Accessed 16 November 2023).

⁸³⁷ The White House, “Joint Statement for Enhancing the Comprehensive Partnership between the United States of America and the Socialist Republic of Vietnam”, May 2017, Available from <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/joint-statement-enhancing-comprehensive-partnership-united-states-america-socialist-republic-vietnam/> (Accessed 15 November 2023).

⁸³⁸ The White House, “United States - Vietnam Joint Vision Statement”, July 2015, Available from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/07/07/united-states-%E2%80%93-vietnam-joint-vision-statement> (Accessed 19 October 2023).

питању спорова у ЈКМ, као и проблемима који се тичу слободне пловидбе. Наиме, поморски простор мора бити доступан свим регионалним државама, те поједини актери немају право на унилатералне потезе којима би се регионални поредак насилно изменио.⁸³⁹

Политичка неутралност Вијетнама током протеклог периода почела је такође да се мења. Спољна политика Вијетнама која се темељи на принципима „три не“, а то је да држава не допушта улазак у војна савезништва, да држава не склапа савезе са другима против неке треће државе и да не допушта изградњу војних база страних држава на својој територији, током времена је постала либералнија. Како Дерик Гросман (Derek Grossman) из РАНД корпорације указује, принципи вијетнамске спољне политике нису непроменљиве варијабле државне стратегије. Штавише, они се коригују у складу са међународним околностима и потребама државе и њених интереса. У случају Вијетнама, добар део државне стратегије дуго се базирао на одржавању сложене политичке равнотеже између Кине и осталих регионалних актера. Ипак, кинеска експанзија у ЈКМ која добрим делом иде на штету вијетнамских интереса утиче да Ханој преиспита неке од својих политичких принципа и коригује их у складу са тренутним и будућим потребама. Гросман управо овде види могућности за дубљу сарадњу са Вашингтоном упркос проблемима и несугласицама које постоје између Вијетнама и Сједињених Држава.⁸⁴⁰ Укратко речено, Вијетнам ће покушати да унапреди сарадњу са Сједињеним Државама као државом која се перципира као мања претња у односу на Кину.

Сарадња у области одбране показала је и прве резултате 2018. године. Учешће Вијетнама на поморској војној вежби RIMPAC 2018 најбоље говори о бољој стратешкој сарадњи са Сједињеним Државама. Као што смо већ споменули војна вежба „Обод Пацифика“ (Rim of the Pacific) представља значајан војно-политички догађај који се одржава једном у две године још од краја Хладног рата. Војна вежба из 2018. године утолико је значајнија с обзиром да је Кини одузето учешће у њој, када је Вијетнам званично по први пут учествовао.⁸⁴¹ Исте године по први пут након Вијетнамског рата амерички носач авиона *Carl Vinson* пристао је у вијетнамску луку Денанг (Danang), у пратњи разарача *Wayne E. Meyer* и крстарице *Lake Champlain*.⁸⁴² Две године након овога исту луку посетио је и амерички носач авиона *Theodore Roosevelt* у пратњи крстарице *Bunker Hill*. Овом приликом командант пацифичке флоте адмирал Фил Дејвидсон (Phil Davidson) изјаво је да Вијетнам представља важног партнера за Сједињене Државе у овом региону, као и за политичке напоре Вашингтона да обузда кинеску војну експанзију на острвима у ЈКМ.⁸⁴³

Иако је реч о посетама које су симболичног карактера с обзиром да се ради о америчком носачу авиона, примарном инструменту америчке пројекције моћи и симбола америчке ратне морнарице, не треба умањивати ефекат који оваква политичка дешавања имају на остале актере региона. У случају Вијетнама и њене политике одржавања „сложене равнотеже“ између Пекинга и Вашингтона, присуство америчких ратних бродова у

⁸³⁹ The White House, “Joint Leaders’ Statement: Elevating United States-Vietnam Relations To A Comprehensive Strategic Partnership”, September 2023, Available from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/09/11/joint-leaders-statement-elevating-united-states-vietnam-relations-to-a-comprehensive-strategic-partnership/#:~:text=In%20the%20ten%20years%20since,areas%20of%20the%20Comprehensive%20Partnership> (Accessed 23 October 2023).

⁸⁴⁰ Derek Grossman and Dung Huynh, “Vietnam’s Defense Policy of ‘No’ Quietly Saves Room for ‘Yes’”, *The Diplomat*, January 2019, Available from <https://thediplomat.com/2019/01/vietnams-defense-policy-of-no-quietly-saves-room-for-yes/> (Accessed 10 November 2023).

⁸⁴¹ Prashanth Parameswaran, “Why Vietnam’s First RIMPAC Participation Matters”, *The Diplomat*, July 2018, Available from <https://thediplomat.com/2018/07/why-vietnams-first-rimpac-participation-matters/> (Accessed 10 November 2023).

⁸⁴² Jim Garamone, “Aircraft Carrier USS Carl Vinson Makes Vietnam Port Call”, *US Department of Defense*, March 2018, Available from <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/1458238/aircraft-carrier-uss-carl-vinson-makes-vietnam-port-call/> (Accessed 10 November 2023).

⁸⁴³ Wyatt Olson, “USS Theodore Roosevelt arrives in Vietnam, becoming second US carrier to visit since the 1970s”, *Stars and Stripes*, March 2020, Available from https://www.stripes.com/theaters/asia_pacific/uss-theodore-roosevelt-arrives-in-vietnam-becoming-second-us-carrier-to-visit-since-the-1970s-1.621313 (Accessed 12 November 2023).

вијетнамским лукама сигнализира да принципи политичке неутралности на којима Ханој инсистира заиста представљају флексибилну категорију која се коригује у складу са државним интересима и опажањем претње. Овакав тренд у геополитици региона попут Индо-Пацифика није неоубичајен, нити је својствен искључиво политици Вијетнама. Штавише, ако се војно-политички ставови Пекинга не промене или постану агресивнији, могуће је очекивати да ће Вијетнам, као и друге регионалне државе, тежити да успостави јаче партнерство са Сједињеним Државама као силом чија конфронтација са Кином превазилази регионалне оквире.

Закључак

Реализам као теоријски концепт у оквиру међународних односа пружа различите методе и инструменте помоћу којих можемо да разумемо и објаснимо сложену механику међународне политике. Упркос различитим недостацима теорије и проблемима који се неретко доводе у везу са појмовима као што су равнотежа снага и уравниотежавање, реалистички приступ омогућава да сагледамо фундаменталне карактеристике међународног система попут анархије и идеје самопомоћи. Највећи актери међународне политике нису значајније одступили од структуралистичких принципа који су присутни на овом пољу вековима уназад. Као што је истражено у дисертацији, чак и на почетку 21. века велике силе реагују на промене у равнотежи снага и сходно томе коригују своју политику и војну стратегију у циљу очувања виталних интереса. Опажање претње, иако представља „млађи“ концепт, показао се као комплементаран идеји реализма и начину на који реалисти покушавају да објасне промене у међународном систему и у односима великих сила.

Данас, вероватно више него у годинама након Хладног рата, скуп теорија које чине школу реализма чешће се доводе у везу са актуелним дешавањима у глобалним односима. Повратак реализма на „велика врата“ свакако је везан за промене у глобалној расподели моћи и све одлучнијем ставу појединих сила да се супроставе тренутном носиоцу међународног поретка. Штавише, дешавања у Украјини и Југоисточној Азији указују на традиционалне елементе реализма и значаја војне моћи у међународним односима као средства спољне политике. Појава елемената тврдог уравниотежавања не треба да изненади с обзиром да се ради о актерима који су успели да премосте материјалне недостатке и остваре оружане капацитете који им дозвољавају да спољно-политичке циљеве реализују и кроз војну димензију.

У раду је одговорено на општу и три посебне хипотезе. **Прва посебна хипотеза** фокусирана је на изглед униполарног поретка и на начин на који униполарна сила функционише у њему. Супротно устаљеним неореалистичким размишљањима да униполарна сила не трпи конкуренцију и да је спремна да делује превентивно, Сједињене Државе су показале релативно висок ниво толеранције према потенцијалном изазивачу, чак и онда када су постојали очигледни индикатори да Кина врши велику акумулацију не само економске већ и војне моћи. **Друга посебна хипотеза** непосредно се надовезује на прву и говори у прилог релативно „пасивној“ природи униполарне силе када не види претњу. Наиме, акумулација моћи потенцијалног изазивача може да се толерише јер не иде на штету виталних интереса *status-quo* силе. Другим речима, развој војне моћи Кине у почетку није претио да наруши положај Сједињених Држава у региону Индо-Пацифика.

Као што је анализирано у другом делу дисертације, опсежна модернизација кинеских оружаних снага након Хладног рата није навела Вашингтон да значајније одступи од своје идеје сарадње и примени неки облик стратегије обуздавања Кине. Када модернизацију кинеских оружаних снага из овог периода упоредимо са индикаторима унутрашњег уравниотежавања који су представљени у теоријском делу дисертације, такође се уочава да је Кина отпочела процес унутрашњег уравниотежавања. Наиме, модернизација кинеских оружаних снага обухватила је скоро све Лифове индикаторе унутрашњег уравниотежавања, попут организационих и доктринарних промена, набавке иностраних и развоја домаћих оружаних система, развој способности ратовања у новим доменима, реформа војних институција, побољшање интероперативних способности и свођење оружаних снага на оптималну меру. Штавише, индикатор попут емуляције или копирања страних решења је такође био присутан и најочљивији у домену нових информационих и сателитских технологија кинеских оружаних снага.

Да процес развоја кинеских оружаних снага крајем 20. и почетком 21. века није урађен искључиво у циљу модернизације, већ да има и елементе унутрашњег уравниотежавања уверили смо се помоћу радова аутра као што су Раш Доши, Роберт Арт, Мајкл Пилсбури и Алистар Џонстон. Разматрања ових аутра о кинеској стратешкој култури

указују да концепти попут реалполитике и рата нису страни кинеским политичарима, нити су они били одсутни током дуге историје кинеске цивилизације. Доши и Арт јасно су ставили до знања да Пекинг није имао (нити има) бенигне намере када је у питању изглед међународног поретка који је сачињен по мери и интересима Сједињених Држава. Штавише, кинеска Комунистичка партија је планирано радила на развоју оружаних снага још од краја Хладног рата са циљем изградње војне силе која може да се супростави Вашингтону.

Упркос овим дешавањима, која су била тема извештаја различитих америчких агенција, Сједињене Државе нису промениле своју политику према Кини током овог периода. Напротив, Вашингтон је покушавао да са Пекингом изгради боље односе што је могло да се види у политици подршке коју су Сједињене Државе имале када је у питању приступање Кине Светској трговинској организацији, као и уздржан став према тајванским аспирацијама да острво постане самосталније и осигура своју територију новим оружаним системима. Тежња Сједињених Држава да се Кина не доведе у незгодан положај манифестовала се и у политици према другим регионалним актерима. Иако се Вашингтон не сматра главним кривцем за неуспех првог квадрилатералног дијалога за безбедност, пасивна политика тадашње администрације и сумње да би се тиме нарушили односи са Пекингом допринело је урушавању ове дипломатске платформе. На крају, оружане снаге Сједињених Држава нису вршиле интензивније размештање снага у региону нити су планови развоја оружаних снага указивали да се Пентагон припрема за противника попут Кине.

Политика Сједињених Држава током овог периода није „ишла на руку“ тумачењима појединих неореалиста. Волт је овакву политику Сједињених Држава према региону Источне и Југоисточне Азије једноставно дефинисао као одсуство претње. Иако се суштински слажемо са овом тврдњом, што је уосталом и део опште хипотезе дисертације, постоје додатни фактори који су утицали да Вашингтон не уочи претњу. Наиме, начин и правац модернизације кинеских оружаних снага такође су утицали на то како Сједињене Државе посматрају Кину. Кинеска модернизација оружаних снага обухватила је све видове војске, али је пажња највише посвећена развоју асиметричних мера ратовања које су обухваћене стратешким концептом *топуз убице* (Shāshǒujiǎn-Шошуђан). Развој стратешких снага и против-бродских балистичких ракета, програми развоја подводних мина и подморница, као и конципирање стратегије контроле простора (A2/AD) суштински представљају елементе одвраћања. Штавише, одсуство технологије и стратешког размишљања у правцу развоја стратегије пројекције моћи додатно је умањило потенцијалну претњу коју би Кина представљала за силу као што су Сједињене Државе.

Ово нас уједно води и ка **трећој посебној хипотези**, односно да се развој капацитета пројекције моћи код изазивача види као озбиљна претња код униполарне силе. Фактори попут: развоја велике површинске флоте која има капацитете преко-океанске морнарице, интензиван развој програма носача авиона, опсежан развој ратног ваздухопловства како у технолошком тако и у доктринарном погледу, војни експанзионизам у ЈКМ и стратешки пројекти глобалног опсега, као што је „Појас и пут“; указују у великој мери да геополитичке аспирације кинеских власти теже остваривању капацитета пројекције моћи, које се највероватније неће зауставити у регионалним оквирима. Штавише, размишљања појединих кинеских стратега која указују да Кина мора да тежи стварању велике флоте и ратног ваздухопловства, а затим идеје о заштити кинеских прекоморских интереса које су постале саставни део кинеских стратешких докумената такође доприносе нашој аргументацији да кинеска Народноослободилачка армија тежи пројекцији моћи, а не само развоју дефанзивних капацитета.

Пројекција моћи глобалног опсега највероватније представља суштину униполарне силе. Другим речима, способност да оружана сила једне државе може бити присутна било где на планети у релативно кратком временском периоду, а да при томе нема реалног такмаца, чини једну силу униполарном и уједно дефинише систем међународне политике. Појава још једне силе са потенцијално сличним могућностима несумњиво представља претњу. У случају Сједињених Држава ово је могло да се примети у измењеној политици

према читавом региону. Стварањем нове Индо-пацифичке стратегије, Вашингтон је по први пут сигнализирало да постоји одређени степен забринутости како се равнотежа снага у овом делу света трансформише. Током протеклих десетак година америчка администрација је кориговала своје ставове према Кини, при чему су односи две државе деградирани из године у годину. У различитим документима америчких власти Кина је од ривала и потенцијалног изазивача постала претња, док је политички естаблишмент (пре свега током администрације председника Трампа) отворено показивао анимозитет према кинеској Комунистичкој партији.

Промене у америчком приступу према Кини почеле су да се „материјализују“ кроз војну и економску политику, која задобија изглед стратегије обуздавања. Велика ограничења која се стављају на извоз и трговину информатичке технологије, иако на први поглед могу да се чине маргиналним, у данашње време могу да имају стратешке последице по државе као што је Кина. Са друге стране, амерички војни приступ региону Југоисточне Азије доста је другачији него што је то био случај крајем 20. и почетком 21. века. Веће размештање трупа и војне технике у региону, промене на организационом и стратешком нивоу, усвајање нових доктринарних решења, развој и већа улагања у ратно ваздухопловство и ратну морнарицу показују да су Сједињене Државе увиделе проблем Кине и њене политике. Штавише, оживљавање квадрилатералног дијалога за безбедност, као и формирање нове платформе АУКУС говори у прилог опажању кинеске претње не само од стране Вашингтона већ и од стране других регионалних актера.

Наведене посебне хипотезе на крају нас воде до опште хипотезе, која је утемељена на идеји о опажању претње у међународној политици. Волтов концепт о равнотежи претње представљао је водилу у дисертацији и омогућио нам је да објаснимо један аспект глобалних односа који утиче на политику савремених великих сила. Као што смо могли да видимо у претходним редовима опажање претње од стране униполарне силе је једним делом специфично, с обзиром да је фокусирано на противничке могућности пројекције моћи. Модернизација кинеских оружаних снага до 2011. године вероватно је била већег опсега него у периоду који је следио, поготово ако погледамо увећавање војног буџета и количину модерне војне опреме коју је Кина тада набавила, развила и обновила. Ипак, Сједињене Државе проблем развоја кинеске народне армије увиделе су тек касније, односно када је постало очигледно да се Кина неће зауставити на стратегији одвраћања нити на развоју војних капацитета који су пре ближи копненој него поморској сили.

Опажање претње у нашем случају поклапа се са скоро свим индикаторима које је Волт представио у својој теорији. Кина је успела да акумулира велику количину економске моћи коју је током протеклог периода претворила и у војну. Политичке намере кинеског руководства вероватно су одувек имале „офанзивну“ димензију, али то је постало очигледно у протеклој деценији када су оне материјализоване у облику велике ратне морнарице, ратног ваздухопловства и геополитичких пројеката регионалног и глобалног опсега. Географска удаљеност као један од Волтових индикатора претње такође је изгубио на значају због развоја кинеских оружаних снага. Другим речима, остваривањем способности пројекције моћи путем мора или ваздуха, природне препреке, као и физичка удаљеност губе на значају. У мањој мери можемо да видимо демонстрацију „идеолошког“ фактора на примеру Вијетнама и Сједињених Држава. Наиме, иако развој кинеске моћи није једини разлог за зближавање некадашњих противника, остваривање боље војно-политичке сарадње између Вашингтона и Ханоја свакако је једним делом утемељен на проблемима са којима се Вијетнам суочава у Јужном кинеском мору. На крају, индикатори опажања претње воде до закључка да државе, чак и оне попут Сједињених Држава, уравнотежавају противнике не само због велике акумулације моћи, већ и онда када постоји могућност да се таква моћ искористи на штету туђих интереса.

Поред хипотеза које смо успели да докажемо у раду, а које су биле зацртане у пријави дисертације, током истраживања успели смо да дођемо и до других сазнања. Изучавајући односе Сједињених Држава и Кине, као поморске *status quo* силе и копнене силе изазивача,

увидели смо да Вашингтон спорије реагује на потенцијалну претњу. Наиме, Сједињене Државе имале су податке и добијале упозорења много пре него што је Кина кренула са развојем поморских и ваздухопловних снага које могу озбиљно да наруше равнотежу снага. Ипак, Вашингтон се одлучио на сарадњу са Кином. Овакво понашање је иначе у складу са историјским поимањем поморске силе и њене перцепције изазивача. Наиме, поморске силе за разлику од копнених имају закаснелу реакцију на промене у равнотежи снага што највероватније има везе са географским карактеристикама и начином развоја оружаних снага. Копнене силе имају тенденцију да улажу више напора у јачање оружаних снага него поморске, док поморске силе увећавају оружану силу у односу на близину и „осећај“ претње.

Анализирајући аспекте спољашњег уравнотежавања уочили смо различите „недостатке“ ове стратегије, што иначе представља разлог због чега државе избегавају да се ослањају искључиво на овај приступ у спољној политици. Неуспех првог квадрилатералног дијалога показује у којој мери су државе скептичне и спремне на повлачење, ако се испостави да остали актери немају намеру да уложе више средстава у заједничке циљеве. Наиме, повлачење Аустралије изазвало је да и остале државе повуку своје учешће из прве итерације КВАД. Формирањем новог квадрилатералног дијалога, иако се чини на први поглед да је платформа боље утемељена, није спречило државе да наставе са домаћим развојем оружаних снага нити да траже друга „савезничка“ решења. Штавише, упркос војном карактеру новог КВАД, чланице ове платформе избегавају да дефинишу против кога, одоносно за какву претњу се државе припремају. Промене у америчким оружаним снагама и тежња да се оформи још једна паралелна иницијатива попут АУКУС, такође указује на несигурност које државе имају када је у питању спољашње уравнотежавање. Спољашње уравнотежавање представља више комплементарну стратегију за коју се велике силе опредељују како би додатно осигурале свој положај у међународној политици, пре него као примарни или једини начин очувања државних интереса.

Интересантан квантитативан аспект који је уочен током истраживања представља количина материјалних средстава која наводи државе да уоче и реагују на промене у равнотежи снага. Ако узмемо у обзир размеру 2:1 коју су Парент и Розато представили као тачку мерења равнотеже између великих сила током 19. и 20. века, можемо да видимо сличности са Кином и Сједињеним Државама. Наиме, принцип говори да када *status quo* силе изгубе предност од два према један у односу на ривале, оне почињу да мењају своју политику због промене у равнотежи војних капацитета. Посматрајући табеле војног буџета, количине ратног ваздухопловства и ратне морнарице видимо да се у протеклих десетак година јаз између Сједињених Држава и Кине значајно смањио. У погледу војног финансирања то је најочигледније, али такође можемо да видимо да се јаз смањио у односу тактичких и стратешких подморница, као и разарача и фрегата. Штавише, посматрајући бројеве великих површинских пловила Сједињене Државе једино остварују примат по питању крстарица и носача авиона у односу на кинеску ратну морнарицу. У ратном ваздухопловству Сједињене Државе још увек остварују велику предност, али брз развој и интензивна производња кинеских авиона пете генерације указује да премоћ Сједињених Држава у ваздуху такође није загарантована. С обзиром да се ради о квантитативним подацима за које не можемо бити у потпуности сигурни да су исправни, овај аспект треба посматрати са одређеном дозом резерве. Ипак, интересантне сличности у понашању савремених великих сила која су била присутна и током историје, захтева да се на овакве околности макар скрене пажња.

Вршење предикција у било којој научној области није захвално, док је у домену међународних односа такав подухват вероватно најподложнији критици с обзиром на брзину промена које се одвијају у савременом свету. Ипак, сматрамо неопходним да укажемо на дешавања која се могу очекивати у односима Сједињених Држава и Кине у региону Источне и Југоисточне Азије. Анализирајући различите геополитичке и геостратешке елементе током овог истраживања могућност да ривалство Вашингтона и Пекинга прерасте у отворени конфликт вероватно постоји у временском оквиру у наредних десетак година. Постоји

неколико фактора који упућују на ово. Прво, Кина највероватније нема времена до 2049. године када је планирано окончање модернизације оружаних снага да би евентуално покренула војне акције у региону, с обзиром да то даје превише простора другим државама за развој сопствене војске. Посматрајући Сједињене Државе, вероватно већ током наредне деценије можемо очекивати нову генерацију борбених авиона и прелазак доброг дела сложених оружаних система на коришћење вештачке интелигенције. Сједињене Државе тренутно се налазе у процесу модернизације ратног ваздухопловства и ратне морнарице док остале државе региона, пре свега Јапан, немају довољне војне капацитете. Друго, ако се испостави да су ограничења у извозу високе технологије успешна, технолошки јаз између Кине и остатка регионалних актера временом ће постајати већи. Треће, председник Си Ђипинг је свој трећи мандат добрим делом учврстио обећањима о уједињењу Кине и позиционирању државе као велике глобалне силе, задатке које ће вероватно покушати да на неки начин реализује пре него што се кандидује за наредни мандат. Четврто, кинеско становништво, демографски гледано, представља стару популацију која ће се у наредних десетак година значајно повећати. Опадање наталитета и смањивање радне снаге, осим што се одражава на привредне капацитете државе, утиче и на оружане снаге. Младо радно способно становништво представља главни ресурс одакле се врши војна регрутација. Иако овде не говоримо о проблемима масовне регрутације каква је постојала у прошлости, недостатак радно способног становништва оптерећује различите аспекте оружаних снага, док са економског аспекта то може да утиче на смањивање војног буџета због опадања укупне економске моћи државе. На крају, рат у Украјини показао је да конвенционални ратови држава нису ствар прошлости, и у том смислу отворио пандорину кутију и дао простор другим државама да покушају сличне подухвате.

Понашање Кине као силе у успону која има аспирације у погледу промене глобалног распореда снага не одступа од историјског шаблона по коме функционишу велике силе и изазивачи. Циљ дисертације, између осталог, био је и да се наведено докаже. Концепти равнотеже снага, као и стратегије уравнотежавања очигледно нису ишчезли из размишљања оних који руководе најутицајнијим државама светске политике. Наравно, то не значи да је реалистички приступ и теорија равнотеже снага једини валидан начин да се објасне дешавања у светској политици и у односима великих сила. Напротив, сматрамо да различити концепти у оквиру теорије међународних односа могу да пруже коректно објашњење околности у којима се одвија међународна политика. Реалистички приступ представља само један од методолошких инструмената који нам помаже да разумемо реалност у којој живимо, при чему је његов опстанак у теорији међународних односа утемељен на историјским „законитостима“.

Библиографија:

Зарић Иван, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, докторска дисертација, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука 2016.

Милосављевић Славомир и Иван Радосављевић, *Основи методологије политичких наука*, Службени гласник, Београд, 2006.

Недељковић Стеван, *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*, докторска дисертација, Универзитет У Београду, Факултет политичких наука, Београд 2020.

Павловић Ђорђе М., *Утицај структуре међународног система на облике војног интервенционизма*, докторска дисертација, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука 2020.

Пејић Игор, “Развој савременог кинеског концепта конвенционалног одвраћања”, *Војно дело*, Бр. 4/2022. Стр. 15-27.

Симић Драган и Драган Живојиновић, “Од Спутњика до Ленова: шест таласа америчког деклинизма после Другог светског рата”, *Годишњак 2010*, Факултет политичких наука Универзитет у Београду, стр. 269-294.

Симић Драган Р. и Драган Живојиновић, “Да ли је Опадање невиновно? Неколико аргумената против”, *Српска политичка мисао*, Vol. 32, Бр. 2/2011, стр. 169-190.

Симић Драган Р., *Светска политика*, ФПН и Чигоја штампа, Београд, 2009.

Agarwala Nitin and Rana Divyank Chaudhary, “China’s Geopolitical, Geoeconomic and Geostrategic Gameplay in the Indian Ocean Region”, in: Jaiswal, P. and Bhatt D.P. (eds.), *Rebalancing Asia: The Belt and Road Initiative and Indo-Pacific Strategy*, Springer 2021, pp. 29-41.

Alfred Thayer Mahan, *The Influence of Sea power upon History 1660-1783*, Dover Publications 1987.

Ali Muhamad S., *China’s Belt and Road Vision Geoeconomics and Geopolitics*, Springer 2020.

Allen Kenneth W., Glenn Krumel, Johnathan D. Pollac, *China’s Air Force Enters 21st Century*, RAND Corporation, 1995.

Allison Graham, *Destined for War: Can America and China Escape the Thucydides’ Trap?*, Houghton Mifflin Harcourt 2017.

Annual Report to Congress, “Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China” 2015”.

Annual Report to Congress, “Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2014”.

Annual Report to Congress, “Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2016”.

Anthony H. Cordesman and Joseph Kendall, *Chinese Strategy and Military Modernization in 2016 A Comparative Analysis*, CSIS 2016.

Art Robert J. and Robert Jervis, *International Politics Enduring Concepts and Contemporary Issues*, Thirteenth Edition, Pearson 2017.

Art Robert J., “Correspondence: Striking the Balance”, *International Security*, Vol. 30, No. 3, 2006, pp. 177-196.

Art Robert J., “The United States and the Rise of China: Implications for the Long Haul”, *Political Science Quarterly*, Vol. 125, No. 3, 2010, pp. 359-391.

Avery Goldstein, “Great Expectations: Interpreting China’s Arrival”, *International Security*, Vol. 22, No. 3, 1997, pp. 36-73.

Axelrod Robert and Robert O. Keohane, “Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions”, *World Politics*, Vol. 38, No. 1, 1985, pp. 226-254.

Axelrod Robert, *The Evolution of Cooperation*, Basic Books Inc., 1985.

Barnett Michael N., “Identity and alliances in the Middle East”, in: Peter J. Katzenstein (ed.), *The culture of national security: Norms and identity in world politics*, Columbia University Press, New York, 1996, pp. 400–447.

Beauchamp-Mustafaga Nathan, “Bomber Strike Packages with Chinese Characteristics”, in: Joel Wuthnow, Arthur S. Ding, Phillip C. Saunders, Andrew Scobell, Andrew N.D. Yang (eds.), *The PLA Beyond Borders: Chinese Military Operations in Regional and Global Context*, National Defense University Press, Washington D.C., 2021, pp. 199-234.

Becker Jeffrey, “China’s views of the Quad and Quad Plus arrangements”, in: Jagannath P. Panda and Ernest Gunasekara-Rockwell (eds.), *Quad Plus and Indo-Pacific the Changing Profile of International Relations*, Routledge, 2022, pp. 17-29.

Beckley Michael, “The Myth of Entangling Alliances: Reassessing the Security Risks of U.S. Defense Pacts”, *International Security*, Vol. 39, No. 4, 2015, pp. 7–48.

Bell Samuel, *The Impact of the Type 094 Ballistic Missile Submarine on China’s Nuclear Policy*, Master Thesis, Naval Post Graduate School, 2009.

Benson Brett V., “Unpacking Alliances: Deterrent and Compellent Alliances and Their Relationship with Conflict, 1816-2000”, *The Journal of Politics*, Vol. 73, No. 4, 2011, pp. 1111-1127.

Berkofsky Axel, “US Freedom of Navigation Operations (FONOPs) in the South China Sea - Able to Keep Chinese Territorial Expansionism in Check?”, in: eds. Marco Clementi and Matteo Dian Barbara Pisciotta, *US Foreign Policy in a Challenging World Building Order on Shifting Foundations*, Springer international, 2018, pp. 339-356.

Berteau David and Michael J. Green, *U.S. Force Posture Strategy in the Asia Pacific Region: An Independent Assessment*, Center for Strategic and International Studies, 2012.

- Biddle Stephen, *Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, Princeton University Press, 2006.
- Bitzinger Richard A., “Reforming China’s defense industry” in: Richard A. Bitzinger and James Char (eds.), *Reshaping the Chinese Military: The PLA’s Roles and Missions in the Xi Jinping Era*, Routledge 2019, pp. 193-202.
- Blasko Denis, *The Chinese Army Today: Tradition and transformation for the 21st Century*, Routledge 2006.
- Blasko Dennis J., “Pla Ground Force Modernization and Mission Diversification: Underway in All Military Regions”, in: Roy Kamphausen and Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People’s Liberation Army: Exploring the Contours of China’s Military*, Strategic studies institute, 2007, pp. 281-374.
- Blasko Dennis J., Chas W. Freeman, Jr., Stanley A. Horowitz, Evan S. Medeiros and James C. Mulvenon, *Defense-Related Spending in China: A Preliminary Analysis and Comparison with American Equivalents*, China Policy Foundation 2006.
- Blazevic Jason J., “The Taiwan Dilemma: China, Japan, and the Strait Dynamic”, *Journal of Current Chinese Affairs*, Vol. 4, No. 4, 2010, pp. 143-173.
- Bosch Eric Van Den, “Human-Machine Decision-Making and Trust”, in: Samuel R. Wright (ed.), *Closer Than You Think: The Implications of The Third Offset Strategy for the U.S. Army*, Strategic Studies Institute 2017, pp. 109-120.
- Brandon J. Archuleta and Jonathan I. Gerson, “Fight Tonight: Reenergizing the Pentagon for Great Power Competition”, *Joint Force Quarterly*, No. 100, 2021, pp. 81-87.
- Brawley Mark B., “The Political Economy of Balance of Power Theory”, in: T.V. Paul, James J. Writz and Michel Fortmann (eds.), *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century*, Stanford University Press 2004, pp.76-102.
- Brooks Risa A. and Elizabeth A. Stanley, *Creating Military Power: The Sources of Military Effectiveness*, Stanford University Press, Stanford California 2007.
- Brooks Stephen G. and William C. Wohlforth, “American Primacy in Perspective”, *Foreign Affairs*, Vol. 81, No. 4, 2002, pp. 20-33.
- Brooks Stephen G. and William C. Wohlforth, “Hard Time for Soft Balancing”, *International Security*, Vol. 30, No. 1, 2005, pp. 72-108.
- Brooks Stephen G. and William C. Wohlforth, *America Abroad: The United States’ Global Role in the 21st Century*, Oxford University Press, New York 2016.
- Brooks Stephen G. and William C. Wohlforth, *World Out of Balance: International Relations and The Challenge of American Primacy*, Princeton University Press, Princeton 2008.
- Bruzdzinski Jason E., “Demystifying Shashoujian: China’s “Assassin’s Mace” Concept”, in: Andrew Scobell Larry Wortzel (eds.), *Civil-Military Change in China: Elites, Institutes, And Ideas After The 16th Party Congress*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2004, pp. 309-364.

Bull Hedley, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, Fourth Edition, Palgrave Macmillan, London 2012.

Butterfield Herbert, “The Balance of Power”, in: Herbert Butterfield and Martin Wight (eds.), *Diplomatic Investigations Essays in the Theory of International Politics*, Oxford University Press 2019, pp. 154-170.

Carpenter Ted Galen, *America's Coming War with China: A Collision Course over Taiwan*, Palgrave Macmillan 2005.

Carr Edward H., *The Twenty Years' Crisis 1919-1939 An Introduction to The Study of International Relations*, Macmillan & Co. Ltd, London, 1946.

Cha Victor D., “Powerplay: Origins of the U.S. Alliance System in Asia”, *International Security*, Vol. 34, No. 3, 2009, pp. 158-196.

Chan Steve, “An Odd Thing Happened on the Way to Balancing: East Asian States’ Reactions to China’s Rise”, *International Studies Review*, Vol. 12, No. 3, 2010, pp. 387-412.

Chan Steve, *Looking for Balance: China, The United States, and Power Balancing in East Asia*, Stanford University Press, Stanford California 2012.

Chan Steve, *Thucydides’s Trap? Historical Interpretation, Logic of Inquiry, and the Future of Sino-American Relations*, University of Michigan Press 2020.

Chen Dean P., *US-China-Taiwan in the Age of Trump and Biden: Towards a National Strategy*, Routledge 2022.

“China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities - Background and Issues for Congress”, *Congressional Research Service* 2022.

Christensen Thomas J. and Jack Snyder, “Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity”, *International Organization*, Vol. 44, No. 2, 1990, pp. 137-168.

Christensen Thomas J., “China, the US. - Japan Alliance, and the Security Dilemma in East Asia”, *International Security*, Vol. 23, No. 4, 1999, pp. 49-80.

Cliff Roger, Mark Burles, Michael S. Chase, Derek Eaton and Kevin L. Pollpeter, *Entering the Dragon’s Lair: Chinese Antiaccess Strategies and Their Implications for the United States*, RAND Corporation, 2007.

Cohen Eliot A., “A Revolution in Warfare”, *Foreign Affairs*, Vol. 75, No. 2, 1996, pp. 37-54.

Cole Bernard D., “Right-Sizing the Navy: How Much Naval Force Will Beijing Deploy?”, in: Roy Kamphausen Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People’s Liberation Army: Exploring the Contours of China’s Military*, Strategic studies institute 2007, pp. 523-556.

Cole Bernard D., “The People’s Liberation Army in 2020-30: Focused on Regional Issues” in: Roy Kamphausen and David Lai (eds.), *The Chinese People’s Liberation Army in 2025*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press 2015, pp. 165-206.

Cole Bernard D., “The PLA Navy and “Active Defense””, in: Stephen J. Flanagan and Michael E. Marti (eds.), *The People’s Liberation Army and China in Transition*, National Defense University Press Washington, D.C. 2003, pp. 129-138.

Cole Bernard D., *The Great Wall at Sea: China’s Navy in the Twenty-First Century*, Second Edition, Naval Institute Press 2010.

Connell Robert L. O., *Of Arms and Men: A History of War, Weapons and Aggression*, Oxford University Press, Oxford. 1989.

Cooper Cortez A., ““Preserving the State”: Modernizing and Task-Organizing a “Hybrid” PLA Ground Force”, in: Roy Kamphausen and Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People’s Liberation Army: Exploring the Contours of China’s Military*, Strategic Studies Institute, 2007, pp. 237-280.

Corbett Julian, “Some Principles of Maritime Strategy in Roots of Strategy”, in: David Jablonsky (ed.), *Roots of Strategy: Book 4*, Stackpole Books 1999, pp. 149-261.

Cordesman Anthony H. and Joseph Kendall, *Chinese Strategy and Military Modernization in 2016: A Comparative Analysis*, Center for Strategic and International Studies, 2016.

Cozad Mark R. and Nathan Beauchamp-Mustafaga, *People’s Liberation Army Air Force Operations over Water: Maintaining Relevance in China’s Changing Security Environment*, RAND Corporation, 2017.

Cozad Mark R., Nathan Beauchamp-Mustafaga, *People’s Liberation Army Air Force Operations over Water: Maintaining Relevance in China’s Changing Security Environment*, RAND Corporation, 2017.

Creveld Martin van, *Technology and War: From 2000 B.C. to the Present*, A Revised and Expanded Edition, The Free Press 1991.

Cronin Patrick M., “The United States, China, and Cooperation in the South China Sea”, in: Jing Huang and Andrew Billo (eds.), *Territorial Disputes in the South China Sea: Navigating Rough Waters*, Palgrave Macmillan 2015, pp. 149-163.

Curtis Lisa, Jacob Stokes, Joshua Fitt and Andrew Adams, “Operationalizing the Quad, Indo-Pacific Security”, CNAS 2022.

Danilovic Vesna, *When Stakes are High: Deterrence and Conflict among Major Powers*, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 2002.

Davidson Janine, “The U.S. “Pivot to Asia””, *American Journal of Chinese Studies*, Vol. 21, SPECIAL ISSUE (JUNE 2014), pp. 77-82.

“Defense of Japan”, *Japanese Ministry of Defense*, August 2016.

De Mesquita Bruce Bueno, *The War Trap*, Yale University Press 1981.

De Silva Shakthi, “Quad 2.0: Australia’s reaction to the ‘China threat’”, *Journal of Strategic and Global Studies*, Vol. 6, No. 1, 2023, pp. 15-30.

De Vattel Emmer, *The Law of Nations*, Liberty Fund, 2008.

Department of Defense, “Assessment on United States Defense Implications of China’s Expanding Global Access”, 2018.

Deudney Daniel and G. John Ikenberry, “Democratic Internationalism: An American Grand Strategy for a Post-exceptionalist Era”, *Council on Foreign Relations*, November 2012.

Dorner Kenneth R., Maj Jason M. Teague and William B. Hartman, “Back to the Future: Integrated Air and Missile Defense in the Pacific”, *Air & Space Power Journal*, January–February 2015, pp. 61-78.

Doshi Rush, *The Long Game: China’s Grand Strategy y to Displace American Order*, Oxford University Press, 2021.

Duggal Mahima, “Quad as Asian NATO A Practical Proposition?” in: Swaran Singh and Reena Marwah (eds.), *Multilateralism in the Indo-Pacific Conceptual and Operational Challenges*, Routledge 2023, pp. 103-123.

Ehrhard Thomas P. and Robert O. Work, *Range, Persistence, Stealth, and Networking: The Case for a Carrier-Based Unmanned Combat Air System*, Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2008.

Elman Colin, “Horses for Courses: Why Not Neorealist Theories of Foreign Policy?”, *Security Studies*, Vol. 6, No. 1, 1996, pp.7-53.

Erickson Andrew S., “Chinese Sea Power in Action: The Counterpiracy Mission In The Gulf Of Aden And Beyond”, in: Roy Kamphausen, David Lai and Andrew Scobell (eds.), *The Pla At Home And Abroad: Assessing The Operational Capabilities Of China’s Military*, Strategic Studies Institute, 2010, pp. 295-376.

Erickson Andrew S., Abraham M. Denmark and Gabriel Collins, “Beijing’s “Starter Carrier” and Future Steps”, *Naval War College Review*, Vol. 65, No. 1, 2012, pp. 1-41.

Erickson Andrew S., *Chinese Anti-Ship Ballistic Missile (ASBM) Development: Drivers, Trajectories and Strategic Implications*, The Jamestown Foundation 2013.

Etzioni Amitai, “The Air-Sea Battle ‘concept’: A critique”, *International Politics*, Vol. 51, No. 5, 2014, pp. 577–596.

Evans David C. and Mark R. Peat, *Kaigun: Strategy, Tactics, and Technology in the Imperial Japanese Navy, 1887-1941*, Naval Institute Press, 1997.

Fedder Edwin H., “The Concept of Alliance”, *International Studies Quarterly*, Vol. 12, No. 1, 1968, pp. 65-86.

Feng Huiyun and Kai He, “Battlefield or playground? The rising tensions between the US and China in the South China Sea”, in: Huiyun Feng and Kai He (eds.), *US–China Competition and the South China Sea Disputes*, Routledge 2018, pp. 1-13.

Finkelstein David M, “China’s National Military Strategy: An Overview of the “Military Strategic Guidelines””, in: Roy Kamphausen Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People’s Liberation Army: Exploring the Contours of China’s Military*, Strategic Studies institute 2007, pp. 69-140.

Fisher Richard D., *China’s Military Modernization: Building for Regional and Global Reach*, Praeger Security International 2008.

Fravel Taylor M. and Evan S. Medeiros, “China’s Search for Assured Retaliation: The Evolution of Chinese Nuclear Strategy and Force Structure”, *International Security*, Vol. 35, No. 2, 2010, pp. 48-87.

Fravel Taylor M., “China’s Search for Military Power”, *The Washington Quarterly*, Vol. 31, No. 3, 2008, pp. 125-141.

Fravel Taylor M., “China’s Strategy in the South China Sea”, *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 33, No. 3, 2011, pp. 292-319.

Fravel Taylor M., *Active Defense: China’s Military Strategy since 1949*, Princeton University Press 2019.

Fravel Taylor, “U.S. Policy Towards the Disputes in the South China Sea Since 1995”, Policy Report, S. Rajaratnam School of International Studies, Nanyang Technological University, Singapore.

Freidberg Aaron, “A Contest for Supremacy: China, America, and the Struggle for Mastery in Asia”, Norton & Company, New York, 2011.

Friedberg Aaron L., *A Contest for Supremacy China, America, and the Struggle for Mastery in Asia*, W.W. Norton & Company 2011.

Fuller William C., Jr., *Civil-Military Conflict in Imperial Russia 1881-1914*, Princeton University Press 1985.

Gaddis John Lewis, *Strategies of Containment: A critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War*. Oxford University Press 2005.

Gallagher Michael G., “China's Illusory Threat to the South China Sea”, *International Security*, Vol. 19, No. 1, 1994, pp. 169-194.

Garver John W., “China's Push Through the South China Sea: The Interaction of Bureaucratic and National Interests”, *The China Quarterly*, No. 132, 1992, pp. 999-1028.

Gatrell Peter, *Government, industry and rearmament in Russia, 1900-1914: The last argument of tsarism*, Cambridge University Press 1994.

Gentile Gian, Michael Shurkin, Alexandra T. Evans, Michelle Gris , Mark Hvizda and Rebecca Jensen, *A History of the Third Offset, 2014–2018*, RAND Corporation 2021.

Gessert Robert A., “The AirLand battle and NATO's new doctrinal debate”. *The RUSI Journal*, Vol. 129, No. 2, 1984, pp. 52-60.

- Ghiselli Andrea, “The Chinese People’s Liberation Army ‘Post-modern’ Navy”, *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Vol 50, No. 1, 2015, pp. 117-136.
- Gian Gentile, Michael Shurkin, Alexandra T. Evans, Michelle Gris , Mark Hvizda and Rebecca Jensen, *A History of the Third Offset, 2014–201*. RAND Corporation, 2021.
- Gilpin Robert, “The Theory of Hegemonic War”, *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 18, No. 4, 1988, pp. 591-613.
- Gilpin Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1981.
- Goldman Emily O. and Richard B. Andres, “Systemic effects of military innovation and diffusion”, *Security Studies*, Vol. 8, No. 4, 1999, pp. 79-125.
- Goldstein Avery, “Great Expectations: Interpreting China’s Arrival”, *International Security*, Vol. 22, No. 3, 1997, pp. 36-73.
- Goldstein Avery, “The Diplomatic Face of China’s Grand Strategy: A Rising Power’s Emerging Choice”, *The China Quarterly*, No. 168, 2001, pp. 835-864.
- Green Michael J., *By more than Providence: Grand Strategy and American Power in the Asia Pacific since 1783*, Columbia University Press 2017.
- Grieco Joseph M., “Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism”, *International Organization*, Vol. 42, No. 3, 1988, pp. 485-507.
- Grossman Derek, “Military build-up in the South China Sea”, in: Leszek Buszynski and Do Thanh Hai (eds.), *The South China Sea: From a Regional Maritime Dispute to Geo-Strategic Competition*, Routledge 2020. pp. 182-200.
- Gunness Kristen and Oriana Skylar Mastro, “A Global People’s Liberation Army: Possibilities, Challenges, and Opportunities”, *Asia Policy*, No. 22, 2016, pp. 131-156.
- Gunness Kristen, “The PLA’s Expeditionary Force: Capabilities and Trends” in: Joel Wuthnow, Arthur S. Ding, Phillip C. Saunders, Andrew Scobell, Andrew N.D. Yang (eds.), *The PLA Beyond Borders: Chinese Military Operations in Regional and Global Context*, National Defense University Press, Washington, D.C. 2021, pp. 23-51.
- Haas Michael, “International Subsystems: Stability and Polarity”, *The American Political Science Review*, Vol. 64, No. 1, 1970, pp. 98-123.
- Hadley Stephen J. and William J. Perry, *The QDR in Perspective: Meeting America’s National Security Needs In the 21st Century*, The Final Report of the Quadrennial Defense Review Independent Panel, United States Institute of Peace, 2010.
- Hallion Richard, *Storm over Iraq: Airpower and the Gulf War*, Smithsonian Institution Press, Washington D.C, 1992.
- Hammond Martin, P.J. Rhodes, *Thucydides - The Peloponnesian War*, Oxford University Press, Oxford, 2009.

- Harding Harry, *A Fragile Relationship: The United States and China since 1972*, The Brookings Institution 1992.
- Harold Brown, *Department of Defense Annual Report Fiscal Year 1982*. Washington DC. Department of Defense.
- Harold Scott W., *Defeat, Not Merely Compete: China's View of Its Military Aerospace Goals and Requirements in Relation to the United States*, RAND Corporation 2018.
- Harris Peter, "Why Trump Won't Retrench: The Militarist Redoubt in American Foreign Policy", *Political Science Quarterly*, Vol. 133, No. 4, 2018, pp. 611-640.
- Hattendorf John B., "U.S Naval Strategy in the 1990's", *Newport Papers*. Vol. 27, Naval War College 2006.
- Hayton Bill, *The South China Sea: The Struggle for Power in Asia*, Yale University Press 2014.
- Heath Timothy R., Kristen Gunness, Tristan Finazzo, *The Return of Great Power War: Scenarios of Systemic Conflict Between the United States and China*, RAND Corporation, 2022.
- Heginbotham Eric, *The US-China Military Scorecard: Forces, Geography and the Evolving Balance of Power 1996-2017*, RAND Corporation 2015.
- Heritage Anisa and Pak K. Lee, *Order, Contestation and Ontological Security-Seeking in the South China Sea*, Palgrave Macmillan, 2020.
- Herrmann David G., *The Arming of Europe and the Making of the First World War*, Princeton University Press, Princeton 1996.
- Hiep Le Hong, "Vietnam's Pursuit of Alliance Politics in the South China Sea, Power Politics", in: Enrico Fels and Truong-Minh Vu (eds.), *Asia's Contested Waters: Territorial Disputes in the South China Sea*, Springer 2016, pp. 271-288.
- Hill Bertram Henry, *The Political Testament of Cardinal Richelieu*, The University of Wisconsin Press 1961.
- Hollis Martin and Steve Smith, *Explaining and Understanding International Relations*, Clarendon Press, Oxford, 1990.
- Holmes James R. and Toshi Yoshihara, "Deterring China in the "Gray Zone": Lessons of the South China Sea for U.S. Alliances", *Orbis*, Vol. 61, No. 3, 2017, pp. 322-339.
- Holmes James R. and Toshi Yoshihara, "History Rhymes: The German Precedent for Chinese Seapower", *Orbis*, Vol. 54, No. 1, 2010, pp. 14-34.
- Howard Michael, *The Franco-Prussian War: The German Invasion of France, 1870-1871*, Routledge 1961.
- Hume David, *Political Essays*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994.

Ikenberry John G., “From Hegemony to the Balance of Power: The Rise of China and American Grand Strategy in East Asia”, *International Journal of Korean Unification Studies* Vol. 23, No. 2, pp. 41–63.

Ikenberry John G., *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*, Princeton University Press, Princeton 2001.

Ikenberry John G., Michael Mastanduno and William C. Wohlforth, “Introduction: Unipolarity, State Behavior and Systemic Consequences”, *World Politics*, Vol. 61, No. 01, 2009, pp. 1-10.

In Their Own Words: Foreign Military Thought, *Science of Military Strategy (2013)*, China Aerospace Studies Institute.

In Their Own Words: Foreign Military Thought, *Science of Military Strategy (2013)*, China Aerospace Studies Institute 2013.

Jackson Kimberly, Andrew Scobell, Stephen Webber, Logan Ma, *Command and Control in U.S. Naval Competition with China*, RAND Corporation, 2020.

Jan Tol van, Mark Gunzinger, Andrew Krepinevich and Jim Thomas, *Air Sea Battle: A Point-of-Departure operational Concept*, Center for Strategic and Budgetary Assessments 2010.

Japanese Ministry of Defense, “Defense of Japan”, August 2016.

Jervis Robert, “Unipolarity: A structural perspective”, *World Politics*, Vol. 61, No. 01, 2009, pp. 188-213.

Johnston Alastair Iain, “How New and Assertive Is China’s New Assertiveness?”, *International Security*, Vol. 37, No. 4, 2013, pp. 7–48

Johnston Alistair Ian, *Cultural Realism Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*, Princeton University Press, 1995.

Joll James and Gordon Martel, *The Origins of the First World War*, Routledge 2013.

Kan Shirley A., *Guam: U.S. Defense Deployments*, Congressional Research Service. 2010.

Kan Shirley A., *Taiwan: Major U.S. Arms Sales Since 1990*, Congressional Research Service, November 2013.

Kang David C., *China Rising: Peace, Power and Order in East Asia*, Columbia University Press, New York 2007.

Kaplan Morton, *System and Process in International Politics*, John Wiley & Sons, New York, 1957.

Kaplan Robert, *Asia's Cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific*, Random House, New York, 2014.

Kardon Isaac B., “China’s Overseas Base, Places and Far Seas Logistics”, in: Joel Wuthnow, Arthur S. Ding, Phillip C. Saunders, Andrew Scobell, Andrew N.D. Yang (eds.), *The PLA Beyond*

- Borders: Chinese Military Operations in Regional and Global Context*, National Defense University Press, Washington D.C., 2021 pp. 73-106.
- Kaufman Robert G., ““To Balance or To Bandwagon?” Alignment Decisions in 1930s Europe”, *Security Studies*, Vol. 1, No. 3, 1992, pp. 417-447.
- Kaufman Stuart J., Richard Little and William C. Wohlforth, *The Balance of Power in World History*, Palgrave Macmillan 2007.
- Kearns David W. J., “Air-Sea Battle and China’s Anti-Access and Area Denial Challenge”, *Orbis*, Vol. 58, No. 1, 2014, pp. 132-146.
- Kearns David W. Jr., “Air-Sea Battle, the Challenge of Access and U.S. National Security Strategy”, *American Foreign Policy Interests: The Journal of the National Committee on American Foreign Policy*, Vol. 36, No. 1, pp. 34-43.
- Keating Timothy J., “An Interview with Timothy J. Keating”, *Joint Force Quarterly*, No. 47, 2006, pp. 55-56.
- Ken Jimbo, “US rebalancing to the Asia-Pacific A Japanese perspective”, in: William T. Tow and Douglas Stuart (eds.), *The New US Strategy towards Asia Adapting to the American pivot*, Routledge 2015, pp. 77-89.
- Kennedy Paul, *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, Random House, New York 1987.
- Kenneth N. Waltz, “Evaluating Theories, The American Political Science Review”, Vol. 91, No. 4, 1997, pp. 913-917.
- Keohane Robert O., “Alliances, Threats and the Uses of Neorealism”, *International Security*, Vol.13, No.1, 1988, pp. 169-176.
- Keohane Robert O., *Power and Governance in a Partially Globalized World*, Routledge, New York, 2002.
- Kim Tongfi, “Balancing the risks of US rebalancing”, in: William T. Tow and Douglas Stuart (eds.), *The New US Strategy Towards Asia: Adapting to the American Pivot*, Routledge, 2015, pp. 201-206.
- Kim Tongfi, “Why Alliances Entangle but Seldom Entrap States”, *Security Studies*, Vol. 20, No.3, 2011, pp. 350-377.
- King Gary, Robert O. Keohane and Sidney Verba, *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Social Qualitative Research*, Princeton University Press, Princeton, 1994.
- Kirchberger Sarah, *Assessing China’s Naval Power Technological Innovation, Economic Constraints, and Strategic Implications*, Springer 2015.
- Kissinger Henry, “The White Revolutionary: Reflections on Bismarck”, *Daedalus*, Vol. 97, No. 3, 1968, pp. 888-924.

- Kissinger Henry, *A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace 1812-1822*, Houghton Mifflin Company, Cambridge, 1957.
- Kissinger Henry, *Diplomacy*, Simon & Schuster 1994.
- Kissinger Henry, *On China*, Penguin Books, 2010.
- Kliem Frederick, “Why Quasi-Alliances Will Persist in the IndoPacific? The Fall and Rise of the Quad”, *Journal of Asian Security and International Affairs*, Vol. 7, No. 3, 2020, pp. 271–304.
- Klintworth Gary, “China and Taiwan - From Flashpoint to Redefining One China”, Research Paper No. 15 2000–01, *Information and Research Service*, Commonwealth of Australia 2000.
- Krasner Stephen D., “Regimes and the limits of realism: regimes as autonomous variables”, *International Organization*, Vol. 36, No. 2, 1982, pp. 497-510.
- Kratochwil Friedrich and John Gerard Ruggie, “International organization: a state of the art on an art of the state”, *International Organization*, Vol. 40, No. 4, 1986, pp. 753-775.
- Krauthammer Charles, “The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, Vol. 70, No. 1, 1990, pp. 23-33.
- Krawitz Howard M., “China’s Trade Opening: Implications for Regional Stability and U.S.-China Relations”, in: Stephen J. Flanagan and Michael E. Marti (eds.), *The People’s Liberation Army and China in Transition*, National Defense University Press, Washington D.C. 2003, pp. 247-260.
- Krepinevich Andrew and Robert O. Work, *A New Global Defense Posture for The Second Transoceanic Era*, Center for Strategic and Budgetary Assessments 2007.
- Krepinevich Andrew F. Jr., “The Pentagon's Wasting Assets: The Eroding Foundations of American Power”, *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 4, 2009, pp. 18-33.
- Ku Samuel C. Y., “Strategies of China’s Expansion and Taiwan’s Survival in Southeast Asia: A Comparative Perspective”, in: Lowell Dittmer (ed.), *Taiwan and China: Fitful Embrace*, University of California Press, 2017, pp. 249-280.
- Lan Anh Nguyen Thi, “Origins of the South China Sea Dispute”, in: Jing Huang and Andrew Billo (eds.), *Territorial Disputes in the South China Sea: Navigating Rough Waters*, Palgrave Macmillan, 2015, pp. 15-35.
- Langarajan L. N., *Kautilya - The Arthashastra*, Penguin Books 1987.
- Lanteigne Marc, “China’s Developing Maritime Strategy”, in: Enrico Fels and Truong-Minh Vu (eds.), *Power Politics in Asia’s Contested Waters: Territorial Disputes in the South China Sea*, Springer, 2016, pp. 97-115.
- Lanteigne Marc, “The South China Sea in China’s Developing Maritime Strategy”, in: Enrico Fels and Truong-Minh Vu (eds.), *Power Politics in Asia’s Contested Waters Territorial Disputes in the South China Sea*, Springer 2016, pp. 97-117.
- Lanzit Kevin M. and Kenneth Allen, “Right-Sizing the PLA Air Force: New Operational Concepts Define a Smaller, More Capable Force”, in: Roy Kamphausen and Andrew Scobell (eds.), *Right*

Sizing the People's Liberation Army: Exploring the Contours of China's Military, Strategic studies institute 2007, pp. 437-478.

Lassman Thomas C., *Sources of Weapon Systems Innovation in the Department of Defense: The Role of In-house Research and development, 1945-2000*, Center of Military History United States Army, Washington D.C., 2008.

Layne Christopher, "From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy", *International Security*, Vol. 22, No. 1, 1997, pp. 86-124.

Layne Christopher, "The Sound of Distant Thunder: The Pre-World War I Anglo-German Rivalry as a Model for Sino-American Relations in the Early Twenty-First Century", in: Asle Toje (ed.), *Will China's Rise be Peaceful: Security, Stability, and Legitimacy*, Oxford University Press, 2018, pp. 123-142.

Layne Christopher, "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise", *International Security*, Vol. 17, No. 4, 1993, pp. 5-51.

Layne Christopher, *The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present*, Cornell University Press 2006.

Lee Lavina, "Abe's Democratic Security Diamond and New Quadrilateral Initiative: An Australian Perspective", *The Journal of East Asian Affairs*, Vol. 30, No. 2, 2016, pp. 1-41.

Leeds Brett, Jeffrey Ritter, Sara Mitchell and Andrew Long, "Alliance Treaty Obligations and Provisions, 1815-1944", *International Interactions*, Vol. 28, No. 3, 2002, pp. 237-260.

Legro Jeffrey W., and Andrew Moravcsik, "Is Anybody Still a Realist?", *International Security*, Vol. 24, No. 2, 1999, pp. 5-55.

Levy Jack S. and William R. Thompson, "Balancing on Land and at Sea: Do States Ally against the Leading Global Power?", *International Security*, Vol. 35, No. 1, 2010, pp. 7-43.

Levy Jack S. and William R. Thompson, "Hegemonic Threats and Great Power Balancing in Europe, 1495-1999", *Security Studies*, Vol. 14, No.1, 2005, pp. 1-33.

Levy Jack S. and William R. Thompson, *Causes of War*, Wiley-Blackwell, 2010.

Levy Jack S., "What Do Great Powers Balance Against and When?", in: T. V. Paul, James J. Wirtz, and Michel Fortmann (eds.), *Balance of Power: Theory and Practice in 21st Century*, Stanford University Press. 2004, p. 29-51.

Levy Jack S., *War in the Modern Great Power System, 1495-1975*, The University Press of Kentucky 1983.

Lewis John Wilson and Xue Litai, "China's Search for a Modern Air Force", *International Security*, Vol. 24, No. 1, 1999, pp. 64-94.

Li Lingqun, *China's Policy towards the South China Sea: When Geopolitics Meets the Law of the Sea*, Routledge, 2018.

- Li Mingjiang, “ASEAN’s responses to AUKUS: implications for strategic realignments in the Indo-Pacific”, *China International Strategy Review* No. 4, 2022, pp. 268–287.
- Li Mingjiang, “The Belt and Road Initiative: geo-economics and Indo-Pacific security competition”, *International Affairs*, Vol. 96, No. 1, 2020, pp. 169–187.
- Li Rex, “The Taiwan Strait Crisis and the Future of China-Taiwan Relations”, *Security Dialogue*, Vol 27, No. 4, 1996, pp. 449-458.
- Lieber Keir A. and Gerard Alexander, “Waiting for Balancing: Why the World Is Not Pushing Back”, *International Security*, Vol. 30, No. 1, 2005, pp. 109-139.
- Lieber Keir A., “Mission Impossible: Measuring the Offense-Defense Balance with Military Net Assessment”, *Security Studies*, Vol. 20, No. 3, 2011, pp. 451–459.
- Liff Adam P., “Whither the Balancers? The Case for a Methodological Reset”, *Security Studies*, Vol. 25, No. 3, 2016, pp. 420-459.
- Lijun Sheng, *China and Taiwan: Cross-Strait Relations Under Chen Shui-bian*, Institute of Southeast Asian Studies 2003.
- Louth John & Trevor Taylor, “The US Third Offset Strategy”, *The RUSI Journal*, Vol. 161, No.3, 2016, pp. 66-71.
- Luard Evan, *The Balance of Power the System of International Relations, 1648-1815*, Palgrave Macmillan 1992.
- Lundesgaard Amund, *US Navy strategy and force structure after the Cold War*, The Norwegian Institute for Defence Studies and IFS Insights 2011.
- Luttwak Edward N., *The Rise of China Vs. The Logic of Strategy*, The Belknap Press of Harvard University Press, 2012.
- Lynn John A., “The Evolution of Army Style in the Modern West, 800–2000”, *The International History Review*, Vol. 18, No. 3, 1996, pp. 505-545.
- Macke Richard C., “A Commander in Chief Looks at East Asia”, *Joint Force Quarterly*, February 1995, No. 7, p. 6-15.
- Mackinder Halford, “The Geographical Pivot of History”, *The Geographical Journal*, Vol. XXIII, No. 4, 1904. pp. 421-437.
- Mahnken Thomas G., “China's Anti-Access Strategy in Historical and Theoretical Perspective”, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 34, No. 3, 2011, pp. 299-323.
- Mark R. Cozad, Nathan Beauchamp-Mustafaga, *People’s Liberation Army Air Force Operations over Water: Maintaining Relevance in China’s Changing Security Environment*, RAND Corporation, 2017.
- Martinage Robert, *Toward A New Offset Strategy: Exploiting U.S. Long-Term Advantages to Restore U.S. Global Power Projection Capability*, Center for Strategic and Budgetary Assesments, 2014.

Mastro Oriana Skylar, “A Global Expeditionary People’s Liberation Army: 2025-30”, in: Roy Kamphausen and David Lai (eds.), *The Chinese People’s Liberation Army in 2025*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2015, p. 207-234.

Maurer John H., “A Rising Power & the Coming of a Great War”. *Orbis*, Vol. 58, No. 4, 2014, pp. 500-520.

Mccooy Alfred W., “Circles of Steel, Castles of Vanity: The Geopolitics of Military Bases on the South China Sea”, *The Journal of Asian Studies*, Vol. 75, No. 4, 2016, pp. 975-1017.

McDevitt Michael, “Regional Dynamics in Response to Alternative PLA Development Vectors” in Roy Kamphausen and David Lai (eds.) *The Chinese People’s Liberation Army in 2025*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2015, pp. 269-300.

McDevitt Michael, “The Strategic and Operational Context Driving PLA Navy Building”, in: Roy Kamphausen and Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People’s Liberation Army: Exploring the Contours of China’s Military*, Strategic studies institute 2007, pp. 481-522.

Mearsheimer John J., “Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War”, *International Security*, Vol. 15, No. 1, 1990, pp. 5-56.

Mearsheimer John J., “China's Unpeaceful Rise”, *Current History*, Vol. 105, No. 690, 2006, pp. 160-162.

Mearsheimer John J., *Conventional Deterrence*, Cornell University Press 1984.

Mearshimer John, *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W, Norton & Company 2001.

Medeiros Evan S., ““Minding the Gap”: Assessing the Trajectory of The PLA’s Second Artillery”, in: Roy Kamphausen and Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People’s Liberation Army: Exploring the Contours of China’s Military*, Strategic Studies Institute 2007, pp. 143-190.

Men Honghua, *China’s Grand Strategy: A Framework Analysis*, Springer 2020.

Michael S. Chase, “U.S Taiwan Security Cooperation: Enhancing an Unofficial Relationship”, in: Nancy Bernkopf (ed.), *Dangerous Strait: The U.S – Taiwan – China Crisis*, Columbia University Press, New York, 2005. pp. 162-185.

Millett Allan R. and Williamson Murray, *Military Effectiveness: Volume 2, The Interwar Period*, Cambridge University Press 2010.

Milner Helen, “The assumption of anarchy in international relations theory: a critique”, *Review of International Studies*, Vol. 17, No. 1, 1991, pp. 67-85.

Mingfu Liu, *The China Dream: Great Power Thinking and Strategic Posture in the Post-American Era*, CN Times Beijing Media Time United Publishing Company Limited, Beijing, 2015.

Miršajmer Džon, *Tragedija politike velikih sila*, Čigoja štampa, Beograd 2009.

Modelski George and William R. Thompson, *Seapower in Global Politics, 1494-1993*, Macmillan Press 1988.

- Monetiro Nuno, *Theory of Unipolar Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014.
- Morgenthau Hans J. (Eds. Hartmut Behr, Felix Rösch), *The Concept of the Political*, Palgrave Macmillan 2012.
- Morgenthau Hans J., *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York: Alfred and Knopf 1948.
- Morrow James D., “Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances”, *American Journal of Political Science*, Vol. 35, No. 4, 1991, pp. 904-933.
- Morrow James D., “Arms Versus Allies: Trade-Offs in the Search for Security”, *International Organization*, Vol. 47, No. 2, 1993, pp. 207-233.
- National Defense Strategy, “Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United State of America: Sharpening the American Military’s Competitive Edge”.
- Nehginpao Kipgen, *The Politics of South China Sea Disputes*, Routledge, 2020.
- Nicholas Spykman (Ed. Helen R. Nicholl), *The Geography of the Peace*, Archon Books 1944.
- Niou Emerson M. S., Peter C. Ordeshook and Gregory F. Rose, *The Balance of Power Stability in International Systems*, Cambridge University Press 1989.
- Nye Joseph S., “The ‘Nye Report’: Six Years Later”, *International Relations of Asia-Pacific*, Vol. 1, No. 1, 2001, pp. 95-103.
- O’Neil Andrew and Lucy West, “The Quadrilateral Security Dialogue and Indo-Pacific unilateralism: Resurrection without renewal?”, in: Bhubhinder Singh and Sarah Teo (eds.), *Minilateralism in The Indo-Pacific, The Quadrilateral Security Dialogue, Lancang-Mekong Cooperation Mechanism And ASEAN*, Palgrave Macmillan 2020. pp. 27-41.
- Office of the Director of National Intelligence, “Annual Threat Assessment of the US Intelligence Community”, April 2021.
- Office of the Secretary of Defense Washington DC, *Annual Report on The Military Power Of The People’s Republic Of China 2003*.
- Office of the Secretary of Defense, *The Military Power of the People’s Republic of China 2005*, Annual Report to Congress.
- Office of the Secretary of Defense, *The Military Power of the People’s Republic of China 2006*, Annual Report to Congress.
- Office of the Secretary of Defense, *The Military Power of the People’s Republic of China 2008*, Annual Report to Congress.
- O’Rourke Ronald, *China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities - Background and Issues for Congress*, Congressional Research Service, 2016.
- Owens William A., “The Emerging U.S. System-of-Systems”, *Strategic Forum 63 - Institute for National Strategic Studies*, February 1996.

Panda Jagannath P., "China's Tryst with the IORA: Factoring India and the Indian Ocean", *Strategic Analysis*, Vol. 38, No.5, 2014, pp. 668-687.

Pape Robert A., "Soft Balancing Against the United States", *International Security*, Vol. 30, No. 1, 2005, pp. 7-45.

Pape Robert A., *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*, Cornell University Press 1996.

Parent Joseph and Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", *International Security*, Vol. 40, No. 2, 2015, pp. 51-86.

Paul T. V., "The Enduring Axioms of Balance of Power Theory and their Contemporary Relevance, in: T.V. Paul, James J. Wirtz and Michel Fortmann (eds.), *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century*, Sandford University Press, Sandford California, 2004, pp. 1-28.

Pejić Igor i Srđan Blagojević, "Uspon savremene Kine i Vilhelmove Nemačke: izazovi produktivne analogije", *Međunarodni problemi*, Vol. LXXV, br. 1, 2023, str. 93-115.

Pejić Igor, "Measured Revisionism: Altering Power Relations Between the Status Quo States and Rising Challengers in the Contemporary International Order", *Review of International Affairs*, Vol. LXXI, No. 1180, 2020, pp. 92-117.

Pejić Igor, "Modernizacija oružanih snaga i promene u percepciji kineske pretnje", *Međunarodni problemi* Vol. LXXIII, Br. 2, 2021, str. 310-336.

Penney Heather R., *The Future Fighter Force Our Nation Requires: Building A Bridge*, The Mitchell Institute for Aerospace Studies: Air Force Association Arlington, 2021.

Permal Sumathy, "China's Military Capability and Anti-access Area-denial Operations", *Maritime Affairs*, Vol. 10 No. 2, 2014, pp. 16-32.

Peter Grier, "The First Offset", *Air Force Magazine*. June 2016. pp. 56-60.

Pettyjohn Stacie L., *U.S. Global Defense Posture, 1783-2011*, RAND Corporation. 2012.

Pillsbury Michael, *The Hundred-Year Marathon: China's Secret Strategy to Replace America as the Global Superpower*, St. Martin's Griffin 2016.

"The PLA Navy: New Capabilities and Missions for 21st Century", *Office of Naval Intelligence Washington DC*, 2015.

Polk Stephen, "China's Nuclear Command and Control", in: Lyle J. Goldstein and Andrew S. Erickson (eds.), *China's Nuclear Force Modernization*, Naval War College 2005, pp. 7-22.

Posen Barry R., "A Grand Strategy of Restraint" in Michèle A. Flournoy and Shawn Brimley (eds.), *Finding Our Way: Debating American Grand Strategy*, Washington, D.C.: Center for a New American Security, 2008, pp. 81-102.

Posen Barry R., "Nationalism, the Mass Army and Military Power", *International Security*, Vol. 18, No. 2, 1993, pp. 80-124.

- Posen Barry R., *The Sources of Military Doctrine France, Britain, And Germany Between the World Wars*, Cornell University Press Ithaca and London 1984.
- Posen Berry R., “Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony”, *International Security*, Vol. 28, No. 1, 2003, pp. 5-46.
- Prueher Joseph, “Shaping Our Future in the Asia-Pacific”, *Joint Force Quietly*, Autumn-Winter 1997-1998, No. 17, p. 55-61.
- Quadrennial Defense Review 2010, *Department of Defense*, February 2010.
- Raditio Klaus Heinrich, *Understanding China’s Behavior in the South China Sea a Defensive Realist Perspective*, Palgrave Macmillan, 2019.
- Ratner Ely, “Geostrategic and military drivers and implications of the belt and road initiative”, *Council on Foreign Relations*, 2018, pp. 1-8.
- Reiter Dan, “Learning, Realism, and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past”, *World Politics*, Vol. 46, No. 4, 1994, pp. 490-526.
- Resende-Santos João, “Anarchy and the emulation of military systems: Military organization and technology in South America, 1870–1930”, *Security Studies*, Vol. 5, No. 3, 1996, pp. 193-260.
- Rice Condoleezza, “Promoting the National Interest”, *Foreign Affairs*. Vol. 79, No. 1. 2000, pp. 45-62.
- Richard N Rosecrans, “Power and International Relations: The Rise of China and Its Effects”. *International Studies Perspectives*, Vol. 7, No. 1, 2006, pp. 31-35.
- Roberts Brad, “Strategic Deterrence Beyond Taiwan”, in Roy Kamphausen, David Lai and Andrew Scobell (eds.), *Beyond the Strait: PLA Missions Other Than Taiwan*, Strategic Studies Institute 2009, pp. 167-210.
- Romberg Alan D., “The Role of the United States in Seeking a Peaceful Solution”, in: Steve Tsang (ed.), *Peace and Security Across the Taiwan Strait*, Palgrave Macmillan, 2004, pp. 111-141.
- Ronald Bobroff P., “War accepted but unsought Russia's growing militancy and the July Crisis, 1914“, in: Jack S. Levy and John A. Vasquez (eds.), *The Outbreak of the First World War: Structure, Politics, and Decision-Making*, Cambridge University Press, 2014, pp. 227-251.
- Rosande-Santos Joao, *Neorealism, States, and the Modern Mass Army*, Cambridge University Press 2007.
- Rosato Sebastian, “The Inscrutable Intentions of Great Powers”, *International Security*, Vol. 39, No. 3, 2014, pp. 48–88.
- Rosecrance Richard and Chih-Cheng Lo, “Balancing, Stability, and War: The Mysterious Case of the Napoleonic International System”, *International Studies Quarterly*, Vol. 40, No. 4, 1996, pp. 479-500.
- Rosecrance Richard, “Kissinger, Bismarck and the Balance of Power”, *Millennium: Journal of International Studies*, Vol. 30, No. 1, 1974, pp. 45-52.

Rosen Stephen Peter, “Military Effectiveness: Why Society Matters”, *International Security*, Vol. 19, No. 4, 1995, pp. 5-31.

Ross Robert S., “Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia”, *Security Studies*, Vol 15, No.3, 2006, pp. 355-395.

Ross Robert S., “Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia”, *Security Studies*, Vol. 15, No. 3, 2006, pp. 355-395.

Ross Robert S., “China’s Naval Nationalism Sources, Prospects, and the U.S. Response”, *International Security*, Vol. 34, No. 2, 2009, pp. 46-81.

Ross Robert S., “China-Vietnamese Relations in the Era of Rising China: Power, Resistance, and Maritime Conflict”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 30, No. 130, 2021, pp. 613-629.

Ross Robert S., “The 1995–96 Taiwan Strait Confrontation Coercion, Credibility, and the Use of Force”, *International Security*, Vol. 25, No. 2, 2000, pp. 87-123.

Ross Robert S., “The Geography of the Peace: East Asia in the Twenty-first Century”, *International Security*, Vol. 23, No. 4, 1999, pp. 81-118.

Rothenberg Gunther E., *The Army of Francis Joseph*, Purdue University Press 1998.

Roy Denny, “Tensions in the Taiwan Strait”, *Survival*, Vol. 42, No.1, 2000, pp. 76-96.

Russel Daniel R. and Blake H. Berger, *Weaponizing the Belt and Road Initiative*, Asia Policy Society Institute, 2020.

Ryan Henry, “Transforming the U.S. Global Defense Posture”, *Naval War College Review*, Vol. 59, No. 2, 2006, pp. 1-16.

Sagan Scott D., “1914 Revisited: Allies, Offense and Instability “, in: Steven E. Miller, Sean M. Lynn-Jones and Stephen Van Evera (eds.), *Military Strategy and the Origins of the First World War: Revised and Expanded Edition*, Princeton University Press, New Jersey 1991, pp. 109-133.

Šaranović Jovanka and Igor Pejić, “The Third Offset in East Asia and its Challenges “, in: Dušan Proroković and Ekatarina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, 2023, pp. 141-162.

Sarkar Mrittika Guha, “China and Quad 2.0: Between response and regional construct”, *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India*, Vol. 16, No. 1, 2020, pp. 110-130.

Satake Tomohiko and John Hemmings, “Japan-Australia security cooperation in the bilateral and multilateral contexts”, *International Affairs*, Vol. 94, No. 4, 2018, pp. 815–834.

Saunders Phillip C. and Erik Quam, “Future Force Structure of The Chinese Air Force”, in: Roy Kamphausen Andrew Scobell (eds.), *Right Sizing the People’s Liberation Army: Exploring the Contours of China’s Military*, Strategic studies institute, 2007, p. 377-436.

Schweller Randall L. and Xiaoyu Pu, “After Unipolarity China’s Visions of International Order in an Era of U.S. Decline”, *International Security*, Vol. 36, No. 1, 2011, pp. 41-72.

Schweller Randall L., “Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In”, *International Security*, Vol. 19, No. 1, 1994, pp. 72-107.

Schweller Randall L., *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*, Columbia University Press, 1998.

Schweller Randall L., *Maxwell's Demon and the Golden Apple: Global Discord in the New Millennium*, Johns Hopkins University Press 2014.

Schweller Randall L., *Unanswered Threats: Political Constraints on The Balance of Power*, Princeton University Press, Princeton 2006.

Scobell Andrew, “Show of Force: Chinese Soldiers, Statesmen, and the 1995-1996 Taiwan Strait Crisis”, *Political Science Quarterly*, Vol. 115, No. 2, 2000, pp. 227-246.

Segal Gerald, “East Asia and the “Constrainment” of China”, *International Security*, Vol. 20, No. 4, 1996, pp. 107-135.

Shambaugh David, “Assessing the US “Pivot” to Asia””. *Strategic Studies Quarterly*, Vol. 7. No. 2, 2013, pp. 10-19.

Shambaugh David, “China Engages Asia: Reshaping the Regional Order”, *International Security*, Vol. 29, No. 3, 2005, pp. 64-99.

Shambaugh David, “China’s Military Views the World: Ambivalent Security”, *International Security*, Vol. 24, No. 3, 1999, pp. 52-79.

Shambaugh David, “Containment or Engagement of China? Calculating Beijing’s Responses”, *International Security*, Vol. 21, No. 2, 1996, pp. 180-209.

Shambaugh David, “Taiwan's Security: Maintaining Deterrence Amid Political Accountability”, *The China Quarterly*, No. 148, 2009, pp. 1284-1318.

Shambaugh David, “U.S.-China Rivalry in Southeast Asia Power Shift or Competitive Coexistence?”, *International Security*, Vol. 42, No. 4, 2018, pp. 85–127.

Shambaugh David, *Modernizing China’s Military: Progress, Problems, and Prospects*, University of California Press 2002.

Shlapak David A., David T. Orletsky, Toy I. Reid, Murray Scot Tanner and Barry Wilson, *A Question of Balance: Political Context and Military Aspects of the China-Taiwan Dispute*, RAND Corporation, 2009.

Shlapak David, “Equipping the PLAAF: The Long March to Modernity”, in: Richard P. Hallion, Roger Cliff, and Phillip C. Saunders (eds.), *The Chinese Air Force Evolving Concepts, Roles, and Capabilities*, National Defense University Press 2012, pp. 191-212.

Shoebridge Michael, “What is AUKUS and what is it not? How does it connect to the Quad, the Sydney Dialogue, ASEAN and Indo-Pacific security?”, *Strategic Insight ASPI*, December 2021, pp. 1-10.

Silove Nina, "The Pivot before the Pivot: U.S. Strategy to Preserve the Power Balance in Asia", *International Security*, Vol. 40, No. 4, 2016, pp. 45-88.

Simić Dragan R., *Rasprava o poretku*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012.

Singer Adam, *Obama, Trump, and Xi: Three South China Sea Strategies in the U.S.-China Battle for Global Hegemony*, CMC Senior Theses 2499, 2020.

Singer David, Stuart Bremer and John Stuckey, "Capability Distribution, Uncertainty and Major Power War 1820-1965", *Peace, war, and numbers*, Vol. 19, No. 48, 2012, pp. 19-48.

Snyder Glenn H., "The Security Dilemma in Alliance Politics", *World Politics*, Vol. 36, No. 4, 1984, pp. 461-495.

Snyder Jack, "Better Now Than Later: "The Paradox of 1914 as Everyone's Favored Year for War"", in: Richard N. Rosecrance and Steven E. Miller (eds.), *The Next Great War? The Roots of World War I and the Risk of U.S.-China Conflict*, The MIT Press, 2014, pp. 71-94.

Snyder Jack, *The Ideology of the Offensive: Military Decision Making and the Disasters of 1914*, Cornell University Press 1984.

Steiner Zara S. and Keith Neilson, *Britain and the Origins of the First World War (Second Edition)*, Palgrave Macmillan, 2003.

Steiner Zara S., *The Triumph of The Dark: European International History 1933–1939*, Oxford University Press 2011.

Stephen M. Walt, "Two Cheers for Clinton's Foreign Policy", *Foreign Affairs*, Vol. 79, No. 2, 2000, pp. 63-79.

Stevenson David, *Armaments and The Coming of War: Europe 1904-1914*, Oxford University Press 1996.

Stokes Mark A., "China's Quest for Joint Aerospace Power: Concepts and Future Aspirations", in: Richard P. Hallion, Roger Cliff, And Phillip C. Saunders (eds.), *The Chinese Air Force Evolving Concepts, Roles, and Capabilities*, National Defense University Press 2012, p. 33-70.

Stuart Douglas, "Obama's 'rebalance' in historical context", in: William T. Tow and Douglas Stuart (eds.), *The New US Strategy towards Asia Adapting to the American pivot*, Routledge 2015, pp. 9-29.

Styan David, "China's Maritime Silk Road: The Horn of Africa and Red Sea", in: Jonathan Fulton (ed.), *Regions in the Belt and Road Initiative*, Routledge, 2020.

Swaine Micael D. and Ashley J. Tellis, *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present and Future*, RAND Corporation 2000.

Tanner Murray Scot and Peter W. Mackenzie, *China's Emerging National Security Interests and Their Impact on The People's Liberation Army*, Marine Corps University Press 2015.

Taylor Alan J., *The Struggle for Mastery in Europe 1848-1918*, Oxford Univeristy Press 1954.

Thayer Carlyle A., “China’s naval modernization and US strategic rebalancing: implications for stability in the South China Sea”, in: C. J. Jenner and Tran Truong Thuy (eds.), *The South China Sea: A crucible of regional cooperation or conflict-making sovereignty claims?*, Cambridge University Press, 2016, pp. 223-240.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1992*, Routledge 1992.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1996*, Routledge 1996.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2001*, Routledge 2001.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005*, Routledge 2005.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2011*, Routledge 2011.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2012*, Routledge 2012.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2013*. Routledge 2013.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2014*, Routledge 2014.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2015*, Routledge 2015.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2016*, Routledge 2016.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2017*, Routledge 2017.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, Routledge 2020.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2021*, Routledge 2021.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2022*, Routledge 2022.

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2024*, Routledge 2024.

The White House, “National Security Strategy 2022”, October 2022.

The White House, “National Security Strategy of the United States of America”, December 2017.

The White House, “National Security Strategy”, May 2010.

Tkacik John J. Jr., “The “ASL” as the “Anti-TRA”: The Impact of China’s Anti-Secession Law on U.S. Relations with Taiwan”, in: Cheng-yi Lin and Denny Roy (eds.), *The Future of United States, China, and Taiwan Relations*, Palgrave Macmillan 2011, p. 29-52.

Tow William T., “Rebalancing and order building Strategy or illusion?”, in: William T. Tow and Douglas Stuart (eds.), *The New US Strategy Towards Asia: Adapting to the American Pivot*, Routledge, 2015, pp. 30-52.

Toynbee Arnold J., *A Study of History*, Volume 1, Oxford University Press, 1948.

Trachtenberg Marc, “The Question of Realism”, *Security Studies*, Vol.13, No. 1, 2003, pp. 156-194.

Trent Mercedes, *Over the Line: The Implications of China's Adiz Intrusions in Northeast Asia*, Federation of American Scientists 2020.

United States Department of Defense, "Program Acquisition Costs by Weapon System", May 2009.

United States Department of Defense, "Program Acquisition Costs by Weapon System", April 2022.

United States Department of Defense, "Program Acquisition Costs by Weapon System", February 2016.

United States Department of Defense, "Program Acquisition Costs by Weapon System", March 2019.

"U.S.-China Relations: Contention over Human Rights, Security and Embassy Bombing Tests the Limits of Engagement." *Foreign Policy Bulletin* Vol. 11, No. 5-6, 2000, pp. 92 - 109.

"U.S. Ground Forces in the Indo-Pacific: Background and Issues for Congress", *Congressional Research Service*, May 2022.

Van Evera Stephen, "The Cult of the Offensive and the Origins of the First World War", *International Security* Vol. 9, No. 1, 1984, pp. 58-107.

Van Evera Stephen, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*, Cornell University Press 1999.

Van Tol Jan, Mark Gunzinger, Andrew Krepinevich and Jim Thomas, *AirSea Battle a Point-of-Departure Operational Concept*, Center for Strategic and Budgetary Assessments 2010.

Vasquez John A., "The Realist Paradigm and Degenerative versus Progressive Research Programs: An Appraisal of Neotraditional Research on Waltz's Balancing Proposition", *The American Political Science Review*, Vol. 91, No. 4, 1997, pp. 899-912.

Vasquez John A., *The War Puzzle Revisited*, Oxford University Press, Oxford, 2009.

Walt Stephen M., "Alliance Formation and the Balance of World Power". *International Security*, Vol. 9, No. 4. 1985, pp. 3-43.

Walt Stephen M., "Why alliances endure or collapse", *Survival*, Vol. 39. No. 1, 1997, pp. 156-179.

Walt Stephen M., *Taming American Power: The Global Response to US Primacy*, W.W. Norton & Company, New York 2006.

Walt Stephen M., *The Origins of Alliance*. Cornell University Press, 1990.

Waltz Kenneth N., "Evaluating Theories", *The American Political Science Review*, Vol. 91, No. 4, 1997, pp. 913-917.

Waltz Kenneth N., "The Emerging Structure of International Politics", *International Security*, Vol. 18, No. 2, 1993, pp. 44-79.

- Waltz Kenneth N., “The Origins of War in Neorealist Theory,” *Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 18, No. 4, 1988, pp. 615-628;
- Waltz Kenneth, “Structural Realism after the Cold War”, *International Security*, Vol. 25, No. 1, 2000, pp. 5–41.
- Waltz Kenneth, *Man, The State and War: A Theoretical Analysis*, Columbia University Press, 1954.
- Waltz Kenneth, *Theory of International Politics*, Adison Waily Publishing 1979.
- Wawro Geoffrey, *The Franco-Prussian War: The German Conquest of France in 1870–1871*, Cambradge University Press 2003.
- Weitsman Patricia A., “Alliance Cohesion and Coalition Warfare: The Central Powers and Triple Entente”, *Security Studies*, Vol. 12, No. 3, 2003, pp. 79-113.
- Wendt Alexander, “Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization*, Vol. 46, No. 2, 1992, pp. 391-425.
- Whiting Allen S., “China’s Use of Force, 1950–96, and Taiwan”, *International Security*, Vol. 26, No. 2, 2001, pp. 103-131.
- Wight Martin (Eds. Hadley Bull and Carsten Holbraad), *Power Politics*, Holmes and Meier Publishers Inc. New York, 1978.
- Wight Martin, “The Balance of Power”, in: Herbert Butterfield and Martin Wight (eds.), *Diplomatic Investigations Essays in the Theory of International Politics*, Oxford University Press 2019, p. 171-197.
- Wilkinson David, “Unipolarity without Hegemony”, *International Studies Review*, Vol. 1, No. 2, 1999, pp. 141-172.
- Wirth Christian and Valentin Schatz, *South China Sea “Lawfare”: Fighting over the Freedom of Navigation*, German Institute of Global and Area Studies, 2020.
- Wohlforth William C., “The Stability of a Unipolar World”, *International Security*, Vol. 24, No. 1, 1999, 1999, pp. 5–41.
- Wohlforth William C., “U.S. Strategy in a Unipolar World”, in: John G. Ikenberry (ed.), *America Unrivaled: The Future of the Balance of Power*, Cornell University Press, Ithaca New York 2002. pp. 98–120.
- Wohlforth William C., “Unipolarity, Status Competition, and Great Power War”, *World Politics*, Vol. 61, No. 1, 2009, pp. 28-57.
- Work Robert O. and Shawn Brimley, *20YY: Preparing for War in Robotic Age*, Center for a New American Security 2014.
- Wu Jaushieh Joseph, “The United States as a Balancer in Cross-Strait Relations, 2000–2008”, in: Cheng-yi Lin and Denny Roy (eds.), *The Future of United States, China, and Taiwan Relations*, Palgrave Macmillan 2011, p. 121-147.

Wu Zhengyu, “The Crowe Memorandum, the Rebalance to Asia, and Sino-US Relations”, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 39, No. 3, 2016, pp. 389-416.

Yan Jiann-fa, “Taiwan’s Bottom Line”, in: Steve Tsang (ed.), *Peace and Security Across the Taiwan Strait*, Palgrave Macmillan, 2004, p. 99-110.

Yarhi-Milo Keren, Alexander Lanoszka and Zack Cooper, “To Arm or to Ally? The Patron’s Dilemma and the Strategic Logic of Arms Transfers and Alliances”, *International Security*, Vol. 41, No. 2, 2016, pp. 90–139.

Yoshihara Tohsi and James Holmes, *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to US Maritime Strategy*, Naval Institute Press 2010.

Young Robert J., *In Command of France: French Foreign Policy and Military Planning, 1933-1940*, Harvard University Press 1978.

Yu Taifa, “Taiwanese Democracy under Threat: Impact and Limit of Chinese Military Coercion”, *Pacific Affairs*, Vol. 70, No. 1, 1997, pp. 7-36.

Yung Christopher D., “Sinica Rules the Waves? The People’s Liberation Army Navy’s Power Projection and Anti-Access/Area Denial Lessons from The Falklands/Malvinas Conflict”, in: Andrew Scobell David Lai Roy Kamphausen (eds.), *Chinese Lessons from Other Peoples’ Wars*, Strategic Studies Institute, 2011 pp. 75-114.

Yung Christopher D., Ross Rustici, Scott Devary and Jenny Lin, “*Not an Idea We Have to Shun*”: *Chinese Overseas Basing Requirements in the 21st Century*, China Strategic Perspectives, No. 7, 2014.

Zhang Xiaoming, “The PLAAF’s Evolving Influence within the PLA and upon National Policy”, in: Richard P. Hallion, Roger Cliff, And Phillip C. Saunders (eds.), *The Chinese Air Force Evolving Concepts, Roles, and Capabilities*, National Defense University Press 2012, pp. 71-84.

Zhao Minghao, “Is a New Cold War Inevitable? Chinese Perspectives on US–China Strategic Competition”, *The Chinese Journal of International Politics*, Vol. 12, No. 3, 2019, pp. 371–394.

Zhenyu Mi, “China’s National Defense Development Concept”, in: Michael Pillsbury (ed.), *Chinese Views of Future Warfare*, National Defense University 1997, pp. 361-382.

Zongyou Wei and Zhang Yunhan, “The Biden Administration’s Indo-Pacific Strategy and China-U.S. Strategic Competition”, *China Quarterly of International Strategic Studies*, Vol. 7, No. 2, pp. 157-178.

Извори са интернета:

A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act Fiscal Year 2000, “The Military Power of the People’s Republic of China 2009”, pp. 55, Available from <https://www.andrewerickson.com/2020/09/u-s-department-of-defense-annual-reports-to-congress-on-chinas-military-power-2002-20-download-complete-set-read-highlights-here/> (Accessed 22 June 2022).

Advantage at Sea: Prevailing with Integrated All-Domain Naval Power, Dec 2020, Available from <https://media.defense.gov/2020/Dec/16/2002553074/-1/-1/0/TRISERVICESTRATEGY.PDF> (Accessed 17 August 2023).

AirForce Technology, “StormBreaker Bomb”, August 2021, Available from <https://www.airforce-technology.com/projects/small-diameter-bomb-ii-sdb-ii/> (Accessed 20 November 2023).

Alexander David, “U.S. rebalance to Asia-Pacific gaining steam, Pentagon chief says”, *Reuters*, June 2013, Available from <https://www.reuters.com/article/security-asia-usa-idINDEE95001120130601> (02 April 2023).

America’s Navy, “7th Fleet Conducts Freedom of Navigation Operation”, September 2021, <https://www.navy.mil/Press-Office/News-Stories/Article/2766828/7th-fleet-conducts-freedom-of-navigation-operation/> (Accessed 01.12.2023).

America’s Navy, “7th Fleet Cruiser Conducts Freedom of Navigation Operation in South China Sea”, November 2022, <https://www.navy.mil/Press-Office/News-Stories/Article/3229970/7th-fleet-cruiser-conducts-freedom-of-navigation-operation-in-south-china-sea/> (Accessed 01.12.2023).

America’s Navy, “Canada, India, Japan, Korea, and the U.S. Complete Multilateral Guam-Based Exercise Sea Dragon 2023”, April 2023, Available from <https://www.navy.mil/Press-Office/News-Stories/Article/3354063/canada-india-japan-korea-and-the-us-complete-multilateral-guam-based-exercise-s/> (Accessed 12 November 2023).

“Annual Report on the Military Power of the People's Republic of China, 2002”, *e-Asia Digital Library, University of Oregon, Oregon Digital*, p. 3, Available from <https://oregondigital.org/concern/documents/df72cx47p> (Accessed 10 February 2024).

Apparasu Srinivasa Rao, “Tata Boeing Aerospace facility to produce fuselages for Apache aircraft opened in Hyderabad”, *The Hindustan Times*, March 2018, Available from <https://www.hindustantimes.com/business-news/tata-boeing-aerospace-facility-to-produce-fuselages-for-apache-aircraft-opened-in-hyderabad/story-0xXGV8rzzrs2narHcESEzN.html> (Accessed 18 December 2023).

“Armitage interview With Charlie Rose”, *PBS*, December 2004, Available from <https://www.taiwandc.org/pbs-2004-01.htm> (Accessed 12 April 2022).

Asia Maritime Transparency Initiative, “A Constructive Year for Chinese Base Building”, December 2017, Available from <https://amti.csis.org/constructive-year-chinese-building/> (Accessed 08 July 2023).

Asia Maritime Transparency Initiative, “A Look at China’s Sam Shelters in The Spratlys”, February 2017, Available from <https://amti.csis.org/chinas-sam-shelters-spratlys/> (Accessed 08 July 2023).

Asia Maritime Transparency Initiative, “Build It and They Will Come”, August 2016, Available from <https://amti.csis.org/build-it-and-they-will-come/> (Accessed 08 July 2023).

Asia Maritime Transparency Initiative, “China’s New Spratly Island Defenses”, December 2016, Available from <https://amti.csis.org/chinas-new-spratly-island-defenses/> (Accessed 08 July 2023).

Asia Maritime Transparency Initiative, “Comparing Aerial and Satellite Images of China’s Spratly Outposts”, February 2018, Available from <https://amti.csis.org/comparing-aerial-satellite-images-chinas-spratly-outposts/> (Accessed 08 July 2023).

Asia Maritime Transparency Initiative, “Update: China’s Continuing Reclamation in The Paracels”, August 2017, Available from <https://amti.csis.org/paracels-beijings-other-buildup/> (Accessed 08 July 2023).

“Asia Reassurance Initiative Act of 2018”, *US Congress*, Available from <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-bill/2736/text> (Accessed 15 December 2023).

Bartels Frederico, “Persistent Knowledge Gaps in the Chinese Defense Budget”, *Joint Force Quarterly 105*, April 2022, Available from <https://ndupress.ndu.edu/Media/News/News-Article-View/Article/2999183/persistent-knowledge-gaps-in-the-chinese-defense-budget/>, (Accessed 23 July 2022).

Becca Wasser, “The Unmet Promise of The Global Posture Review”, *The War on the Rocks*, December 2021, Available from <https://warontherocks.com/2021/12/the-unmet-promise-of-the-global-posture-review/> (Accessed 02 August 2023).

Boese Wade, “Bush Approves Major Arms Deal to Taiwan: Defers Aegis Sale”, *Arms Control Association*, Available from <https://www.armscontrol.org/act/2001-05/press-releases/bush-approves-major-arms-deal-taiwan-defers-aegis-sale> (Accessed 05 April 2022).

Bryant Leah, “Air Force awards contract for new long-range missile system”, *Air Force Nuclear Weapons Center*, July 2021, Available from <https://www.afnwc.af.mil/News/Article/2675956/air-force-awards-contract-for-new-long-range-missile-system/> (Accessed 20 November 2023).

Bugos Shannon, “U.S. Faces Wins, Losses with Hypersonic Weapons”, *Arms Control Assosiation*, March 2023, Available from <https://www.armscontrol.org/act/2023-03/news/us-faces-wins-losses-hypersonic-weapons> (Accessed 22 November 2023).

Bureau Of East Asian and Pacific Affairs, “U.S. Relations with Vietnam”, US department of State, Available from <https://2009-2017.state.gov/r/pa/ei/bgn/4130.htm> (Accessed 16 November 2023).

Campbell Kurt and Brian Andrews, “Explaining the US “Pivot” to Asia”. *Chatnam House*. 2013, p.4 Available from: https://kritisches-netzwerk.de/sites/default/files/explaining_the_us_pivot_to_asia_-_kurt_campbell_and_brian_andrews_-_the_asia_group_-_august_2013_-_9_pages_1.pdf (Accessed 08 August 2021).

Cavana Thomas, “What Does China’s Belt and Road Initiative Mean for US Grand Strategy?”, *The Diplomat*, June 2018, Available from <https://thediplomat.com/2018/06/what-does-chinas-belt-and-road-initiative-mean-for-us-grand-strategy/> (Accessed 01 August 2023).

Chan Minnie, “People's Liberation Army tasked with protecting 'overseas interests' under new China security law”, *South China Morning Post*, July 2015, Available from <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1831564/chinas-national-security-law-gives-pla-mission-protect> (Accessed 22 November 2022).

Cheung Eric and Devan Cole, “A second US congressional delegation visits Taiwan”, *CNN*, August 2022, Available from <https://edition.cnn.com/2022/08/14/politics/congressional-delegation-taiwan/index.html> (Accessed 23 June 2023).

“China’s Growing Power Forces U.S. Rethink”, *China Daily*, March 2006, Available from http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2006-03/17/content_542455.htm (Accessed 22 June 2022).

“China’s Military Strategy”, *China Daily*, May 2015, Available from http://www.chinadaily.com.cn/china/2015-05/26/content_20820628_2.htm (Accessed 22 June 2021).

“China’s Military Strategy”, *The State Council Information Office of the People’s Republic of China*, May 2015, Beijing, Available from http://www.china.org.cn/china/2015-05/26/content_35661433.htm (Accessed 06 September 2022).

China’s National Defense in the New Era, “The State Council Information Office of the People’s Republic of China”, Beijing 2019, Available from https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d3941ddc6d08408f502283d.html (Accessed 19 May 2022).

“China’s National Defense in 2000”, *The Information Office of the State Council*, Beijing 2000. Available from <https://www.mfa.gov.cn/ce/cegv//eng/bjzl/t176952.htm> (Accessed 13 May 2022).

“China’s National Defense in 2004”, *The State Council Information Office*, Beijing 2004, Available from <https://nuke.fas.org/guide/china/doctrine/natdef2004.html#:~:text=Its%20defense%20budget%20for%202004,allowances%20of%20the%20military%20personnel>. (Accessed 16 May 2022).

“China’s National Defense in 2006”, *Information Office of the State Council of the People’s Republic of China*, Beijing, December 2006, Available from <http://www.china.org.cn/english/features/book/194482.htm> (Accessed 15 May 2022).

“China’s National Defense in 2008”, *Information Office of the State Council of the People’s Republic of China*, Beijing 2009, Available from http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7060059.htm, (Accessed 17 May 2022).

“China’s National Defense in 2010”, *Information Office of the State Council of the People’s Republic of China*, Beijing March 2011, Available from http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7114675.htm, (Accessed 18 May 2022).

“China’s National Defense in the New Era. 2019”, *The State Council Information Office of the People’s Republic of China*, Available from http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d3941ddc6d08408f502283d.html (Accessed 22 June 2021).

Chris Buckley, “Why U.S. Antimissile System in South Korea Worries China”, *The New York Times*, March 2017, Available from <https://www.nytimes.com/2017/03/11/world/asia/us-south-korea-thaad-antimissile-system-china.html> (Accessed 29 November 2023).

Clinton Hillary, “America’s Pacific Century”, *Foreign Policy*, October 2011, Available from: <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> (Accessed 06 July 2021).

“Commandant’s Planning Guidance: 38th Commandant of the Marine Corps”, Available from <https://www.documentcloud.org/documents/6205029-38th-Commandant-s-Planning-Guidance-2019.html?embed=true&responsive=false&sidebar=false> (Accessed 18 September 2023).

David B. Larter, “As China expands navy, US begins stockpiling ship-killing missiles”, *Defense News*, February 2020, Available from <https://www.defensenews.com/naval/2020/02/11/as-china-continues-rapid-naval-expansion-the-us-navy-begins-stockpiling-ship-killing-missiles/> (Accessed 21 November 2023).

Davis Bob, “When the World Opened the Gates of China”, *The Wallstreet Journal*, July 2018, Available from: <https://www.wsj.com/amp/articles/when-the-world-opened-the-gates-of-china-1532701482> (Accessed 11 September 2021).

Deb Soumyodeep and Nathan Wilson, “The Coming of Quad and the Balance of Power in the Indo-Pacific”, *Journal Of Indo-Pacific Affairs*, pp. 111-121, Available from <https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/2870653/the-coming-of-quad-and-the-balance-of-power-in-the-indo-pacific/> (Accessed 29 November 2023).

“Defense Secretary James Mattis hits out at ‘predatory’ Chinese behavior”, *Politico*, October 2018, Available from <https://www.politico.com/story/2018/10/16/james-mattis-predatory-chinese-behavior-905850> (Accessed 30 May 2023).

Demetri Sevastopulo, “US to ‘deepen’ defence ties with Australia in face of China threat”, *Financial Times*, December 2022, Available from <https://www.ft.com/content/4e9b58e6-11aa-4c85-b38c-e7be07f39a25> (Accessed 01 August 2023).

Department Of The Navy Headquarters, “United States Marine Corps, Tentative Manual For Expeditionary Advanced Base Operations 2nd Edition”, May 2023, Available from <https://www.marines.mil/Portals/1/Docs/230509-Tentative-Manual-For-Expeditionary-Advanced-Base-Operations-2nd-Edition.pdf?ver=05KvG8wWlhI7uE0amD5uYg%3d%3d> (Accessed 18 September 2023).

Dobell Graeme, “ASPI’s decades: Quad 1.0 and Quad 2.0”, *ASPI The Strategist*, December 2021, Available from <https://www.aspistrategist.org.au/aspis-decades-quad-1-0-and-quad-2-0/> (Accessed 01 December 2023).

Duggal Mahima, “Quad 4.0? To Securitize or Not to Securitize”, *Institute for Security and Development Policy*, p. 6, Available from <https://isdpeu/publication/quad-4-0-to-securitize-or-not-to-securitize/> (Accessed 19 November 2023).

Edel Charles, “What drove the United States to AUKUS?”, *The Strategist, ASPI* November 2021, Available from <https://www.aspistrategist.org.au/what-drove-the-united-states-to-aucus/> (Accessed 11 October 2023).

Expeditionary Advanced Base Operations (EABO) Handbook, “Considerations for Force Development and Employment”, June 2018, Available from <https://mca-marines.org/wp-content/uploads/Expeditionary-Advanced-Base-Operations-EABO-handbook-1.1.pdf> (Accessed 18 September 2023).

Freund Eleanor, “Freedom of Navigation in the South China Sea: A Practical Guide”, *Belfer Center*, June 2017, Available from <https://www.belfercenter.org/publication/freedom-navigation-south-china-sea-practical-guide> (Accessed 01 December 2023).

Friedberg Aaron L., “Engagement with China was always a Long Shot: Beijing’s Leninist regime is fundamentally resistant to change”, *Foreign Policy*, May 2022, Available from

<https://foreignpolicy.com/2022/05/12/getting-china-wrong-engagement-change/> (Accessed 15 September 2023).

Friedberg Arond, “Engagement with China Was Always a Long Shot: Beijing’s Leninist regime is fundamentally resistant to change”, *Foreign Policy*, May 2022, Available from <https://foreignpolicy.com/2022/05/12/getting-china-wrong-engagement-change/> (Accessed 18 May 2022).

Friedman Uri, “The New Concept Everyone in Washington Is Talking About”, *The Atlantic*, August 2019, Available from <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2019/08/what-genesis-great-power-competition/595405/> (Accessed 05 June 2023).

Gallo William, “In Tokyo, Pompeo Touts Quad Forum as Way to Counter China”, *Voice of America*, October 2020, Available from https://www.voanews.com/a/usa_tokyo-pompeo-touts-quad-forum-way-counter-china/6196788.html (Accessed 12 December 2023).

Garamone Jim, “Aircraft Carrier USS Carl Vinson Makes Vietnam Port Call”, *US Department of Defense*, March 2018, Available from <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/1458238/aircraft-carrier-uss-carl-vinson-makes-vietnam-port-call/> (Accessed 10 November 2023).

Garamone Jim, “Biden Approves Global Posture Review Recommendations, US Department of Defense”, November 2021, Available from <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/2856053/biden-approves-global-posture-review-recommendations/#:~:text=The%20Global%20Posture%20Review%20has,with%20his%20national%20security%20guidance.> (Accessed 01 August 2023).

Gertz Bill, “Pentagon battle concept has Cold War posture on China”, *The Washington Times*, October 2011, Available from https://www.washingtontimes.com/news/2011/nov/9/pentagon-battle-concept-signals-cold-war-posture-o/?utm_source=RSS_Feed&utm_medium=RSS (Accessed 12 November 2023).

Gill Bates and Michael E. O’Hanlon, “China’s Hollow Military”, *Brookings*, June 1999, Available from <https://www.brookings.edu/articles/chinas-hollow-military/> (Accessed 01 December 2021).

Gorman Siobhan, August Cole and Yochi Dreazen, “Computer Spies Breach Fighter-Jet Project”, *The Wall-Street Journal*, April 2009, Available from <https://www.wsj.com/articles/SB124027491029837401> (Accessed 01 October 2023).

Governor George W. Bush, “A Distinctly American Internationalism”, *Ronald Reagan Presidential Library*, Simi Valley California, November 1999, Available from <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/wspeech.htm> (Accessed 09 July 2022).

Grossman Derek and Dung Huynh, “Vietnam’s Defense Policy of ‘No’ Quietly Saves Room for ‘Yes’”, *The Diplomat*, January 2019, Available from <https://thediplomat.com/2019/01/vietnams-defense-policy-of-no-quietly-saves-room-for-yes/> (Accessed 10 November 2023).

Gupta Shishir, “Soon, India defence attaché at US navy Bahrain command”, *The Hindustan Times*, March 2018, Available from <https://www.hindustantimes.com/india-news/soon-india-defence-attache-at-us-navy-bahrain-command/story-iTGpB5sLbOlod11MlprWjI.html> (Accessed 19 December 2023).

Greene Robert and Paul Triolo, “Will China Control the Global Internet Via its Digital Silk Road?”, *Carnegie Endowment for International Peace*, May 2020, Available from <https://carnegieendowment.org/2020/05/08/will-china-control-global-internet-via-its-digital-silk-road-pub-81857> (Accessed 29 April 2024).

Harold Scott W., “Why Has Obama Lifted the Arms Sales Ban on Vietnam?”, *The RAND Blog*, May 2016, Available from <https://www.rand.org/blog/2016/05/why-has-obama-lifted-the-arms-sales-ban-on-vietnam.html#:~:text=During%20President%20Barack%20Obama's%20visit,lethal%20defense%20articles%20to%20Hanoi> (Accessed 22 October 2023).

Heginbotham Eric and Michael S. Chase, “China's Military Modernization: Eric Heginbotham and Michael Chase in Conversation”, RAND Corporation, September 2014, Available from <https://www.rand.org/blog/2015/09/chinas-military-modernization-eric-heginbotham-and.html> (Accessed 28 October 2022).

Hesson Ted and David Brunnstrom, “United States imposes visa curbs on members of Chinese Communist Party”, *Reuters*, December 2020, Available from <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-visa/united-states-imposes-visa-curbs-on-members-of-chinese-communist-party-idUSKBN28D002> (Accessed 12 July 2023).

Jackson Van, “Superiority at Any Price? Political Consequences of The First Offset Strategy”, *War on the Rocks*, October 2014, Available from <https://warontherocks.com/2014/10/superiority-at-any-price-political-consequences-of-the-first-offset-strategy/> (Accessed 01 September 2023).

June Yoon, “Lex in-depth: the cost of America’s ban on Chinese chips”. *Financial Times*. November 24, Available from <https://www.ft.com/content/d3935b9a-a203-435d-b1a9-a22bcc9d79e7> (Accessed 11 August 2023).

Kelly Robert E., “What Would Chinese Hegemony Look Like?”, *The Diplomat*, February 2014, Available from <https://thediplomat.com/2014/02/what-would-chinese-hegemony-look-like/> (Accessed 08 November 2022).

Kissinger Henry A., “The Three Revolutions”, *The Washington Post*, April 2008, Available from <https://www.henryakissinger.com/articles/the-three-revolutions/> (Accessed 15 August 2022).

Kristensen Hans, “China’s Submarine Fleet Continues Low Patrol Rate”, *Federation of American Scientists*, February 2007, Available from https://fas.org/blogs/security/2007/02/post_2/ (Accessed 11 August 2022).

Kyodo News, “Japan PM Kishida gets Biden's "strong" commitment on Senkaku defense”, October 2021, Available from <https://english.kyodonews.net/news/2021/10/4cce8c15f036-breaking-news-kishida-biden-affirm-importance-of-japan-us-alliance.html#:~:text=Biden%20strongly%20committed%20%22to%20the,Tokyo's%20administrati on%20from%20armed%20attack> (Accessed 22 October 2023).

Lacey Jim, “The “Dumbest Concept Ever” Just Might Win Wars”, *War on the Rocks*, July 2019, Available from <https://warontherocks.com/2019/07/the-dumbest-concept-ever-just-might-win-wars/> (Accessed 22 May 2023).

Lema Karen, “Philippines reveals locations of 4 new strategic sites for U.S. military pact”, *Reuters*, April 2023, Available from <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/philippines-reveals-locations-4-new-strategic-sites-us-military-pact-2023-04-03/> (Accessed 20 September 2023).

Lendon Brad, “World’s largest naval exercises to include all 4 Quad nations and 5 South China Sea countries”, *CNN*, June 2022, Available from <https://edition.cnn.com/2022/05/31/politics/rimpac-navy-exercises-intl-hnk-ml/index.html> (Accessed 05 December 2023).

“Leon Panetta: US to deploy 60% of navy fleet to Pacific”, *BBC*, June 2012, Available from <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-18305750> (Accessed 01 April 2023).

Lieberthal Kenneth G., “The American Pivot to Asia”, *Brookings*, December 2011, Available from <https://www.brookings.edu/articles/the-american-pivot-to-asia/> (Accessed 24 April 2023).

Lindsey Ford, “The Trump Administration and the ‘Free And Open Indo-Pacific’”, *Brookings*, May 2020, p. 4, Available from <https://www.brookings.edu/articles/the-trump-administration-and-the-free-and-open-indo-pacific/> (Accessed 01 June 2023).

Macro Trends, China Military Spending/Defense Budget 1989-2024, Available from <https://www.macrotrends.net/countries/CHN/china/military-spending-defense-budget> (Accessed 04 February 2024).

Macro Trends, U.S. Military Spending/Defense Budget 1960-2024, Available from <https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/military-spending-defense-budget> (Accessed 07 February 2024).

Mahshie Abraham, “DOD Announces Force Posture Changes in the Indo-Pacific and Europe, but Future of Spangdahlem AB Still Unclear”, *Air & Space Forces Magazine*, November 2021, Available from <https://www.airandspaceforces.com/dod-announces-force-posture-changes-in-the-indo-pacific-and-europe-but-future-of-spangdahlem-ab-still-unclear/> (Accessed 01 August 2023).

May T.J. and Mike Pietrucha, “We Already Have an Arsenal Plane: It’s Called The B-52”. *War on the Rocks*, June 2022, Available from <https://warontherocks.com/2016/06/we-already-have-an-arsenal-plane-its-called-the-b-52/> (Accessed 02 August 2023).

McGrath Bryan and Seth Cropsey, “The Real Reason China Wants Aircraft Carriers”, *Real Clear Defense*, April 2014, Available from https://www.realcleardefense.com/articles/2014/04/16/the_real_reason_china_wants_aircraft_carriers.html (Accessed 08 June 2023).

Miles Donna, “Gates Views Massive Growth Under Way in Guam”, *Defense Visual Information Distribution Service*, May 2008, Available from <https://www.dvidshub.net/news/19935/gates-views-massive-growth-under-way-guam> (Accessed 21 July 2022).

Morris George, “Guam: Andersen Air Force Base, Cost Of Living, Schools, Housing, Employment, Recreation”, *In Charge*, November 2021. Available from <https://www.incharge.org/military-money/military-life/guam-andersen-air-force-base-cost-of-living-schools-housing-employment-recreation/#:~:text=Guam's%20history%20with%20the%20United,of%20almost%201%2C800%20American%20lives> (Accessed 16 July 2022).

National Defense Strategy of the United States of America 2008, June 2008, Available from <https://www.oas.org/csh/spanish/documentos/2008%20National%20Defense%20Strategy.pdf> p. 3, (Accessed 04 February 2024).

National Security Council, Defense Planning Guidance, FY 1994-1999, Document 4, "New Policy Directions Noted in Draft Defense Planning Guidance", Available from: <https://www.archives.gov/files/declassification/iscap/pdf/2008-003-docs1-12.pdf> (Accessed 11 August 2021).

Naval Technology, "Columbia-Class Ballistic Missile Submarines", June 2023, Available from <https://www.naval-technology.com/projects/columbia-class-ballistic-missile-submarines/> (Accessed 21 November 2023).

Neuman Scott, "In Military Name Change, U.S. Pacific Command Becomes U.S. Indo-Pacific Command", *NPR* May 2018, Available from <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2018/05/31/615722120/in-military-name-change-u-s-pacific-command-becomes-u-s-indo-pacific-command> (Accessed 29 May 2023).

Northrop Grumman, "10 Facts about Northrop Grumman's B-21 Raider", Available from <https://www.northropgrumman.com/what-we-do/air/b-21-raider/10-facts-about-northrop-grumman-b-21-raider/> (Accessed 18 November 2023).

Oberdorfer Don, "Juggling The Two Chinas", *The Washington Post*, October 1995, Available from <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1995/10/22/juggling-the-two-chinas/07d0da1a-de4d-4042-9177-d1c034fed6d1/> (Accessed 15 April 2022).

Octavian Manea, "The Role of Offset Strategies in Restoring Conventional Deterrence". *Small Wars Journal*. January 2018, Available from <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/role-offset-strategies-restoring-conventional-deterrence> (Accessed 23 September 2023).

Olson Wyatt, "USS Theodore Roosevelt arrives in Vietnam, becoming second US carrier to visit since the 1970s", *Stars and Stripes*, March 2020, Available from https://www.stripes.com/theaters/asia_pacific/uss-theodore-roosevelt-arrives-in-vietnam-becoming-second-us-carrier-to-visit-since-the-1970s-1.621313 (Accessed 12 November 2023).

Ong Peter, "Which Maritime Roles for the USAF's New B-21 Raider?", *Naval News*, December 2022, Available from <https://www.navalnews.com/naval-news/2022/12/which-maritime-roles-for-the-usafs-b-21-raider/> (Accessed 18 November 2023).

"On-the-Record Briefing, Secretary Condoleezza Rice, en route to Tokyo, Japan," *U.S. Department of State*, March 2005, Available from <https://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/43637.htm> (Accessed 01 July 2022).

Osbon Kris, "Doomsday or Dud?: China's H-20 Stealth Bomber Looks to Rival B-21", *National Interest*, August 2022, Available from <https://nationalinterest.org/blog/buzz/doomsday-or-dud-chinas-h-20-stealth-bomber-looks-rival-b-21-204182> (Accessed 04 October 2022).

Owens Bill, "America must start treating China as a friend", *Financial Times*, November 2009, Available from <https://www.ft.com/content/69241506-d3b2-11de-8caf-00144feabdc0> (Accessed 08 April 2022).

Pamuk Humeyra and David Brunnstrom, “Pompeo announces fresh restrictions on Chinese diplomats in U.S.”, *Reuters*, September 2020, Available from <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-diplomats-idUSKBN25T2CY> (Accessed 08 July 2023).

Panda Ankit, “A First: Japanese and US Navies Hold Exercise in South China Sea”, *The Diplomat*, October 2015, Available from: <https://thediplomat.com/2015/10/a-first-japanese-and-us-navies-hold-exercise-in-south-china-sea/> (Accessed 09 August 2021).

Parameswaran Prashanth, “Why Vietnam’s First RIMPAC Participation Matters”, *The Diplomat*, July 2018, Available from <https://thediplomat.com/2018/07/why-vietnams-first-rimpac-participation-matters/> (Accessed 10 November 2023).

Pu Wei, “How the Eleven-Dash Line Became a Nine-Dash Line, And Other Stories”, *Radio Free Asia*, Jul 2015, Available from <https://www.rfa.org/english/commentaries/line-07162015121333.html> (Accessed 25 July 2023).

Raghuvanshi Vivek, “Japan to Join Malabar as Permanent Participant”, *Defense News*, October 2015, Available from <https://www.defensenews.com/naval/2015/10/13/japan-to-join-malabar-as-permanent-participant/> (Accessed 19 November 2023).

Rej Abhijnan, “France-led Multination Naval Exercise Commences in Eastern Indian Ocean”, *The Diplomat*, April 2021, Available from <https://thediplomat.com/2021/04/france-led-multination-naval-exercise-commences-in-eastern-indian-ocean/> (Accessed 12 December 2023).

Remarks Of Anthony Lake Assistant to the President for National Security Affairs, "From Containment to Enlargement", *Johns Hopkins University School of Advanced International Studies*, Washington, D.C. September 1993, Available from <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html> (Accessed 16 April 2022).

Report to Congress, “Annual Report on The Military Power of The People’s Republic of China 2003”, pp. 21. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA611160.pdf> (Accessed 19.10.2023).

Richardson John M., “Statement before the House Armed Services Committee on Fiscal Year 2020 Navy Budget”, *The Housearmed Services Committee*, April 2019, pp. 3-4, Available from <https://nsarchive.gwu.edu/document/19977-national-security-archive-011-statement> (Accessed 05 May 2023).

Robert S. Ross, “For China, How to Manage Taiwan?”, *Forbes*, October 2007, Available from https://www.forbes.com/2007/10/20/china-congress-taiwan-oped-cx_rro_1022taiwan.html?sh=4f385e455802 (Accessed 07 June 2022).

“Rumsfeld Scorns China Buildup, June 2005”, *CBS* June 2005, Available from <https://www.cbsnews.com/news/rumsfeld-scorns-china-buildup/> (Accessed 20 June 2022).

Satter Raphael, “U.S. ends exchange programs with China, calling them 'propaganda'”, *Reuters*, December 2020, Available from <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-exchange-program/u-s-ends-exchange-programs-with-china-calling-them-propaganda-idUSKBN28F05U> (Accessed 11 June 2023).

Sharma Ateet, “Australia’s Morrison dialled Modi before announcing AUKUS security alliance”, *India Narrative* September 2021, Available from <https://www.indianarrative.com/world->

[news/australias-morrison-dialled-modi-before-announcing-aucus-security-alliance-25744.html](https://www.fpri.org/article/2018/07/how-china-dictates-the-rules-of-the-game/)

(Accessed 22 October 2023).

Shattuck Thomas J., “How China dictates the rules of the game”, *Foreign Policy Research Institute*, July 2018, Available from <https://www.fpri.org/article/2018/07/how-china-dictates-the-rules-of-the-game/> (Accessed 04 August 2023).

Shraberg Aaron, “Near-Term Missions for China’s Maiden Aircraft Carrier”, *China Brief*, Vol. 11, No. 11, June 2011, Available from <https://jamestown.org/program/near-term-missions-for-chinas-maiden-aircraft-carrier/> (Accessed 09 June 2023).

Singh Sushant, “COMCASA: Why US, India can’t connect”, *The Indian Express*, June 2018, Available from <https://indianexpress.com/article/explained/comcasa-why-us-india-cant-connect-5234691/> (Accessed 18 December 2023).

Singh Sushant, “LEMOA in place, US tanker refuels Indian Navy ship in Sea of Japan”, *The Indian Express*, November 2017, Available from <https://indianexpress.com/article/india/lemoa-in-place-us-tanker-refuels-indian-navy-ship-in-sea-of-japan-4932082/> (Accessed 18 December 2023).

Statement By the President Clinton on Most Favored Nation Status for China, 1993, *US-China Institute*, Available from <https://china.usc.edu/statement-president-clinton-most-favored-nation-status-china-1993> (Accessed 09 July 2022).

Struck Doug, “Asian Allies See Hazards Ahead”, *The Washington Post*, May 2001, Available from <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2001/05/03/asian-allies-see-hazards-ahead/ca96ba80-9085-4436-9064-3e8b8fcde73d/> (Accessed 07 April 2022).

Swanson Ana, David McCabe and Michael Crowley, “Biden Administration Weighs Further Curbs on Sales of A.I. Chips to China”, *The New York Times*, June 2023, Available from <https://www.nytimes.com/2023/06/28/business/economy/biden-administration-ai-chips-china.html> (11 August 2023).

Termin Tom, “Does the Marines new modernization plan go too far? One of its former commandants thinks so”, *Federal News Network*, May 2023, Available from <https://federalnewsnetwork.com/defense-main/2023/05/does-the-marines-new-modernization-plan-go-too-far-one-of-its-former-commandants-thinks-so/> (Accessed 18 September 2023).

“The Diversified Employment of China’s Armed Forces”, *Information Office of the State Council the People’s Republic of China*, Beijing 2013, Available from: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474982986506.htm (Accessed 22 June 2021).

The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2021*, Routledge 2021.

The White House, “Background Press Call on AUKUS”, September 2021, Available from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/press-briefings/2021/09/15/background-press-call-on-aukus/> (Accessed 18 October 2023).

The White House, “FACT SHEET: CHIPS and Science Act Will Lower Costs, Create Jobs, Strengthen Supply Chains, and Counter China, August 2022”, Available from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/08/09/fact-sheet-chips-and-science-act-will-lower-costs-create-jobs-strengthen-supply-chains-and-counter-china/> (Accessed 29 April 2024).

The White House, “Fact Sheet: Advancing the Rebalance to Asia and the Pacific”, 2015, Available from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/11/16/fact-sheet-advancing-rebalance-asia-and-pacific> (Accessed 01 April 2023).

The White House, “Joint Leaders’ Statement: Elevating United States-Vietnam Relations To A Comprehensive Strategic Partnership”, September 2023, Available from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/09/11/joint-leaders-statement-elevating-united-states-vietnam-relations-to-a-comprehensive-strategic-partnership/#:~:text=In%20the%20ten%20years%20since,areas%20of%20the%20Comprehensive%20Partnership> (Accessed 23 October 2023).

The White House, “Joint Statement for Enhancing the Comprehensive Partnership between the United States of America and the Socialist Republic of Vietnam”, May 2017, Available from <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/joint-statement-enhancing-comprehensive-partnership-united-states-america-socialist-republic-vietnam/> (Accessed 15 November 2023).

The White House, “Remarks By President Obama to the Australian Parliament”, November 2011, Available from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament#:~:text=This%20is%20the%20future%20we,every%20element%20of%20American%20power.> (Accessed 03 April 2023).

The White House, “Remarks By President Obama to the Australian Parliament”, November 2011, Available from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament> (Accessed 06 July 2021).

The White House, “Remarks by Vice President Pence on the Administration’s Policy Toward China”, October 2018, Available from <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-administrations-policy-toward-china/> (Accessed 01 June 2023).

The White House, “U.S.-China Joint Statement”, November 2009, Available from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/us-china-joint-statement#:~:text=The%20United%20States%20stated%20that,and%20prosperity%20in%20the%20region.> (Accessed 10 August 2022).

The White House, “United States - Vietnam Joint Vision Statement”, July 2015, Available from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/07/07/united-states-%E2%80%93-vietnam-joint-vision-statement> (Accessed 19 October 2023).

The White House. “Joint Leaders Statement on AUKUS”, March 2023, Available from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/03/13/joint-leaders-statement-on-aukus-2/> (Accessed 12 November 2023).

Townshend Ashley, “The AUKUS Submarine Deal Highlights a Tectonic Shift in the U.S.-Australia Alliance”, *Carnegie Endowment for International Peace*, March 2023, Available from <https://carnegieendowment.org/2023/03/27/aukus-submarine-deal-highlights-tectonic-shift-in-u.s.-australia-alliance-pub-89383> (Accessed 09 October 2023).

Trevithick Joseph, “Air Force Acquires Australia’s MQ-28 Ghost Bat Drone For Testing”, *The Drive*, October 2022, Available from <https://www.thedrive.com/the-war-zone/air-force-acquires-australias-mq-28-ghost-bat-drone-for-testing> (Accessed 12 November 2023).

US Citizenship and immigration services, “USCIS Issues Policy Guidance Regarding Inadmissibility Based on Membership in a Totalitarian Party”, October 2020, Available from <https://www.uscis.gov/news/alerts/uscis-issues-policy-guidance-regarding-inadmissibility-based-on-membership-in-a-totalitarian-party> (Accessed 15 July 2023).

“US-China Relations in the Biden Era: A Timeline”, *China Briefing*, January 2024, Available from <https://www.china-briefing.com/news/us-china-relations-in-the-biden-era-a-timeline/> (Accessed 01 February 2024).

US Department of Defense, “DoD Concludes 2021 Global Posture Review”, November 2021, Available from <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/2855801/dod-concludes-2021-global-posture-review/> (Accessed 01 August 2023).

“U.S. Exports to China 1988-1998: Fueling Proliferation”, *Wisconsin Project on Nuclear Arms control*, Available from <https://www.wisconsinproject.org/u-s-exports-to-china-1988-1998-fueling-proliferation/> (Accessed 09 July 2022).

“US Global Force Posture and US Military Operations Short of War”, *Stimson*, Available from <https://www.stimson.org/2021/us-global-force-posture-and-us-military-operations-short-of-war/> (Accessed 07 July 2022).

“US military will have ‘unimpeded’ access to Papua New Guinea bases under new security deal”, *The Guardian*, June 2023, Available from <https://www.theguardian.com/world/2023/jun/15/us-military-will-have-unimpeded-access-to-papua-new-guinea-bases-under-new-security-deal> (Accessed 21 September 2023).

“US sees ‘malign influence’ in China-backed school program”, *Associated Press*, October 2020, Available from <https://apnews.com/article/politics-mike-pompeo-betsy-devos-china-083992e3357b580a7cc7b2bb81121fc7> (Accessed 11 July 2023).

Walt Stephen M., “Dealing With a Chinese Monroe Doctrine”, *The New York Times*, August 2013, Available from <https://www.nytimes.com/roomfordebate/2012/05/02/are-we-headed-for-a-cold-war-with-china/dealing-with-a-chinese-monroe-doctrine> (Accessed 27 March 2023).

“Weaponizing the One Belt, One Road Scheme”, *Indo Pacific Defense Forum*, September 2021, Available from <https://ipdefenseforum.com/2021/09/weaponizing-the-one-belt-one-road-scheme/> (Accessed 18 June 2023).

Westcott Ben, “Pompeo says Chinese Communist Party wants ‘international domination’”, *CNN*, October 2019, Available from <https://edition.cnn.com/2019/10/31/politics/pompeo-china-communist-party-domination-intl-hnk/index.html> (Accessed 29 May 2023).

Wu Wendy, “South China Sea: ex-US defence chief James Mattis told Beijing to play by the rules, Woodward book says”, *South China Morning Post*, September 2020, Available from <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3101801/south-china-sea-ex-us-defence-chief-james-mattis-told-beijing> (Accessed 30 May 2023).

“Yuting I - Type 072 II/Type 072-III, Yuting II - Type 072A”, Global Security, Available from <https://www.globalsecurity.org/military/world/china/yuting.htm> (Accessed 07 June 2022).

Zhen Liu, “China plans aircraft carrier battle groups to protect offshore interests”, *South China Morning Post*, March 2016, Available from <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1919990/china-plans-aircraft-carrier-battlegroups-protect> (Accessed 08 June 2023).

Zhen Liu, “Increased US activity in South China Sea raises risk of conflict, Chinese researchers warn”, *South China Morning Post*, March 2022, Available from: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3171975/increased-us-activity-south-china-sea-raises-risk-conflict> (Accessed 15 May 2022).

Ziezulewicz Geoff, “Navy conducts year’s first FONOP in South China Sea”, *Navy Times*, January 2020, Available from <https://www.navytimes.com/news/your-navy/2020/01/28/navy-conducts-years-first-fonop-in-south-china-sea/#:~:text=The%20Navy%20has%20conducted%20in%202015%2C%20McMarr%20said> (Accessed 01 December 2023).

Zoellick Robert B., “Deputy Secretary of State, Whither China: From Membership to Responsibility?”, *Remarks to National Committee on U.S.-China Relations*, 2005, Available from <https://2001-2009.state.gov/s/d/former/zoellick/rem/53682.htm> (Accessed 01 July 2022).

Биографија аутора

Игор М. Пејић рођен је 19. јануара 1989. године у Нишу. Факултет политичких наука Универзитета у Београду уписао је школске 2008/2009. године, а дипломирао 16.4.2014. године. На Мастер академским студијама „Тероризам, организовани криминал и безбедност“ на Универзитету у Београду одбранио је 9.02.2016. године мастер рад под насловом „Утицај Арапског пролећа на размах фундаментализма и екстремизма у земљама Блиског истока“. Докторске међународне и европске студије на Факултету политичких наука уписао је школске 2018/2019 године и током студија положио 15 испита (просечна оцена 9.80 током студија). Одлично говори енглески језик (*Cambridge Assesment English – Certificate in Advanced English, Council of Europe level C1*). Област његовог интересовања чине међународна политика, теорија међународних односа, геополитика и оружане снаге. Аутор је преко петнаест научних радова, од којих су четири објављена у научним часописима категорије М24 и коаутор је једне научне монографије. Учествовао је на неколико научних конференција, као што су: Конференција одржана 2019. године *Измењене карактеристике рата на почетку XXI века - теорија и пракса*, са излагањем на тему: „Руске војне хибридне операције у Украјини: прилагођавање стратегије и тактике савременој структури рата“, Београд: Институт за стратегијска истраживања; научне конференције 2021. и 2022. године *Неутралност и стратешко одвраћање* са радовима „Конвенционално одвраћање и равнотежа снага, студија случаја: Израелско-арапски ратови 1967, 1973. године и Тајванска криза“ и „Развој савременог кинеског концепта конвенционалног одвраћања“, Београд, Школа наационалне одбране. Такође, био је истраживач на пројекту „Пројекција трендова од значаја за безбедност Републике Србије до 2030. године“ (2021-2023) и тренутно је ангажован на пројекту „Безбедносни изазови земаља Западног Балкана у европској безбедносној парадигми“ (од 2024), чији је носилац Институт за стратегијска истраживања, Београд.

Игор М. Пејић је запослен као истраживач у Институту за стратегијска истраживања, Универзитета одбране Београд од октобра 2020. године.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора:
Број индекса:

Игор Пејић
12/2018

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом „Стратегија унутрашњег уравнотежавања: Развој кинеских оружаних снага и промене у опажању кинеске претње од стране Сједињених Америчких Држава после 2011. године“

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

У Београду, _____

Потпис аутора,

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: Игор Пејић
Број индекса: 12/2018
Студијски програм: Докторске међународне и европске студије
Наслов рада: „Стратегија унутрашњег уравнотежавања: Развој кинеских оружаних снага и промене у опажању кинеске претње од стране Сједињених Америчких Држава после 2011. године“
Ментор: Стван Г. Недељковић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао ради похрањивања у **Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

У Београду, _____

Потпис аутора,

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом: „Стратегија унутрашњег уравнотежавања: Развој кинеских оружаних снага и промене у опажању кинеске претње од стране Сједињених Америчких Држава после 2011. године“ која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци. Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

У Београду, _____

Потпис аутора,
